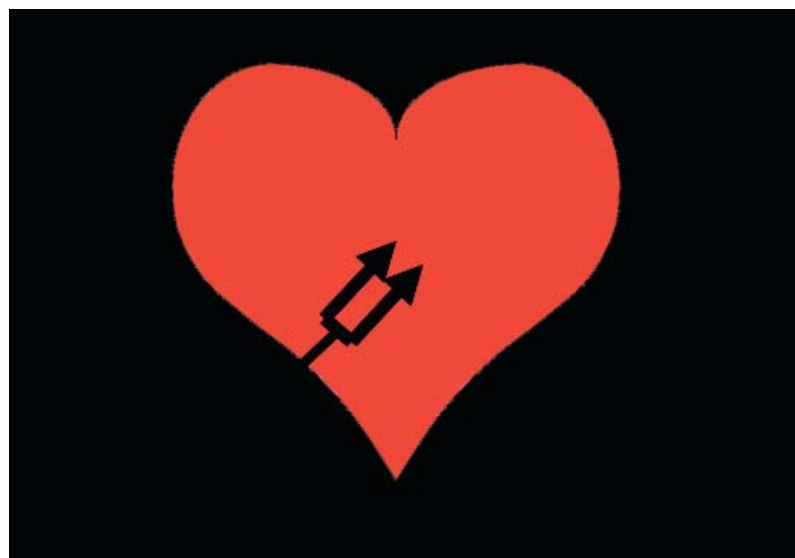

Maria Kujala

Muukalaisena omassa maassa

Miten kasvaa
vuorovaikutuskonflikteissa?

Maria Kujala

Muukalaisena omassa maassa

Miten kasvaa
vuorovaikutuskonflikteissa?

Esitetään Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Blomstedtin salissa
kesäkuun 7. päivänä 2008 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2008

Muukalaisena omassa maassa

Miten kasvaa
vuorovaikutuskonflikteissa?

Maria Kujala

Muukalaisena omassa maassa

Miten kasvaa
vuorovaikutuskonflikteissa?

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2008

Editors

Pauli Kaikkonen

Department of Education, University of Jyväskylä

Irene Ylönen, Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover picture by Maria Kujala

URN:ISBN:978-951-39-3262-6

ISBN 978-951-39-3262-6 (PDF)

ISBN 978-951-39-3248-0 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2008, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2008

ABSTRACT

Kujala, Maria

A stranger in one's own land. How to grow in interaction conflicts?

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2008, 174 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social research

ISSN 0075-4625; 339)

ISBN 978-951-39-3262-6 (PDF), 978-951-39-3248-0 (nid.)

This symbolic presentation, which was born out of scientific discourses and implemented using the CASP (creative analytic-synergetic processes) method, is an autoethnographic tableau that employs postmodern being and the value requirements of modern science. The central research theme is constructed from interaction conflicts, the significance of which is seen as growth-enhancing in the life stories of both individuals and communities.

In pursuit of dialogue in the research process and in relation to its readers, the use of metaphorical expressions is based on efforts to transcend hermeneutic problems. Adventures on the ferris wheel of metaphors provide an opportunity for different perspectives of meaning whereby, with the help of multiple responses, the writer and reader can examine their earlier assumptions about being.

This research report is a linguistic game. Once played, the reader is no longer the same self that existed before. The research process has taught, and continues to teach, several perspectives especially on values and attitudes. The aim of my work is that constantly renewing values open up internal psychic structures, revealing sociocultural distortions that are based on an inadequate concept of knowledge - on defective and incomplete ontological-epistemological beliefs about human thinking, growth and learning in the western context of our Finnish civilization.

Learning is a meaningful growth process, if and when it is based on finding and creating oneself, on the individual realization of the new - on personal empowerment. In this case the individual becomes more like him or herself. The stranger in the self is not an accuser who limits individual existence. This *shameself* is the child inside us who has been temporarily abandoned. It is released by accepting it exactly as it reveals itself to be. Growth into internationalism begins by breaking free of the shackles hiding within oneself. There is nothing concealed that will not be revealed. The unconcealed truth is the whole self, an objective horizon constantly wandering in its verbness (lat. verbum = verb, word).

Keywords: interaction, conflict, self, self-feeling, self-touch, growth, internationalism

Author's address

Maria Kujala
E-mail: mkujala@luukku.com

Supervisors

Docent Matti Itkonen
Department of Teacher Education
University of Jyväskylä, Finland

Professor Pentti Moilanen
Department of Teacher Education
University of Jyväskylä, Finland

Reviewers

Professor Juha Varto
University of Art and Design Helsinki, Finland

Doctor Reijo Kupiainen
University of Tampere, Finland

Opponent

Doctor Reijo Kupiainen
University of Tampere, Finland

TIIVISTELMÄ

Kujala, Maria

Muukalaisena omassa maassa. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa?

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2008, 174 s.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social research

ISSN 0075-4625; 339)

ISBN 978-951-39-3262-6 (PDF), 978-951-39-3248-0 (nid.)

Tämä tieteen diskursseissa syntynyt symbolinen esitys on CASP-menetelmällä tehty, postmodernin olemusta ja modernin tieteen arvovaatimuksia hyväksi käyttävä autoetnografinen kuvaelma. Keskeisin tutkimusteema rakentuu vuorovaikutuskonflikteista, joiden merkitys nähdään itsetunnon ja itsetuntemuksen kasvua edistävänä niin yksilön kuin yhteisöjenkin elämänkaareissa.

Dialogisuuden tavoittelemiseksi tutkimusprosessissa ja suhteessa raportin lukijoihin metaforisten ilmaisujen käyttö perustuu hermeneuttisten ongelmien ylittämisyrittämiin. Seikkailut kielikuvien maailmanpyörässä antavat mahdollisuuden eri merkitysperspektiiveihin, jolloin monenlaisten heijasteiden avulla kirjoittaja ja lukija voi tarkistaa aikaisempia oletuksiaan olevaisesta. Tutkimusraportti on kielipeli, jota pelattuaan lukija ei ole enää se sama minä, joka oli ennen sitä. Kirjoittajalle tutkimusprosessi on opettanut ja edelleen opettaa useita näkökulmia erityisesti arvoista ja asenteista. Työni tavoitteena on, että jatkuvasti uusiutuvat arvot avartaisivat sisäisiä psyykkisiä rakenteita osoittaen sosiokulttuurisia vääristymiä, jotka perustuvat puutteelliseen tiedonkäsitykseen – vajavaisiin ja keskeneräisiin ontologis-epistemologisiin uskomuksiin ihmisen ajattelusta, kasvusta ja oppimisesta suomalaisen sivistyssosialisaatiomme länsimaisessa kulttuurikontekstissa.

Oppiminen on mielekäs kasvuprosessi, jos ja kun se perustuu itsensä löytämiseen ja luomiseen, uuden omaehtoiseen oivaltamiseen – henkilökohtaiseen voimaantumiseen, jolloin yksilöstä tulee enemmän itsensä näköinen. Muukalainen minässä ei ole yksilön olemista rajoittava syyllistäjä. Tämä *häpeäminä* on hetkellisesti hylätty sisäinen lapsi, josta vapautuu hyväksymällä se juuri sellaisena kuin se milloinkin ilmenee. Kansainväliseksi kasvaminen alkaa itsessä pieneskelevän kahlekuninkaan siteistä vapautumisella ja vapauttamisella. Ei ole olemassa mitään peitettyä, mikä ei paljastetuksi tulisi. Peittämätön totuus on kokonainen minä, objektiivinen horisontti jatkuvasti vaeltavassa verbaalisuudessaan (lat. verbum = verbi, sana).

Avainsanat: vuorovaikutus, konflikti, itseys, itsetunto ja -tuntemus, kasvu, kansainvälisyys

ESIPUHE

Käsillä oleva erilaisten yhteyksien, kuten tieteen ja taiteen liiton, puolesta puhuva teos on syntynyt noin kolmen vuoden intensiivisen kirjoittamis-lukemis - prosessin tuloksena. Juuret ja näkyvät kasvustot työskentelylleni sijaitsevat kuitenkin huomattavasti kauempana. Persoonallisen kasvuhistoriani ja - tulevaisuuteni ymmärtäminen erilaisissa kulttuurisissa viitekehyksissä on osa omaelämäkerrallista aineistoa, joka koostuu monenlaisesta ympäröivästä yhteiskunnallisesta elämästä suomalaisessa sivistyssosialisaatiossa.

Erityisesti olen kiinnostunut vuorovaikutussuhteista, niissä esiintyvistä konflikteista, ihmisyyteen kasvusta ja tunteiden, kuten itsetunnon ja itsetunte - muksen kehittymisestä. Tarkastelen näitä ilmiöitä työssäni laajasti pyrkimyksenä luoda käytäntöjä koskettavaa filosofiaa, muun muassa tutkimuksen ja toi - minnan välisen sillan rakentamiseksi.

Teos koostuu seitsemästä numeroidusta pääluvusta, jotka ovat itsenäisiä kokonaisuuksia. Itsenäisinä ne tukevat toisiaan ja muodostavat siten johdon - mukaisen jännitteen ykseyden aikaan saamiseksi. Numeroitujen päälukujen välissä kulkevat numeroimattomat tarinat, joiden käytännönläheinen ja tunteil - le tilaa antava kerronta pyrkii yhdistämään edellistä päälukua sitä seuraavaan päälukuun kokemuksellisella tavalla. Viimeinen pääluku on *Sinetti* ilman silta - sovellutusta. Kiinnikkeistä irronnut kappale kokoaakin lopussa kaiken ympäril - leen.

Monenlaisten tieteenalojen, kulttuurien ja ihmisten merkitysperspektiivien välille intertekstuaalisen maailman luominen on kasvattanut ja edelleen kasvat - tanee omaa monimerkityksisyyden sietokykyäni. Tähän samaan prosessiin tekstini kutsuu myös Sinua, arvoisa lukijani. Suosittelenkin varustautumista asenteella, joka olisi salaisuuksille avoin ja antautunut sekä arvostaisi lukijani omaa ainutlaatuista mietiskelevää ajattelua. Yhteisen ymmärryksemme ja mie - lekkään lukukokemuksen koostumiseksi olkoon lukuoppaana kiireetön ajalli - suus ja persoonallinen kyvykkyys vaikuttua useista merkitysten ristivirroista.

Työni valmistumista ovat edistäneet useat avainhenkilöt, joista ensimmäi - senä kiitän dekaani Helena Rasku-Puttosta myötämielisyydestä tutkimusintres - sejäni kohtaan. Ilman hänen konkreettista tukeaan en olisi kyennyt täyttämään yhtä olennaista kutsumustehtävääni.

Professori Eira Korpiselle olen kiitollinen kannustavasta kriittisyydestä, jonka ansiosta jouduin pohtimaan työni perusteita monesta näkökulmasta pe - rusteellisemmin. Käsitteiden viidakkoon ja kirjallisuusvuorten keskelle katoa - minen saa miettimään, mikä on mieli tässä kaikessa.

Erityismaininnan ansaitsevat ohjaajani, Matti Itkonen ja Pentti Moilanen, joiden ansiosta tutkimuksellinen otteeni työni puolimatassa orientoitui aivan uusiin ulottuvuuksiin. Filosofista tuli ystäväni. Matti Itkosen syvälinen ja tunnollinen perehtyminen teksteihini sen eri vaiheissa on liikuttavaa. Pentti Moilasan esimerkkillisyyttä kaipaavat kommentit täydentävät työtäni omalla

erityisellä tavalla. Heille runsaat kiitokset kaikista kohdallisista kysymysten asetteluista!

Kursivoitu kiitos kuuluu Marja-Leena Koppiselle teokseni kielenhuollollisista hyväilyistä, joiden ansiosta tutkimuksen kirjaimellisuus on nykysuomen konventioita huomattavasti kunnioittavampi. Glyn Hughesin käden jälki näkyy englannin kielisessä osuudessa.

Työni esitarkastajille, FT ja yliassistentti Reijo Kupiaiselle sekä professori Juha Vartolle, nöyrä kiitos vaivannäöstä lausunnon laatimisessa. Perusteltu kriittikki vahvistaa työtäni tehden sen etenemisen valitsemallaan tiellä helpommaksi.

Professori Pauli Kaikkonen tieteellisen toimittajan ominaisuudessa on antanut arvokkaita näkökulmia tekstini painokuntoon saattamisessa. Erityisen kiitollinen olen hänelle latinan ja kreikan kielestä kumpuavien käsitteiden etymologisten selitysmallien asiantuntemuksesta.

Pauli Kaikkosta, Pentti Moilasta ja Aimo Naukkarista kiitän myös yhteydestä, jota olen saanut kokea heidän pitämissään seminaareissa toisiin tohtoriopiskelijoihin. Seminaarien avoin ilmapiiri ja sen synnyttämä vilkas vuorovaikutus antoivat paljon kokemuksellisia aineksia dialogisuudesta käytännön tasolla. Tieteen tekeminen onkin "monitoikkoista".

Yksitoikkoisuuteen työtäni ei tosin ole ollut kannustamassa myöskään elämyksellinen kasvaminen läheisten seurassa. Kaikenlaista kanssani läpi käyneet, rakas aviopuolisoni ja kolme suloista tytärtäni, ovat pitäneet huolta siitä, että jalkani pysyvät maan kamaralla ja arki saa arvonsa myös teoreettisessa ajattelutoiminnassani. Heille suuri kiitos rakkauden ontologian monimuotoisesta kokemuksellisesta avaamisesta.

Kiitoksen ansaitsevat myös omat vanhempani, joiden osuus työstäni on ehkä suurempi kuin osaan edes järjellisesti ajatella.

Kaikilta lähimmäisiltäni saatu tuki ja kannustus on ollut ja on edelleen merkityksellistä kyseisen työni eteenpäin saattamisessa. Lämpimät ja kunnioittavat kiitokset Teille kaikille!

Laukaassa, suomalaisen kirjallisuuden päivänä 10.10.2007

Maria Kujala

KUVIOT

KUVA 1 Kolme puoliksi täysiä JA puoliksi tyhjiä astioita	24
KUVA 2 Luova vuorovaikuttaja	29
KUVA 3 Tiimalasi tutkimustodellisuutta tiivistämässä ja avartamassa	45
KUVA 4 Ajallisen minuuden kolmiyhteys	68
KUVA 5 Krusifiksiasento ihmisyyden vertikaalis-horisontaalisuutta hahmottamassa	74
KUVA 6 Tiimalasi ja ympyrämalli tulkintoja taivuttamassa	118
KUVA 7 Havaintomalli flow' sta	139

SISÄLLYS

ABSTRACT
TIIVISTELMÄ
ESIPUHE
KUVIOT
SISÄLLYS

1	TUTKIMUS JA TOIMINTA – MIKÄ EROTTAA NE TOISISTAAN?	15
1.1	Nimetön prinsessa ja kolme tyhjää astiaa	15
1.2	Odotusarvoja ja arvotonta odottamista	17
1.2.1	Kaksi mieltä	17
1.2.2	Kaksi maailmaa.....	19
1.2.3	Ääripäiden synergiaa etsimässä	22
1.3	Puoliksi täysiä vai puoliksi tyhjiä astioita?	24
1.3.1	Rajojen refleksiivistä reflektointia	24
1.3.2	Pelko paradoksien perusteena	27
1.3.3	Interinen ihmisyyys luovana vuorovaikuttajana	29
	EPI- JA PROLOGI	31
2	TIEDE TOTUUTTA ETSIMÄSSÄ	38
2.1	Mitä totuus on?	38
2.1.1	Ihanteena tiedon <i>yhteisöllisyys</i>	38
2.1.2	Häpeänä tiedostamattoman <i>yksilöllisyys</i>	39
2.1.3	Piiloisia ja paljaita arvoja	41
2.2	Tarinat totuutta tavoittelemassa.....	42
2.2.1	Tulevaisuuden tietäjä tunnetaitoja todentamassa	42
2.2.2	Autoetnografia ja CASP.....	45
2.2.2.1	Etnossa autoilua ja autossa etnoilua	46
2.2.2.2	Metodina kuvittelu	48
2.2.2.3	Määränpää tuntematon	50
2.2.3	Metaforat ja paradigmat – hermeneuttisia ongelmia sekä niiden ylittämisyrittämiä	52
	EPI- JA PROLOGI JATKUU	55
3	KASVUN PAIKKOJA	63
3.1	Identiteettinä standardi ja epästandardi ihminen	63
3.1.1	Samanlaisuutta ei ole ilman erilaisuutta	63
3.1.2	Osallisuutta olosuhteisiin ja olemattomiin suhteisiin	64
3.1.3	Kasvavan kiintopisteet läheltä ja kaukaa	66
3.2	Mittarina milloin mikäkin	68
3.2.1	Kätkeyty minä ja Tuntematon toiseus	68
3.2.2	Suhteita sinne ja tänne – ovatko ne vuorovaikutussuhteita?	69

3.2.3	Ristiriitaisia yhtälöitä ja niiden loputonta ratkomista	74
3.3	Eheytyminen onkin särkymistä	77
3.3.1	Eheä minäkuva – yksilö- ja ryhmäkuva, kiitos!	77
3.3.2	Kasvun askeleita ja askeleita ilman kasvua	79
3.3.3	Itsetunto ja omatunto fuusioituvat	80
	ÄÄNEEN AJATELTU	85
4	Mr MODERNI & Mrs POSTMODERNI AJASSA YMPÄRIINSÄ	92
4.1	Saatekirje monimieliselle matkalle	92
4.2	Modernin ilmeettömät kasvot	94
4.2.1	Tieto on arvovaltaa yhteisössä	94
4.2.2	Subjekti on mitätön, ellei se ole objekti	95
4.2.3	Lukuohjeita ja tulkinnan oppaita	96
4.3	Moderneja käytäntöjä ja epäkäytäntöjä	97
4.3.1	Rakkaus on rajallista	97
4.3.2	Naamioiden takana tunteilua	98
4.3.3	Tietäminen lisää tarvetta tietää lisää	99
4.4	Modernit teorian ja käytännön raamit repeävät	99
4.4.1	Päämäärätietoinen urakoitsija	99
4.4.2	Määräaikoja ja traditioita	100
4.4.3	Modernin murtuminen – alku uudelle aikakaudelle?	101
4.5	Postmoderni eläviä kasvoja etsimässä	102
4.5.1	Tieto on arvoaan vailla olevia tarinoita	102
4.5.2	Objektiivisuuden harha vain haaveissa	103
4.5.3	Tulkinta on taitoa sovittaa	103
4.6	Postmoderneja käytäntöjä ja epäkäytäntöjä	104
4.6.1	Rakkaus on rajatonta	104
4.6.2	Naamionormeissa nääntymistä	105
4.6.3	Tieto ja tunteet törmäyskursseilla	106
4.7	Teoreettisten taustafilosofien loppunäytös	107
4.7.1	Päämäärä tuntematon, mutta laadusta ei tingitä	107
4.7.2	Kestävä totuus kaipaa kärsivällisyyttä	108
4.7.3	Kaksintaisteluja ja monimuotoisia liittoja	109
	MINÄ JA TOISEUTEMME	111
5	AGE PERFECT – TÄYDELLINEN AIKA, JOKA TÄYDELLISTÄÄ	114
5.1	Tuntevan tietoturva	114
5.1.1	Suuria pieniä ja pieniä suuria kertomuksia	114
5.1.2	Osallisuutta rajatapauksiin	118
5.1.3	Rakkausviisautta äärimmäisyyksissä	120
5.2	Tekniikan taituri tuntematonta taikomassa	123
5.2.1	Yllätyksiä ja yllätetyksi tulemisia	123
5.2.2	Toisen ohjaaminen onkin itseohjautuvuutta	125

5.2.3	Salattu tema monimuotoisten variaatioiden alla	130
5.3	Luontoäiti laatua lapsilleen luomassa	132
5.3.1	Metaforat metsästä	132
5.3.2	Maaperän kestävä kehitystä kaivaten	134
5.3.3	Flow – itseydessä yhteyteen ja siinä pois?	137
TUNNE JA TIEDOT		142
6	SUMMARY OF SCIENCE AND ART	143
6.1	Backgrounds and goals	143
6.2	How to grow in interaction conflicts?	144
6.3	Can a reasonable explanation be found in communal activities for questions of learning and growing into communal activities?	145
6.4	How can interaction conflicts serve the development of self-feeling, and self-knowledge?	146
6.5	How do we deal with collision courses, when consciousness and feelings are in disagreement?	147
6.6	How do we play the language games of our culture when their share in practical matter seems trivial?	148
7	TIETEEN JA TAITEEN YHTEENVETO	150
7.1	Taustaa ja tavoitteita	150
7.2	Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa?	151
7.3	Onko yhteisöllisestä toiminnasta löydettävissä järkevää selitystä yh- teisölliseen toimintaan oppimisen ja kasvamisen kysymyksissä?	152
7.4	Kuinka vuorovaikutuskonfliktit voivat palvella itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittymistä?	153
7.5	Miten toimia törmäyskursseilla, jolloin tietoisuus ja tunteet ovat eri mieltä keskenään?	154
7.6	Miten pelata kulttuurimme kielipelejä, joiden osuus käytännöistä näyttää mitättömältä?	155
8	SINETTI	157
KIRJALLISUUS		158
HENKILÖHAKEMISTO		171

1 TUTKIMUS JA TOIMINTA - MIKÄ EROTTAA NE TOISISTAAN?

1.1 Nimetön prinsessa ja kolme tyhjää astiaa

Olipa kerran, kauan kauan sitten Suuri valtakunta, jota hallitsi Häijyyden Kuningas. Tämä Kuningas oli tunnettu pahuudestaan ja siitä kärsi koko valtakunta. Eräänä päivänä Häijyyden Kuninkaalle ja tämän puolisolle syntyi pieni tytär. Tytär, jota he eivät olleet odottaneet ja jolle he eivät osanneet antaa edes nimeä.

Kului paljon aikaa. Nimetön pikku-prinsessa kasvoi ja varttui. Kasvaessaan nuoreksi kauniiksi neidoksi hän alkoi yhä enemmän ihmetellä, miksi hänellä ei ollut nimeä ja miksi hänen omassa valtakunnassaan kaikki näytti niin rumalta ja pahalta. Matkat rajojen ulkopuolelle saivat prinsessan joka kerta ihastelemaan sitä viisautta, kauneutta ja ystävällisyyttä, mitä hän näki ja koki muualla. Ja aina yhtä onnettoman prinsessa palasi omaan kurjaan valtakuntaansa... kunnes eräänä päivänä tapahtui jotain.

Nimetön Prinsessa istui yksinäisenä ja surullisena Häijyn Kuninkaan kartanon portailla. Silloin ohi kulki eräs Muukalainen. Tämä Tuntematon tekijä halusi lohduttaa kyynelehtivää Prinsessaa ja kysyi: "Kuka sinä olet? Ja mikä sinun on hätänä?" Prinsessa kertoi murheensa nimettömyydestään, Häijystä kuninkaasta ja kaikista ikävoista asioista, mistä hänen valtakuntansa asukkaat kärsivät. Silloin kyseinen ohikulkija vastasi: "Tule! Ota kolme tyhjää astiaa mukaasi ja seuraa minua. Minä vien sinut Tiedon Alkulahteelle. Siellä löydät vastauksia kysymyksiisi..."

Tämän fiktiiviseen genreen luokitellun metaforisen allegorian tarkoitus on kuvata anonyymisti sitä viitekehystä, jossa tutkimusongelmani on syntynyt. Tarinan alle peittyä monta tilannetta ja vastausta vailla olevaa kysymystä elämän eri tilanteissa ja konteksteissa, jolloin hämmennys, yksinäisyys, osattomuus, näkymättömyys, erilaisuus, nimettömyys, turhautuneisuus, suru- ja murhemielisyys ynnä muut epämiellyttävät tietoisuuden tasolle nousseet tunteet ovat saaneet pohtimaan todentuneita vuorovaikutuskäytäntöjä suomalaisessa sivistyssosialisaatiossamme. Ristiriidat ovat saaneet ihmettelemään, mitä mieltä on

olla osallisena vuorovaikutuksesta ja yhteydestä johonkin tai joihinkin sekä aistia siten kuin aistii. Ne ovat saaneet kysymään:

1. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa?
2. Onko yhteisöllisestä toiminnasta löydettävissä järkevää selitystä yhteisölliseen toimintaan oppimisen ja kasvamisen kysymyksissä?
3. Kuinka vuorovaikutuskonfliktit voivat palvella itsetunnon ja itsetunte-
muksen kehittymistä?
4. Miten toimia törmäyskursseilla, jolloin tietoisuus ja tunteet ovat eri mieltä
keskenään?
5. Miten pelata kulttuurimme kielipelejä, joiden osuus käytännöistä näyttää
mitättömältä?

Tutkimusmatkani on alkanut jo kauan sitten – viimeistään silloin, kun koulun oppivelvollisuus kutsui sivistyksen sosialisointiin, mutta vasta nyt sen kuvaamiseen ja filosofisten johtolankojen etsimiseen tarjoutui muodollinen mahdollisuuteni kasvatustieteen jatko-opintojen avustuksella. Prosessi on ollut pitkä ja se jatkuu yhä. Tutkimusmateriaalia on sen vuoksi enemmän kuin olisi ehkä tarpeellista. Historiallisen materiaalin lisäksi ajankohtaista aineistoa *vuorovaikutuksesta* ja sen *konflikteista* on saatavilla jatkuvasti mistä vain ja milloin vain. Pelkäämään tiedeyhteisö traditioineen tuottaa useita näkökulmia kyseisiin tutkimustehtäviini. Lisäksi silmäys erilaisten julkaisujen sivuille, yhteiskunnallisiin ilmiöihin, multimedian mahdollisuuksiin ja omiin kasvatuskäytäntöihin riittää saturaatioita täyttämään. Kulttuurimme tuottaa ristiriitoja ja niiden juuret ovat syvällä. Syvyyden päällä liikkuva pimeys ei kykene syvyyttään näkemään, käsittämään eikä aina edes käsittelemään. Tarvitsemme pimeyttä valoksi muuntelevaa toiminnallista ajattelua ilmiösuineen, mikä voi luoda kaaoksesta uudenlaisia järjestyksiä.

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää vuorovaikutuskonfliktien perusolemusta ja monimielisyyttä sekä mahdollisesti myös ratkoa niitä omalta osaltani autoetnografisen tutkimusotteen avulla *etnossa autoillen* ja *autossa etnoillen*. Uskomus ja ennakoasenteeni kysymysten asettelussa jo tarjoaa vihjeen siitä, että oletan valon olemassaolon tunnelin päässä ja toivon, että se olisi jotain muuta kuin vain vastaan tulevan junan valot. Tavoitteeni on oppia vuorovaikutussuhteista ja niissä kasvamisesta sekä samalla tehdä tieteellistä tutkimusta, joka kykenisi avaamaan uusia näkökulmia kulttuuritodellisuuteemme. Päämääränä on löytää ja luoda vuorovaikutuksesta ja siihen liittyvistä konflikteista tieteellisesti hyväksytty selitysmalli, josta olisi yhteiskunnallista hyötyä myös muillekin kuin minulle itselleni. Globalisaatiokehityksemme haastaa erilaisuuden ja monitulkintaisuuden sietokykymme kasvamaan. Tähän kasvuun siemenen löytäminen ja luominen sekä istuttaminen hedelmälliseen maaperään mahdollistaa tutkimustyöni tarkoituksenmukaisuuden.

1.2 Odotusarvoja ja arvotonta odottamista

1.2.1 Kaksi mieltä

Kutsun aistimusten ja aistihavaintojen nimeämistä *minän maailmallistumiseksi* eli niin sanotuksi sinävaltautumiseksi. Todellisuuden tiivistäminen sanojen ja nimien avulla sitä rajaten on tutkimuksessa ja sen raportoimisessa aina vallan käyttöä, johon liittyy myös vastuu valtautumisen seurauksista. Minän side toisen kanssa solmiutuu vain vastuullisuutena (Levinas 1996, 79). Deshlerin (1995, 329) mukaan voimme usein kriittikittömästi hyväksyä toisten maailmasta esittämiä määritelmiä ja nimityksiä ja menettää siten persoonallisuuttamme, joka jokaiselle voisi kuulua. Hänen mukaansa meidän on toisinaan vapautettava itsemme toisten ihmisten maailmalle antamista nimityksistä, ennen kuin voimme itsenäistyä käyttämään omaa autonomista, ainutkertaisuutemme liittyvää valtavastuuta. Deshler kutsuu kriittiseksi reflektioksi prosessia, jonka avulla voidaan tarkistaa ja luoda uusia malleja ymmärtää olevaista ympärilämme. Vapautuminen on reflektointia, joka muuttaa ihmisen minä- ja maailmankuvaa sekä auttaa ottamaan vastuuta omasta elämästä ja sen merkitysperspektiiveistä. Tämän kaltaista heijasteisuuden merkitystä ihmisen psyykkisen hyvinvoinnin kannalta ovat tarkastelleet tutkimuksissaan muun muassa Ahonen & Sinkkonen 2001, Hokkanen & Kiuru 2002, Mikola & Oksanen 1999, Sarlin & Syrjäläinen 1999.

Yksi ihmiselle luontainen reflektointitapa on analyttinen ja diskursiivinen ajattelu. Heidegger (Varto 1991, 6–9) puhuu laskevasta ajattelusta *das rechnende Denken*, joka toteutuu valmiissa ajattelun tavoissa. Se on suunnittelua, laskelmointia ja soveltamista *etukäteen annetuissa puitteissa*,¹ vastaamista kysymyksiin tietyistä lähtökohdista, jotka tietenkin ratkaisevat myös vastaukset, joita kysymyksiin pystytään antamaan. Laskeva ajattelu tuottaa tulokseksi tietoa, joka kertoo meille konkreettisesta joissain puitteissa. Analyttinen ja diskursiivinen tyypittely perustuu kykyymme havainnoida ja havainnollistaa konkreettisesti konkreettista. Houtsosen (1996, 200) määrittelee tyypittelyn käsitteelliseksi prosessiksi, jonka avulla ihmiset järjestävät sosiaalista maailmaansa koskevaa tietoa. Tyypittely juontaa juurensa Houtsosen mukaan kulttuurin merkitys- ja luokitusrakenteista. Tehdäkseen ymmärrettäviksi lukuisia ja vaihtelevia tapahtumia, asioita ja henkilöitä ihmiset asettavat ne kategoriaan eli ideaalityyppiin.

Toinen, yhtä luontainen ihmisen havainnointitapa, jota selitetään muun muassa aivopuoliskojemme erilaisuudesta käsin, on reflektoida itseä ja ympäröivää maailmaa kokonaisvaltaisesti ja välittömästi (Kuikka, Pulliainen & Hänninen 1990; Mervaala & Räsänen 2000). Synteettinen, kokonaisuuden huomioiva ja siihen tarttuva aistimus palvelee ihmisen tunteita ja tuntemista ajatte-

¹ *Puite* on metafora, joka juontaa merkityksensä ikkunoiden, ovien ja taulujen kehyksistä. Kuvainnollisesti sillä tarkoitetaan yleiskielessä ulkonaisia olosuhteita ja rajoitteita. Voidaan puhua esimerkiksi opetuksesta, joka pysyy kiinteästi oppikirjan puitteissa (Nykysuomen sanakirja 1962).

luprosessin eteenpäin viemisessä ja uuden synteessin eli tiedon muodostamisessa. Selviytyminen yllättävissä tilanteissa, kaaoksen keskellä, kutsuu ihmisyydessä asuvan luovuuden toimimaan. Luovuus merkitsee tällöin symbolien leikkiä ja sille tilan antamista (Florida 2006, 87, 95; Uusikylä 2003, 72). *Mykän tajunnan* käsitteellistäminen haastaa dominoivan ajattelutavan vastuuseen niin sanotusta rationaalisuudesta. Heidegger (Varto 1991, 11) nimittää tätä puolta ajattelustamme mietiskeleväksi ajatteluksi, joka sen alkuperäisessä merkityksessä onkin aina tarkoittanut tuttujen puitteiden jättämistä, sen unohtamista, mistä ponnistaa. Mietiskelevä eli meditoiva (lat. medita'tio) ajattelu ei kiinnity konkreettiseen vaan pyrkii ylittämään fyysisellä tekniikalla saavutetun todellisuuden, koska päämääränä on ajatella mieltä, henkistä sisältöä, joka piiloutuu todellisuuden moninaisuuden alle. Tämä moninaisuus on meillä tässä, aivan lähellä ja vieressä, ja sen kohtaaminen abstraktilla ajattelun tasolla voi paljastaa sellaista, mikä ei tule esille mittaamalla tai kuvaamalla. Heidegger esittää mietiskelevyydestä näkökulman, jonka mukaan pienistäkin asioista ja ilmiöistä, niissä elämällä ja niihin avoimesti antautumalla luovasti ajatteleva ihminen löytää monenlaisia aineksia antaa muoto salassa pysyneelle. Luova yksilö kykenee näkemään uusia yhteyksiä ja on valmis lähtemään löytöretkelle, vaikkei tiedä mitä tien päässä tai meren takana on odotettavissa (Uusikylä 2003, 72).

Valtautuneen analyttisyyden, diskursiivisen ja tyypittelevän reflektointitavan sekä laskelmoivan ajattelutekniikan suhde vallattomanakin pidettyyn synteettisyyteen, välittömään refleksiivisyyteen ja mietiskelevään eli meditoivaan ajatteluun on konfliktisuhde, ellei ihminen kykene sitä omassa olemisessaan ja ajatusmaailmassaan ratkaisemaan. Ristiriitaisuus konkreettisen ja abstraktin aivoittelun välillä tuottaa ristiriitoja ulkoisiin ilmiöihin ja ihmisiin, joiden näkeminen ja näkemättä jättäminen leimaa yksilöllisiä ajatteluprosesseja sekä niistä seuraavia valintoja tietyllä tavalla. Länsimaiselle sivistyssosialisaatiolle tyypillistä on suosia analyttisyyttä ja laskevaa ajattelua syrjäyttäen itämaisyyteen usein liitettyä innovatiivista, resessiivistä ja jopa mykäksi nimitettyä mentaalista maailmointia. Tieteessä toteutetaan puitteessa ajattelemista eli laskevaa ajattelutapaa, joten filosofialle jää edelleenkin tehtäväksi ajatella ilman puitteita, ilman etukäteen asetettuja kategorioita (Varto 1991, 9). Stereotyyppiat ja kategoriat kahden tai useamman erilaisen välillä ovat aina maailman pelkistämistä (osoitus puiteajattelusta), mutta pelkistämistä huolimatta ja juuri niiden vuoksi voidaan kysyä, elämmekö *normaalioloissa* ja saako *luonnollinen valinta* vaikuttaa sosiaalisissa systeemeissä ajatustoimintaamme vuorovaikutuksellisuutta ja siten myös sen ristiriidattomuutta rikastaen (Allardt 1983, 44–46; Kuikka ym. 1990, 57)?

Perinteisesti yksiselitteisyyteen pyrkivä toiminta – vieroksuessaan vuorovaikutuksellisesti aktiivista ajattelua – sulkee luovuutta, leikkiä ja niiden tuottamia erityislaatuisuuksia sivistyksen ulkopuolelle. Vaikka suomalaisen koulun oppimistulokset ovat PISA-tulosten valossa erinomaisia, voitaisiin oppimistulosten tasoa parantaa nimenomaan sekä heikoimpien että etenkin lahjakkaimpien potentiaalin hyödyntämiseksi. Samalla koulun viihtyvyys ja innovatiivisuuden huomion kiinnittäminen on keskeinen haaste. (Väljärvi, Linnakylä, Kupari

& Reinikainen 2002, 200.) Näkyvän ja konkreettisen rajoittuneisuuteen uskova pakenee mietiskelevää eli rajatonta ajattelua ja sen mahdollisuuksia. Sitä paettessaan se ohjaa sekä itseään että toisia laskelmoimaan. Mietiskelevän ajattelun avulla sivistyssosialisaatioon jalkautuminen on jatkuvasti uhattu, jos ja kun pelko mitätöidyksi tulemisesta saa siivet aikakauden hengestä, johon ja/tai jossa olemme syntyneet. (ks. myös Heidegger 1991, 30.)

1.2.2 Kaksi maailmaa

Nimeämällä tutkimusongelmat tutkimus rajautuu ja tyypittyy suhteessa todellisuuteen ja toisiin tutkimuksiin. Sisällysluettelo ja lukujen otsikot ovat tiivistettä, jotka jo ennalta pyrkivät todistamaan jotain sisällöstä, sen laadusta ja määrästä. Lähdeluettelo tarkastelemalla voimme tehdä johtopäätöksiä kirjoittajan kirjanoppineisuudesta (Luukka 2002, 25–26). Nimet ja nimittäjien tarjoamat odotusarvot vaikuttavat sitä seuraaviin valintoihin monenlaisia asenteita asettaen ja purkaen. Niiden avulla muodostetut ennakkokäsitykset ja odotusarvot rajoittavat usein ajattelua ja oppimista (Harlen 1993, 4). Asenteet ovat arvorefleksejä (Suurla 1995, 19) asettuessaan avoimen refleksiivisyyden edelle. Avoimessa refleksiivisyydessä asenne on antautunut salaisuudelle, mikä paljastuu eräänlaisena varjona, mikäli me annamme olevan tällä tavoin ilmaantua eteemme (Varto 1991, 14). Salaisuus ilman varjoa jättää rajallisuuteen kiinnittyneen ja kiintyneen tyhjän päälle. Varjottomuus on vierautta ja sen sietäminen varjokuvien maailmassa on vaikeaa. Toisaalta, kiinnikkeistä irtoaminen odottaa vain aikaansa, jolloin varjojen vanki löytää vapauden luoda improvisoiden. Salaisuuden selvittämiseksi tutkija jättäytyy ajatusvirran vietäväksi pakenemisen sijaan (Varto 1991, 5, 17). Tällöin välitön tajuaminen tunteiden ja tietojen aktiivisessa vuorovaikutusprosessissa purkaa rajoja ulkoisen ja sisäisen väliltä sekä tuo näkyväksi sen, mikä on kaiken takana.

Mietiskelevän salaisuuden avautuminen on avoimena tämän salaisuuden odottamista (Varto 1991, 15–16). Tutkimuksessani tämä tarkoittaa *vuorovaikutuskonfliktien* monimuotoisuuden sekä paljastumista että peittymistä. Voidaan puhua sekä impressionismia lähentelevästä montaaasista (Itkonen 1996), joka pyrkii hetkellisyyden tunnelmaan ja välttelee jyrkkiä kannanottoja että kollaasitekniikka² hyödyntävästä tavasta luoda jännitettä ääripäisten ilmiöiden ja aineiden välille. Elävät ja autenttiset tarinat antavat anonyymeina monia mahdollisuuksia metaforiseen ajatteluun sekä tarjoavat oman lisäarvonsa, jonka avulla punnita subjektiivisuuden objektiivisuutta sekä objektiivisuuden subjektiivisuutta. Arvoargumenttien asemoiminen sen sijaan suosii ajattelun analyytisyyttä ja laskevaa puolta, jolloin huomio tieteellistä kommunikaatiota rakennettaessa kiinnittyy ajatukseen, jonka mukaan lähteiden käytöllä on aina monenlaisia funktioita ja lähteet voivat olla keskenään eriarvoisia, jopa informaation välittämisen kannalta keskenään ristiriitaisia. Olennaisimmat seikat eivät sen

² *Kollaasitekniikka* tulee kuvataiteen merkity maailmasta, jolloin luodaan sommitelma käyttäen hyväksi monenlaisia erilaisia materiaaleja. Työssäni kollaasitekniikkaa ilmentää käytetty kirjallisuus, raportin kahtalainen rakenne sekä käsitteiden ja tutkitavan ilmiön vastakkaisten merkitysten esille nostamisen periaate.

vuoksi löydy lähdeluetteloä lukemalla (Rautio & Suhonen 1981, 152), joskin pelkäästään lähdeluettelo voi osoittaa oikotietä odotusarvoihin arvottoman odottamisen sijaan.

Ihminen tekee valintoja, joihin yksilöllisyyden lisäksi vaikuttavat sosiaalisen vuorovaikutuksen laatu ja määrä. Käyttämämme sanat ja nimet juontuvat persoonallisuudesta (tunnetusta ja tuntemattomasta) sekä yhteisöllisyydestä, ja ne vaikuttavat edelleen näihin tekijöihin. Sanat ja nimet sekä muokkaavat ajatusmaailmaamme että muokkaantuvat asenteissa, arvoissa ja ajatteluprosesseissa. Konkreettisiin konteksteihin kiinnittyneet merkitykset mitätöityvät kontekstin ollessa ainoa tekijä, joka antaa asioille merkityksen (Moilanen & Räihä 2001, 44). Kontekstuaalisuuteen kiinnittynyt näkökulma syrjäyttäessään oletuksen yksilöllisyydestä ja sen ainutlaatuisesta merkityksestä syrjäyttää myös oletuksen kontekstuaalisuudesta – ovathan kontekstitkin aina enemmän ja vähemmän yksilöllisiä. Yllätyksiä, muuttuvia ja vaihtuvia näkökulmia täynnä olevat kokemusmaailmat ja ilmiäset saavat tarkistamaan lukkoon lyötyjä arvostuksia ajattelussamme (Eco 1995, 141–143). Hermeneuttinen kokemus opettaa näkemään asioita uudella tavalla (Gadamer 2004). Motivaatio (lat. *moti'vum* = liikkeen syy) antautua muokkaantumiseen sekä sisäisiä maailmoja ravisteleva hermeneutiikka suuntaa ajattelua ja käytäntöjä tällöin uusiin ulottuvuuksiin.

Konkreettisista konteksteista huolimatta ja niiden vuoksi liitän ajatuksen *kontekstiherkkyyydestä* (Moilanen & Räihä 2001, 44) koskemaan erityisesti yksilön henkistä, sielun kykyjen ulottuvuutta. Ihmisen minä ja maailma on kaksitahoinen (Buber 1923, 25) samaan tapaan kuin mieli on kaksijakoinen sekä rakenteeltaan että työnjaoltaan. Henkisellä eli niin sanotulla abstraktilla ajattelun ulottuvuudella tapahtuu korkeamman tasoista ja monimutkaista toimintaa (Kuikka ym. 1990, 39–57). Tätä – fyysisistä ja konkreettista käsitteellisyyttä vuoroin vieroksuva ja toisinaan lähentelevää – olevaista Wittgenstein (1999, 298–300) nimittää ”uskomisen mielentilaksi, jossa sanat saavat merkityksen”. Ajatusten sanoittaminen ei tällöin perustu jo olemassa olevaan ja sen toistamiseen – näkemiseen ja näkyvään – vaan yksilön sisäinen voima luo uutta soveltaen ja sovittellen. Ihmisyydessä asuva henkisyys luo hengelle inhimillisen asun antaen sille muodon sanojen avulla ja kautta (Buber 1923, 63, 160–161). Läsnä oleva rajallisuus ja konkreettiset kontekstit ovat vain apuvälineitä niitä tarvitseville. Henkisyiden sanajalkautumisten välittömässä yhteydessä kaikki välillinen käy yhdentekeväksi (Buber 1923, 34). Kyseessä oleva hetki, sen *henkisyys* tai *hengettämyys* on mysteeri, josta jokainen voi oppia jotain. Heideggerin (Varto 1991, 13–14) mukaan olevalle jättäytymällä ja luopumalla eli irrottamalla otteen laskevista ajattelusta voimme asettua uuteen asenteeseen, joka on avoimuutta salaisuudelle. Asenne avoimuutena on lupaus kokonaan uudesta perustasta, jonka avulla voimme teknisen maailman sisällä ja sen vahingoittamatta lähestyä olevaa. Se on mahdollisuus *uudenlaiseen kotiseutuun*, maaperään, josta voi nousta uusia ajatuksen hedelmiä. Uusi kotiseutu ei ole enää kiinni siitä konkreettisesta maasta, jossa olemme jalkojamme tuhrineet vaan filosofi voi tässä uudessa asenteessa tuntea olevansa kotonaan kaikkialla.

Tekstejä tuotettaessa ja tulkittaessa kiinnitämme ajatuksia ja sanoja – nimitämme maailmaa ja sen ilmiöitä – johonkin ja joihinkin tekijöihin, jotta voisimme yhdessä ymmärtää, käsittää ja suvaita niitä. Tieteellisyydessä tämä merkitsee monenlaisia ohikiitäviä paradigmoja, teorioita, arvovaltaisia asemansa lunastaneiden ajatuksia ja muotimetodeja, joiden mukaan demarkaatiokriteerit tutkimusraporttien tiedearvolle asetetaan silloinkin, jos ja kun demarkaatiokriteereitä ei edes tiedostettaisi. Ajatuksien muotoileminen ilmiöihin on aina argumentointitaitoa aasinsiltoineen ja siltoineen ilman aaseja. Henkisen piilevyyden paljastaminen niin omassa kuin toistenkin toiminnassa edellyttää vastavuoroista reflektointia, johon liittyy myös riskinsä, sillä itsen kohtaaminen voi olla raju kokemus (Moilanen 1999, 95–109). Toisaalta, juuri itsen kohtaamisen kautta kasvaa sisäinen vahvuus kohdata myös jotain itsen ulkopuolella (Itkonen 2001, 100). Kohtaaminen *toiseuden* ja *itseuden* välillä perustuu itseuden tavoittamiseen ja toiseusilmiön ylittämiseen, joka kehittää yksilön interkulttuurista kompetenssia (Lamminmäki-Kärkkäinen 2002, 71–72). Pelko veteen piirrettyjä viivoja (Luukka 2002, 27) kohtaan johtaa usein tutkivan opettajan umpikujaan, jolloin ei enää tutkita eikä opeteta (Soikkeli 2006). Ongelma ei välttämättä ole pelkäävän ajattelun vuorovaikutuksellisuudessa, kyvyssä linkittää omaa mietiskelevää ja laskevaa tai henkistä ja konkreettista. Kaaoksen keskellä kasvattaminen ja kasvaminen eli kentällä toimiminen haastaa *luovan vuorovaikuttajan* uusintamaan synteesejä ja selviytymisstrategioita, kun taas tutkimus ja erityisesti tieteellinen kielipeli vaatii aina analyttisyyttä, laskevuuteen ja konkreettisuuteen perustuvia odotusarvoja. Konflikti syntyy esimerkiksi silloin, kun oikean aivopuoliskon syrjäyttämistä kärsivä sosiaalinen systeemi ei tiedosta siitä aiheutuvia tiedonkäsittelyhäiriöitä, joita on pyritty selittämään muun muassa geneettisillä, sukupuolihormonaalisilla, vasemman aivopuoliskon dominoivalla vaikutusvallalla sekä synteettisyyden ja meditatiivisen ajattelun arvoa vähättelevällä kulttuurisella mentaliteetilla (Kuikka ym. 1990; Mervala & Räsänen 2000, 42–43). Kokonaisvaltaisesti ihmistä ymmärtämään pyrkivä ihmiskäsitys ottaa huomioon ihmisyyteen liittyvät ääripäät toisiaan tukevana. Oleminen, tietäminen ja tekeminen kytkeytyvät vastavuoroisuuteen, jossa yksikään niistä ei riitä sellaisenaan lähtökohdaksi (Tontti 2005, 77). Kokonaisuuden määräävä vaikutus osiin eli niin sanottu holistisuus ei tällöin pois sulje sitäkään mahdollisuutta, että myös osat ovat ajoittain määräävässä suhteessa kokonaisuuteen. Biologis-fysikaalinen lähestymistapa ei ole ongelmajätettä, joka täytyisi hylätä (Puhakainen 1995, 53). Sen sijaan, sen kehittyminen vaatii yhteistyötä henkisyyden kanssa niin tutkimuksellisissa kuin toiminnallisissa käytännöissä. Ihmisen tutkimisen lähtökohdaksi ei tällöin aseteta jotain tiettyä tarkastelutapaa, vaan erilaisten tarkastelutapojen avoin sekä välitön interaktio, vuorovaikutus ja dialogi – ristiriidoista huolimatta ja juuri niiden vuoksi.

Aikaisemmin tutuksi tulleet nimet, sanat ja käsitteet uusissa ja yllättävissä yhteyksissä jakavat usein mielipiteitä pyrkien rakentamaan uusia yhteyksiä mielen maailmoihin. Mielipiteiden muokkaantumista ja muuntumista on käsitelty muun muassa Mezirow (1996, 25–26) kommunikatiivisen oppimisen viitekehityksessä. Uusien asia- ja ajatusyhteyksien mukaantulo sekoittaa stabiilia

systemiä, joka joutuu etsimään uudenlaista yhteyttä sen ymmärtämiseksi laajemmin ja avarammin. Kielellisesti väliaikaisia rajoja piirtämällä jätämme ulkopuolelle aina jotain, mikä vaikuttaa rajattuun kohteeseemme rajoista huolimatta ja usein juuri niiden vuoksi (Viskari 2002, 55). Staattiset sanat naulaavat todellisuutta: tunnelmia, tietoa ja havaintoja paikoilleen (Lehtovaara 1996, 31–33). Seisahtuneisuudessaan sanat pysäyttävät elämän ja kasvun virtaa. Sanat ja käsitteiden nimet ovat pysäyttämistä ja pysähtymistä varten. Ne ovat peilejä ja heijastuspaikkoja, joiden avulla voimme katsoa historiaan ja nähdä, miten olemme kehittyneet, jos ja kun olemme kehittyneet. Sanojen äärellä mahdollistuu myös sen kysyminen, mikä on *kehittymisen* suunta ja miksi se on se, mikä on.

1.2.3 Ääripäiden synergiaa etsimässä

Tarinat pitävät mennyttä elossa nykyisyydessä ja luovat todellisuutta (Ellis & Bochner 2002, 745–746), mutta ne myös mitätöivät mennyttä ja tuhoavat todellisuutta ympäriltämme. Tarinat tekevät *särö*-interventioita kasvun ja oppimiskulttuurien kenttiin mahdollistaen arvojen uusiutumista ja muutosta sikäli, jos ja kun arvoja tahdotaan uusia ja muuttaa. Interventio tulee latinan kielestä ja merkitsee 'väliintuloa, sekaantumista'. Sanat tulevat välillemme ja sekaannuttavat mielikuviamme ja mielipiteitämme. Särö tuo olemisen, elämisen ja toimimisen kenttään tilan, joka pysähtyy sanojen luoman peilin edessä tarkistaakseen olemista, tietämistä ja toimimista. Negatiivinen mielikuva särö-interventiosta on perusteltua esimerkiksi siinä merkitysviitekehyksessä, jos ja kun säröinterventioiden vuoksi olemisen, tietämisen ja toimiminen pysähtyy kyseessä olevassa tilassa väliaikaisesti tai kokonaan. Särön synnyttämä *outous* hiljentää, johon liittyy aina hermeneuttinen kokemuksen haaste (Koski 1995, 114–115).

Motivaatio muutokseen on olennainen sitä tuottamassa. Muutosvastarinta syntyy, kun menneisyyden menestys ei tahdo irrottaa otetta omista arvoistaan ja varautuneista asenteistaan (Strömmer 1999, 89–90). Toisaalta, muutos on mahdollisuus, jos ja kun menestyksen menettäminen tai motivaatio menestyä monimuotoisemmin tulee ajankohtaiseksi. Muutostarve saa sekä järjen että tunteet yhteistyöhön keskenään, koska järki ei kykene rakentamaan monimutkaisuudesta uutta synteisiä muuten kuin käyttämällä siihen useita erilaisia lähestymistapoja, joiden tunteminen tulee yhä keskeisemmäksi (Ansoff 1980, 262–263). Sielun kyvyt pysyvät kyydissä muistojen menettäessä mielekkään makunsa, sillä ihminen torjuu vain niitä asioita, jotka uhkaavat tutuksi tullutta turvallisuutta (Strömmer 1999, 96). Torjunta on puolustusmekanismi, jolla ihminen kohtaa itselleen vieraita asioita ja joka toisaalta suojaa ihmistä. Suojaavana se kyseenalaistuu, kun torjuntajen taustalla ovat kielteiset asenteet, epäluulot, pelko, henkinen passiivisuus, tiedon puute, saavutettu asema sekä kulttuurin ja yhteisön muutosvastarintamentaliteetti (Allardt 1971, 9–10; Strömmer 1999, 96).

Staattinen struktuuri, kuten nimi, kuva, tarina, teoria ja niin edelleen voi tavoittaa vain osan todellisuudesta, jonka dynaamisuus edellyttää jatkuvia muutoksia ja näkökulmien vaihtumisia. Huotelin (1996, 31) huomauttaa, että "hyvän, ehjän ja yhtenäisen kertomuksen luominen kasvattaa kuilua todella

elettyyn elämään nähden”. Elämä kerrottuna on hänen mukaansa kielellinen konstruktio eletystä elämästä. Eletyn elämän konstruktivisessa realisoimisessa tekstin muotoon jää jotain aina huomioimatta joko tietoisesti tai tiedostamattomasti. Kuilu kasvaa pyrkiessämme laatimaan staattista näkemystä monimutkaisesta ja kompleksisesta todellisuudesta. Elämä ja sen ilmiöt ovat usein sekava ja sotkuinen vyyhti ja realistinen konstruktio todentaa sen uskottavasti sekavana ja sotkuisena myös sanallisesti (Ellis & Bochner 2002, 745–746). Ontologiset muodonmuutokset, joita Kosken (1995, 73) mukaan kuvaamisprosesseissa tapahtuu, pitävät sisällään rikastumisen ohella aina myös köyhtymisen mahdollisuuden, joskin jälkimmäinen, gadamerilaiseen ajatusmaailmaan sukeltanut näkökulma, on sen tiedostamattaan tai tietoisesti jättänyt mainitsematta.

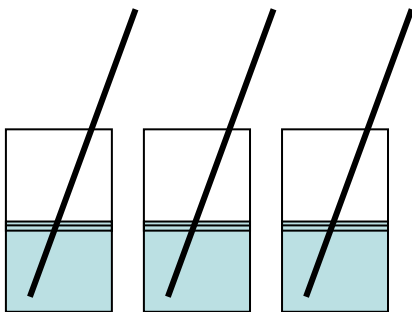
Ihmisen kaksinaista ääripäisyyttä, siitä juontuvaa *kaksoismerkityksellisyyttä* (Ricoeur 2005) ja siten myös kompleksisuutta arvostavana tarkastelen kuvaamisprosessia sekä rikastumisen että köyhtymisen kannalta. Köyhtyminen ilmenee muun muassa yksittäisen kuvien laatijan kyvyttömyydessä aistia ja siirtää aistimaansa mahdollisimman monivaikutteisesti ja elävällä tavalla eteenpäin (Ansoff 1980, 264). Elottomalta näkökulmalta puuttuu evokatiivisuus (Ellis & Bochner 2002, 744), kyky herätellä lukijoita. Köyhä kuva on kuiva ja mitäänsanomaton, mikä johtuu siitä, että maailman avaaminen onnistuu joiltakin paremmin kuin toisilta (Koski 1995, 71; Varto & Veenkivi 1996). Tosin kuvien tai tekstien *köyhyys* ja *kuivuus* voi aina olla myös katsojan ja lukijan eli vastaanottajan kyvyttömyyttä antaa kuolleelle uusi elämä. Dialogi vajavaisuudessaan aiheuttaa vuorovaikutuskonflikteja. Ontologista köyhtymisprosessia voidaan tarkastella myös kuvaajaa koskevana henkisenä köyhtymisenä, tunteena tai kokemuksena uupumisesta ja turhautumisesta, joka vie voiman itse kuvien laatijalta. Rutinoitunut ja tavanomaistunut työskentely ei motivoi niitä luonteenpiirteitä, joilta puuttuu motiivi työskennellä tavanomaisesti ja niin kuin aina ennenkin. Sen sijaan ontologisesti rikastuttavassa prosessissa kuvaaja elää jatkuvassa muutoksessa sekä itse avartuen että ympäristöään avartaen. Todennäköisyyteen pyrkiminen huomioi erilaisia ääripäitä kuilua niiden välille kasvattaen ja kaarisiltoja sinne tänne rakentaen (Ellis & Bochner 2002, 745–746; Jones 2005, 764).

Vuorovaikutuskonflikteja lähestyessäni olen rajannut filosofista orientatitani koskemaan olevaisen kaksitahoista äärimmäisyyttä *filoa* ja *sofiaa*, joiden yhteys *tekniiaan* on ilmeinen. Eri ääripäitä suosiva lähestymistapani luo baasiksen, jonka avulla tutkimusilmiötä ylipäänsä on mahdollista lähestyä joutumatta riitaan oman orientaationsa kanssa. Tietoisuuteen perustuvat selitysmallit kiinteine väitelauseineen eivät ole riittävät, jos ja kun niiltä puuttuu kosketus tunnemaailman periaatteisiin. Viisaus on taitoa rakastaa, tuntea psyykkisen aistin lähettämiä viestejä sekä fyysisiä aisteja hyväksi käyttämällä että ilman niitä. Rakastamisen viisautta opetteleva tuntoilija, tunteita arvostava tietäjä, kokee ajoittain arvotonta (tai epäarvokasta) odottamista, tyhjyyden keskellä viipymistä ja turhautumista. Se on tunnetila, henkinen tila, jonka säätelyyn en ole löytänyt yleispätevää metodologiaa, ellei sellaiseksi nimitetä aikaa ja sen ahke-

ruutta uutta avatessaan sekä sulkiessaan. Asioiden peittämättömyydellä, ilmeisyydellä, on aina oma ajallisuutensa (Gadamer 2004, 28).

Rakkauden olemukseen kietoutuu ajatus häveliäisyydestä ja alisteisuudesta viisautta määrittäessään ja määritellessään (Levinas 1996, 64). Rakkaus määrittää ja määrää tietoa sekä taitoa ollessaan niille alisteinen. Rakkauden olemukseen ja asemaan liittyy syvälinen paradoksaalisuus, jonka mukaan se on jatkuvaa liikettä, muutosta sekä pyrkimystä kohti päämäärää, jota se ei voi saavuttaa muuten kuin itse särkymällä ja hajoamalla (ks. myös Pietarinen 1993, 26). Aika haastaa ja mahdollistaa rajat sekä osoittaa ehtoja niin tähän tieteelliseen työhöni kuin useaan muuhunkin elämän kasvu- ja kehittymiskysymykseen (Poikolainen 2006, 143). Aika, sen äärellisyys ja äärettömyys, rajaa toimintaa ja tutkimusta, menetelmiä ja käsitteitä sekä jakaa vastuuta toiminnastamme, joka liikkuu rajanvetovalloissa ja -vallattomuuk-sissa. Ajallisuus on rajauksen syntypaikka, sillä rajaaminen tapahtuu aina suhteessa aikaan (Varto 2001, 73). Ajan kunnioittamisesta tulee tällöin tutkijan yksi keskeisimmistä haasteista ja mahdollisuuksista. Se on filosofista etiikkaa, johon vastaamalla on mahdollista tehdä tutkimuksesta uskottava (Levinas 1996; Munter 1996, 69). Rajojen pätevä asettaminen edellyttää oikeudentajua ja tilanteen tajua, joka inhimillisessä toiminnastamme on usein hyvin vajavainen. Järkemme ei aina yllä siihen, minkä *sydän* ymmärtää. Sen vuoksi tunnollinen sydän odottaa järjen avartumista sen ahdasmielisyydestä kohti avoimempia ajattelun atmosfäärejä.

1.3 Puoliksi täysiä vai puoliksi tyhjiä astioita?

KUVA 1 Kolme puoliksi täyttä JA puoliksi tyhjää astiaa

1.3.1 Rajojen refleksiivistä reflektointia

Refleksiivisesti (refleksi = tahattomasti syntyvä reaktio) refleктоimaan pyrkivä interinen näkökulmani tavoitella todellisuutta on ihmisyyteen kuuluva, luonteenomainen ja lapsenmielinen tapa kysyä ja ihmetellä yhä uudestaan itsestään selvyiksiä itsestänselvyyksissä. *Refleksi* samoin kuin *reflektio* viittaavat merkitykseen, jossa on kyse heijasteisuudesta. Reflektio-käsitettä käytetään usein yhteisöllisyydestä puhuttaessa; yksilöt refleктоivat itseään ja toisia suhteessa muihin yksilöihin tai ryhmään. Reflektio on tietoista itsensä peilaamista suhteessa

toiseen (Bengtson 1995). Reflektiota eli reflektiivisyyttä ilmentävät tietoisuuden tasolla todentuneet funktiot. Perinteisessä filosofiassa reflektioksi eli reflektiiviseksi ajatteluksi kutsutaan myös toimintaa, jolloin konkreettisista ilmiöistä, oloista tai tutkimusobjekteista käännytään pohtimaan ajatussisältöjä ja käsitteitä. Reflektoitaessa käsitteitä tarkastelemme niiden kykyä kuvata jotain ilmiötä (Routila 1986, 36).

Ihmisen fyysinen ruumis samoin kuin henkinen olemuskin on täynnä erilaisia heijasteita, joiden tehtävä on toimia automaattisena järjestelmänä yksilön terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Biologisfyysisellä refleksillä viitataan usein esimerkiksi lihas- ja hermoreflekseihin, tietoisuuden ulottamattomiin tuntemuksiin (Lind 2001; Valtonen 2005). Yksi tällainen tahaton reaktio on muun muassa vastasyntyneen kävelyrefleksi. Vauva ei tietoisesti synnytä askellusta, vaan sen laukaisee fyysinen tuntoaisti eli tuntemus jalkapohjien osumisesta pöydän pintaan. Ihmisen biologisfyysisistä heijastemekanismia täydentävää henkistä heijasteisuutta kutsutaan filosofiassa introspektiiviseksi, sisältäpäin tarkastelevaksi *itsehavainnoinniksi* ja *itsevaarinotoksi*³. Sielullisten tapahtumien sekä henkisten tunnetilojen tavoittaminen edellyttää minän ja toiseuden rajoilla astelemista. Oman henkisyyden kohdatessa toisen ihmisen henkisyyden synty uutta tietoa ja toimintaa, *morottamista*. Morottaminen, yhteyttä pyrkimään luovana refleksiivisenä reaktiona, muokkaa yhteistä henkisyyttä – sikäli, jos ja kun morottamisen taito on vielä toimintakykyinen molemmilla osapuolilla. Refleksien – jotka ovat lapsille ja lapsenmielisille tavanomaista käyttäytymistä sosiaalisissa tilanteissa – häipyessä ihmisen toiminta muuttuu yhä ennustettavampaan muotoon ja tällöin on perusteltua puhua mieluummin reflektiosta sekä reflektiivisyydestä kuin reflekseistä ja refleksiivisyydestä.

Psykykinen *tuntorefleksi*, välitön ja tahaton henkinen aistimus, syntyy usein erilaisten näennäisten dikotomioiden äärellä. Vuorovaikutustilanteissa erilaiset dikotomiat leikkaavat, jakavat maailmaa ja yksilön minää osiin rajoja ja ehtoja asettamalla. Tietoisuuden asettamat rajat estävät ja edistävät vuorovaikutusta rajan toiselta puolelta toiselle puolelle. Konfliktissa asetutaan vastakkain, jos ja kun motiivi (lat. moti'vum = liikkeen syy, vaikutin) ei myötävaikuta vuorovaikuttajien yhteen sulautumista, uudenlaista synteesiä, johon tunteet ja ihmisen henkisyyden refleksiivisyydessään luonnostaan pyrkii. Levinas (1996, 15–16) esittää tunteisiin perustuvan, ei-tiedollisen kohtaamisen prototyypinä eroottista suhdetta miehen ja naisen välillä. Kyse on rakastavaisten äärimmäisestä läheisyydestä, jota määrittää aistillisuus: halu yhtyä toiseen niin, että minä ja toinen eivät enää olisi erillisiä. Tähän sisältyy kuitenkin paradoksi, sillä mitä lähemmäs *minä* tulee toista, sitä kauemmas toinen etäännyy. Tiede, joka länsimaisessa järkipärisyydessään on yksi konkreettinen esimerkki rajojen rakentajasta, on sen vuoksi sekä haaste että mahdollisuus *minän* tunteille, välittömästi ja intuitiivisesti tajuavalle tavalle ymmärtää olevaista. Retoriset, diskursiiviset, ynnä muut kielipelitaidot joutuvat rajallisella rajattajalla koetukselle (esim. Varro 2000, 3–5; Ronkainen 1999, 36), varsinkin kun ”vasta asemansa lunastanut tieteentekijä voi ylittää rajoja turvallisesti” (Luukka 2002, 27). Rajoilla kulkemi-

³ Itkosen henkilökohtainen tiedonanto 2007.

nen on tällöin ainoa mahdollisuus todentaa sitä *turvattomuutta*, joka rajojen ylittämiseen saatetaan liittää (ks. myös Uusikylä 2003; Suoranta 2003; 36–37).

Tutkimuksen keskeisin toimintamuoto, jonka varaan tieteellisyyden tulisi rakentua, on ajatteleminen. Ajattelu on toimintaa, joka sijaitsee rajatilassa (Hyvärinen 1995, 127). Tässä sekä vilkkaasti liikennöivässä että toisinaan hiljaiseloa huokuvassa tutkimuskontekstissa eli aivotoiminnassa ihminen yhdistelee ja erottelee näkökulmia ja käsityksiä. Mielen toispuoleinen toiminta tuottaa pysyviä toistoja tai jatkuvasti muuttuvia näkökulmia todellisuudesta. Vastaanottajalta toistamistekniikalla tuotettu ilmiasu kysyy sen sietämistä, että levy pyörii paikoillaan eikä mitään uutta kuulu eikä näy. Toisessa ääripäässä vastaanottajan sietokykyä koetellaan monenlaisten ohikiitävien metaforien ja paradigmojen maailmanpyörässä. Jotta tieteellisestä tarinasta löytyisi jotain vanhaa ja jotain uutta, tuttua samuutta ja vierasta tuntematonta, sen tarvitsee löytää tasapaino toistojen ja uuden tuottamisen välille (Heikkinen, Huttunen & Kakkori 1999, 48). Uskottavuutta tavoittelevan tutkimuksen tehtävä on Eskolan (2006, 295) mukaan linkittää näkökulmia ja suosia sidosteisuutta aiempiin, tai jos tutkija keksii jotain aivan uutta ja mullistavaa, niin sitten pelkästään uskottavuuden nimissä on syytä kertoa, miten tähän on päätytty. Toisaalta, tasapaino toistojen ja muutosten, vanhan ja uuden välillä on aina suhteellista, riippuen yksilöiden (sekä kirjoittajan että lukijoiden) persoonallisista taustoista ja tietorakenteiden avaruudesta, kuten Strömmer (1999, 96) muutosvastarintanäkökulmien yhteydessä huomauttaa. Tiede on uhkapeliä, jossa uusia keksintöjä ja tuloksia ei saada aikaan ilman riskinottoa ja luovaa transformaatiota (Mezirow 2000). Usein uhkapeliin uskaltautuu vain se, jonka juuret sijaitsevat *silleen jättävöissä* transsendenssissa (Itkonen 1996, 161). Transsendenttisuus kiehtoo kätkeyillä korteillaan, joiden näkyväksi saattaminen odottaa vain omaa aikaansa.

Uskottavuuteen pyrkivä tutkimus, ääripäistä kumpuavan vuorovaikutteisen ajattelun lisäksi, kaipaa kiinteää yhteyttä ajattelun sekä havaintojen ja aistimahdollisuuksien välillä. Käytännössä se merkitsee usein valppautta, nopeaa reaktiokykyä ja refleksiä, joka tarttuu tilanteisiin välittömästi. Analyysiyksiköiden ja otosten poimiminen *etnosta* eli niiden omista ainutlaatuisista konteksteista sekä liittäminen johonkin toiseen yhteyteen vaatii *autolta* multirefleksejä ja reflektointia, joka tietojen lisäksi huomioi tunteita niiden taustalla. Yhteytymispyrkimyksiä aistihavaintojen ja ajattelun välillä voidaan kuvata refleksiiviseksi reflektioksi: intuitiiviseksi sisään katsomiseksi, ihon alle menemiseksi, välittömyydeksi ja sisäiseksi käsittämiseksi, joka näistä huolimatta ja juuri niiden vuoksi heijastaa sekä heijastuttaa vain sen, mikä on pinnalla ja näkyy. Refleksiivinen intuitio syntyäkseen tarvitsee käynnistäjän, jota voidaan kuvata sisäisenä *kuolemana*, hiljentymisenä (Suurla 1995, 27–34). Sanat ovat syöneet *miestä* ja jättäneet sen sanattomaksi. Sisäinen tyhjentyminen tai mikä tahansa konflikti luo henkistä hiljaisuutta, josta uudet innovaatiot saavat alkunsa. Laadullisessa ihmistieteellisessä tutkimuksessa toiminnan motiivi ja kyky eläytyä erilaisiin näkökulmiin ja ajattelutapoihin sekä löytää niistä yhteisiä nimittäjiä ja toisiaan tukevia tekijöitä on tutkimusta eteenpäin vievä voimavara, synergiaa analyytisyyden vastaparina. Synergialla tarkoitan kahden tai useamman vaikuttavan

tekijän yhteisvaikutusta. Synergia on ilmiö, jota voidaan hahmottaa monin tavoin eri näkökulmista, ilmiöstä avaramman käsityksen muodostamiseksi. Voidaan puhua esimerkiksi biologisesta, kemiallisesta, psykologisesta, teologisesta, taloudellisesta ja poliittisesta synergiasta.

1.3.2 Pelko paradoksien perusteena

Tiede edellyttää tutkijalta virallista tutkimus- ja toimintasuunnitelmaa, joka mahdollistaa tieteen tekemisen. Tutkimusmatkan alussa laaditaan sanoja ja teorioita, joiden avulla on tarkoitus järjestelmällisesti ja systemaattisesti edetä. Eletty ja todentunut tutkimus todellisuudessa toteutuessaan on kuitenkin usein toisenlainen kuin, suunniteltiin. Aineistossuossa työskentelevä tutkija kohtaa monenlaisia vaikutteita ja vaikuttajia, joiden huomaaminen tai huomaamatta jättäminen muuttaa koko systeemin merkitystä. Terve ekosysteemi rakentuu monimuotoisuuden mahdollistamisesta niin ihmis-, luonnon- kuin taloustieteessäkin. Yllättävät käännteet ja sattumanvaraisuuksia sisältävät järjestelmät, tieteen paradoksaaliset paradigmat ja pohjallisia vailla olevat tieteen filosofiset perusteet kasvattavat tutkimuskenttää. Monenlaisissa merkitysperspektiiveissä syntyy toiminnan ja tutkimuksen kautta uutta tietoa, joka sekä auttaa että hankaloittaa tutkijan työssään etenemistä. Tie tuntemattomaan totuuteen on monimuotoinen metodi, joka tulee tutkijalle tutuksi vain sitä yhä uudelleen ja uudelleen edestakaisin kuljettaessa. Tiellä kulkeminen, sen muokkaaminen ja siinä muokkaantuminen opettaa tiellä taivaltavaa.

Piilosuunnitelma – käytännössä todentuva strategia – on tulevaisuuden ja menneisyyden arvoitusten keskellä toimimista, tutkimista, oppimista ja kasvamista. Piilossa oleva suunnitelma todentuu, vaikka virallinen sanelisi jotain toisenlaista. Eräs keskeisimmistä piilo-opetussuunnitelman piirteistä on nimittäin se, että opetuksen vuorovaikutusprosessi suosii tietynlaisia oppilaita (Meri 1992, 74). Erilaisten yhteisöjen *hiljaiseen tietoon* sosiaalistuminen tapahtuu usein parhaiten olemalla hiljaa ja ristiriitoja syntyy tiuhaan tahtiin, jos ja kun sosiaalistuminen kyseisessä viitekehityksessä määritellään oman äänen käyttönä, sen aktiivisena esille tuomisena (Patton 2002, 88–91). Näennäisyys vaatii runsaasti julkaisuja, joiden mukaan yksilön arvo ja asemat arvioidaan (Kuusisto-Arponen 2006, 72–73). Lisäksi se suosittelee sosiaalistumisstrategiaksi samanlaistumista (Tamminen 1993, 46). Sosiaalistuminen tietynlaisiin kielipeleihin ja käytäntöihin on mahdollista saavuttaa vain hiljaisen sisäpiirin tietona (Luukka 2002, 13–28). Tämän *sisäpiirin* löytämisestä ja luomisesta tuleekin usein totuutta etsivän tutkimusmatkailijan kompastus- ja kulmakivi, jonka avulla on mahdollista rakentaa tietoa siitä ja itsestään.

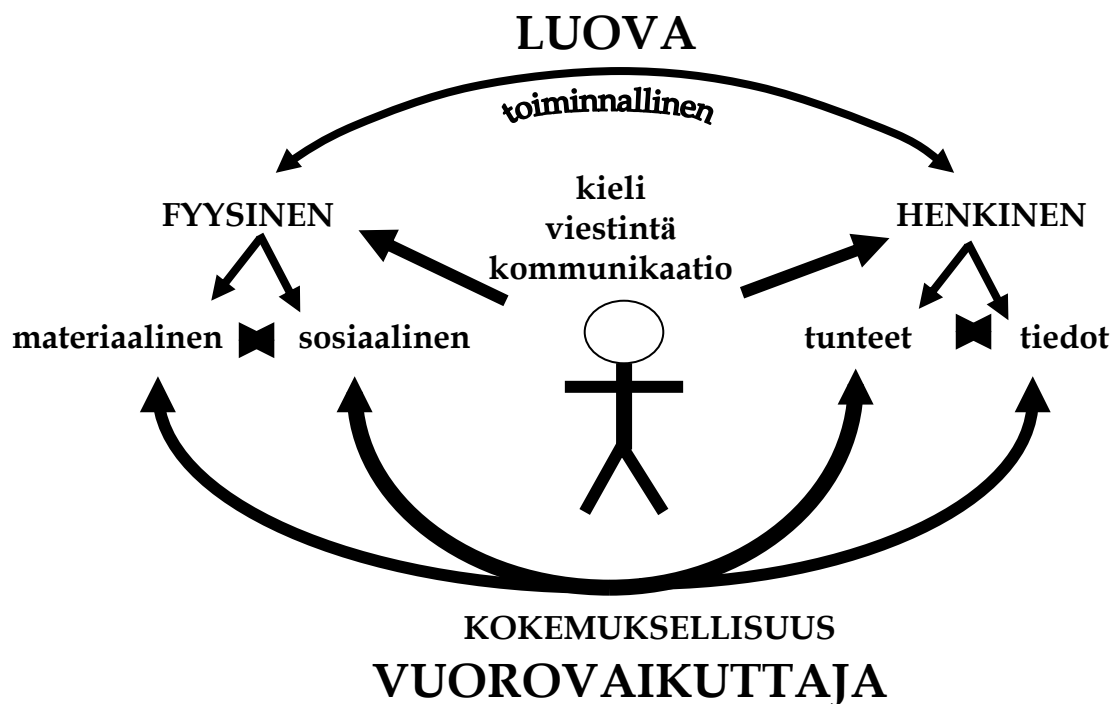
Tieto tarkoittaa subjektiivisen järjen loogisia ja systemaattisia menetelmiä ja niiden avulla rakennettuja malleja. Yhä kasvava tietomäärä, sanojen ja käsitteiden variaatiot eivät tee ihmisestä kuitenkaan sosiaalisena eikä seksuaalisena olentona sivistynyttä, jos tämä ei kykene avoimella asenteella ajattelemaan niiden kautta sekä soveltamaan sanoja synergisesti voimaannuttavalla tavalla sosiaalistumiseensa. Rauste-von Wrightin ja Wrightin (2003, 44) mukaan ihmisen suhteessa ympäristöön on erityisen tärkeää se, missä määrin hän kokee olevan-

sa omaa toimintaansa ohjaava subjekti, missä määrin taas ulkoisten, itsestään riippumattomien ja itsensä ulottumattomissa olevien seikkojen säätelemä. Opi-tun avuttomuuden ja ulkoisen kontrollin vastakohtana on kokemus oman elämän hallinnasta, subjektina olemisesta. Sisäinen yrittäjäyys sen semanttisessa merkityksessä asuu yksilössä itsessään. Yrittäjäydeellä viitataan seikkailijaan, riskinkantajaan, oman itsensä herraan, joka menee eteenpäin, ottaa vastaan aloitteita ja suorittaa projektinomaisia toimeksiantoja (Kyrö 1997, 29.)

Puolet astian sisällöstä on hiljaisuudesta äänekkäästi huutava mykkä vaikuttaja ihmisen sisäisessä maailmassa. Häijyyden kuninkuus vallan avaimia tavoitellessaan pelkää ja pelottelee uhkakuvilla irrationaalisuuden rationaalisuudesta löytänyttä. Pelon alistamana voimme yrittää olla kaikkea kaikkialla, mutta emme missään mitään milloinkaan. Kristeva (1992, 19) kirjoittaa muukalaisuudesta, joka asuu ihmisen sisimmässä. Muukalaisella ei ole itseä, koska tämän ainoa mahdollisuus on olla koko ajan toisenlainen muiden ja olosuhteiden mukaan. Muukalainen tekee, mitä halutaan, mutta se ei ole *minä*. Mykkä henkisyys ja psyykinen aistillisuus ei tule kuulluksi eikä huomioiduksi, kun korvat, joiden pitäisi kuulla, eivät kykene kuuntelemaan. Erilaiset, toisenlaiset ja omaperäiset äänet ovat harvoin järjen rakentamien sabluunoiden (ruots. schablon = malline) säveliä ja joutuvat sen vuoksi syrjään. Syrjään joutuessaan ne säästävät sabluunoiden siteiltä. Synteesien synnyttäminen on siis sitäkin suurempi saavutus siellä, missä tunteet piiloutuvat tietoisuuden taakse.

Ihmisen monitasoinen kaksoismerkityksellisyys ja sen avulla rakennettu maailma luo aina mielekkään jännityksen ja jännitteen, jonka purkamisellekin on oma aikansa, joskin vain välillisesti. Sitä toteuttivat muun muassa Buber (1923) ja Platon (1979, 99) omalla tavallaan. Itä ja länsi eivät lyö kättä toisilleen, ennen kuin molemmat tiedostavat ja tunnustavat omat poliittiset elementtinsä sanallisista representaatioista huolimatta, ja juuri niiden vuoksi (Jouhkin 2006). Kallellaan seisovat pisat (Väljärvi & Linnakylä 2002) ovat kulttuurinähtävyyksiä niitä arvostaville tahoille, mutta jotka koetellaan viime kädessä vasta käytäntöjen keskellä, globalisaation moniselitteisissä selviytymissysteemeissä. Kansainvälisyyteen kasvaminen kysyy, onko kallis kirjoihin kiinnittynyt koulutus tehnyt kansakunnastamme kypsän, omasta ja toistenkin elämästä vastuuta kantavan sivilisaation vai onko olemisemme jostain syystä jäänyt puolilleen? Kai-voon kannettu vesi ja toistamalla tuotetut tietorakenteet kaipaavat kanavaa yksilölliseen ajatteluun ja erityislaatuisiin sovellutusmahdollisuuksiin - sitä toista puolikasta, jotta astia olisi joskus täynnä, jopa ylivuotavainen.

1.3.3 Interinen ihmisyyden luovana vuorovaikuttajana

KUVA 2 Luova vuorovaikuttaja

Hahmotan interistä ihmisyyttä luovana vuorovaikuttajana suhteellisen symmetrisellä kuvalla, mutta joka kulttuureissamme ilmenee dynaamisuutensa ansiosta usein hyvinkin epäsymmetrisenä ilmiönä. Hahmotelman tarkoitus on selkiyttää tutkimukseni keskeisten käsitteiden suhdetta toisiinsa. Lähtökohtana käsitteiden määrittelyssä ovat suomen kielen yleismerkitykset. Vältän tietoisesti sitoutumista minkään erityistieteenalan määritelmiin, koska tutkimukseni tavoite on edistää vaistonomaisen henkisyuden ja välittömän intuitiivisuuden olennaisuutta tutkimusilmiötä lähestyttäessä.

Interinen ihmisyyden, toisin sanoen väli-ihmisyys, eriytyy *fyysiseen* eli aineelliseen ja fyysisten aistien kautta havaittavaan sekä *henkiseen* eli epäaineelliseen ja abstraktiin sisäiseen olevaiseen. Fyysinen voidaan edelleen eritellä *materiaaliseen* ja *sosiaaliseen*. Materiaalista edustaa konkreettinen ja käsin kosketeltavissa oleva aine. Sosiaalinen merkitsee yhteisöllisyyttä, tietyllä tavalla järjestynyttä yhteisöä ja/tai yhteiskuntaa. Fyysinen ihmisyyden jäsentyy materiaalistien ja sosiaalisten sabluunoiden kautta ja avulla. Henkinen ihmisyyden koostuu tunteiden eli vaistonomaisten henkisten vaikutelmien ja erilaisten tietojen ykseyden avulla ja kautta. Henkisen määrittelemisen ilman saman ihmisen fyysisyyttä on vaikeaa, koska kyse on yksilöllisestä pääomasta. *Kokemuksellisuus* ja *toiminnallisuus* eli ideoiden jatkuva jalkautuminen henkisen ja fyysisen yhteistyöprosessissa onkin luovassa vuorovaikutuksessa keskeisintä.

Kokemuksellisuus merkitsee välittömästi koettua ja käytännön läheisesti saatua tietoa ja/tai tuntemusta. Toiminnallisuus tarkoittaa aktiivista ja organisaation eli elollista ja eloperäistä olemista. Luova vuorovaikuttaja elää monenlaisten ja erilaisten kulttuurien sekä merkitysten keskellä kulttuureja ja merkityksiä eritellen sekä erittelyjen kautta niitä myös yhdistäen. *Kieli* merkitsee symbolijärjestelmää, jonka avulla ihminen ilmaisee niin fyysistä kuin henkistä puoltaankin koskettavia ajatuksiaan. Kieli on viestinnän ja kommunikaation väline. *Viestintä* voidaan ymmärtää (lyhyellä aikavälillä mitattuna) usein yksisuuntaisena informaation välittämisenä, kun taas *kommunikaation* (lat. *communicare* = tehdä yhteiseksi) taustalla on ajatus molemman suuntaisesta yhteydenpidosta.

Luovan vuorovaikuttajan ideana on ikiliikkuvuus ihmisyyden eri osaluokkien ja niitä jäsentävien tekijöiden välillä. Kuvassa hahmotan ilmiötä kaksisuuntaisten nuolten avulla. Liike, muutos ja jatkuva vaihtuvuus tuo esiin interisistä ihmisyydestä luovan vuorovaikuttajan. *Konflikti* vuorovaikutuksessa ja siten myös luovuudessa ilmenee, kun jokin kuvion esittämä osa-alue jää kokemuksellisuudessa tai toiminnallisuudessa vähemmälle huomiolle, yhteys katkeaa tai se ei ole tasapainossa eri jäsenysten välillä. Kieli on keino korjata katkoksia ja epätasapainoa, joskin se samalla saa niitä aikaan, erityisesti tilanteissa, joissa yksilön/yksilöiden toiminnallisuus ja kokemuksellisuus eivät ole yhtä kielen viestien ja kommunikaation kanssa. Toiminnallisuuden ja kokemuksellisuuden perusteista ponnistaen kielipeliä voidaan kutsua Wittgensteiniläisittäin *uskomisen mielentilaksi, jossa sanat saavat merkityksensä* ja jonka kääntöpuoli on määriteltävissä *epäuskomisen mielentilaksi, jossa sanat eivät saa merkitystensä*.

Luova vuorovaikutus on syvällisintä ja korkeinta ymmärrystä erilaisten ajatusten, ilmiöiden ja ihmisten välillä. Luovuus saa alkunsa minällisen maailman ja maailmallisen minän suorasta sekä avoimesta kohtaamisesta, olemisen salaisuuksille antautuvasta asenteesta sekä rohkeudesta toimia läpinäkyvän avoimuuden perusteella. Luovuus hahmottuu parhaiten selviytymistaitona vaikeissa ja vaativissa tilanteissa, uskalluksena kohdata konflikteja ja elää niistä. Ennakoimaton tapa yhdistää erilaisia ja eriyttää samanlaisia kumpuaa luovuuden alkuperäisestä olemuksesta, *sisäisen näkemyksen näkyväksi tekemisestä*. Luovassa vuorovaikutuksessa Minä, Sinä ja Te ovat Me yhtä hyvin kuin Me voimme eriytyä Minäksi, Sinäksi ja Teiksi. Luovan vuorovaikutuksen tilanteessa, ajassa ja paikassa syntyy uusia merkityksiä, yhteyksiä ja ymmärrystä, tiedon toleranssia, joka kärsii ja kestää kaikkea. Liikeideana on ajatus siitä, että joitakin voit huijata kaiken aikaa, kaikkia jonkin aikaa, mutta et kaikkia kaiken aikaa. Luovassa vuorovaikutuksessa ei ole olemassa mitään peiteltyä, mikä ei paljastetuksi tulisi.

EPI- JA PROLOGI

Kännykkä on tyhjällä pöydällä ja pidän käsissäni juuri lainattua kirjaa. Istun yliopistokirjaston kahviossa ja odotan Hänen saapumistaan. Samalla silmäilen – uteliaisuuttani –, kuinka täsmällinen Kokenut kanssakulkijani on aikataulujen pitämisessä. Hermostuttaa ja hieman pelottaakin. Tapaaminen on ensimmäinen Kokeneen kanssakulkijan ja Aloittelevan tutkijan välillä, tavoitteena keskustella hahmottelemani sisällysluettelon sekä ensimmäisen luvun pohjalta. Mitä saisin palautteeksi? Entä, jos Hän ei tulekaan? On tullut tärkeämpää tekemistä? Onhan jouluviikko ja sen kiireet kuumimmillaan. Ja minä olen odottanut tätä kohtaamista enemmän kuin yöllinen vanginvartija uutta aamua! Kello on jo 16.00. Ketään ei kuulu eikä näy. Tietenkin – akateeminen vartti! Eihän me sellaisesta sovittu... Ok! Odotan 20 minuuttia ja sitten soitan perään. Nyt yritän siis syventyä käsillä olevaan kirjaan.

Hän saapuu paikalle 16.03. Tervehdimme kädestä pitäen ja olen helpottunut. Saan vihdoinkin kommentteja tekstistäni asiantuntijalta, jonka arviointikykyyn luotan – siis uskon. Tämä on yksi elämäni tärkeimmistä hetkistä.

- Minua jännitti tulla tänne... siis, että mitä Sinä ajattelet tästä jutusta? rohkeuden heti kysäistä.

- Ai, niinkö? En näe tässä mitään ongelmaa, Kokenut kanssakulkijani vastaa kipuilevaan kysymykseen.

- Ihanko totta? kysyn jälleen, ikään kuin en olisi ollut uskoa kuulemaani.

- No, ei ainakaan toistaiseksi – toki kysymyksiä on paljon...

(Kysymyksiä... niinpä tietenkin, ajattelen. Hän ei siis ole ymmärtänyt, mitä milläkin tarkoitan. Ei onneksi ole ensimmäinen kerta elämässäni.)

- Ajattelin, Kanssakulkijani toteaa, että minun olisi helpompi ymmärtää, jos lukisin koko tekstin kerralla läpi.

- Niin voisi tietenkin olla, mutta en ole valmis paljastamaan kaikkea vielä. Se on niin hiomatonta ja raakaa tekstiä, että muokkaan sitä hieman, jos sopii...

Kokenut kanssakulkijani kaivaa salkustaan esille sähköpostissa lähettämäni tekstit. Omani ovat jo pöydällä.

- Tuosta sinun työnimestä... se on sointuisa termivalinta, mutta mitä se oikein tarkoittaa? Viittaako se jotenkin Kristevaan?

- Kyllä. "Muukalaisena omassa maassa" – sillä on monimetamorfinen merkitys. Muukalaisuus merkitsee itseyydessä asuvaa minuutta, mutta se on myös suhteeni suomalaisuuteen – tämä maantieteellinen rajaukseni tutkimuskontekstin suhteen – samoin kuin moniin muihinkin yhteisöihin, kuten tiedeyhteisöön tietynlaisena vieraana maaperänä. Mietin jossain vaiheessa, että taivuttaisin otsikon siten, että "Muukalaisena omalla maalla". Se kuulostaa abstraktimmalta ja sallivammalta, koska ajatukseni on ensisijaisesti "maa" ikään kuin ihmisen sydämenä, sielun kasvualustana.

- Entä tämä "kasvaa"-termi? Kasvaa miten tai mihin? Millä ja keiden kriteereillä kasvetaan? Kuka on kasvattaja ja kuka taas kasvatettava? Vai onko kyse itsekasvatuksesta?

- Käsittelen tuota termiä työssäni myöhemmässä vaiheessa tarkemmin, totta kai. Se on tärkeä verbi ja oletukseni on kahtalainen niin päämäärien kuin strategioidenkin suhteen. Siis vähintään kaksi erilaista suuntaa on aina jäsennehtävissä... tai niin ainakin toistaiseksi ajattelen.

- Katselin tuota sisällysluettelohahmotelmaa ja ihmettelin 4. luvun otsikkoa. Miksi Moderni on Mr ja Postmoderni on Mrs? Luku on muutenkin pitkähäköltä vaikuttava, joskin sisällöllisesti mielenkiintoinen.

- Hyvä kysymys. Mr ja Mrs ovat yksi tarinallisuutta kertomukseen tuova elementti ja pyrkimys herätellä lukijaa. Toki sukupuolellisuus voisi olla toisinkin päin, niin kuin moni muukin asia kyseisessä kertomuksessa. Totuutta "vääristelmällä" pyrin kertomaan totuutta eli hahmottamaan prototyypistä ajattelutapaa ja siten ihmisen itseyden pohjimmaista ristiriitaisuutta monellakin tasolla. Saa nähdä, miten onnistun siinä. Luku ei ole niin pitkä, kuin se sisällysluettelon mukaan tässä antaa vaikutelman. Ehkä en numeroi kaikkia otsikoita. Olen myös pohtinut tuota lähdeviitteistämistä. Kirjoittaisin mieluiten koko tarinan ihan omin sanoin, "omalla äänellä".

- Ei kait se mitään haittaa, kunhan perustelet ajatuksesi tarpeeksi hyvin.

- Entäs tuo otsikko "Flow - itseydessä yhteyteen ja siinä pois?" Mitä tuo "siinä pois" tarkoittaa vai pitäisikö sen olla "siitä pois"?

- Kyllä sen tarkoitus olisi olla "siinä pois". Itseydessä on mahdollista joutua myös pois yhteydestä ja sen vuoksi siinä on tuo kysymysmerkkikin mukana. Flow viittaa luomisprosessiin ja sen avulla tuotettujen tuotosten suvaitsemisenhan ei kaikissa piireissä ole ollut aina niin suurta.

- Tämä "Tuumasta toimeen" -luku vaikuttaa mielenkiintoiselta, varsinkin tuo "käsittäminen liittää käsiä yhteen" -ajatus. Seuraavaan lukuun suosittelisin, että tutustut Lauri Olavi Routilan teokseen "Miten tee tiedettä taiteesta". Sillä voisi olla myös sille jotain annettavaa. Haluatko muuten, että annan sinulle tämän tekstisi merkintöineni takaisin?

- Kiitos, mielellään.

- Vielä tästä viimeisestä luvusta "Sinetti". Sinettihän tarkoittaa, että jotain suljetaan ehkä ikiajoiksi. Mistä tässä on kysymys?

- Ajattelin siihen yhtä runoa, joka minulla on mukana. Olen sitä tänään taivutellut ja se on vielä aika raakaversio, mutta siinä on se ajatus. Haluatko lukea sen?

- Totta kai... Runo varmasti sopii lopetukseksi. Se on ikään kuin jatkumo ensimmäisen luvun sadulle, joka muuten vaatii sivistynyttä lukijaa.

(Olen kanssasi samaa mieltä. Sadut ovat sivistyneille: lapsille ja lapsenmielisille.)

- Tämän kirjoittamasi tekstin lukijan täytyy kyllä muutenkin olla harkitusti valittu, Kokenut kanssakulkijani miettii ääneen.

- Tarkoitat varmaan esitarkastajia ja vastaväittelijöitä. Aivan. Ajattelen, että heidän tulisi olla avarakatseisia, mieleltään avoimia ja hyvin suvaitsevaisia ja sivistyneitä ihmisiä. Itse olen miettinyt, että ehkä joku, jota olen paljon myös itse lainannut. Ajatusmaailmojen pitäisi kohdata toisensa tietyllä luovuuden tasolla. Luovuushan ei ole vain kirjoittajan haaste. Lukijalta tekstin tarkasteleminen vaatii aina yhtä paljon luovuutta. Muistaakseni myös Van Maanen pohti jotain tällaista etnografisen tutkimuksen viitekehyksessä. Olisikohan esimerkiksi Var-to Juha yksi tällainen varteen otettava vai mitä ajattelet?

- Ei varmaankaan ole mikään ongelma. Uskon, että teksteihisi tutustuminen kiinnostaisi häntä... kunhan tästä työstä ei tule minua eikä ketään toistakaan mielitelevä teos; ajattelun itsenäisyys ja omintakeisuus ovat tavoittelemisen arvoisia seikkoja. - Sitten tästä ensimmäisestä luvusta. Ensinnäkin ovatko nämä kysymykset heti tässä alussa tutkimuskysymyksiä vai vaan tutkimusongelman määrittelyä?

- Ne ovat molempia. Ne ovat niin sanottuja aitoja kysymyksiäni, joihin etsin kuumeisesti vastausta. Tiedostan, että ne samalla ohjaavat minua tutkimusongelman rajaamisessa ja määrittelyssä. Ne ovat siis ihan sydäimestä kumpuavia mielenkiinnon kohteita, joihin haluaisin löytää tietoisia vastauksia. Sellaisia vastauksia, jotka tyydyttävät sekä omaa tietämisen tarvetta että myös mahdollisten lukijoiden.

- Seuraava kysymykseni koskeekin lähteiden käyttöä. Ensinnäkin yksi huomioitava seikka on se, että tiede suosii alkukielisten lähteiden olennaisuutta.

- Tämä on vaikea asia. Ensinnäkin, jos ihan suoraan sanon, minusta tuntuu turhauttavalta, jopa epäeettiseltä lainata ajatuksia toisilta ajattelijoilta, kun tiedän kykeneväni myös itse ajattelemaan. Valitettavasti tällä hetkellä osaan tulkita vain suomea, ruotsia ja englantia. Vaatii paljon rohkeutta alkaa kääntää saksalaisten tai ranskalaisten usein muutenkin vaikeaselkoista filosofista tekstiä suomeksi.

- Ymmärrän, mitä tarkoitat. Tiede nyt on tätä "olla toimivinaan" toimintaa. Toisaalta se on vain tekniikkaa, johon ei kannata kompastua. Voithan vertailla erikielisiä versioita ja niissä tehtyjä käännösratkaisuja. Moniäänisyys saattaisi paljastaa joitakin olennaisia sekä heuristisuuteen johtavia elementtejä. - Toinen ongelma, joka liittyy lainaamiisi lähteisiin, on niiden rinnastettavuus? Käytät aika vilkkaasti eri koulukuntien ajatuksia hyödyksesi. Oletko tietoinen, että saat aiheuttaa siten vuorovaikutuskonflikteja?

- Sinänsä huvittavaa, että huomautat asiasta. Ehkä tämä on aina ollutkin "ydinongelmani". Yhdistelen asioita (ja siten myös ihmisiä) uusin tavoin ja sitä vain yksinkertaisesti kaikki eivät voi sietää. Tämä työ on paljon itseni näköinen ja tiedostan, että aina ei riitä se, että minulle kelpaa monenlainen seura. Jos nämä seurat ovat keskenään ristiriitaisia, en ole kovin hyvä kaveri kenellekään. Tämä tutkimus on tietynlainen performanssi vuorovaikutuskonflikteista ja siten myös koko omaelämäkerrastani.

- On hyvä, että tiedostat ongelman, Kanssakulkijani kommentoi kärsivällisesti. Silloin se voi olla myös voimavarasi. Tietämättömyyttään tehty ristiriitaisuus esimerkiksi lähteiden kanssa olisikin vakavampi problematiikka. Siitä huolimatta mieleeni nousee, että tekstisi saattaa aiheuttaa jopa vihamielisiä tunteenpurkauksia jossakin. Suosittelisin sinua tutustumaan esimerkiksi Jyri Puhakaisen väitöskirjaan, jossa hän hyökkää suhteellisen voimakkaasti mekaanista ihmiskäsitystä vastaan ja puhuu nimenomaan heideggerilaisuuden ja holistisuuden puolesta.

- Kiitos vinkistä. Tällaisten kysymysten ratkomiseksi tarvitsenkin apuasi. Haluaisin rakentaa siltoja erilaisten näkökulmien välille, sinnekin, minne on aikaisemmin kaivettu kokonaisia kuiluja.

- Tässä tekstissäsi kaiken kaikkiaan oli paljon hyviä kohtia. Olen merkinnyt niihin huutomerkkejä ja plus-merkkejä. Esimerkiksi tämä Heideggerilta lainaamasi kategoria laskevan ja mietiskelevän ajattelun suhteen, joskin ihmettelen tuota Uusikylää samassa yhteydessä. Mitä hän siinä tekee?

- Mielestäni mietiskelevä eli ajattelu sen alkuperäismerkityksessään on yhteydessä luovuuteen, jota Uusikyläkin esiin tuo vahvasti. Puiteajattelu sen sijaan sitoo usein luovuutta. En usko, että Uusikylän rinnastus heideggerilaiseen mietiskelevään ajatteluun ainakaan loukkaa häntä - toivottavasti ei.

- Ei varmaankaan, mutta tuo 1.2.2 -luku... miksi Luukka, Harlen, Suurla ja Varto on sijoitettu samaan kappaleeseen. Miten hyvin nämä ovat rinnastettavissa toisiinsa? Ovatko teokset jossakin mielessä yhteismitallisia?

- Kieltämättä kappale saattaa antaa hieman epämääräisen tai -laatuisen kuvan. Käsitellen kappaleessa asenteita ja ennakkokäsityksiä, joihin kullakin lähteellä on oma sanansa sanottavana. Annan niiden sitten sen siinä sanoa. Tietynlainen kritiikkini näkyy tai ainakin pitäisi näkyä muun muassa Luukan ehdottamia tieteellisen kirjoittamisen konventioita kohtaan. Pelkästään lähdeluettelo saattaa olla usein se suurin ennakkoluulojen asettaja. Harlen ja Suurla ovat käsitelleet niin ikään ennakkoluulojen ja asenteiden merkitystä uuden vastaanottamisessa sekä oppimisessa ja Varton viimeinen siteeraus tukee avoimuuden mentaliteettia, johon yhdyn varjoista huolimatta ja juuri niiden vuoksi. Varjoja työssäni ovat esimerkiksi tieteen lähdetraditio ja viittaamisen menetelmät, jotka eivät välttämättä auta itseäni eikä tekstini tulkitsijoiden ymmärrystä ymmärtää. Olet merkinnyt marginaaliin ajatuksen Platonin luolateoriasta ja se sopiikin kuvaamaan omaa tuntemustani asiasta. Tutkimusten viestit hukkuvat helposti monenlaisten sanojen sekamelskaan.

- Jonkinlaista lukuohjetta tämä työsi kyllä kaipaa. Jostain tietystä tieteellisestä traditiosta luettuna tämä teksti saattaa hämmentää lukijaa. Mitkä ovat ne silmälasit tai ajokortti, jonka lukija autoetnografista työtäsi lukiessaan tarvitsee?

- Hmm... ajokortti. Hyvä ajatus! Ajokorttina on ennen kaikkea uskallus ajaa, lähteä liikenteeseen ilman ennakkoluuloja, varovaisesti, mutta silti rohkeasti.

- Joo. Minulla tuli tuosta autoetnografiasta mieleen ajokortin tarve. Ehkä sinun pitäisi jokin luku kirjoittaa lukuoppaaksi. Mikä on filosofinen luku tapa tai tieteenfilosofisen substraatin selväsana ja perusteltu määrittely?

- No, huh. *(Tämä on just sitä, mitä en missään nimessä tahtoisi tehdä! Lukuohjeita ja tulkinnan oppaita...)* Täytyy miettiä asiaa. Olen pyrkinyt kirjoittamaan tavalla, joka olisi jokamiehen oikeuksia edistävä, kansantajuutta ja tavallista ihmistä koskettava. Siis ilman mitään tieteellistä tekstibriljeeraamista.

- Tavalliselle ihmiselle?, kysyy Kanssakulkijani. Kuka tahtoo olla tavallinen ihminen, tavis ja lukea sellaisena tekstiäsi?

- Kiitos kysymästä! Ei kukaan. Eihän sellaista kannata lukuohjeeksi edes ajatella. *(Kohderyhmän nimittäminen onkin yksi olennainen seikka, jota täytyy miettiä tarkasti. Ehkäpä se auttaa niiden lukuohjeidenkin laatimisessa...)*

- Muuten... pidin tavattomasti tästä ajatuksesta, jonka olit lainannut Heideggerilta, eli "Mietiskelevän ajattelun avulla sivistyssosialisaatioon jalkautuminen on jatkuvasti uhattu, jos ja kun pelko mitä-töidyksi tulemisesta saa siivet aika-kauden hengestä, johon olemme kaikki syntyneet". Nimenomaan tuo "ajan henki" ja "johon olemme syntyneet". Ihminen siis syntyy, tulee johonkin aikaan ja sen henkeen.

(Johon ja/tai jossa... ajattelen.)

- Toinen erinomainen kohta oli tämä ajatus "uudenlaisesta kotiseudusta, jolloin asenteena on avoimuus, luopuminen laskevasta ajattelusta" - siitä suuria huutomerkkejä ja plussia!

(Jes!Pidän itsekin noista ajatuksista, ehdottomasti!)

- Kirjoitat toistamistekniikasta ja yksi tällainen työssäsi näyttää olevan "jos ja kun"-sivulause. Käytät sitä usein. Mistä syystä? Eikö se voisi olla jompikumpi, siis joko "jos" tai "kun"?

- Ei voi olla. Käytän "jos ja kun" sanoja aloittaessani sivulauseen, jonka tarkoitus on jättää auki kyseessä oleva väite. Eli on olemassa kaksi mahdollisuutta, epävarma ja varma mahdollisuus, joista lukija saa valita mieleisensä mielentilaansa kunnioittaen. Vältän valtavastuuta käyttäessäni molempia mahdollisuuksia osoittamaan ehtoja, joiden asettamiseen liittyisi muuten liian suuri eettinen vastuu.

- Mitä tarkoitat "ontologisesti rikastuttavalla prosessilla"?

- Mielestäni kuvasin sitä kyseisessä kappaleessa. En ilmeisesti tarpeeksi hyvin. Ajattelen, että on kyse luovasta prosessista, joka tuottaa sekä henkistä että konkreettista hyötyä prosessissa mukana työskenteleville. Tietoisuus itsestä ja itsen ulkopuolisesta maailmasta rikastuu, avartuu ja saa aikaan kokemuksen sisäisestä vahvistumisesta. Tarkastelen tällaista rikastumisprosessia seuraavassa luvussa CASP-menetelmän yhteydessä. Synergia viittaa yhteisvoimaan, jolloin tunteet tukevat tietoa ja tieto tukee tunteita.

- 1.3 -luvun alussa ihmettelen kuvia astioista. Voisiko tai tulisiko tähän liittää jonkinlaista kysymyksen asettelua?

- Kysymys on otsikossa eli tarkoitus on kuvien avulla osoittaa sitä, että asioita voidaan yhtä aikaa tarkastella vastakkaisista näkökulmista - nähdä maailma *kahtena*. Astiat ovat puoliksi täysiä ja/tai puoliksi tyhjiä. Asioilla ja tutkittavilla ilmiöilläkin on myös aina useita kääntöpuolia.

- Käytät monenlaisia refleksiiviverbejä. Niiden valintaa ihmettelen, samoin kuin tuota vauvan kävelyrefleksiesimerkkiä. Mikä on sen tieteenfilosofinen syvällisyys? Tarkoitatko itsevaarinottoa vai itsetutkistelua?

- Tämä termiviidakko on ihan tajuton. Olen jopa miettinyt luopumista siitä ja puhuisin vain heijasteisuudesta tai peilaamisesta - siis perisuomalaisittain. Toisaalta refleksi, refleksiivinen, reflektio, reflektiivinen ovat tieteessä niin suosittuja termejä. Ehkä vain hieman lisää sanoja niiden selittämiseksi ja on totta, että kävelyrefleksin avaaminen tieteenfilosofisessa viitekehyksessä on hieman outo ja erikoinen ajatus. "Vilkkaasti liikennöivä" ja "hiljaisuutta huokuva" tutkimuskontekstini teettää toisinaan tämänkin kaltaista.

- 1.3.1 -luvun lopussa mainitset mielenkiintoisesti "Sanat ovat syöneet *miestä* ja jättäneet sen sanattomaksi". Mitä tarkoitat tällä miehellä?

- No en välttämättä miestä lainkaan, siis sukupuolellisessa merkityksessä. Käytän pääluvussa kursivivia, kun haluan korostaa ilmaisun *kaksois*merkityksellistä luonnetta. Vanhempi tapa olisi käyttää *kaksois*sheittomerkkiä, joka puolustaa paikkaansa erityisesti numeroimattomissa tarinoissani. Yksiselitteisyydessään "mies" voidaan vaihtoehtoisesti tulkita tarkoittamaan sitä puitteisiin ja kaavoihin kangistunutta akateemikkoa, joka asuu jokaisen ihmisen toispuoleisessa olemuksessa ja joka kuvittelee olevansa kaikentietävä sekä viisastelee omahyvyyttään. Siis se tietäväinen ja analyyttinen minä. Mies-metaforan merkitys ei ole pois sulkea sitä mahdollisuutta, etteikö tämä puoli minuudesta asuisi myös naisessa. Toisinaan tuntuu, että se on nimenomaan naisen "vahvuus".

- Olet ansiokkaasti kritikoinut tieteen näennäisyyteen yhdistyvää julkaisujen runsausihannetta. Osut asiaan. Se on sitä näennäisyyttä, jolla sitten röyhistelään, mutta onko samanlaistuminen kuitenkin sosiaalistumis-strategiana koko kuva akateemisesta traditiosta?

- Toivon, että EI ole! Ehkä se on vain liian vahva kuva, joka on minunkin ainutlaatuisuuttani ahdistelemassa. Siitä muuten puuttuu lähde. Muistaakseni se oli Tammisen Rauno, joka kyseisiä ajatuksia aikoinaan viljeli. Ehkä olisi tarve vastapainoksi viljellä välillä jotain muutakin.

- Täällä luvun ihan lopussa sitten tulet tähän "muukalaisuus"-teemaan Kristevaa siteeraten. Onko tämä muukalainen Das Man?

- Kysymyksesi jää hieman arvoitukselliseksi? Mitä das Manilla tarkoitat? Kristevan tekstien rajoissa olisin kallistumassa tulkintaan, että muukalainen tarkoittaa jotain ei-tavista, epästandardia ja ainutlaatuista, ehkä piiloiseksikin jäänyt sisäistä "minää", joka ei kuulu eikä näy mihinkään, koska se aina joutuu elämään piilossa - toteuttaen olosuhteita ja muiden odotuksia.

Muukalaisille omassa maassa

**standardeja sotkevat taiteilijat
tunteita toistavat kasvattajat
kaikki uusia tuulia taikovat**

**reippaat ja rohkeat filosofit
itseyttä arvostavat kulturellit
irrationaaliset ihmiset**

**Teitä sukusielu sisälläni kaipaa
etsii Ystäväkseen
tietä luoksenne raivaa**

2 TIEDE TOTUUTTA ETSIMÄSSÄ

2.1 Mitä totuus on?

2.1.1 Ihanteena tiedon yhteisöllisyys

Tieteen yhtenä ihanteena pidetään tiedon yhteisöllisyyttä, ajatusten ja sanojen julkiseen keskusteluun alistamista, jolle leimaa antavana on niin sanottu intertekstuaalisuus, toisiin teksteihin viittaaminen ja oman tekstin rakentaminen dialogiseen muotoon niiden kanssa (Luukka 2002, 19). *Inter* (engl.) merkitsee verbiä 'haudata', jolloin intertekstuaalisuuden merkitys täsmentyy hautaamistekstuaalisuudeksi. Intertekstuaalinen toiminta on tekstien välistä, välissä olevaa dialogia, jolloin tarkoituksen mukaista ei ole kiinnittyä tuotoksiin (teksteihin), vaan niiden avulla syntyviin uusiin ideoihin ja ajatusvirtoihin.

Tieteellisessä tutkimuksessa ihanteet ja niitä sekä peittävät että paljastavat arvot tulevat arvioinnin kohteeksi viimeistään silloin, kun aloitteleva tutkija etsii työlleen arvostusta rahoituksen kautta. Valtavirroista poikkeavat lähestymistavat, uudenlainen tutkimuksellinen asenne ja/tai tiedonalueen oikeuttaminen voi osoittautua ongelmalliseksi (Saarnivaara 2006, 202). Koulukuntaisuus ja valtavirta-ajattelumallit kertovat *oudosta kaupungista* (Eskola 2006, 296) siihen rantautuneelle muukalaiselle tarinaa, joka toistaa itseään tahtomattaankin. Laskelmoiva aivoittelumme ja ruumiilliset tarpeet tekevät työtä tieteen hyväksi – tuottaen siten myös sen kaltaista tietoa. Henkisyys ja tunteiden huomioon ottaminen näyttää terapiakirjoittamiselta, liian kvalitatiiviselta tutkimusraportoinnilta. Tietämisen traditioissa sillä on tapana tulla leimatuksi kaunokirjallisuuden ja taiteen genreihin, jolloin samalla unohtuu, että genre on aina enemmän kuin teksteihin liitetty käytäntö ja tyyli. Genressä käyvät ilmi eri kulttuurien vallankäyttöön liittyvät ongelmat (Ridel 1994).

Suomalaista sivistyssosialisaatiota suvaitsemaan pyrkivä säästötoimeni on ottaa kantaa vuorovaikutuskonflikti-ilmiöön ja jäsentää todellisuutta ympärilläni – ei rajoittumalla vain tiedeyhteisön yhteisöllisyyskäsitykseen. Tarkastelen vuorovaikutuskonflikteja filosofisesti, kulttuurillisesti ja omaelämäkerrallisesti,

luovana osana globaalia maailmantaloutta, joskin kiihtynyt kansainvälistymisen avartaessaan opettaa myös varautumaan sen suhteen, mikä on milloinkin otollista oivaltaa. Aaltolan (2001,21) mukaan tietyissä olosuhteissa ihmisen potentiaalisia kykyjä voidaan estää toteutumasta tai näiden mahdollisuuksien toteutumista jopa uhataan. Ihmisestä – siis myös tutkijasta - tulee väline, toiminnan objekti. Hänestä halutaan esille vain tietyt ominaisuudet ja mahdollisuudet pois sulkeamalla muita, niin sanottuja unohdettuja potentiaaleja. Kriittisyys kriittisyyttä kohtaan on tällöin paikallaan. Ihmisessä piilevien sielunkykyjen mitätöiminen merkitsee ihmisyyden mitätöimistä. Luukan (2002, 20) peräämä ”järjestelmällinen epäily toisten tuottamia tekstirakennelmia kohtaan” kääntyy epäilijää itseänsä vastaan ennemmin tai myöhemmin. Vuorovaikutus puutteellisuudessaan aiheuttaa aina konflikteja. Ymmärrämme itseämme ja toisiamme vajavaisesti kasvokkain kohdattaessa, saati sitten teksteinä paperilla. Pelkästään lukijan luovuus ja ei-luovuus määrittää sitä, miten paljon tekstit puhuvat ja miten paljon niissä on totuutta. Luovuttaminen luomisen sijaan onkin kuolevaiselle usein kiehtovampaa. Tieteellinen toiminta nostaa esiin joukon eettisiä kysymyksiä, joiden kanssa yksittäinen tutkija joutuu kipuilemaan enemmän tai vähemmän silloin, kun vuoropuhelun mahdollisuutta ei ole (Saarnivaara 2006, 202).

Tasapuolisuus on yhteiskuntaa rakentava malli luopua salaliitoista ja pyrkiä olemaan ihminen ihmisten joukossa, leimaamatta ja leimaantumatta. Ellei sellaiseksi katsota myös ihmisyyttä. Viskarin (2002, 9) mukaan yliopiston tulisi synnyttää ennen kaikkea ihmisiä, jotka ovat sivistyneitä. Sivistymisessä ei ole kysymys pelkästään tiedoista vaan ihmisen ihmiseksi tulemisesta. Sivistys on ihmistymistä. Tieteelliseen kirjoittamiseen sivistyminen asettaa haasteen, jonka mukaan kirjoittaminen on ensisijaisesti ihmisille kirjoittamista, tietäville ja tunteville itseyksille raportoimista heidän älykkyyttään ja tunteitaan kunnioittavalla tavalla. Tämän tyyppistä rajausta kirjoittamiskohteen suhteen puoltavat myös Malmbergin (1988, 45–46) osoittamat tieteen kehityksen suuntaviivat, joiden taustalla on vaatimukset tieteen popularisoimisesta eli kansantajuistamisesta. Myös viime aikaiset tutkimusten julkaisupolitiikkaan esitetyt kehittämissuunnaukset suosittelevat suurelle yleisölle kohdistettujen julkaisujen tuottamista tieteellisessä toiminnassa.⁴ Kiinnostuksen kohteeksi joutuu silloin se, miten tiede on sidoksissa tietynlaiseen puhe- eli viestintätapaan ja sitä käyttäviin tiedeyhteisöihin. Koska se, mikä kulloinkin käy tieteestä, ratkaistaan tieteen omissa konkreettisissa yhteyksissä, tieteellisen viestinnän kysymykset ovat itse tieteen peruskysymyksiä. Kannattaako tätä kauemmaksi tutkimusmatkoja edes suunnitella?

2.1.2 Häpeänä tiedostamattoman yksilöllisyys

Tieteellinen kirjoittaminen ei ole vain faktojen toteamista vaan merkitysrakenteiden kokoamista (Luukka 2002, 25–26). Tutkijan rajoittunut subjektiivisuus ja raja-

⁴ http://www.jyu.fi/hallinto/tutkimuspalvelut/kokonaisarviointi/arvioinnin_tiedostot/arviointitiivistelmä.pdf - 29.12.2006

ton objektiivisemmin omassa tutkimuksessa kuin suhteessa toisiin tutkijoihin merkitsee ymmärryksen syventymistä, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että mitä enemmän ihminen ymmärtää itseään ja toista, sitä enemmän hän on tietoinen sekä omasta että toisten ymmärtämättömyydestä. Merkitysrakenteet kokoontuvat tällöin filosofiseen etiikkaan, joka ei tapa kulttuuria tapakulttuurilla. Kulttuurin ydinvahvuus ei ripustaudu sitoutumiseen, vaan sen dynaaminen sopeutuvaisuus ja taito muuntaa sulauttaa uusia ajatuksia ja ihmisiä yhteyteensä (Florida 2006, 87). Perustelut ja selitykset eivät sellaisenaan vakuuta tunteeseen kykenevää ja todentuntukin yksinään synnyttää usein epäuskoa, jos todentunnon perusteleminen ei löydy tilaa tietämisen tungoksessa.

Tieteellisissä tutkimuksissa tieteenfilosofia luo toiminnalle näennäisperustan, joka ristiriitaisuudessaan antaa kuvan kentän rikkinäisyydestä. Niiniluoto & Saarinen (1986) kuvaavat filosofiaa tieteenalana, johon on kaikkina aikoina sisältynyt erimielisyyksiä ja halua väittää vastaan. Erimielisyydet ovat jakaneet filosofisia ajattelutapoja ja ajattelijoita useisiin eri leireihin, joiden väliltä on ajoittain puuttunut vuorovaikutus. Teoriat ja käsitteet erillisissä leireissä ovat edelleen moninaistuneet ja -merkityksistyneet. Jokainen niitä kuvaava subjekti on ontologisesti sekä rikastuttanut että köyhdyttänyt teorioita, joiden alkupehkeitä synnyttäjät ovat voineet usein kokea olevansa kovin väärinymmärrettyjä. Tällöin esimerkiksi Rene Descartesin filosofisesti vapauttava väite "Ajattelen, siis olen" vääntyy järjettömydeksi: Ajattelen, sen vuoksi vain minä olen (Itkonen 2001, 89). Puolustuspuheet ovat ajankohtaisia filosofien ja teorioiden kuvaajien iskiessä merkityksiänsä kiveen. Poissulkemisen epistemologiaa ja ontologiaa siittänyt tieteenfilosofia törmää itse asettamiinsa rajoituksiin. Viisaus jää vaille rakkautta ja rakkaus vaille viisautta, jos ja kun peli ei enää ole mielekäästä pallottelua rajan toiselta puolelta toiselle. Tarvitsemme kaksijakoisuutta ajattelutoimintamme herättämiseksi (Töttö 2004, 10), siis herättämiseksi. Korostaessamme ajattelun tuloksia keskitymme kulttuurin sääntöjen, koodien ja kielioppien noudattamiseen, mistä ei kasva ajateltua toimintaa, päinvastoin. Kulttuuri koodeineen on toiminnan väliaikainen tulos, jolloin itse toiminta sijaitsee sisäpuolella, rajatilassa (ks. Hyvärinen 1995, 127).

Filosofinen tutkiminen on oppimisprosessiin antautumista, mihin lähdetäessä ei aina voi etukäteen tietää, mitä tuleman pitää. Uskomus siihen, että uusi näkemys totuudesta on kykenevä vapauttamaan meitä monista valheista, epäluuloista ja harhoista, saa totuutta etsivän liikkeelle. Kyseenalaistamistekniikka toimii tieteen tutkimustraditioissa, joskin se on ihmisluonteelle tavanomaista toimintaa pyrittäessä ilmaisemaan jotain uutta näkökulmaa todellisuudesta. Aikaisempien näkökulmien kyseenalaistaminen on yksi keino raivata tilaa uusille ajatusmalleille. (Niiniluoto & Saarinen 1986.) Yhteisöllisyyden tuottamat teoriat tarkistetaan usein kasvun ja kehittymisen tunneperäisissä kysymyksissä, jolloin tiedostamattomasta yksilöllisyydestä on mahdollista tulla tehtävänsä antautuneen uudisasukkaan työkalu. Esimerkiksi Talibin (2002, 56–59) mukaan kasvattajan ja opettajan työ on pitkälti tunnetyötä. Siitä huolimatta opettajankoulutuksessa tunteiden käsittelemiselle ei ole sijaa. Opettajankoulutuksen, niin kuin yleisesti koulutuksen käytännöt perustuvat sitkeästi vallalla

olevaan käsitykseen siitä, että tietoisuus on tunteita arvokkaampaa. Tämän kaltaisen tiedon yhteisöllisyys muokkaa ihmistä ja yhteiskuntaa väärään suuntaan, tuottaa ja ylläpitää valheellisuutta ja tiedostamatonta omahyväisyyttä.

Menneen ajan maininkeihin – tai valtavirtoihin – kiinni jääminen ei ole mahdollista merellä purjehtijalle. Valtavirratkin antavat vain virikkeitä seuraaville nousuille ja laskuille. Ajan virroissa mukana pysyminen vaatii ihmiseltä antautumista ristivetoisten virtojen pyörteisiin ja ristivetoisuus opettaa kaavoihin kangistunuttakin pyörimään akselinsa ympäri. Gadamer (2004, 15, 28) kuvaa totuutta peittämättömyytenä. Kokonainen peittämättömyys on kokonainen totuus. Hän kehittää totuuden eli asioiden peittämättömyyttä ajatuksella, jonka mukaan totuuden ilmeisyyteen, näkyvään ja peittämättömään olemukseen liittyy kuitenkin oma ajallisuutensa. Tutkijan tuottamat tekstit vetävät verhoja tutkijan omien kasvojen eteen ja edestä pois. Tulkitsijan keskeisin tehtävä on löytää sellainen kysymys, johon teksti antaa vastauksen. Tekstin ymmärtäminen merkitsee kysymyksen ymmärtämistä (Itkonen 1994, 289; 1995, 99). Kaikessa kirjallisuudessa puhuvat – tai sopertavat, yrittävät antaa itselleen muodon tai taistelevat vääristynyttä kuvaansa vastaan – ihmisen kasvot (Levinas 1996, 91). Ihmisen kaksinaisuudesta ja kaksoismerkityksellisyydestä kumpuava ristiriitaisuus ja sen huomioiminen astuu tällöin kuvaan ja kuvaamisprosessiin keskeiseksi. Kasvot merkitsevät ääretöntä ja niitä koskeva eettinen vaatimus on ääretön siksi, että sitä ei voida tyydyttää ainoastaan tiedon kautta ja avulla. Eettinen todistaminen tapahtuu ilmoituksessa, jonka äärettömyyden kunnia tekee todistajassa (Levinas 1996, 83–86).

2.1.3 Piiloisia ja paljaita arvoja

Kun painopisteet kahden erillään olevan tekijän välillä eivät ole tasapainossa keskenään, alus menettää vakautensa tuulessa, jota vastaan se joutuu aika ajoin merellä taistelemaan. Toisaalta, myrskyssä ihminen oppii vetämään yhtä köyttä ja venymään, antamaan periksi ja perimään. Käytännön toiminta, sen monimutkaiset suhteet ja strategiat testaavat universaaleja ja ajattomia totuuksia yhtä voimakkaasti kuin paikallisia pieniä tarinoitakin. Ristiriidat koettelevat olemisen ja elämisen perustuksia, jolloin täysremontti on aina remontti kantavia rakenteita myöten.

Vuorovaikutussuhteissa on kysymys ihmisen olemis-suhteesta. Filosofinen uskomus siitä, miten ihminen on olemassa, määrittää myös tämän suhteita ”sine” ja ”tänne”. Elämä, henkinen ja fyysinen todellisuus meissä ja meidän ympärillä, koostuu sekä kvalitatiivisista että kvantitatiivisista tekijöistä:

$X + Y = ?$ (+ = ”on, on”)

Ideaalitilanteessa X ja Y ovat toisilleen tuntemattomia tekijöitä, joita plusmerkki ”+” yhdistää. Risti on horisontaalista ja vertikaalista yhteyttä X ja Y -tekijöiden välissä. Jos vertikaalisuus ”|” poistetaan, syntyy horisontaalinen, negatiivinen (yksi ”on”) lause: ”X – Y”. Jos taas horisontaalisuus ”–” poistetaan, lause kyseenalaistuu tekijöiden välillä. Vertikaalisesta ”on”-olemuksesta on mahdollista tulla ”muuri”, ”este” tai jokin ”ehto”, joka rajoittaa tekijöitä koh- taamasta toisiaan: ”X | Y”.

Negatiivinen lause ei välttämättä tuota lauseesta negatiivista tulosta. Sekä onnen että onnettomuuden tuo kuvaan astuva kvalitatiivisuus ja kvantitatiivisuus arvoineen. Laatu ja määrää mitataan arvoilla. X:n arvo suhteessa Y:n arvoon vaikuttaa siihen, mitä syntyy näiden välisestä yhtälöstä.

a) Jos X on arvokkaampi kuin Y, Y:llä on mahdollisuus syödä X:ää, ja silti jäljelle jää positiivinen tulos, joka on se, mitä X:stä jää jäljelle. Uusi tulos on X:ää.

b) Jos X on arvottomampi kuin Y, seurauksena on tappioita ja menetyksiä. X tuhoutuu Y:n vaikutuksesta ja Y:kin jää 0-pisteen negatiiviselle puolelle.

Kvantitatiivisesti arvolausetta on helppo tarkastella nimenomaan sen määrällisesti mitattavan muuttujan vuoksi. Esimerkiksi ”Määrällisen Herra X:n oravan nahkat ja Laadullisen Rouva Y:n monet mieliteot” mittaavat kyseessä olevan suhteen seurauksia yhdestä näkökulmasta: $2 - 6 = -4$. Kvalitatiivisen arvolausekkeen kohdalla mittaaminen onkin jo vaikeampaa. Esimerkkinä tarjoan seuraavanlaista lauseketta: Tunnemitätöinti - Tiedon korostunut arvo = Ihmisen emotionaalisuutta väheksyvää tietoteoriaa.

SUMMA SUMMARUM: Toisilleen tuntemattomien tekijöiden ARVOT muuttavat yhtälöt monimutkaisemmiksi ja sillä on merkitystä varsinkin silloin, kun kyseessä on negatiivinen lause - yhteys ilman vertikaalisuutta. Itkonen (1999, 66-79) kuvaa erilaisten positiivisten ja negatiivisten arvojen läheistä yhteyttä vastuuseen ja vaatimukseen hyvittämisestä. Negatiivinenkin arvo voidaan mitätöidä, jos hyvityksen arvo kykenee sen kumoamaan. Tällainen negatiivinen arvo on Itkosen mukaan aktin poissaolo; tapahtumisen ja todentumisen puuttuminen. Sen sijaan yhteisesti jaettu oleminen kykenee muuttamaan toiseuksia keskinäisyydeksi, eksistentiaaliseksi kumppanuudeksi. Ymmärtämisen on kuitenkin lähdeittävä hyvin läheltä - oman subjektiivisuuden tunnistamisesta. Tällöin on mahdollista luoda arvotodellisuudeltaan positiivinen ihmismaallisuus.

2.2 Tarinat totuutta tavoittelemassa

2.2.1 Tulevaisuuden tietäjä tunnetaitoja todentamassa

Tarinallinen tapa hahmottaa todellisuuden ilmiöitä kutsuu tietoisuuden lisäksi tutkijan tunnetaidot peliin mukaan. Uuden aikakauden tieteellinen teksti rakentuu kerroksellisenä ja muuttuvana sekä avaa useita polkuja kulkea sosiaalisen todellisuuden ilmiöihin (Heikkinen 2001, 25-27). Tutkijan kyky heittäytyä kokonaisvaltaisesti ja paljaana niin arvoiltaan, asenteiltaan kuin uskomuksiltaan tutkimusprosessiin auttaa lähestymään todellisuutta todentuntuisella ja eläytymään kutsuvalla tavalla. Erilaisten havaintomenetelmien ja kirjoittamistapojen yhdisteleminen edellyttää rohkeaa tyylien vaihtelua ja traditioiden vapaata leikkiä uusien ilmaisutapojen saavuttamiseksi (Eisner & Peshkin 1990, 365; Heikkinen 2001, 27; Latvala, Peltonen & Saesma 2004). Todellisuutta ei tämän näkemyksen mukaan voida vangita sellaisenaan kuin se on, vaan kaikki rapor-

tit, myös niin sanotut tieteelliset, ovat kielen avulla luotuja tarinoita, fiktiota (Heikkinen 2001, 216–217) ja faktaa, johon tutkija jättää aina jäljen, oman sisäisen itsen rivien väliin joko tietoisesti tai tiedostamattaan.

Tutkijan tunne – joka on totta – elävöittää tiedon (viestin) perillemenoä tiettyllä tavalla. Tutkimusraportit ovat aineistoista muodostettuja tutkijan koosteita, joissa rakentuu uusia näkökulmia, tarinoita todellisuudesta. Tunteiden tiedostaminen ja tunnetaitojen hyväksikäyttämisen yksi merkitys on houkutellessa lukija mukaan tutkijan tutkimusmatkalle ja elämään teksti sekä siihen sijoitetut merkitysperspektiivit. Vuorovaikutus dialogisuudessaan haastaa myös vastaanottajan tiedostamaan omat tunteensa tekstiä arvioitaessa, sillä tekstin totuusarvo riippuu arvioijan kyvystä käsitellä omia tunteitaan. Totuus ei tällöin sijaitse vain väitelauseissa vaan sekä kirjoittajan että lukijan uskalluksessa olla avoin ja paljas. Heideggerin (1986, 12–13, 43–44) mukaan totuus ei sijaitse väitteissä, vaan että puheemme osoittaa totuutta avoimuutena, *aletheiana*. Avoin totuus on usein samalla ei-totuutta, toisin sanoen paljastunut vaatii paljastuneen peittymistä, jolloin oleva ei paljastu koskaan täydellisesti. (Ks. myös Huttunen, Kakkori & Heikkinen 1999, 188–189.)

Tarinallisen tieteen totuusarvo ja pätevyys todentuu, jos ja kun lukija tunnistaa itsensä tai jonkun toisen tekstistä. Äärimmilleen viety anonyyminen tuottaa tieteellistä fiktiota, jolloin tieteen kehittämä tekstuaalinen maailma ei enää kosketa ketään eikä mitään. Tarinan totuutta voi vain kysellä, kun ihmiset eivät tunnista itseään eivätkä ystäviään tekstistä. (Heikkinen 2001, 217–218.) Toisaalta tämä voi merkitä myös sitä, että tarina on totta, mutta ihmisillä on ongelmia tuntea ja tunnistaa itseään riittävästi. *Verisimilitude* viittaa ihmisen kykyyn aistia fyysisesti (todennäköisyys) sekä henkisesti (tuntee) todellisuutta. Todellisuuden tuntu on sisäisesti vaikuttumista, *impact*, todellisuuden vaikutuksista. (Lincoln & Denzin 1994, 579–580; Richardson 2005, 964.) Tekstin tehtävä on puhutella ja koskettaa tietoisuuden lisäksi ihmisen tunteita aiheuttaen hermeneuttisia elämyksiä, jotka avartavat ajatteluamme ja saavat näkemään asioita uudessa valossa. Hermeneuttisen kokemuksen jälkeen ”mikään ei enää näytä samalta” (Heikkinen 2001, 203–204).

Uusiutumiskehityksessä mukana oleminen osoittaa toimijalleen, kuinka menneen hetken tarkoitukset ja merkitykset näyttäytyvät meille myöhemmissä vaiheissa usein keskeneräisinä, koeteltavina ja yhä uudelleen tarkistettavina (Ellis & Bochner 2002, 739, 745). Kuvat ja niihin liitetyt merkitykset ovat jatkuvasti muuttuvia ja samalle ilmaisulle on olemassa useita merkityksiä. Se, mitä juuri nyt kerromme, ei ole neutraali, lopullinen ja täydellinen objektiivinen kohteesta. (Ellis & Bochner 2002, 745.) Erilaisten näkökulmien uskottavuus lisääntyy useampien tulkintamahdollisuuksien paljastumisena sekä niiden välisenä ymmärtävänä dialogina (Buber 1923; Gadamer 2004; Heidegger 2000). Introspektiivisuuden tutkimusmetodiaan rakentava *tuntoilija* teksteille hyväksyntää etsiessään joutuu vastakkain sekä oman että tekstejä tulkitsevan keskeneräisyyden kanssa. Tästä syystä William Jamesin jalanjälkiä seuraten näennäisesti turvallisin tie (kreik. *methodos* = tie johonkin) löytyy niiden läheltä, joiden introspektiosta on olemassa olevaa todistusaineistoa (Itkonen 2001, 107).

Tunnetaidoissaan herkistynyt tutkija myöntää ihmisyyteen liittyvän rajallisuuden olla tavoittamatta toisten ajatusten alkuperää ja sitä henkistä kokonaiskontekstia, jossa ilmiöt ajatuksille ovat syntyneet. Introspektiivinen, sisältäpäin tarkasteleva tutkija tiedostaa, kuinka tiedon alkuperä ei aina ole edes löydettävissä tekstien kautta ja avulla. Sielun sisäinen sekä sitä ympäröivä elävä todellisuus maalaa universaaleja ja päteviä totuuksia aistittavaksi, ja joita sanojen on ollut sekä on edelleen usein vaikea tavoittaa. Empaattisuus erilaisten välillä merkitsee usein *itsen* siirtymistä toisenlaiseen sävellajiin, *itsen* transponoitumista. Tuokio samoissa jalanjäljissä antaa tunteen yhteisestä maailmasta, mutta joka loppuu taaksepäin katsottaessa ja yrityksessä löytää sille *oikeat* sanat (Itkonen 1996, 177) tai jopa *oikea* sävellaji. Van Manen (1990, 112–113) puhuu niin sanotusta epistemologisesta hiljaisuudesta. Tällöin tieto, jota meillä saattaa piilevästi olla, ei ole löytänyt kielellistä, puhuttua tai kirjoitettua ilmiötä. Syvällisin totuus on sanojen takana.

Tutkimustyöni tarkoitus on rakentaa itselleni ja tuottaa kulttuuriseen tarinavarantoon mahdollisimman helposti transponoituvaa⁵ näkemystä tiedosta, totuudesta ja todellisuudesta kokonaisvaltaisella paneutumisella tutkimukseeni. Merkitysperspektiivit, joita aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuus tarjoavat työlleni, koettelevat, kuinka hyvin filosofiset perustukseni kestävät ja kantavat itseä sekä toista. Reflektointia tapahtuu jatkuvasti henkilökohtaisten *epistemologisten* ja *ontologisten uskomusten* avulla ja kautta (Taira 2004, 11–112). Epistemologia merkitsee työssäni tietoteoriaa, teknisesti tuotettua ilmiötä ja fyysisin aistein havaittavaksi tehtyä mielenilmausta olemisesta ja olevasta. Tietäminen ymmärretään tällöin olevan aina subjektiivista, oli kyse miten kollektiivisesta ja universaaleja suhteita saavuttaneesta tiedosta tahansa. Ontologia hahmottuu uskomus- ja/tai epäuskomusjärjestelmänä, näkymättömänä olevaisena ihmisen hengessä ja sisäisyydessä. Ontologia on olemisen ydin sekä olemista avaava todentuntuakti ja/tai olemista sulkeva epätodentuntu.

Sitoutuminen esimerkiksi kirjallisuuteen on osittaista ja ohimenevää pyrkinessäni säilyttämään niin oman kuin toistenkin ajattelijoiden anonyymiyden – mahdollisuuden mielenmuutoksiin tulevaisuudessa ja tulevaisuudesta. Kirjallisuus muodostaa työssäni värikkään ja sekalaisen suuren. Lähteiden suhde toisiinsa on usein paradigmaattinen, rinnakkais- ja vastakuvallinen. Olevaisen moninaisuutta sovittamaan ja suvaitsemaan pyrkivän intuition vuoksi pidättäydyn tutkimuksessani sumeaksi käyneestä dikotomiasta, joka koskee aineiston empiiristä osuutta sekä ensi- ja toissijaisia tietolähteitä. Erittelen mielummin tutkimustodellisuuden tekijät *hiljaiseen* ja *äänekkääseen* aineistoon – tavoitteena on saattaa nämä ääripäät toistensa kanssa kommunikoidaan ja luomaan synergisia synteesejä keskenään. Kaikki lähteet todellisuuksista ja totuuskäsityksistä ovat yhtä tärkeitä polyfonista⁶ tietoturvaan rakentaessani. Pois sulkemi-

⁵ *Transponointi* on musiikin termistöä ja tarkoittaa sävellyksen esittämistä toisessa sävelalassa kuin mihin se on nuoteilla merkitty. Tutkimuksessani ihmisen olemista ja olemissuhteita mallittava filosofia on siirrettävissä monenlaisiin kulttuurillisiin ja omaelämäkerrallisiin viitekehyksiin.

⁶ *Polyfonia* on metafora niin ikään musiikin maailmasta. Se viittaa moniääniseen sävellystyylisiin, jossa eri äänet itsenäisinä säestävät toisiaan.

nen perustuu elämäkerrallisuuteen ja rajattomuuteen, henkisen tuntoaistini substanssiin (tai substraattiin) sekä itse- ja omatunto-käsitteiden kykyyn fuusioitua keskenään käytännöissä. Uskon, että kuka tai mikä tahansa voi opettaa minulle jotakin olennaista, ja että koskaan ei pidä halveksua mitään tietolähdettä, edes periaatteesta (Eco 1995, 141–143). Kirjallinen repertoaari tulee kattamaan *parhaita kotimaisia, universaaleja klassikoita sekä tyylikkäämpiä uutuuksia*, joiden valinta perustuu rajattomaan sovitukselliseen intuitioon rajalliseksi autoetnografisessa tutkimusotteessa.

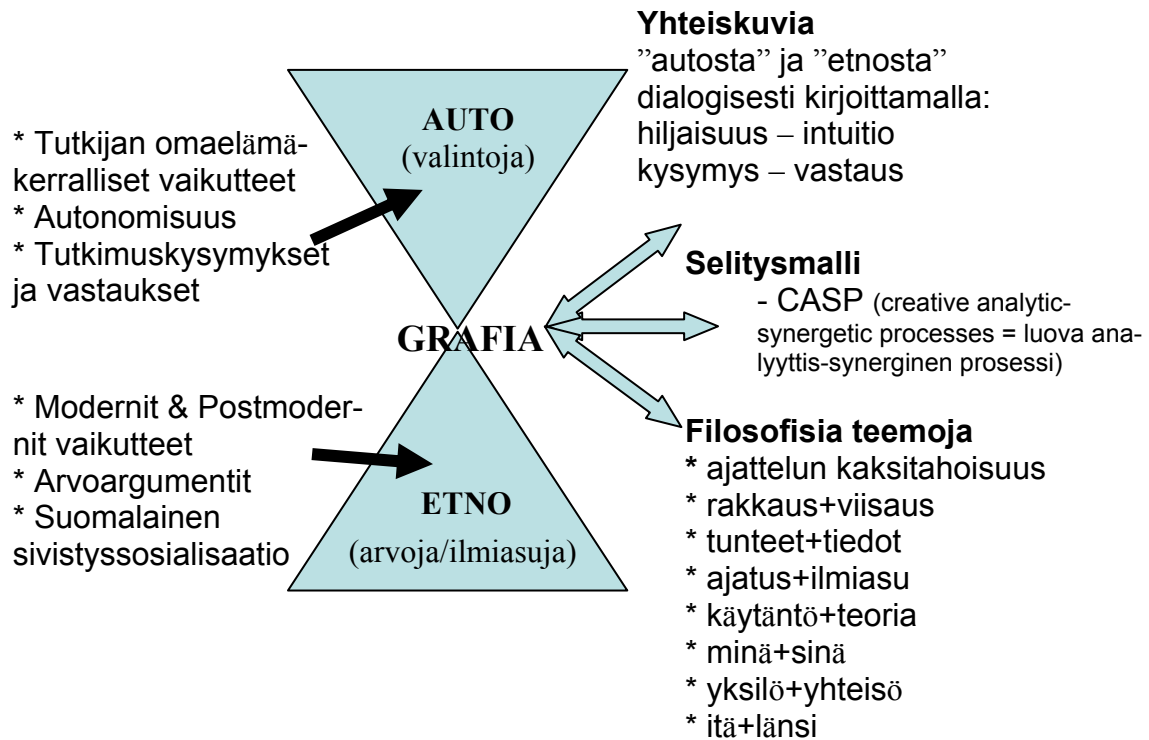
2.2.2 Autoetnografia ja CASP

Termi *autoetnografia* on ollut käytössä noin kahden vuosikymmenen ajan saaden jatkuvasti uusia merkityksiä ja kasvattaen siten suvaitsevaisuutta sivistyneisyydessä (Ellis & Bochner 2002, 739, 742–743). Sen suosio on saavuttanut myös suomalaisen sivistyssosialisaation, joskin hitaasti ja marginaalisesti. Toisaalta, avarasti ajatellen kaikki tieteellinen tutkimus voidaan ymmärtää autoetnografiseksi tutkimukseksi. Tutkijan persoonallinen elämäkerta (itsenäinen ykseys) on läsnä tutkimusprosessissa (yhteisöllinen moninaisuus) jättäen siihen jälkiä sekä tietoisesti että tiedostamattaan, olivatpa tutkimusote ja teoreettiset lähtökohdat nimitetty miten tahansa. Itseyden eli *auton* kautta ja avulla tehdyt havainnot ja valinnat toiseudesta eli *etnosta* muodostavat tutkimusraportin eli *grafian*.

Autoetnografia on uusi nimitys Suomi-neidon taiteellis-tieteelliselle ja tieteellis-taiteelliselle tavalle tutkia ja kehittää todellisuutta. Sen yksi luonteenomainen piirre on kasvua ja kehittymistä kunnioittava luomumenetelmällisyys ja -toiminta, Heideggerilta tuttu *Gelassenheit*, joka määrittää ihmisen evoluutiota tietyllä tavalla. Silleen jättäminen onnistuu vain sellaiselta, joka on itsekkin jätetty ja/tai jätetty silleen. Itsellisen ykseyden, itsenäisyyden ja autonomisuuden löytäminen sekä luominen on elämäkerrallisuutta, jonka yhteisöllisessä moninaisuudessa uskottavaksi (luotettavaksi) tekeminen edellyttää hermeneuttista näkökulmaa, ajatusta totuuden sekä paljastumisesta että sen samanaikaisesta peittymisestä.

Totuuden ilmeisyyteen liittynyt – Gadamerinkin mainitsema – ajallisuus opettaa silleen jäänyttä autoetnografia vieroksumaan kiirettä, jota ulkoapäin ohjautuva länsimainen ajattelutapamme tuottaa kulttuuriimme näennäislineaarisuutta suosivassa aikakäsityksessään. Kiire ja sen kautta kehujen kasvattaminen tuottaa epistemologiaa, joka kompastuu usein omaan keskeneräisyyteensä. Kiire kasvattaa keskisuutta, tunnottomuudessa tuotettua tietoa, josta puuttuu henkisyys – ihmisen sielun piilevät voimat. Kiireetön meditatiivinen ajattelu intuitiivisuudessaan sekä luovuuden innovatiivisuus totuutta käsittäessään ja käsitellessään eivät elä kalentereiden, kellojen tai aikataulujen vuoksi niitä kumarrellen, vaan ihmisen sisäsyntyinen halu, tunteiden rajaton tarve liikehtiä, ohjaa olevaista oikeaan aikaan ajankohtaisiin oletuksiin. Seuraava kuvio hahmottaa autoetnografian kaksisuuntaista olemusta tiimalasin avulla. Grafian tehtävänä on avata (ja sulkea) *auton* ja *etnon* välissä hahmottuvaa kokonaiskuvaa erilaisten yhteiskuvien, valitun selitysmallin ja useiden filosofisten teemojen

avulla. Käytännössä tutkimustodellisuus ilmenee usein hyvinkin epäsymmetrisenä, koska kyse on jatkuvasta liikkeestä. Huomattakoon myös, että tiimalasi pyörähtää aika ajoin toisin päin ja hetket, jolloin ajan mittari (lasista toiseen valuva hiekka) on symmetrisesti sijoittunut auton ja etnon välille, ovat harvinaisia.

KUVA 3 Tiimalasi tutkimustodellisuutta tiivistämässä ja avartamassa

2.2.2.1 Etnossa autoilua ja autossa etnoilua

Auto on lähtöisin kreikan kielestä ja tarkoittaa ’itse- tai oma-, alkuosana jotain vierasperäistä sanaa’. Filosofisena lähtöoletuksena tai ajokorttina on uskomus, että tutkijan omaehtoisuus, autonomisuus ja itsenäisyys on yhteisöllisyyttä palvelevan tieteen tekemisen perusedellytys – eettistä tieteen vastuullisuutta rakennettaessa ja siihen pyrittäessä. Levinasin (1996, 24, 88–90) mukaan sanominen on asettumista esiin, altistumista kivun mahdollisuudelle. Sanomisen eettinen suhde toiseen on kuin äidin suhde syntymättömään lapseensa, jolloin yhden ruumis altistuu toisen vaatimukselle ilman omaa aktiivisuuttaan. Vastuun ottaminen toisesta on jokaiselle ihmiselle tapa todistaa Äärettömyyden kunnias-ta, olla inspiroitunut ja profeetallinen. Ihminen, joka vastaa toisen puolesta, on paradoksaalisesti profeetallinen ja inspiroitunut ennen kuin hän edes tietää, mitä häneltä konkreettisesti vaaditaan. Rajoittamattoman eettisen vaatimuksen rinnalla profetia tulkitsee itseään konkreettisisa muodoissa: muuttuu teksteiksi ja kirjoiksi. Lukemisen subjektiivinen ulottuvuus on välttämätön edellytys pro-

feetallisen ulottuvuuden lukemiselle, jolloin vain eettinen totuus on yhteistä. Tämä nostaakin esiin koko sen problematiikan, joka traditioon nojautumiseen liittyy.

Valtavastuu valinnoista ja tutkimuksen metodisista perusteluista on kiinteästi yhteydessä tutkijan fyysisten aistien ja sosiaalisten tilanteiden rajoittuneisuuteen sekä psyykkisten sielun kykyjen rajattomiin mahdollisuuksiin. Sosiaalista rajoittuneisuutta kyseisessä työssäni mallittaa suomalainen sivistyssosiaalisaatio. Sosiaalinen rajoittuneisuus työssäni on osaltaan myös tieteen aiheuttamaa. Tieteen harjoittamiseen vaikuttavat tieteen traditionaaliset rakenteet asettaen tutkimustyölle omat ehtonsa ja rajoitteensa kyseisen yliopiston kautta (Malmberg 1988, 47). Todellisuuden kuvaaminen monenlaisia filosofisia uskomuksia ja käytäntöjä kunnioittavalla tavalla vaatii selitystaitoa ja argumentaatiota, jonka kehittyminen on osoitus vuorovaikutustaitojen interkulttuurisuuteen kasvusta. Tieteen edistyminen ja taso määrittyy sen kyvyssä joutua itse kriisiin, keskenään kilpailevien intressien ja tutkimustoimintaa ohjaavien selitysmallien keskelle (Heidegger 1979, 9).

Filosofisten uskomusten käytäntöihin sidoksissa oleva tuntemus on perusta ja monimuotoinen kulmakivi kannattelemassa tietämistä, tutkimusta ja monenlaisia valintoja, jotka liittyvät tutkimusprosessini työstämiseen sekä tulosten synnyttämiseen. Autoilun ja etnoilun ydin luodaan ajatuksessa, jonka mukaan autoetnografian avulla tutkija ymmärtää itseään syvällisemmällä tavalla ja ymmärrys itseä kohtaan auttaa ymmärtämään myös toisia (Ellis & Bochner 2002, 738; Vidich & Lyman 2003, 56, 60).

Etno polveutuu kreikan kielestä merkityksellä 'heimo, kansa tai kansaa koskeva, siihen kuuluva'. Tutkija on tutkimansa kulttuurin erilaisiin yhteisöihin luonnollisella tavalla osallinen ja havainnot ovat usein niin sanottuja piilohavaintoja, joita tekemällä tutkijan on mahdollista kerätä aidoista tilanteista otoksia tutkimuskohteissaan. Otokset ovat sekä kirjallisia että muita julkisia mielenilmauksia. Maantieteellisesti ja kielellisesti oman kulttuurin kuvaus tarjoaa parhaimmillaan tilaisuuden myös kriittiseen itsereflektioon (Tikkamäki 2006, 153–154) sekä kansallisen tuntemuksen todentamiseen. Tulkintojen uskottavuus perustuu monitulkintaisuuteen ja useiden näkökulmien mahdollisuuteen. Eri-laisten vaikutteiden mahdollisuus laajentaa käsityksiä aktualisoituu kulttuurissa toiseuskuvassa (van Maanen 1995, 17).

Etnografisen tutkimuksen tavoitteena on pyrkimys luonnollisiin kysymyksiin ja vastauksiin. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei etnografian tule kentälle mennessään olettaa tietävänsä oikeita kysymyksiä etukäteen, vaan sekä kysymykset että vastaukset tarkentuvat usein tutkimusprosessin aikana (Tikkamäki 2006, 154). Tutkijan itseannettuisuus on periaate, jonka mukaan on mahdollista kulkea ja katsella omia jälkiään: tällä tavoin voidaan myös korjata kulkureittiä ja suunnata tarkemmin omaa itseohjautuvuutta. Itseannettuisuusprinsiipin mukaisesti tutkijaminuus kumpuaa eletystä maaperästä, substraatista, jota kukaan ulkopuolinen ei voi määritellä, pakottaa omaan muottiinsa. (Itkonen 1999, 72.) Piiloisen paljastuminen määrittyy tutkijan avoimuutena ja kielellisenä kykynä avata ääretöntä anonyymiyttä sekä itselleen että toisille tuotetuissa ilma-

uksissa. Levinasin (1996, 15, 83–86) mukaan eettinen vaatimus todistamisessa niin itseyden kuin toiseuden puolesta on ääretön. Äärettömyydestä todistaa subjekti, jossa Toinen on Samassa. Menneisyys ja tulevaisuus kohtaavat läsnä olevassa, tässä ja nyt -hetkessä toisensa. Subjektissa Sama – Samuudessaan – taipuu yhä enemmän kohti Toista; se taipuu niin pitkälle, että Sama asettuu panttivankina korvaamaan Toista, sovittaa sen. Tapa, jolla äärettömyys manifestoituu, on inspiraation ilmiö, ja näin ollen se määrittää myös psyykkisen elementin, psyyken henkisyden.

Etnosta poimitut piilohavainnot ja julkaistut tekstimateriaalit sekä autossa prosessoidut kuvat vuorottelevat autoetnografisessa tutkimusotteessa keskenään. Autoetnografiassa tutkitaan monivivahteista tietoisuutta ja tunne-elämää liittäen yksilöä interkulttuurisiin viitekehyksiin, ja päinvastoin. Tutkimusotteessa olennaista on kirjoittajan itsetietoisuus ja -tuntemus, omien havaintojen ja kokemusten avoimuuteen perustuva heijasteisuus ja sen avulla raportointi (Ellis & Bochner 2002, 737–738). Tutkija on psykofyysisine aistihavaintoineen ja ajatuksineen yksi tutkittavan ilmiön alkuperäinen lähde. Tämän lähteen suhde toisiin lähteisiin on sekä riippuvainen että riippumaton. Yhdessä kaikkien kohtaamiensa lähteiden kanssa sen on mahdollista löytää ja luoda uudenlaista totuutta todellisuudesta. Autoetnografia kiinnittää huomion sekä ulkoisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin todellisuuksiin että paljastaa tutkijaa myös sisältäpäin, saattaen esille haavoittuvaisen minän (Ellis & Bochner 2002, 739). Kyseisessä tutkimuksessa tämä haavoittuvainen minä merkitsee filosofista uskomusta, jonka perusteella, kautta ja avulla olen pyrkinyt ymmärtämään olevaista ja tietoa olevaisesta. Se on ihmiskäsitys, joka on myös tutkimukseni varsinainen tulos, sanoiksi lihallistettu ajatus olemisesta ja olemissuhteista.

2.2.2.2 Metodina kuvittelu

Grafia merkitsee kuvausta, kuvailua ja kuvaamista. Kreikan *graphein* viittaa kuvaamiseen piirtämisenä, kaivertamisena ja kirjoittamisena. Aistimusten ja ajatusten maallistaminen eli konkreettisemmin sanottuna loppuraportin koostaminen on taidollisuutta, luovuutta ja sisäistä rohkeutta vaativa vaihe. Teoksen tavoite on olla vastavuoroisen ajattelun tulos, jolloin erilaisista kuvista etsitään niiden yhteisvaikutusta ja sovellettavaa selitysmallia tutkittavalle ilmiölle, fenomenille. Kaikenlaisilla rajoilla kulkeminen samantapaisuuden etsimiseksi luo pohjaa grafian äärimmäisyysvaikutteille ja niiden muutoksille. Erilaisten näkökulmien suhde elää kompleksisessa systeemissä, synergiassa, jossa moni-metaforisuus ja yksiselitteisyys tukevat toisiaan, joskin tukeminen aiheuttaa usein myös vastakkaisilmiöitä. Kuvien – metaforien ja paradigmojen – kompleksisuus aiheutuu siitä, että ne koostuvat monista, toisiinsa vaikuttavista osista ja näiden osien vaikutukset ovat vaikeasti selitettäviä. Synergiata kuvattaessa voidaan puhua esimerkiksi *rakkauten tunteellisesta voimasta*, joka syntyy olevaisten ylittämättömästä kaksinaisuudesta. Suhde ei tee tyhjäksi toiseutta vaan säilyttää sen (Levinas 1996,63). Uskollisuus aineistoa kohtaan ei lyö lukkoon kenenkään elämää vaan jättää aina ovia auki perässään. Uskottavuus perustuu

tällöin samaan oletukseen. Avoimien ovien tarkoitus on edistää avoimuutta ja totuuden peittämättömyyttä.

Grafia koostuu kahta erilaista maailmaa toisiinsa yhdistelemällä. Synerginen analysointi tapahtuu näiden maailmojen välitilassa, paradoksissa. Odottamaton ja uskomaton tila ja/tai hetki aiheuttaa usein näennäisiä ristiriitoja kyseiseen tilaan ja hetkeen. Jones (2005, 764) kuvaa autoetnografiaa tasapainoiluksi, jossa autoetnografi työskentelee pitääkseen itsensä ja kulttuurin yhdessä, jokaan tuo tila ei ole liikkumaton eikä aina edes tasapainoinen. Elämä kuvataan tilassa, joka on kuin virta ja jatkuva muutos. Se on sitä kertomuksen ja konkreettisen kontekstin, kirjoittajan ja lukijan sekä ristiriitojen ja loppuratkaisujen välillä. Kriisit ja ristiriidat ovat käännekohtia, hetkiä, jolloin konfliktit etsivät vastausta ja ratkaisua jopa silloin, jos ja kun emme kykene sitä niille antamaan. On kyse jännitteestä, joka pyrkii avartumaan ja avartuessaan avaamaan kyseistä jännitettä. Jones (2005, 766) käyttää ilmaisua *multiple reflections* kuvatessaan todellisuutta, jossa autoetnografi työskentelee. Muutokset ja jatkuvasti vaihtuvat näkökulmat täydentävät toisiaan ja asettavat useita haasteita tutkimusotteelle, joka pyrkii tasapainoon moninaisten heijasteiden keskellä ja vaikutuspiirissä. Tutkijalta se edellyttää motivaatiota asettua intersubjektiivisiin ja interkulttuurisiin tiloihin, halua ja tahtoa astella rajoilla. Autoetnografia on luomistyötä, jonka kautta ja avulla tekstit paljastavat interisiä tiloja (Jones 2005, 767).

Kirjoittamiseni perustuu CASP-menetelmään (Creative Analytic Synergetic Processes), jossa merkityksiä puretaan ja yhdistetään uusilla tavoilla kiintymättä ja kiinnittymättä edellisiin. Uusien synteiesien tarkoitus on paljastaa ilmiötä useilla eri nimillä ja käsitteillä. CASP on sekä kiinnittymistä että irtiottoa Richardsonin CAP-etnografiasta, joka tarjoaa useita elementtejä työlleni, mutta heittää epäilyksen varjon uskomuksellaan "we feel how there is no single truth" (Richardson 2005, 963). Synergian avulla pyrin todentamaan, että nimenomaan fiilistelemällä me voimme löytää yhden totuuden, *todentuntuaktin*, joskin tieto (tekstit) siitä on yleensä moninainen. Todentuntuakti on akti (lat. actus, actum = toimi, toiminta, liike), joka ammentaa uskottavuutensa todentunnusta (vrt. epätodentuntu). Yksilön itsetuntemus on tällöin keskeisenä määrittämässä sitä, miten paljon tämä kykenee tuntemaan todentuntua epätodentunnun sijaan.

Tärkeimmät kriteerit etnografiselle tutkimusprosessille ja raportoinnille ovat aito heijasteisuus, vaikuttavuus, esteettisyys ja siten elävää kuvaa sosiaalisista ilmiöistä paljastava näkökulma (Richardson 2005, 964). Heijasteisuus eli 'reflexivity' määrittyy kirjoittajan uskalluksena ja kykynä avata itseään, olla avoin ja paljas sekä asettaa itsensä alttiiksi toisten arvioinneille. Vaikuttavuus eli 'impact' on sekä tunteisiin että tietoisuuteen tehoavaa, kysymyksiä ja keskustelua herättävää toimintaa. Esteettisyys eli 'aesthetic merit' mallittaa tekstin taiteellista monimuotoisuutta ja sen tyydytystä tuottavaa not boring -olemusta. Todellisuuden kompleksisuus on kokonaisuus, jota ei paeta vaan se paljastetaan arvokkaana. Nämä suhteelliset laatumääreet ovat suhteellisista näkökulmista laadittuja ja niihin vastaaminen on tutkijan suhteellisuustajun aktiivista työstämistä ja siinä työssä kehittymistä.

Richardsonin (2005, 964) mukaan luovan etnografisen viitekehyksen tarkoitus on pyrkiä ymmärtämään kulttuurisia ilmiöitä ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä käyttämällä apuna havainnointia ja monenlaista dokumentaarista materiaalia. Haasteelliseksi metodin tekee tutkijan osallisuus tutkimuskohteisiinsa, kulttuureihin ja erilaisiin yhteisöihin. Näennäisestä ja näkymättömästä osallisuudesta raportoiminen edellyttää oman äänen julkista paljastamista. Äänen avautuminen ja erityisesti sen toisille esittäminen on tuskallinen ja aikaa vaativa oppimisprosessi tutkijalle itselleen. Heijasteisuus perustuu tutkijan riittävään itsereflektiokykyyn ja alttiiksi asettumiseen (Patton 2002, 85–91), jota testataan tuntuvasti muun muassa Pattonin maalaaman uhkakuvan äärellä: "Many people, especially policymaker and those who commission evaluation research, find it difficult to accept the notion that all explanations and points of view hold equal merit" (Patton 2002, 91).

Luovuus toiminnan teemana on askarruttanut tutkijoita ammoisista ajoista lähtien. Luovuus nähdään niin hulluutena (Freud 1920) kuin mielenterveyttä edistävänä (Maslow 1968). Itsen toteuttaminen on ihmisluonnon olennainen osa, jonka kulttuuri kykenee osin tai kokonaan tukahduttamaan. (Uusikylä 2003, 74.) Mielenterveyttä koettelevaksi tekijäksi luovuus selittyykin nimenomaan tästä näkökulmasta. Uusikylän (2003, 73–75) mukaan harva itsensä alttiiksi pannut kestää järkähtämättä työnsä mitätöimisen, huijarin tai epäonnistujan leiman. Jokaisessa ihmisessä asuu kaksi puolta, joista toinen pyrkii jatkuvasi dominoimaan toista. Luovat ihmiset käyttävät hyväkseen molempia ääripäitään tuntematta syyllisyyttä, kuten vähemmän luovat helposti tuntevat. Intuitio on luovuuden oivaltava tila, dialogiseen kirjoittamiseen yhdistetty itseilmaisutekijä, jossa rationaalinen ajattelu ja emotionaalinen kokeminen syvenevät välittömäksi sisäiseksi tajuamiseksi (Viskari 2002, 90–93). Tieto ei tällöin ole pelkästään eksplisiittistä, vaan tutkijan transsendenttisuus osoittaa tälle, että on olemassa myös piiloista ja peittyynyttä totuutta, jota voidaan tavoitella ainoastaan intuitiivisuuden ja interisyiden avulla. Interisyys viittaa ihmisyyden kuolevaisen (esimerkiksi engl. inter = haudata) toiseuden hautaamiseen, unohtamiseen ja peittämiseen. Myös latinan interim merkitsee väliaikaisuutta, ajallisen lopullisena päämääränä kuolema. Subjektin (kirjoittajan ja lukijan) ja objektin (tekstit) kuolema tuottaa uusia ajatuksia, elämää ja yhteyttä. Hiljaisuus ja sisäinen kokonaisvaltainen sekä -vastuullinen antautuminen on tilaus uuden syntymälle. Esimerkiksi erilaisten käsitteiden yhdistäminen uudella ja hämmentävällä tavalla saattaa aluksi vaikuttaa ristiriitaiselta, mutta tuottaa miellyttävän ja kiinnostavan kokonaisuuden. Luovuus ei jää leikin tasolle, vaan tuottaa hedelemällisiä ideoita käytäntöön koeteltavaksi. (Uusikylä 2003, 74, 76.)

2.2.2.3 Määränpää tuntematon

"Show, don't tell!" on autoetnografiaan liitetty iskulause, jonka mukaan olenaisempaa on osoittaa opit omassa olemisessaan niiden opettamisen sijaan (Stanley & Wise 1993, 178). Kuvat kuluvat käytännöissä ja niiden avulla todistettu tieto kadottaa objektiivisuusarvoaan, jos ja kun ihminen vakuuttuu ilmiöiden moninaisuudesta. Aika ja sen kosketus palvelee kasvavaa, oppivaa ja

tutkivaa usein enemmän kuin teorit kyseisessä ajassa. Tästä johtuen myös *autoetnografia*-termin käyttö merkitsee suuremman suvaitsevaisuuden ja kunnioittamisen tarvetta etnografian moninaisille muodoille ja parempaa ymmärtämistä suhteessa kielen ja käsitteiden erehtyväisyyteen ja epämääräisyyteen (Ellis & Bochner 2002, 742–743). Käsitteet rakennetaan kyseessä olevissa ajallisissa ja paikallisissa konteksteissa niiden avulla sekä niitä varten ja käsitteet muuttuvat ajan mukana keskustelun ja avoimuuden lisääntyessä. Tutkijan objektiivisuus ilmenee kykynä nähdä kohde ja tutkimusongelma mahdollisimman useista subjektiivisista, aidoista näkökulmista. Lisäksi objektiivisuus näyttäytyy ymmärryksenä, jossa kaikki autenttiset näkökulmat ja selitykset ovat yhtä arvokkaita ja ansioituneita. Tekstien yleispätevyys ja yleistettävyyys on myös lukijoiden luovuutta koetteleva, jolloin yksiaänisestikin tarkasteltu havainto voi olla moniäänistä lukijan kyvyn ansiosta nähdä se sellaisena, ja päinvastoin. Mielikuvitus ja luova ajattelu on rajana tekstejä tulkittaessa ja ymmärrettäessä. Mitä moniulotteisempi ja luovempi on sekä lukijan että kirjoittajan kyky nähdä todellisuus, sitä enemmän tekstit puhuvat ja puhuttelevat (Van Maanen 1995, 26).

Vuorovaikutuskonfliktit ovat aineistoa törmäilyistä, jotka ilmenevät tunneistimuksissani suhteessa niin omaan kuin toistenkin toiseuteen. Fenomenologisia (Husserl 1995) piirteitä tutkimukseen tuo nimenomaan tutkijan välittömien havaintojen ja omiin elämyksiin perustuvan näkökulman merkitys. Interisyys toiminnassa on muun muassa tietojen sekä tunteiden välinen rajamaasto, synergiaa tavoittelevan tulkinnan mahdollistaja. Tavoitteena on, että reflektiivisyydestä tulisi automaattinen refleksi, hetkessä tajuava innovatiivinen vaisto ja aistimus, jonka avulla törmäilyjä on mahdollista oppia myös väistämään. Rajat ovat kyseessä olevalle autoetnografille rakkautta, mutta rajattomasti rakastamaan pyrkivänä rajoja on vaikea rakastaa. Synergisyys analyysiyksiköiden kiinteänä työskentelyparina ei pakota, vaan antaa tilaa ja odottaa vapaaehtoista mielenmuutosta ja tahdon myötävaikutusta rajatusta kontekstista kohti rajattomampaa suuntaa. Synergisyys analyttisyydessä on olennainen, *autojen* autonomisuutta edistävä tekijä. Laajasti ymmärrettynä se merkitsee suvaitsemaan pyrkivää tuntemattomien yhteistoiminnallista kohtaamista, kohtaamisesta uusien päätelmien syntymistä ja niiden kautta keskinäistä voimaantumista. Olenaisinta tutkimisessa ja toiminnassa on sovitukselliseen innovatiivisuuteen perustuva jatkuva mahdollisuus *itseiden* korjaamiseen ja korjaantumiseen – ulkoisista arvoista (kuten arvosanoista) vapaaseen oppimiseen. Oppineisuus ilmenee parhaiten *minän* performatiivisena esittämisenä, jolloin luovat analyttis-synergiset prosessit avaavat tilan interkulttuuriselle, kokonaisvaltaiselle ja -vastuulliselle eri kansalliset, kulttuurilliset ja kielelliset rajat ylittävälle kasvulle (ks. myös Aaltonen 2006).

Analysointi (kreikk. *ana-lý/ein*) eli taito hajottaa ja irrottaa on meille ihmislapsille ominaista jo varhaisvuosistamme lähtien. Analysoitaessa jotain kokonaisuutta me irrotamme siitä osia. Toisistaan irrallaan olevien osien perusteella ja avulla pyrimme sen jälkeen rakentamaan uutta selitystä, tulkintaa tutkimuskohteestamme. Yhdistäminen, kokonaisuuksien rakentaminen eli hajotetun kasaaminen ja/tai korjaaminen on aina huomattavasti vaikeampi tehtävä. Irrotta-

essamme osia kokonaisuudesta syntyy kadon ja karikatyyrisyyden ongelmia, joiden eliminoimiseksi etiikka ennakoi tulevaa, usein jopa tutkijan sitä tiedostamatta. Eettisyys ei tällöin perustu samalla tasolla olevien Minän ja Sinän väliseen suhteeseen, vaan suhde on epäsymmetrinen: toinen on aina ylempänä; toinen ei ole *Sinä* vaan *Te* (Levinas 1996, 22). Synerginen analysointi perustuu toiseuden alapuolella seisomiseen (engl. understand; under = alla, alapuolella ja stand = seisoa, kärsiä, kestää). Alapuolella kärsiessämme osoitamme nöyryyttä, alamaisuutta ja kunnioitusta toiseutta eli tuntematonta totuutta ja todellisuutta kohtaan, joka löytyy niin minusta kuin sinustakin, minän toiseudesta ja toisen toiseudesta. Ennakoimaton tulevaisuus (tuntemattomana toiseutena) odottaa avointa asennetta sitä kohtaan. Tämä hetki kantaa tulevaisuutta kohdussaan. Luova analyttis-synerginen prosessi on avointa, odotusarvoista vapautumaan pyrkivää asennoitumista niin *minään* kuin *maailmaankin*, sillä sitoessaan toisen myös toinen jää aina kahleisiin. Käytäntöön ja olemisen erilaisiin ontologioihin kyseessä olevan selitysmallin soveltaminen, toisille perusteleminen ja uskottavaksi osoittaminen niin tutkimuksessa ja opetuksessa kuin missä tahansa ihmisten välisessä vuorovaikutustilanteessakin edellyttää toimijaltaan sisäistä halua, introspektiivistä intuitiota ja rohkeaa flowhun heittäytymistä tietämättä, mitä siellä milloinkin odottaa. Se on monenlaisiin lähteisiin tutustumista, tietämisen ja tuntemisen virroissa kahlaamista, uimista, sukeltamista ja yhä useammin vain kellumista ajassa antautuen. Virta vie ja minä vain vikisen.

2.2.3 Metaforat ja paradigmot - hermeneuttisia ongelmia sekä niiden ylittämisyhtymisiä

Kirjoittajan ja lukijan yhteisen ymmärrystilan rakentamiseksi tarvitsemme mieli- ja kielikuvia, joiden avulla liikkuminen eri maailmoissa ja maailmoista toisiin on mahdollista. Tieteellisessä kirjoittamisessa ihanteena pidetään usein tekstiä, joka on ymmärrettävissä ja tulkittavissa vain yhdellä tavalla. Käytännössä tämä tavoite on kuitenkin mahdoton saavuttaa (Viskari 2002, 48.) Monitulkintaisuus tai vähintäänkin kaksoismerkityksellinen asemoituminen suhteessa tekstiin on realistisempaa kuin traditionaalinen yhden tulkinnan mahdollisuus. Muun muassa Puolimatka (1999, 189) kuvaa tulkintaa vallankäyttönä, jolloin eturyhmät ajavat asioitaan vakiintuneiden tulkintojen ja niiden varaan rakentuvien merkitysjärjestelmien tarjoamien ilmaisumahdollisuuksien avulla. Konkreettisimmillaan vallankäyttö korostuu, kun kaikkia yksilöitä ohjataan antamaan tekstille sama tulkinta.

Monimetäforisuuteen ja kaksinaisparadigmaattisuuteen pyrkivä praksiksieni on oma erityinen tapani julistaa ihmisoikeuksia. Tähän oikeuteen liittyy velvollisuus ihmiseksi tulemisesta ilman piiloista sortovaltaa (ks. myös Anttila 2003, 58). Koulutuksen tehtävänä on mahdollistaa ihmiselle monipuolisempi ja avarampi maailmankuva, kuin se on arkielämän virikkeiden ansiosta (Raustevon Wright & Wright 2003, 40). Tähän perustaa luo tieteellinen tutkimus sekä sen traditiot. Kuviamme rajallisuutta voidaan tarkastella sekä ulkoapäin tulevana rajoituksina että ihmisen sisäisinä rajoina (Gurler 2000, 9-13). Ajattelun avoimuus, minä- ja maailmankuvamme avaruus sidotaan kuvilla joko sisältä tai

ulkoapäin ja pahimmassa tapauksessa molemmilta tahoilta, jolloin ihmiseksi syntyminen on aina yhtä kivulias prosessi. Rajaus ja rajauksen vaikutukset erilaisten ilmiöiden ja aiheiden käsittelylle sekä tuloksille onkin siksi tiedostettava ja perusteltava (Viskari 2002, 55). *Tee-se-itse* -henkilö on tutkija, jolle luonteenomaista on ennakkoluulottomasti erilaisten työkalujen, tekniikoiden ja menetelmien käyttäminen. Tärkeintä on se, että tutkija itse tietää, mitä tekee ja perustelee sekä ontologiset että epistemologiset lähtökohtansa ja uskomuksensa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 55–57).

Paradigma tulee kreikan kielen sanasta *para'deigma*, mikä tarkoittaa 'esikuva'. Sanan alkuliite *para* (ital.) viittaa merkitykseen 'jonkin varalta, suojaksi'. Esi-alkuliitettä käytetään suojana, jonkin varalta, kuten käsitteissä: esimerkki, esimies, esiliina, esikoulu, esirukous, esiymmärrys, esi-isät, esinahka ja niin edelleen. *Esi* on ennen varsinaista, jota kohti se valmentaa ja johdattaa sekä jonka varalta ja suojana se on olemassa. *Para* (kreik.) täydellistyy alkuliitteinä 'rinnakkais-, vasta-', jolloin jotain on 'vieressä'. Paradigma hahmottuu rinnakkais- ja vastakuvana, joka yksi- eli toispuolisuudessaan osoittautuu aina subjektiiviseksi yritykseksi paljastaa tai peittää totuutta, kokonaista minä- sekä maailmankuvaa. Osin tai kokonaan peitettynä kulttuurit muodostavat suljettuja ideologioita, joilla kullakin on oma totuutensa. Paradigmojen totuudesta ei voida tällöin edes puhua, sillä jokainen niistä on tosi omasta mielestään ja epätosi muiden mielestä. (Töttö 1982, 42.) Paradigman tehtävä olisikin kyetä toimimaan sekä rinnakkais- että vastakuvana, ääripäitä tutkittavasta ilmiöstä esiin nostaen. Esikuvat ovat väliaikaisia rakenteita, joiden tehtävä on toimia lähtölaukauksina tulevaisuuden kehittyneemmille tavoille varioida ja transponoida *itseyttä*. Paradigmat ovat vasta- ja rinnakkaiskuvia, joiden avulla tutkittavan ilmiön anonyymiys saa itselleen monenlaisia synonyymeja yhtä lailla kuin näennäiset synonyymit voivat jäädä toisilleen myös anonyymeiksi.

Metaforisuus on ihmiselle luonteenomainen tapa ajatella ja ymmärtää asioita sekä rajallisesti että rajattomasti. Rajallisuus merkitsee yhteisiä kuvia, kieltä ja käsitteitä konkreettisesta havaintomaailmastamme. Rajattomuus tarkoittaa luovuutta, kykyä yhdistellä eri kuvia, kieliä ja käsitteitä uusilla tavoilla. Metaforassa mielikuvat muuttuvat kielikuviksi ja päinvastoin. Erilaiset mieli- ja kielikuvat liittävät henkistä fyysiseen ja fyysistä henkiseen todellisuuteen. Metaforat auttavat ymmärtämään jotain ilmiötä tai asiaa jonkin toisen ilmiön tai asian avulla (Lakoff & Johnson 1980, 5). Metaforassa kaksi tai useampi – sekä samanlainen että erilainen – idea tai ilmiö etsii yhteyttä toiseen. Eri maailmojen osia käytetään hyväksi asettamalla vastaavuus joidenkin niiden ominaisuuksien ja tarkastellun kohteen välille (Deshler 1995, 314–315). Metaforat tarjoavat uusia perspektiivejä oppia ja ymmärtää. Ne pyrkivät sosiaalistamaan meitä monenlaisiin näkökulmiin ja katsomaan niistä käsin maailmaa uusin silmin (Deshler 1995, 329). Metaforien löytäminen ja luominen on maailman nimeämistä omalla erityisellä ja persoonallisella tavalla. Metaforat muuttavat merkityksien purkamisen ja rakentamisen jännittäväksi seikkailuksi, joka kannustaa ajattelemaan rohkeasti. Niitä käyttävälle se merkitsee itsensä unohtamista ja uudenlaista löy-

tämistä sekä uskallusta leikkiä mieli- ja kielikuvituksen alueella todellisuuden ilmiöitä todennettaessa.

Metaforisuutta hyödyntävä hermeneuttinen dialogi on vuorovaikutusta, jonka lopputulosta ei voida eikä haluta ennalta ennustaa (ks. Koski 1995, 124; Richardson 2005, 964, 973). Se on niin sanottua psykologista lentämistä vapaassa ilmapiirissä ilman tiettyä ennalta määrättyä ja määriteltyä päätepistettä. Metaforien – mielessä vaihtuvien kuvien – avulla voidaan jokin meille outo tai liian tutuksi käynyt ilmiö siirtää uuteen merkitysperspektiiviin niin, että uusi tulkinta uudessa viitekehyksessä käy mahdolliseksi. Metaforisen ajattelun avulla voimme asettaa esimerkiksi kyseenalaiseksi jokin vakiintunut määritelmä tai käsite löytämällä sille uusi mielikuva, jonka avulla prosessoida ilmiötä (Mezirow 1995, 25–29.) Kun kohtaamme uusia näkökulmia tarkastella ilmiöitä, ne auttavat meitä ymmärtämään omaa todellisuuttamme moniulotteisemmin. Metaforat auttavat refleктоimaan itseämme ja ympäröivää kulttuuria, vakiintuneita merkityksiä purkamalla ja uusia yhteyksiä rakentamalla.

Toteutan tulkinnallisuutta valitsemalla kuvia kulttuurisesti yhteisestä kuvastostamme ja elämismaailmastamme, suomalaisesta sivistys-sosialisaatiosta. Kohdallisimmat esimerkkini poimin usein tiedeinstituution käytännöistä. Ellei vastaanottaja (tai edes lähettäjä) tunne metaforaa tai sen kohdetta, merkityskään ei paljastu (Deshler 1995, 329–330). Metaforien avaaminen on kirjoittajan yksi vastuullinen ja tutkimuksen luotettavuutta lisäävä tehtävä, jossa turvautun yleisanakirjojen tarjoamiin merkityksiin ja alkuperäiskielestä johdettuihin suomennoksiin. Esimerkiksi termi *metafora* juontaa juurensa kreikan kielestä *metaphorā*, jonka etuliite *meta* ilmoittaa usein 'vaihtoa, vaihtoehtoa'. Se voidaan suomentaa termein 'välissä, välillä'. Metaforinen ajattelu eli ehtojen vaihtumista hyödyntävä, välissä ja välillä tapahtuva kuvittelu luo välitöntä suhdetta ajattelun merkitysperspektiiveihin, jotka antavat yhden keinon tavoitella ihmisen sisäistä mielenmaailmaa. Metaforisuus antaa mahdollisuuden liikkua eri genreissä, ja sen ensiarvoisuus korostuu kaikissa sellaisissa oppimisprosesseissa, joissa pyritään edistämään ajattelun vapautta ja uudistuvuutta (Deshler 1995, 329–330).

EPI- JA PROLOGI JATKUU

Kirpakka pakkanen puree poskipäitä. Suunnistan askeleita kohti Kokeneen kanssakulkijan ja Aloittelevan tutkijan kohtaamispaikkaa. Samalla mietin, miten onnekas olenkaan. Harva esikoisteostaan työstävä saa palautetta teksteistään tässä vaiheessa ja väitöskirjahan on oma kirjallinen kombinaationi – ensimmäinen julkisuuteen saatettava painos, jossa esittelen ajatuksiani (ja siten myös itseäni). Ideoiden sanoiksi pukeminen, sanalihallistaminen on haaste, jonka edessä kokenutkin kirjailija saattaa kipuilla, puhumattakaan kivusta, jonka kokematon kokee. Arvostan siis tulevaa tilannetta ja toivon, että sillä olisi kvaliteetti myös kanssakulkijalleni – ei pelkästään kvantitatiivisessa merkityksessä.

Tällä kertaa Kanssakulkija on ollut minua nopeampi. Hän on ehtinyt valita sen syrjäisimmän tilanteen, mikä sopinee hyvin kyseisiin kuvioihin. Hälinä ympärillä häiritsee vain hiukan. Käsitteellinen kohtaaminen 2. luvun tiimoilta voi alkaa.

- Hei! En tunnistanutkaan sinua pelkästä takaprofiilista. Olit jo ehtinyt tulla.
- Terve! Minun täytyy heti näin aluksi todeta, että aikaa meillä on vain tunti eli kuuden aikoihin pitäisi lopetella, Kanssakulkijani raamittaa heti tulevaa.
(*Jestas sentään... mistäs moinen kiire?, hämmästelen mielessäni.*)
- Ok. Mennään asiaan.

- Miten sinä muuten olet ajatellut tämän työsi valmistumista noin aikataulullisesti?
- No, alun perin ajattelin, että viimeistään 2010 haluaisin laittaa pisteen tälle – miksei aikaisemminkin, jos se on mahdollista.
- Kysyin vain, kun tein tässä omaa työsuunnitelmaani ja laitoin siihen, että 2008. – Minulla on mukana näitä kommentteja myös sieltä seminaarista. Haluatko nämäkin itsellesi? Kanssakulkija kysäisee.
- Totta kai. Ja mielellään myös tuon tekstin kommentteineen. On helpompi työstää sitä sitten itsenäisesti.

- Merkkasin muutamia lähteitä, joihin sinun kannattaa tutustua, varsinkin, kun käsittelet tätä omatunto-käsitettä. Se on mielenkiintoinen ja tärkeä termi työssäsi.
- Niin on ja sehän tuntui herättävän keskustelua siellä seminaarissakin. Omatunto on erikoinen termi, kun sitä taivutetaan niin vaikeasti. Perussanana se on omatunto ja sitten puhutaan siten, että omassatunnossa, omaantuntoon... eli taivutettaessa ikään kuin erotetaan nämä kaksi – oma ja tunto – toisistaan. Ja sitten on vielä tämä itsetunto. Joka tapauksessa tulevassa luvussa näiden toisiin vierastavien käsitteiden käsitteellistäminen on oma oppimistehtäväni.
- Toivottavasti lähteistä on apua. Itse ainakin pidän kovasti Ahlmanin ajatuksista, Kanssakulkija kommentoi.

- Sitten... yksi todella tärkeä seikka tekstissäsi ovat kielenhuollolliset kysymykset. Monografian kieli pitää kauttaaltaan muokata täysin virheettömäksi!

- Tästä minulla olikin kysyttävää liittyen vielä 1. lukuun. Olet korjailut näitä missä- ja jossa-sivulauseita. Olin hieman hämilläni, kun joihinkin mielestäni "missä" sopii paremmin kuin "jossa". Viittaamaan siis laajempaan asiakokonaisuuteen kuin vain edelliseen sanaan. Eikö silloin käytetä mieluummin "missä"-sanaa?

- Merkkasin kyllä vain niihin kohtiin, joissa konteksti selvästi osoitti "jossa"-sanan tarpeellisuutta. Toisaalta, tähän ei nyt kannata takertua. Näitä voidaan korjaila myöhemminkin.

- Niin. Eikös tämä ole jo hienosäätöä. Mennään vain eteenpäin.

- Tuosta otsikosta "Tiede totuutta etsimässä". Kenen ja millaisesta totuudesta on kyse? Onko se jokin ikkunaton monadi vai intersubjektiivisuuden ylistys?

- Vahvoja vaihtoehtoja tarjolla. Mieluummin jälkimmäinen. Olen mieltynyt inter-alkuisiin sanapareihin, kuten interaktio, interkulttuurinen - niin tai yleensäkin interisyys. Tämä termi kiehtoo erityisellä tavalla. Ehkä siinä on sitä vierautta ja tuntematonta riittävän paljon. Ylistyksestä en kuitenkaan uskaltaisi puhua, ainakaan toistaiseksi. Mielenkiinnosta paremminkin.

- Käytät genre-termiä puhuessasi eri kulttuurien vallankäyttöön liittyvistä ongelmista. Mitä tarkoitat ja miten väite näkyy esimerkiksi elokuvan eri lajityypeissä?

- Genren ymmärrän jonkinlaisena laatua, lajia ja luokkaa kuvaavana rajattuna kulttuurina, mikä lienee tyypillinen tapa hahmottaa erilleen samanlaisiakin. Vallan ja sen suomien statusten avulla pidetään genrejä yllä, kunnes tulee tilalle vallanvaihto (en siis tarkoita vallankumousta), joka toimii päinvastoin. Genrejä rajoittavia tekijöitä revitään siinä määrin, että genret sekoittuvat keskenään ja syntyy "mixed genres". Elokuva edustaa mielestäni tietyllä tavalla juuri tällaista lajisekoitusta. Liikkuvat, dynaamiset ja elävät kuvat, roolihahmojen monimuotoisuus ja musiikin hyväksi käyttäminen kutoo värikkään elämysmaailman, jonne itse muuten harvoin uskaltaudun. Mixed genren merkitys on nimenomaan vaikuttavuudessa. Pienin annoksin ja kotisohvalla lienee se ensimmäinen askel... ellei sitten halua kurkistaa kulissien taakse ja murskata sekin illuusion mahdollisuus elämästä. Esimerkiksi elokuva Titanic, jota sinäkin olet työstänyt eräässä tekstissäsi, teki niin syvän vaikutuksen, että sen jälkeen en ole uskaltanut laivojen kyytiin nousta.

- Mainitset, että "luovuttaminen luomisen sijaan on kuolevaiselle kiehtovampaa". Miksi? Ei-jumalallisen olemuksen takia?

- Luominen vaatii aina antautumista ja antautuminen pelottomuutta. Luovuttamisessa ei tarvitse muuta kuin taitoa kopioida toisia, olla samanlainen ja tehdä samoin kuin kaikki muutkin ympärillä. Sen vuoksi luovuttaminen on kuolevaiselle kiehtovampaa. Onko se sitten sitä inhimillisempää ihmisyyttä, ei-jumalallista olemusta?

- Entäs tämä, kun kysyt, kannattaako tätä – siis tieteellisen viestinnän peruskysymystä – kauemmaksi edes tutkimusmatkoja suunnitella. Jos nyt kuitenkin matkattaisiin, mihin päädyttäisiin?

- Siinäpä se. Saatetaan päätyä vaikka mihin ja siitä raportoiminen tuottaa ongelmia, ellei näitä peruskysymyksiä ole siihen mennessä joku viisas ratkaissut. Jos jotkut tietyt matkakuvat ja näkökulmat eivät sovellu tieteen sabluunaan, niin eikö se tutkimuksen totuusarvo jää sitten hieman vajavaiseksi, varsinkin, kun tutkimusmatkailija voi olla kiinnostunut muustakin kuin vain kunniaa kerjävistä kulttuurinäköispatsaista.

- Alleviivaan ajatustasi ”joka ei tapa kulttuuria tapakulttuurilla”. Se on osuvasti sanottu, Kokenut kanssakulkija kommentoi.

- Niin, eikös tässä siitä ole kysymys. Jotta kulttuuri voisi kehittyä, meidän pitäisi suvaita ja olla valmiita kohtaamaan kaikkea, myös omassa minässä olevaa paradoksaalisuutta.

- Onko ihminen paossa ajattelua vai mitä tarkoitat ajattelun tuloksiin keskittymisellä?

- Näinhän se Heidegger aikoinaan väitti enkä oikeastaan uskaltaisi väittää vastaanakaan. Ajattelu on kulttuuri ihmisen sisäisyydessä, mikä helposti jää tapakulttuurin jalkoihin.

- Ajattelet ja/tai lainaat oivallisesti, että ”Tulkitsijan keskeisin tehtävä on löytää sellainen kysymys, johon teksti antaa vastauksen ja että tekstin ymmärtäminen merkitsee kysymyksen ymmärtämistä”, Kanssakulkija kommentoi kiitollisena.

- Juuri niin. Kysymyksien keskeltä kumpuaa ymmärrys. Kasvoilla on kysymys, joka aina heijastaa jotain kirjoittajasta itsestään. Ihmisen, joka kantaa sisimmässään samoja kysymyksiä kuin tekstin tuottaja, on helpompi ymmärtää tämän tekstiä. Silloin kysymyksiä ei välttämättä tarvitse edes tiivistää traditionaaliseen muotoon, kuten ”tutkimuskysymykset”. Itse asiassa, ovatko tutkimuskysymykset edes aina niin kohdallisia?

- Sitten tässä on tämä sinun matemaattis-filosofinen metaforasi. Suosittelen, että tutustut Itkosen Esteettinen kasvatus-teokseen. Siellä on esitelty myös arvoista tähän kohtaan sopivia näkökulmia.

- Kiitos vihjeestä. Kuulostaa kiinnostavalta tuo esteettisyys. (*Tulevat mieleen ”esteet”*)

- Edelleen plussaa annan tällaiselle lähtöoletukselle, jonka mukaan ”erilaisten havaintomenetelmien ja kirjoittamistapojen yhdisteleminen edellyttää rohkeaa tyylien vaihtelua ja traditioiden vapaata leikkiä uusien ilmaisutapojen saavuttamiseksi”. Tämä on hyvä ajatus, kunhan se ei ole liian itsetietoista ja itsetarkoituksellista.

- Mielestäni leikki ei ole enää leikkiä, jos siitä tulee liian tietoista toimintaa. Luotan ”vahinkoihin” ja ”sattumanvaraisuuksiin”. Luin juuri eilisestä Keski-suomalaisesta jutun, jossa kerrottiin, kuinka merkityksellisimpiä tieteellisiä

saavutuksia on usein syntynyt vahingossa. Tutkijan täytyy säilyttää lapsenmiehen ja avoin asenne tutkimustyössään, ja silloin se ei voi olla kovinkaan itsetarkoituksellista ja -tietoista.

- Tämä täällä on hyvä... "Tarinan totuutta voi vain kysellä, kun ihmiset eivät tunnista itseään eivätkä ystäviään tekstistä". Käviköhän näin myös kirjoittajalle itselleen?

- Niin, hänhän on itse julkisesti luennoinut, kuinka kyseinen väitöskirja on "vihaisen nuoren miehen" mietteitä. Josko se totuus sitten siinä?

- Taidekirjallisuudesta hän on tuon fraasin ottanut. Ainakin hän onnistui työllään suututtamaan monia. Toisaalta, ilmeisesti kyseinen väitöskirja on kiinnostava, kun siihen näytetään yleensäkin paljon viitattavan.

- Miksei olisi. Tutkija on onnistunut kirjoittamaan elävällä ja rikkaalla tavalla. Tekstiä on mielekästä lukea, joskin teorioitten jalkautumiselle lienee tyypillistä, että ne aiheuttavat aina ongelmia jossain päin planeettaa.

- Tämä täällä niin ikään lainaamasi ajatus hermeneuttisesta kokemuksesta lienee yhteydessä katharsikseen, esteettiseen elämykseen ja/tai uskonnolliseen kokemukseen, jolloin jotain merkittävää tapahtuu ja se muuttaa näkemistä.

- Uskoisin näin ja nimenomaan tuo sitaatti "mikään ei enää näytä samalta" tarjoaa hyvän samaistumiskokemuksen ainakin itselleni. Sen avulla ymmärsin yhden näkökulman hermeneuttisesta kokemuksesta.

- Sanot, että syvällisin totuus on sanojen takana. Eli missä?

- Tekisi mieleni kertoa, että "kaiken takana nainen, joka ihanasti rakastaa", mutta ehkä vastaan hieman hitaammin. Totuus on niissä kasvoissa ja kysymyksissä, jotka sanoja synnyttävät. Totuus löytyy kohdallisista ja aidoista kysymyksistä.

- Kirjoitat täällä parissakin kohdassa ontologisista ja epistemologisista uskomuksista. Miten nämä mielestäsi poikkeavat toisistaan? Nämä tulisi selittää ja selkeästi erottaa toisistaan.

- Olemmekohan nyt kohdallisten kysymysten parissa? Joka tapauksessa näiden käsitteiden käsitteellistäminen lienee aika konfliktuaalista. Itse ajattelen, että ontologisuus on olevan olemista ja elämistä, todellisuuden praksista kohtaamisista, todentuntuaktia ja epistemologia hahmottuu pyrkimyksenä tehdä siitä tietoista, jollakin tavalla ennakoitua, sidotumpaa, enemmän tarkoitushakuista ja päämäärällistä. Esimerkkinä voisi palvella prototyyppi miehen ja naisen välisestä rakkaussuhteesta. Tällöin epistemologiaa mallittaa suhteen virallistaminen kuten avioliitto. Ontologinen todentuntuakti eli tunteellinen rakastuminen on usein epistemologian aikaan saaja, mutta nimenomaan epistemologia pyrkii myös tukahduttamaan ja tekemään kyseistä ontologiaa merkityksettömäksi.

- Entäs "sovittamaan ja suvaitsemaan pyrkivä intuitio"? Millaista intuitiota tarkoitetaan?

- Intuitiota, joka syntyy välittömistä aistihavainnoista. Intuitio on kumppani luovuuden sekä taiteellisuuden kanssa.

- Mitä ihmettä tarkoitat "polyfonisella tietoturvalla"? Mitä tämä merkitsee tai ilmaisee? Eikös polyfoniaa kuvaa esimerkiksi kontrapunkti ja fuuga eli milloin vastaäännet kuuluvat samanaikaisesti?

- Ajattelen polyfoniasta ilmeisesti hieman eri tavalla. Polyfonia tuo mieleeni esimerkiksi afrikkalaisen tanssin ja musiikin. Länsimaisesti sivistynyt eli homofoniaa harjoittava ja siten harmoniaansa etsivä saattaa hämmentyä polyfonian sekavasta improvisaatiosta. Afrikkalaiselle tämä ilmaisutapa tuskin merkitsee "sekavaa", ehkä enemmänkin tunteiden selkeää tulkintaa. Erilaisetkin äänet ovat yhtä tunteen niitä yhteen sitoessa. Kontrapunkti ja fuuga ovat tarkasti sääntöihin sidottua säveltämistä, joten en liittäisi niitä polyfoniseen tietoturvaan. Tietoturva on metafora, jonka tarkoitus on ilmaista, kuinka tieto on turvassa ja sitä on turvallista käyttää silloin, kun tietäjällä on sisäinen turvan tuntu jopa ilman tietoakin. Uusi tietokin on usein vain variaatioiden variaatio. Tietoturva on tunnetta, joka paljastaa toimijalle, onko tietoisuus relevanttia juuri kyseessä olevassa hetkessä ja tilanteessa.

- Onko tällä ajatuksella jotain yhteyttä mystiseen, joskin myös kiehtovaan väitteeseen, jonka mukaan "ihmisen sisäsyntyinen halu ohjaa olevaista oikeaan aikaan ajankohtaisiin oletuksiin"?

- Kyllä. Siinä on kysymys ihmisen herkkyydestä ja samalla myös vahvuudesta luottaa omiin aisteihin sekä vaistoihin, intuitiivisesti tietoa sekä vastaanottaessaan että tuottaessaan.

- Mainitset, että kirjallinen repertuaarisi kattaa "parhaita kotimaisia, universaaleja klassikoita ja tyylikkäämpiä uutuuksia". Muistuttaa jollain tapaa myyntitekstiä tai mainosta.

- Siitä kunnia kuuluukin iskelmäradiolle, jonka mainostekstiä muokkasin omiin tarpeisiini.

- Niinpäs onkin "parhaita kotimaisia ja kevyen musiikin klassikoita" ...

- Sitten ollaan tässä "autoetnografiassa ja CASP-menetelmässä". Voisitko kertoa, miksi juuri tämä metodi on kohdallinen valinta? Mitä olennaista sen avulla pystytään paljastamaan ja minkä pohjustamiseksi muut menetelmät eivät kykene?

- Tarkoitukseni ei ole väittää, että tämä metodi olisi jotenkin kykeneväisempi tai kykenemättömämpi kuin muut. Uskon, että kyky ja kykenemättömyys on omien (ja toistenkin) korvien välissä, jos totuutta ei pystytä paljastamaan. Autoetnografia ja CASP ovat luovuuttani stimuloivia nimityksiä tutkimusmenetelmälle, jonka tarkoitus on keskusteluttaa omaelämä-kerrallisuutta ja kulttuurillisuutta filosofisen ajattelun kanssa. Tahtoisin tuoda tieteeseen teoriaa ja ihmiskäsitystä, joka olisi enemmän ihmisen näköinen, ihmisyyttä sen kahtalaisuudessaan ja monimuotoisuudessaan kunnioittava.

- Tähän yhteyteen sopiikin kysymykseni siitä, millaista ihmistä ja ihmiskäsitystä etsit tai pyrit hahmottamaan? Onko se filosofinen ihminen, psykologinen ihminen vai kasvatustietoinen ihminen? Mitä siis etsit?

- Ihana, kun kysyt tuota! Etsin ihmistä, joka voi olla näitä kaikkia yhdessä ja jopa yhtä aikaa. Etsin monipuolista väli-ihmisyyttä, joka kykenee löytämään ja luomaan itselleen useita eri muotoja ja malleja, kategorioita ja tyyppejä - silti niillä itseään sitomatta ja omaa ainutlaatuisuuttaan menettämättä.

- Kuvaat autoetnografiaa luomumenetelmänä ja viittaat samassa yhteydessä Heideggerin *Gelassenheit*-ajatukseen. Sinänsä hauska rinnastus. Mitähän Heidegger ajattelisi, jos saisi kuulla jotain tällaisesta luomutoiminnasta? Seuraava kysymykseni koskeekin ajatusta, jossa siteeraat Levinasia sanoin "Tämä nos- taakin esiin koko sen problematiikan, joka traditioon nojautumiseen liittyy". Mitä tarkoitat traditiolla? Tarkoitatko muistitietoa?

- Muistitietoa. Erinomainen suomennos traditiolle! Muistaminen onkin ylikorostettua oppimisessa, kasvamisessa, kehittämisessä - kaikessa. Sitten, kun sa- naan vielä liitetään ajatus tietämisestä, niin johan on vaara vaipua vajavaisuu- teen. Sikäli, jos ja kun traditio on "muistitietoa", siihen nojaamiseen todellakin liittyy monia ongelmia.

- Taivutat muuten omatunto-sanaa eri tavalla kuin traditionaalisesti tehdään eli et irrota omaa ja tuntoa sitä taivuttaessasi. Minkä tähden ja onko se miten tie- toinen valinta?

- On se. Tai ehkä se on enemmänkin tuntoinen valinta. Oma ja tunto kuuluvat yhteen. Arvostan niiden liittoa. Eihän itsetunnon kohdallakaan puhuta itsestä tunnosta, itsessä tunnossa ja niin edelleen. Miksi omatunto on tai olisi jotenkin toisenlainen tapaus?

- Entäs käsitteet ihmiskuva ja ihmiskäsitys? Miten ne poikkeavat toisistaan?

- Eivät mitenkään. Linkitän mieluummin asioita yhteen kuin erottelen. Tällai- nen tutkimustoiminta lienee traditioista poikkeavaa?

- Kyllä. Ja poikkeava on tuo ajatuksesi totuuden fiilistelystäkin. Miten hyvin se sopii tieteelliseen metodiin?

- Näen tieteen tehtäväksi totuuden etsimisen ja sen tavoittamiseksi kaikkien keinojen käyttökelpoisuudelle pitäisi antaa arvoa. Olen valmis jopa väittämään, että tuntemalla meillä on paremmat edellytykset saavuttaa jotain yhteistä "yhtä totuutta" eli kokemus ja henkinen uskomus siitä, kuin käsitteellisesti tietoisuu- den tasolle tuotuna väitelauseena. Tunteet ovat henkisiä heijasteita, jotka voivat häikäistä samoin kuin selkiinnyttää sitä, mistä missäkin on kysymys. Sen vuok- si tunteita ei missään nimessä tai metodissa pitäisi väheksyä, päinvastoin.

- Olet kuvannut suhdettasi rajoihin ja alleviivaan tätä tärkeänä näkökulmana eli "rajat ovat kyseessä olevalle autoetnografille rakkautta, mutta rajattomasti ra- kastamaan pyrkivänä rajoja on vaikea rakastaa".

- Ilmeisesti ymmärrät, mitä todella tarkoitan. Tuohon lauseeseen voisi tiivistää tämän tutkimuksen ytimen. Se on siinä.

- Käyttämäsi "interisyys" on erikoinen ilmaisu. Samoin englannin kielestä johdettu ymmärtämisen avaaminen. Sehän saattaa loukata jotakuta natiivia ihmistä. Olisikohan paikallaan hieman huomioida kyseistä kulttuuria ja yleensäkin kulttuureita, joiden kielestä etymologisia selitysmalleja etsit?

- Jep! Tästähan me juteltiin siellä seminaarissakin ja oikeastaan heti minua seuraava esitys vahvisti ajatustani, ettei se ole tarpeen tässä työssä. En tarkastele asioita jostain kulttuurista käsin, en edes suomalaisuudesta. Interisyys nimenomaan viittaa siihen. Sitä paitsi, näen kulttuurikäsitteidenkin hyvin pitkälti ennakkoluuloina ja osoituksena ahdasmielisestä ajattelusta. Mitä natiivien loukkaantumiseen tulee, voi olla, että joku saattaa hyvinkin tehdä niin ja toinen taas ei. Riippuu yksilön maailmankuvan avaruudesta, miten tämä kohtaa erilaisia tulkintoja. Yhtäläillä joku syntyperäiskielinen henkilö voi olla innoissaan etymologisesti johdetusta näkökulmastani *understand*-sanan yhteydessä.

- Tuo kannattaa tiedostaa ja tuoda sitten myös selkeästi esille.

- Ajattelen, että "kulttuuri" on aina ensisijaisesti ihmisen sisäisyydessä ja se ei välttämättä ole lainkaan samaa kuin mitä ulkoinen kulttuuri heijastaa.

- Kuvaat tutkimuksesi etenemistä virta-metaforan avulla ja sanot, että "virta vie ja minä vain vikisen". Tuottaako vieminen sitten tuskaa tai kipua ja miksi?

- Vikisen on tulkittavissa kaksoismerkityksellisesti. Vikinä voi juontua yhtäläillä kivusta ja tuskasta kuin ilosta ja nautinnostakin.

- Sitten on tämä metaforia ja paradigmoja tarkasteleva luku, missä metaforalle annetaan lähes ylimaallinen tehtävä. Tarvittaisiinko mukaan myös ripaus kriittisyyttä ja mitä kaikkea kuvan käsite työssäsi oikein merkitsee?

- Metaforisuus voidaan toki nähdä "ylimaallisena" tulkintatapana. Liittäisin sen henkisen tulkinnan kumppaniksi, vastakohtana kirjaimelliselle ja konkreettiselle ymmärtämiselle. Kuten otsikko suhdettani kuviin paljastaa, niihin liittyy aina ongelmia, joskin ne ovat samalla ongelmien ylittämisyrittämyksiä. Eikö kriittisyys näy riittävästi jo otsikossa?

- Linaat täällä erästä arvovaltaista auktoriteettia puolustaessasi monitulkintaisuuden ja kaksoismerkityksellisen asemoitumisen realistisuutta suhteessa traditionaalisen yhden tulkinnan mahdollisuuteen. Hänestä - siis lainaamastasi auktoriteetista - sen verran, että hänen ajatteluaan tuntuu sitovan jokin kristillisen totuuden ideaali.

- Hyvin paljon mahdollista. Ehkä siksi tämä viittaus on olennainen. "Kristillisyykskin" kärsii ristiriidoista usein nimenomaan sitovien totuusideaalien vuoksi. Monitulkintaisuuden ja sen sietokyvyn kadotessa katoaa myös yhteys ihmisten väliltä. Toivottavasti lainaaminen tässä yhteydessä on oikeutettua.

- Ei varmaankaan ole haitaksi työllesi, että häneenkin viittaa.

- Mutta entäs tämä "ihmiseksi syntyminen"? Mitä tarkoitat sillä tässä kontekstissa, kun sanot sen aina olevan yhtä kivulias prosessi?

- Juuri samaa kuin monesti aikaisemminkin eli sivistyminen on ihmistymistä, missä ei ole kyse pelkästään tietämisestä, kuten Viskari toteaa. Ihmisestä on taipumus tulla jumala, kun se tietää tai luulee tietävänsä jotain mielestään enemmän kuin joku toinen. Sen vuoksi ihmiseksi tuleminen on yhtä tärkeää, jos ei jopa tärkeämpää.

- Entäs tämä Töttö täällä? Kenen tai minkä mieltä tarkoitetaan? Ja onko tässä kyse jonkinlaisesta piiriontologiasta?

- Paradigma voi olla vaikka ihminen, vanhemmat omille lapsilleen ja kyllä kysyä saa, että ovatko nämä aina niin tosia kenenkään mielestä. Töttö ilmeisesti tarkoittaa sitä, että tietyn paradigman puolesta puhuva ajattelee olevansa oikealla tiellä, kun taas joku vastakkaisen paradigman kannattaja näkee sen täysin vääräksi ja epätodennäköiseksi. Tämä on se ihmisyyssparadigman ehkä rumempi puoli tunnettavaksi ja tunnustettavaksi. Ei se ole kaukana omasta tutkijaidentiteetistänikään. Piiriontologia tuo mieleeni pienet piirit, jotka pyörivät oman napansa ympärillä, missä sinänsä ei ole mitään hävettävää, varsinkaan, jos ja kun nämä piirit kykenevät myös laajenemaan, irrottamaan itseään aikaisemmista käsityksistä ja liittymään yhteyteen uusilla tavoilla. Ajan hengen arvioiminen mahdollistaa monia muutoksia, jolloin myös ontologisuudesta oivalluksensa ammentaneet voivat päästä piireihin pyörimään.

3 KASVUNPAIKKOJA

3.1 Identiteettinä standardi ja epästandardi ihminen

3.1.1 Samanlaisuutta ei ole ilman erilaisuutta

Samuuden ja samanlaisuuden kokeminen ulkopuoliseen maailmaan ja toisiin ihmisiin on yleensä yhteydessä yksilön tahtoon ja kykyyn sosiaalistua tiettyihin standardeihin tietyissä arvo- ja normiviitekehyksissä. Heikkinen (1999, 53–54) kuvaa sosiaalista identiteettiprojektia yksilön yritykseksi löytää ryhmästä samuutta ja yhteenkuuluvuutta. Persoonallinen identiteetti projekti sen sijaan hahmottuu eriytymisen kautta. Ristiriitaa näiden suuntien välillä pyritään ratkaisemaan monenlaisten itseilmaisujen avulla; sitä korostaa esimerkiksi tarinallisuus identiteetin rakentamisvälineenä (Heikkinen 2001). Minän sisäinen tarina liitetään osaksi kulttuurista tarinavarantoa (Hänninen 1999; 2004). Kertoessaan oman elämänsä kertomusta ihmisellä on tarve sijoittaa se osaksi laajempaa kertomusta (Puolimatka 1999, 101). Laajemman kertomuksen *minä* ja toiseusolevaiset kutsuvat yksilön kasvun paikkaan, jota voidaan kutsua paradoksiksi, näennäiseksi ristiriidaksi. Minä luodaan dialogisessa suhteessa Sinään, jolloin molemmat löytävät yhteyden toisistaan (Buber 1993). Tällainen samuus rakentuu esimerkiksi kirjoittajan ja tämän tekstin välille sekä tiedostamattamme että tietoisesti. Problematiikka perussanojen *Minä-Sinä* ja *Minä-Se* välillä (Buber 1993, 25) johtaa *minän* sekä kaksintaisteluun että monimuotoisiin liittoihin pelkästään itsensä kanssa.

Samuuden ja yhteneväisyyden kokeminen kulttuuriin ihannearvoihin ja niitä täyttäviin ihmisiin sekä ilmaisumuotoihin sulkee pois yhteyttä häpeällisinä pidettyihin, epämukaviin ja toissijaisiin arvoihin, niin sanottuihin epästandardeihin erilaisiin (ks. Lamminmäki-Kärkkäinen 2002). Standardit ovat eri kulttuureissa ja yhteisöissä erilaisia normeja, säännönmukaisuuksia ja useita kirjoitettuja sekä kirjoittamattomia lakeja, joita arvostetaan ja joiden mukaan yksilöitä arvioidaan (Ahlman 1976). Kulttuurinen ali- ja ylitajunta eri auktori-

teettien kautta asettaa normeja, joiden mukaan maailmaa tulkitaan ja tehdään tietoiseksi. Näennäinen identtisyys yhdistäessään jotain ja joitain keskenään rajaa jotain muuta sen ulkopuolelle. *Sinä* ja *Se* ollessaan rajallisia toiseuksia pitävät sisällään luonteenomaisena piirteenä kahlehtimistarpeen sekä halun hallita *minää* ja *miniä*. Rajallisuuden asettamat rajat pönkittävät vallankäyttöä monilla tasoilla synnyttäen keskustan ja marginaalit, normaalit ja epänormaalit, sisä- ja ulkopuoliset (Oikarinen-Jabai 2000, 24–27). Näennäinen toiseus jakaa minää ja maailmaa kahtia: luokittelee, tyypittelee ja kategorioi. Identiteetin etsiminen sisäisen minän ja minän toiseuden sekä itseyden ja ulkopuolisen sosialisointin välillä aiheuttaa usein kivuliaan konfliktin yksilön elämässä. Se on ristiriitaisuutta, joka johtaa avuttomuuteen sitä ruokkimalla. Opittu avuttomuus on seurausta jatkuvana objektina olemisesta, jolloin minä ei koe olevansa omaa toimintaansa ohjaava subjekti (Rauste-von Wright 2003, 44).

Minän näennäissamuuden lisääntyminen ympärillä oleviin identiteettimalleihin, kulttuurisia standardeja täyttäviin normeihin, taistelee tilasta löytää ja luoda ainutlaatuista persoonaa sekä yhteistä erityisyyttä. Erityisyyteen ei ole olemassa standardeja ja erityisyyden etsiminen on siksi rohkeutta ja sisäistä voimaa vaativa prosessi. Erityisyyden arvo löytyy anonyymiyden avoimuudesta, uskalluksesta olla uniikki, erilainen, toisenlainen ja joidenkin näkökulmien mielestä usein hyvin poikkeuksellinen ja epänormaali – ennustamaton olevainen. Kulttuurien luonteeseen kuuluu pitää poikkeavina sellaisia yksilöitä, joiden käyttäytyminen ei ole ennustettavissa kulttuurissa vallitsevien normien rajoissa (Allardt 1983, 24). Ennustamattoman elinvoima ei kuitenkaan rakenna kulttuurikahleisiin vaan minän muutoskykyyn kahleissa ja niistä huolimatta. Tuuhea yksilöllisyyttä rakentava yksilö antautuu monenlaisten arvomaailmojen muokattavaksi. Erilaisten yhteyksien jännitteessä ihminen luo omaperäisiä ratkaisuja ja kehittyy yksilölliseksi olennoiksi (Pursiainen 2003). Motivaatio muokkaantumiseen ei ole vain tarvetta, joka tyydyttyy, vaan se on halua, jota ei voida koskaan täyttää. Haluaminen ruokkii itseään omalla nälällä, kasvaa tyydyttyessään ja rakentaa suvaitsevaa ja sallivaa suhdetta toiseuteen. (Ks. myös Levinas 1996, 17, 77.)

3.1.2 Osallisuutta olosuhteisiin ja olemattomiin suhteisiin

Olosuhteet ja *olemattomat* suhteet ovat fyysisesti ja henkisesti aistittavaa maailmaa; ilmiöitä ja olevaisia ympärillämme sekä itsessämme. Se, kuinka osallisia koemme olevamme olosuhteista, vaikuttaa toimijuutemme niissä (Rasku-Puttonen 2005, 10). Ihmisen fyysisyys niin kehollisena olevana kuin ajattelua rajoittavana tietoisuutena on toinen puoli osallisuus-mahdollisuuksista ja se onnistuu analysoimalla, kognitiivisesti tai konkreettisesti kokonaisuuksia hajottamalla sekä usein siinä toiminnassa hajoamalla. Kokonaisuuden pilkkominen osakkeisiin on sirpalemaailmamme epistemologiaa, jossa eettinen tasapuolisuus ja tasa-arvoisuus voidaan aina asettaa kyseenalaiseksi. Mielekkään paikan, tilan ja ajan löytäminen paikkojen, tilojen ja aikojen palapelissä voi olla vaikeaa, jos ja kun sitoutuminen ja kiinnittyminen vain tiettyyn tapaan tietää aiheuttaa kokemuksen ajattelun ahdasmielisyydestä. Vapauden subjektina ei toimikaan koko-

naisvaltainen ihminen, vaan sitoutuminen tarkasti määriteltyihin ajattelustrategioihin, tietämisen fyysisiin puitteisiin. Ilmiasuissaan oleva maailma aiheuttaa tällöin konflikteja asuille, joita ei ole toistaiseksi ilmi annettu. Uusi kun syntyy etsimisestä, joka ei ole tähännyt jo tietämäänsä päämäärään. Sen vuoksi uusi ei aina ole edes heti tunnistettavissa. (Varto 1991, 60.)

Olemattomat olevaiset ympärillämme ja itsessämme ovat yhtä todellisia kuin näkyvät, fyysisten aistien kautta havaittavat. Olemattomat ja sellaisina usein sivuutettavat olevaiset ovat tunteita ja tunteita, psyykkisen tuntoaistin kautta saavutettavaa henkisyttä. Tätä ihmisen kuudetta aistia eli henkistä tuntemista (tunteita) vähättelevä mentaliteetti ja tapakulttuuri torjuu sekä tukahduttaa tunteita. Tällöin tunteita ei haluta kokea ja ilmaista toisille. Esimerkiksi akateemisessa maailmassa tunteita on totuttu pitämään piilossa ja vaientamaan sen sijaan, että luotaisiin tilaa tunteiden huomioon ottamiselle ja tarpeelle tieteellisessä tutkimuksessa sekä tutkijakoulutuksessa. Tunteet ohjaavat tutkijoita ja tutkimusten rahoittajia samaan tapaan kuin epistemologiset sitoumukset. (Saarnivaara 2006, 195–207.) Tunteiden mitätöinti tiedon lähteenä ja vaikuttimena tieteen kehossa eli yliopistoissa on keskeistä, joskin muun muassa Niiniluoto (1996, 111) toteaa, että ”pää” ja ”sydän” eivät olisi toisiaan pois sulkevia tiedonmuodostamistekijöitä. Irrationaalisuus syntyy hänen mukaansa vasta tilanteissa, joissa tunteet johtavat uskomuksia tai toimintaa ristiriitaan järjen kanssa. Voisiko tilanne olla myös toisin päin – eli JÄRKI JOHTAA uskomuksia sekä toimintaa ristiriitaan tunteiden kanssa? Samalla voidaan miettiä koko irrationaalisuus-käsitettä uudella tavalla. Kumpi edustaa sitä paremmin, niin sanottu rationaalinen järki vai ihmisen aidot tunteet (ks. myös Niiniluoto 2003, 87–91)?

Jokisen (2006, 91) mukaan pelkäämistä ynnä muita tunteita tieteellisessä toiminnassa ohitetaan eikä tiedosteta (tai haluta tiedostaa [oma lisäys]), että ne hallitsevat koko instituution olemassaoloa. Yliopisto rakentuu pelon perustuksille siellä toimivien pelätessä tyhmäksi leimautumista. Rauste-von Wright (1997, 81) huomauttaa, kuinka tunteiden merkitys unohdetaan usein oppimisen yhteydessä tai tunteet tulevat esille ainoastaan negatiivisesti, kuten tenttijännityksenä, opettajafobiana ja esiintymispelkona. Tunteissa piilee suuri voimavara, myös negatiivisissa tunteissa, ja niitä pitäisi uskaltaa hyödyntää osana kokonaisuutta. Tunteet vaikuttavat ajatteluun ja sen tehokkuuteen, koska järki ilman tunteita toimii vajavaisesti (Goleman 1995). Tunteettomuudessa tai tunteita paettaessa ymmärtämisen kehät eivät kykene avartumaan, eivätkä avartamaan. Voidaan puhua niin sanotusta antitunnetilasta, jolloin tunteita yritetään estää ja säädellä järjen avulla. Tunteita torjuttaessa tilanteesta katoaa oivaltamisen, kasvun ja oppimisen mahdollisuudet (Isokorpi & Viitanen 2001, 36). Yleisen kouluperinteemme käytännöt, sitkeästi tunteiden toisarvoisuutta toistaessaan, marginalisoivat niitä ja korostavat tiedon sekä tietoisuuden merkitystä, muokaten siten ihmistä ja yhteiskuntaa väärään suuntaan (Talib 2002, 57).

Tunteet ja ihmisen henkisyys ovat velkaa ja saatavia, joiden tietoiseksi tekeminen palvelee kaikkia samasta olemattomasta osalliseksi tulleita. Tunteiden ja tunneilmapiirin tunnistaminen, sen sekä itselle että toisille avaaminen ovat

ynksi lähtökohta kasvussa kohti uniikkia ihmisyyttä sekä aidompaa yhteisöllisyyttä (ks. myös Mayer & Caruso & Salovey 2000, 107–108). Usein tämän eikonkreettisen seikan merkitys osallisuuden ja vuorovaikutussuhteiden luomisessa on paljon olennaisempi kuin konkreettisten ja näkyvien olevien. Henkisyys on ihmisen sisäinen kulttuuri, joka vaikuttaa myös ulkoisen kulttuurin sekä syntymiseen että kuolemiseen. Erityisesti konfliktien yhteydessä mitataan ihmisen asiantuntijuus sosiaalista kyvykkyyttä vaativissa tehtävissä (Talib 2002, 59). Henkinen älykkyys perustuu herkkyyteen suhteessa sekä omiin että toisten tunteisiin. Tunnekyvykkyys on metakyky, josta riippuu, kuinka tehokkaasti osaamme käyttää myös muita kykyjämme. (Goleman 1995, 57, 65.) Tunne puhuu aina totta, joskin ihmisen tulkinnat tunteista voivat olla monenlaisia (Isokorpi & Viitanen 2001, 35). Tunteiden selkeä ilmaiseminen esimerkiksi kielellisesti on vaikeaa. Voimakkaat tunteet tarvitsevatkin usein monipuolisempia tapoja tulla esille. Tiedostamatonta tunteensiirtoa tapahtuu muun muassa sanattomassa viestinnässä, joka on vaistonomaista, non-verbaalista toisen kohtaamista. Tällöin pelkkä katsekontakti toimii joko pelkoa ja aggressiivisuutta eliminoivana, samoin kuin se saattaa myös viljellä sitä edelleen, riippuen katsojan mielentilasta – sisäisestä kulttuurista – toista katsottaessa. Ristiriitaiset sisäiset kulttuurit näennäisten ja näkymättömien maailmojen aistimahdollisuuksissa tarvitsevat ymmärrystä ja tulkintaa, joka kykenisi kohtaamaan tietoisuutta kaikenlaisia tunteita kunnioittavalla tavalla. Rajattomasti maailmaa ympäröivä henkinen tuntoaisti työskentelee tällöin vyöhykkeellä, jolloin koetellaan sitä, mikä tietoisuudelle on osin tai kokonaan kiellettyä, väärin, epäsovinnasta ja hämmentävää (Barone 2001, 160; Varto 2000, 3–5; Talib, Löfström & Meri 2004, 18). Henkistyminen merkitsee tunteiden vapauttamista tietoisuuden kyseenalaistamiseksi ja uuden, ajankohtaisemman tiedon luomiseksi. Tuntemattoman tunnetuksi tekeminen eli tunteiden tulkitseminen on ilmiäsuojen antajan ja vastaanottajan ydinosaamista.

3.1.3 Kasvavan kiintopisteet läheltä ja kaukaa

Silmät ovat sielun peili. Sternin (1990, 9, 59) mukaan vastasyntyntä seuraamalla pääsemme taiteilijoiden, tunneälyn taitajien rikkaaseen maailmaan. Vauvoille tärkeä kohtaamisen kiintopiste – ihmisen silmät – on näkyvä psykologinen keskuksemme, joka paljastaa henkisyttämme, mentaalisen maailmamme maaperää. Vuorovaikutukseen halukas lapsi etsii hoitajan katsetta tavoittaakseen yhteisyyttä ja seurustellakseen tämän kanssa. Ilmeetön keskustelija saa vauvan kääntämään kasvonsa muualle ja hymy sammuu, jos se ei saa vastakaikua (Stern 1990, 69.) Seura tekee kaltaisekseen, joskin sen vaikutus vaihtelee yksilöiden ja suhteen laadun mukaisesti (Salmivalli 2005). Antautuessaan ulkopuolisiin rakenteisiin ihminen kadottaa itsensä löytääkseen itsensä uudella tavalla (Puolimatka 1999, 87). Hymyn hyytyminenkin on vain hetkellistä *lapsen* löytäessä uusia kasvoja ja silmiä, jotka kykenevät kohtaamaan elävällä tavalla. Tahto olla olemassa pitää ihmisen elossa ja ilmeettömyydestä eriytyminen palvelee alkuperäisen minän löytämistä.

Vuorovaikutuksen idea on yhteen liittymisessä ja eriytyemisessä, jotka kehittävät ajattelua avarampaan suuntaan sekä kasvattavat uskallusta jakaa omia kokemus- ja elämysmaailmoja muiden kanssa (ks. myös Raatikainen 1987, 36). Luova, sanatonkin yhteys, toimii itsen ja ympäristön välillä terapeuttisesti voimaannuttaen ja vahvistaen yhteisöllisyyttä, jolloin yksilölliseksi ihmiseksi tuleminen mahdollistetaan monin eri tavoin (Ylönen 2004). Kääntämällä kaiken aistimamme puhutulle tai kirjoitetulle kielelle menetämme monia aarteita olemisessamme (Stern 1990, 9). Toisaalta, henkisyiden sanoittaminen tai jonkin muun ilmaisutavan kautta ja avulla kuvaamalla on yksi tapa tappa henkisyyttä minän mentaalisuudesta. Tällöin tunteiden nimeäminen tai jollain muulla tavalla näkyväksi tekeminen auttaa voittamaan epämiellyttävääkin olevaista sisäisestä maailmastamme. Eikö esimerkiksi niin sanottujen kiro sanojen tai voimasanojen käyttökin liity usein tilanteeseen, jossa ihminen kokee jotain epämieliekästä? Antamalla nimen sisäiselle tunteelle ihminen tuo sen näkyväksi sanallisessa muodossa. Virkki toteaa vihan voimaa käsittelevässä sosiologian väitöskirjassaan (2004), kuinka vihankertoja työstää vihaansa ja kykenee sen jälkeen aidompaan vuorovaikutukseen ihmissuhteissa. Viha on yksi itsenäistymisen ja vapautumisen mahdollistava tunne ja muutoksen voimavara. Sen merkitys korostuu tilanteissa, joissa on osattava vetää rajoja minän ja sinän välille sekä ottaa etäisyyttä sosiaalisista riippuvuuksista ja kehittyä omaa tahtoaan toteuttavaksi toimijaksi.

Piiloisen paljastaminen eliminoi vääristymiä psyykkisissä ja sosiaalisissa suhteissa silloin, kun piiloisen paljastaminen on sosiaalisissa suhteissa suvaitsevaisuuteen rakentuvaa ja sitä ympärilleen suostuttelevaa. Rakkaus on luovaan hulluuteen liitetty tunne, joka pyrkii ylittämään tavanomaisia rajoja niiden rakentamisen sijaan. Rakkauden kohde on toinen, vieras ja tuntematon, mikä on tärkeää nimenomaan siksi, että silloin kohteesta voi kuvitella mitä tahansa. (Airaksinen 2001, 241–243.) Vapaa kuvittelu vapauttaa ja siten uudistaa niin minää kuin maailmaakin. Uudistavan oivalluksen muuttaminen käytännön toiminnaksi – tietoisuudeksi – voi kuitenkin estyä ulkoisten tai sisäisten pakkojen (tai molempien), tilannesidonnaisten ja psyykkisten tekijöiden tai yksinkertaisesti tiedon – tai taidon puutteen vaikutuksesta (Mezirow 1995, 29). Tällainen estollinen tekijä on esimerkiksi kieli sekä siihen liittyvät kulttuuriset stereotyyppit. Kieli tulkintojen ja niitä välittävien *sanansaattajien* toiminnassa sisältää paradoksin. Puheen mahti on perusta sekä totuuden esiin tuomisessa että petollisessa kaupanteossa, jolloin kielen käyttäminen (eirein = kietominen, puhuminen) ymmärtämisen välineenä on myös sen este ja hidaste (ks. Platon 1978, 248).

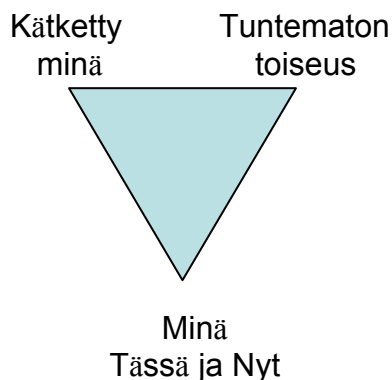
Esteiden ja hidasteiden tuottaman kärsimyksen vuoksi tarvitsemme esteettisiä tulkintatapoja, jotka kykenevät vuorovaikutukseen *yli ymmärryksen* menevällä tavalla. Olemassaolon kokeminen esteettisyytenä perustuu ihmishengen alkuperäiseen omaksumiskykyyn, joka on eräänlaista olemassaolon henkistä valloittamista (Krohn 1956, 238). Henkinen tulkinta on keino avata sisäisiä sekä ulkoisia pakkoja, jolloin toinen, vieras ja tuntematon on olemassa ja elää kaikkialla. Salaisuuksien maailma aarteineen odottaa totuuden etsijöitä, jotka uskaltavat kurkistaa kulttuureiden, kielten ja kansallisuuksien keskeisyyteen, inter-

iseen transsendenssiin, ei-kenenkään maahan – ja kertoa sisällisistä sanaseikkailuista omaperäisellä, kokemuksellisella tavalla. Logos tekee ilmeiseksi ilmiöitä praktisessa toiminnassa, kinēsiksessä, jonka henkeä luonnehtii peloton avoimuus. Kupiainen (2005, 85–97) kuvaa Heideggerin faktisuuden hermeneutiikkaa ontologisena fenomenologiana tai fenomenologisena ontologiana, joka asetuu praktiselle alueelle ja jota ei voida tyhjentää käsitteellisiin kiinnityksiin. Oleminen on liikettä. Tällöin rajojen katoaminen voidaan nähdä uusien merkitysmahdollisuuksien löytämisen kenttänä (Kuurme 2004, 180–181).

3.2 Mittarina milloin mikäkin

3.2.1 Kätkeyty minä ja Tuntematon toiseus

Aika asettaa yksilöille ja yhteisöille haasteita, joihin aika myös vastaa omilla mahdollisuuksillaan. *Minän* tehtäväksi jää selvittää suhteensa kätkeytyyn olivaiseen ja vielä tuntemattomaan toiseuteensa. Itkonen (1997) on jakanut *itseyyden* ajallisuutta termein tuolloisuus, nyttisyys ja antisipoitus. Hän peräänkuuluttaa nyttisyyden merkitystä itsensä löytämisen paikkana, hetkenä, jolloin tehdään eroa varsinaisen ja epävarsinaisen sekä todellisen ja tekotodellisen välille. Nyttisyys on hetki, jossa yksilö elää aktuaalista olemissuhdettaan menneisyyden muistojen ja tulevaisuutta ennakoivien näkökulmien välitilassa.

KUVA 4 Ajallisen minuuden kolmiyhteys

Edellisen kuvan avulla hahmotan minän ajallista funktiota kolmikulmaisena särmiönä, kolmiona. Kätkeyty minä merkitsee historiallista ja elettyä minää. Kätkeyty minä on osin kuollut ja kuopattu henkinen todellisuus, joka on vaipunut unholaan, tiedostamattomuuden salaisiin hautakammioihin. Tietoinen muisti ja olemisemme fyysisyys tavoittavat osan ajan kultaamista ja ruostuttamista hetkistä, jotka kuolleinkin elävät edelleen tunteissa, uurteina sisäisessä tajunnassa. Kätkeytyssä minässä ovat kaikki aikaisemmat oppimis- ja vuorovaikutuskokemukset elämänkaaresta. Ne ovat tietoa ja tunteita, jotka pyrkivät vaikuttamaan käsityksiin ja kokemuksiin minässä Tässä ja Nyt sekä sen kautta

myös tulevaisuuden visioihin. Kätkeyksi minä on tullut ja tulee sekä tietoisesti että tiedostamattaan. Vuorovaikutussuhteiden määrä ja laatu vaikuttavat siihen, kuinka minä kykenee aktualisoitumaan kyseessä olevissa hetkissä. Läsä oleva hetki katoaa minän eläessä mieluummin ulkopuoliselle todellisuudelle kuin itseydelle. Olla toimivinaan on silloin tärkeämpää kuin toimia. (Ks. Itkonen 1997, 43.)

Tuntematon toiseus on tulevaisuutemme vieras, uudenlainen minä. Tuntematon toiseus on avartuneita ja varautuneita näkökulmia: pyrkimyksiä, tavoitteita ja päämääriä elämässä. Se on monin tavoin varioitunutta tietoa, joka saa muotonsa useissa kulttuurisissa viitekehyksissä. Tuntematon toiseus on kiehtova ja samalla pelottava haaste, koska se on osin tai kokonaan tuntematon ja vasta tulevaisuudessa itsensä paljastava sellaisena, kuin se aktualisoituu tai on aktualisoitumatta. Toiseus on näennäisiä, tietoisuuden tasolle nousseita *to-tuuksia*, kulttuurisia ilmiä ja sekä näkymätöntä, henkisin aistein saavutettavaa olevaista tuntemattomasta. Aistillisuus auttaa kohtaamaan puhtaan, absoluuttisen, tulevaisuuden – antisipoituuden. Aistillisuudessa, sen heikossa minällä on mahdollisuus kohdata tulevaisuuden salaisuus, mysteerit. (Itkonen 1997, 47.) Tuntemattoman lahjoittama yhteys vaikuttaa minän tähän hetkeen ja sen valintoihin. Tuntemattomana se tuo tilaan purkautumista vaille olevan jännitteen, jolloin kaksintaistelu minän tässä ja nyt -hetkessä käydään sen sekä sisäisessä maailmassa että sisäisen ja ulkoisen, ilmiäsuissaan jo olevan todellisuuden välillä.

Minä Tässä ja Nyt on ajallisten ääripäiden välillä aistiva sekä toimiva olevainen. Tutkimusprosessissa toiminnallisuus merkitsee muun muassa kirjoittamisen hetkeä, käytännöllistä metodia tutkittavaa ilmiötä kohti ja siitä pois-päin. Tutkija on kasvokkain itsensä kanssa dialogisessa monologissa, joka edellyttää itsensä tunnistamista (Itkonen 1996, 208). Kärjellään olevan kolmion alakulmaan sijoitettuna Minä Tässä ja Nyt on koko kolmiolle merkityksen antaja ja sen vuoksi paradoksaalinen tila joutuessaan kannattelemaan sekä Kätkeytyä minää, ei ainoastaan itsessään vaan myös itsen ulkopuolella. Lisäksi sen haaste on Tuntematon toiseus ajallisesti ja paikallisesti, näkyvänä sekä näkymättömänä. Suhde omaelämäkerrallisia ja kulttuurillisia vaikutteita täynnä olevaan ajatustoimintaan ja monenlaisiin, ristiriitaisiinkin tuntemattoman toiseuden ilmiäsuihin määritellään Minässä Tässä ja Nyt. Läsä olevan hetken löytämiseksi minä antautuu aikaan, jossa mennyt ja tuleva katsovat yhteiseen nykyisyyteen. Uusi alku syntyy kuoleman hetkessä menneen ja tulevan virratessa nykyisyyteen. (Itkonen 1996, 43; 1997, 47.)

3.2.2 Suhteita sinne ja tänne – ovatko ne vuorovaikutussuhteita?

Kuvasin toisessa luvussa olemis- ja vuorovaikutussuhdetta matemaattisen lausekkeen avulla: $X + Y = ?$. Tekijöiden välinen +-merkki kertoo olemissuhteen vertikaalisuudesta ja horisontaalisuudesta, *on, on -olemisesta*, jolloin kaksi olemisääripäätä toimivat yhdessä toisiaan pois sulkematta. On, on -oleminen tiedollisena ja ei-tiedollisena ilmentää yhteyttä toiseuteen, jolloin ihmisen minä ja maailma on kaksitahoinen. Buber (1993, 25) avaa kaksitahoisuutta perussanojen

- jotka ovat sanapareja Minä-Sinä ja Minä-Se - avulla. Ensimmäinen on sanapari Minä-Sinä ja toinen Minä-Se. Perussana Minä-Sinä sanotaan koko olemuksella, kun taas Minä-Se suhde ei koskaan voi tulla sanotuksi koko olemuksella.

Piirtäessämme +-merkin teemme usein ensimmäisenä viivan ylhäältä alas eli niin sanotun vertikaalisen on-olemuksen. Vertikaalinen on-oleminen tarkoittaa ontologista olemista, jolle luonteenomaista on jatkuva liike, dialogin avoin virta minän ja minän toiseuden välillä. Minä-Sinä-suhdetta luonnehtii molemminpuolinen välitön yhteys, jolloin kaikki välillinen käy yhdentekeväksi. (Buber 1993, 34-38.) Ihminen elää henkisyudessa, ensimmäisessä perussanassa ja vertikaalisessa on-olemuksessa astuessaan yhteyteen ja suhteeseen koko olemuksellaan, tuntevana ja henkisesti aistivana olevaisena (Ks. Buber 1923, 63).

Levinas (1996) kuvaa tällaista on-olemista anonyymisena olemisen ontologiassa tehdessään irtiotta oppi-isiensä tiedollisuuteen perustuvasta tavasta olla olemassa. Termi *il y a eli 'on'* viittaa olemiseen anonyymina, määräämättömänä; siihen, että jotain on ilman, että voidaan sanoa, mitä. *Il y a* on olemista, joka on maailmassa olevasta tiedostajasta riippumatta. (Levinas 1996, 14.) Minän määrittelemätön henkisyys, minä -pro-nomini on nimeä edeltävä (Levinas 1996, 25).

Ihmisen sisäinen sana on lähtökohta, joka antaa tai on antamatta muodon minän fyysiselle, horisontaaliselle on-olevalle. Jokainen todellinen yhteys perustuu yksilöllistymiseen: se on sen onni, sillä vain siten suodaan niiden, jotka ovat erilaisia, tuntea toisensa. Samalla se on sen raja, sillä sen kautta kielletään tuntemista ja tunnetuksi tulemista. (Buber 1993, 130.) Sisäinen sana (*verbum interius*) on Augustinukselta peräisin oleva käsite, joka viittaa sydämen kieleen. Sisäinen sana ei sellaisenaan sisälly mihinkään partikulaariseen kieleen vaan liittyy pikemminkin ihmisen sisäiseen ymmärtämisen kykyyn, joka on kieltä syvemmällä ja jota voidaan pitää universaalina kielenä (ks. Gadamer 1999, 422-431; Oesch 2005, 16).

Descartesin (2002) klassinen lause "Ajattelen, siis olen" ilmentänee myös olemissuhdetta, jossa ajattelun kautta etsitään yhteyttä niin vertikaalisen kuin horisontaalisenkin suhteen luomiseksi. Tällöin ajattelu on kaksitahoisuudessaan on ihmisen olemissuhteiden lähtökohta ja päämäärä - prosessi, joka elää ja muuttaa jatkuvasti muotoaan, Sela ja Das Sein. Sela tulee hepreasta ja merkitsee 'taukoa, harkintaa'. Sela on yhteinen olemisen hetki kahden olevan välissä. Das Sein on Heideggerin käyttämä nimi olemiselle, jota ei voida sanojen avulla tyhjentävästi ilmentää. Das Sein -oleminen on syvällisempää kuin *das Seiende*, jolloin kielellisyys ja käsitteellisyys määrittää olemista. Olemisen määrittelemättömyys eli Das Sein ei kuitenkaan vapauta kysymästä sen mieltä. (Heidegger 2000, 23.)

Horisontaalinen on-oleminen kuvaa tiedollisuutta: näkyvään, fyysiseen ja konkreettiseen olemiseen perustuvaa olevaa, joka todentuu fyysisten aistihavaintojemme avulla ja on riippuvainen analyyttisestä tavastamme ajatella. Ainoastaan horisontaaliseen olemissuhteeseen kiinnittyminen eli negatiivinen lauseke toteutuu muun muassa Heideggerin (1991) mainitsemassa puiteajatte-

lussa, jolloin toinen olemistapa, mietiskelevä eli meditatiivinen ajatteleva joutuu syrjään pelon ansiosta (Heidegger 1991, 27). Olemisen yksilöllisyys ja on-olemisen vertikaalisuus on uhattu pelon rajoittaessa itseyden tuntemista ja siten myös tunnetuksi tulemista – avarampaa ja ajankohtaisempaa tietämistä. Minän ja Sinän välinen vihollisuus, vastakkain asettuminen, on ajattelun tuloksiin eli tietoon (Se) kiinni jäämistä siinä elämisen ja tuntemisen sijaan. Tunne (esimerkiksi pelko), joka ei kykene voittamaan kyseistä vihollisuutta, jää sen vangiksi. Erilaisen ymmärtäminen on tällöin ymmärrettävän jatkuvaa ympärikiertämistä, ympäröimistä, epistemistä logiikkaa eli epistemologiaa. Suomen kielen verbin *ymmärtää* kantana on sana *ympäröidä*. Voidaan puhua ymmärtämisen menetelmästä, jolloin kietoutuminen toisen ympärille on kohteen ymmärtämistä. (Niiniluoto 2003, 22.) Kietoutuminen vangitsee sekä kietojaa että kohdetta, jolloin kohteen sisään tunkeutuminen on toinen vaihtoehto tuottaa ilmiöstä näkyviin uusia ilmiöitä. Kahleet avataan elämyksellisessä olemisessa (Itkonen 1996, 36).

Olevaisen orgaaninen oleminen perustuu epistemologisuuden ja ontologisuuden interaktioon, vastavuoroiseen vaikuttamiseen ja siitä vaikuttamiseen. Ontologia – olemista avaavana dynaamisena muuttujana – tarkistaa epistemologisia oletuksia muokaten niitä ajan kuluessa yhä kohdallisemmiksi. Vertikaalisen eli olemisen anonyymiyden samoin kuin horisontaalisen eli käsitteellisen funktion ohittaminen tekee vuorovaikutuksesta ja siten myös olemisesta osittain tai kokonaan vajavaisen. Koko olemuksella osallistuminen on olemissuhde, joka kaipaa rinnalleen myös toista perussanaa, konkreettista käsitteellisyyttä, ja päinvastoin. Buberin (1993, 71) mukaan perussana Minä-Se ei ole pahasta – niin kuin ei materiakaan ole pahasta lähtöisin. Se on pahasta, jos se pyrkii edustamaan sitä, mikä on. Jos ihminen antaa Minä-Se -perussanan hallita, lakkaamatta lisääntyvä Se-maailma kasvaa hänen ylleen kuin rikkaruoho ja hänen oma Minänsä menettää aktuaalisuutensa. Minä-Se -perussanaan rakentuvaa kulttuuria mallittaa negatiivinen lauseyhtälö, jonka arvot – myös ne piiloiset – muuttavat yhtälöiden seuraukset arvaamattomiksi.

Kahden tai useamman erillisen muuttujan välinen suhde on ilmiö, jossa muuttumatonta on vain muutos. Suhdetta voidaan sen vuoksi käsitteellistää usealta horisontilta ja sitä kuvaavat erilaiset kielet täydentävät toisiaan. Täydellistäkseni (ja siten myös itse täydellistyäkseni) käsitystä tutkimukseni keskeisimmästä ilmiöstä käytän nimiä ja käsitteitä osittain toistensa synonyymeina. Yhteistä erityisyyttä kaikille käsitteille luo ilmiön dynaamisuus, joka perustuu jatkuvaan liikkumiseen. Suomalainen termi korostaa *vaikuttavuutta* liikkeen olennaisena funktiona. Vaikutus voi siis olla jotain muutakin kuin vain tietoista, kognitiivisella tasolla toteutuvaa. *Vuoro* viittaa aikaan, sen pyörimiseen, kääntymiseen ja muuttumiseen – ajan äärellisyyteen ja äärettömyyteen. Kuolevainen minä eli ruumiillinen ja tietoinen minä rajoittuu äärellisesti, kun taas minän henkinen, eläväinen ja tunteva olevainen ylittää aikoja ja paikkoja rajattomasti liikehtien. Vaikutetuksi tulemista määrittää vuoron ajallisuus niin määrällisesti kuin laadullisestikin. Vaikuttuminen on kykyä aistia ja ottaa vastaan vaikutuksia, jolloin koko olemuksella aikaan antautuminen tukee myös siinä tapahtuvaa

teknistä tuotantoa. Vuorovaikutuksessa kaksi tai useampi erillinen aistimus ja vaikutte vuorottelevat keskenään. Ihmisen fyysiset ja psyykkiset aistit toimivat reseptoreina ottaessaan vastaan viestejä ja lähettäessään niitä edelleen. Latinan-kielinen *vastine*, interaktio (*inter* = välissä, *actio* = toiminta, liike) kuvaa ilmiön välillisyyttä ja sille luonteenomaista piirrettä eli liikettä. Englannin *interaction*-termin analysointi jakamalla se kahteen osaan (*inter* = haudata, *action* = toiminta, teko, vaikutus) värittää ilmiötä ja sen olemusta erikoisella sekä ehkä yllättävälläkin tavalla. Suhteessa hautaaminen määrittää toimintaa, tekoa ja vaikutusta. Interisyys viittaa tällöin kuolemaan, kuolleen maahan upottamiseen, hautautumiseen ja unohdukseen. Konkreettisesti erkaantuminen tekee suhteesta elävää. Refleктоiva subjektiobjekti tai objektiobjekti näkee kaukaa luvatus maan, jossa eläminen ja sisällä olemisen tapahtuu vain reflektioiden unohtamisen sekä uusien syntymisten kautta (Ricoeur 2005, 140–163). Muisto ja muistaminen perustuu emotionaalisuuden (lat. *e-move're* = panna liikkeelle) ikiliikkuvuuteen, joka merkitsee kansainvälisyyttä universaalilla tavalla – ei vain konkreettisesti ymmärrettynä vaan ensisijaisesti tunteiden ja sisäisen kulttuurin tasolla tapahtuvana, ja jota myös konkreettisuus aina seuraa ajallaan.

Kreikan kielen dialogi syntyy sanoista ”*dia* = läpi, kautta” ja ”*logos* = sana, ajatus, puhe, järki”. Dialogissa läpi ja kautta kulkeminen antaa tai on antamatta määritteen logokselle, joka korostaa ilmiön tiedollista, tietoisuuteen saatettua ilmiantoa. Dialogia voidaan pitää jopa mega-paradigmmana (Lehtovaara & Jaatinen 1996, 9). Vuorovaikutussuhteena se merkitsee olemis- ja elämistapaa, joka perustuu kyvyille ottaa vastaan ja vaikuttaa keskinäisesti uutta luoden (Isaacs 2001). Dialogi voidaan ymmärtää jopa yhdessä ajattelemisena (Isaacs 2001), tietojen ja tunteiden vuoropuheluna sekä analyttisen ja synteettisen ihmisyyden interaktiona. Toisen ymmärtäminen vaatii erilaisuuteen ja ainutlaatuisuuteen varauksettomasti asennoitumista. Dialoginen vuorovaikutussuhde ilmenee yksilötasolla myös ruumiillisuuden ja henkisyyden välillä. Dialogi syntyy, saa alkunsa, aina ihmisessä itsessään ja ihmisestä itsestään. Ihminen on tutkimustehtävä, tehtävä itselleen (Lehtovaara 1996, 30). Sisäisen minän dynaaminen voima suhteessa omaan toiseuteen ja sitä kautta myös toisiin yksilöihin – tai paremminkin kaksilöihin – on merkittävä motivoiva tekijä siltoja rakennettaessa niin omassa ajattelussa kuin itsen ulkopuolellakin olevan välille. Tällöin myös esteet erilaisten välillä voivat auttaa kohtaamaan toiseutta ja oppimaan minästä sekä maailmasta jotain uutta.

Koska todellisuus on koko ajan muuttuvaa, jotakin, joka jatkuvasti virtaa, se ja erityisesti ihminen sen osana on pysyvä salaisuus. Pysyäkseen salaisuudelle avoimena myös ihmisenä olemiseen, ihmiseksi kasvuun tähtäävän tutkimustoiminnan tulee säilyä avoimena todellisuudelle. (Lehtovaara 1996, 32.) Useiden horisontaalisten on-yhteyksien eli erilaisten näkökulmien osuus vuorovaikutussuhteesta on tärkeä tarjotessaan mahdollisuuden edistää ja kehittää dialogia sekä sen kautta avartuvaa tietoisuutta. Dialogi on kulttuuri, ihmisen sisäinen sekä ulkoinen, johon kasvaminen lähtee liikkeelle jokaisen yksilön itsensä avoimesta ja rehellisestä kohtaamisesta – vertikaalisesta on-olemisesta. Se on itsensä arvostamista – myös minässä olevan sinän, jota kehomme konkreetti-

simmin edustaa –, jotta voisi arvostaa jotain myös itsensä ulkopuolella olevaa. Se on itsensä tiedostamista ja tuntemista, jotta voisi tiedostaa ja tuntea jotain myös itsensä ulkopuolella olevaa. Se on itsensä ymmärtämistä ja suvaitsevaa tulkintaa, jotta voisi ymmärtää ja suvaitsevaisesti tulkita jotain myös itsensä ulkopuolella olevaa.

Taito ja uskallus toimia yhdessä toisenlaisten kanssa perustuu yksilön henkiseen kapasiteettiin rikastuttaa ajatusvirtoja kyseessä olevissa vuorovaikutussuhteissa. Voima syntyy psykologisesti vapaassa ilmapiirissä – yksilön sisäisessä ja/tai ulkoisessa –, jossa muutos nähdään mahdollisuutena. Dialoginen asennoituminen vuorovaikutussuhteeseen on ajatusten, ideoiden ja sanojen monimuotoisen tutkimuksellisen avaruuden hyväksymistä. Dialogisuutta suosiva vuorovaikutussuhde antaa tilaa yllättävillekin merkitysten virtaamisille, ristipaineiselle ajatustoiminnalle, joka tuottaa uusia ilmaisuja aistittavaan todellisuuteemme. Kysymysten esittämistä ja ilmaisujen runsasta esiintuomista ei tarvitse kokea häpeällisenä avoimessa ilmapiirissä, vaan se on *määrittelemätöntä minää* vahvistava tekijä. Keskinäinen vuorovaikutusprosessi selkiinnyttää – tuo esille – meissä kaikissa olevaa minän ainutlaatuisuutta silloin, kun se ei pakota samanlaistumisprosessiin, niin sanottuun identifioitumiseen suhteessa jo esille tuotuun toisenlaiseen.

Minän tehtävänä on rakentaa juuri tässä hetkessä uusia ilmeitä olevaiselle monia eri vaihtoehtoisia olevia hyväksikäyttäen. Sinä ja Se ovat Minän monenlaisia mielenilmauksia – itseyden tunnettua ja tuntematonta toiseutta – joihin kiintyminen ja kiinnittyminen muutosvirroissa mukana pysymiseksi ei ole mahdollista. Identifioituminen tapahtuu kyseessä olevaan hetkeen ja sen monenlaisiin virtauksiin, vertikaaliseen äärettömyyteen ja äärellisiin useiden horisontaalisten näkökulmien läsnäoloon. Rajojen tietoinen ja tarkoituksellinen määrittäminen estää dialogin toteutumista. Rajat patoavat virtaamaan tarkoitettua aiheuttaen toisaalle tulvia ja toisaalle kuivuutta. Rajat jakavat maailmamme ja minämme mustavalkoiseksi, missä satavuotisesta painajaisestaan kärsivä odottaa ainoastaan suudelmaa suulle herätäkseen kauhukuvista ja pukeakseen jälleen värikylläisen viittansa ylleen (ks. myös Itkonen 1996, 182). Taiteellinen inspiraatio ja esteettinen elämys ovat keinoja tunkeutua aistimaailman takaiseen tosiolevaiseen. Taide edustaa alkuperäisyydessään ihmishengen korkeinta toimintaa. (Itkonen 1999, 167.) Tiede kyetessään dialogiin taiteen kanssa tuottaa sydämessä syntyneitä suoria sanoja, joita voidaan metaforisesti suudelmiksikin kutsua.

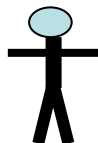
Avoimiin vuorovaikutussuhteisiin, dialogisiin kohtaamisiin liittyy usein voimakkaiden tunteiden käsittelemistä. Tunteille, ihmisen henkisyiden anonyymille olevaiselle, käsitteiden ja nimien antaminen kehittää yksilön tunnetaitoja sekä tietoisuutta todellisuudesta. Sekä itsen että toisen kuunteleminen on haaste, koska se koostuu kokonaisvaltaisuuteen pyrkivästä havaitsemista, tunneherkkyydestä ja kyvystä tulkita aidosti eläytyen vastaanottamaansa (ks. myös Lehtovaara 1996, 45–46). Vuorovaikutusprosessia voidaan kutsua avoimessa ja rajattomassa ilmatilassa tapahtuvaksi psykologiseksi lentämiseksi. Se on matkustamista tietämättä, missä on milloinkin päätepiste ja määränpää. Ajan kun-

nioittaminen pisteitä asetettaessa on olennaista ja tärkeää, jotta matka ei katkeaisi tuhoisasti kenenkään kohdalta. Psykologisen lentomatkan tekeminen vaatii rohkeutta tunnustaa tietämättömyys, epävarmuus, pelot ja heikkoudet. Joskus kysymykset ja niihin vastauksen etsiminen odottavat omaa aikaansa ja silloin tarvitaan kykyä kärsiä omasta kyvyttömyydestään kärsiä. Avoin vuorovaikutussuhde, dialogisuus ja interaktio edellyttävät vapaaehtoista suostumista paljastetuksi tulemiseen niin kulttuurisissa ihanteissa kuin häpeällisissä ajatuk- sissa ja ilmaisuissakin.

Dialoginen vuorovaikutus ja interaktio toimivat tehokkaasti vain silloin, kun osapuolet kykenevät panemaan koko persoonansa *likoon*. Tavoitteena on, että läpinäkyvyydestä tulee ihanne, johon kaikki läsnäolijat pyrkivät. Avoimuus tekee vuorovaikutuksesta innovatiivista. Sydäimestä puhumisessa on uutta luovaa voimaa, joka edellyttää toimijaltaan sisäistä vahvuutta ja herkkyyttä, mutta joka myös kasvaa vain ottamalla riskejä ja koettelemalla senhetkistä kapasiteet- tia. Minän autenttisen äänen löytäminen ja luominen lähtee liikkeelle halusta hiljentyä, tyhjentyä, unohtaa menneitä ja antaa aikaa arvoista vapautumiselle – riippuvuuksista riisuutumiselle. Olemisen *interisyys* tulee tällöin tuntuvalta ta- valla tietoiseksi. Hiljaisuus hautatoimitusten yhteydessä syö sanoja synnyttäen samalla uusia. Vuorovaikutus on kiireetöntä yhdessä vaikuttamista, äärimmäi- syyksien *on, on-kohtaamista*, kuolemaa ja sen kautta uudistuvaa elämää risteile- vissä merkitysten virroissa – ei merkityksiä mitätöiden vaan niitä jatkuvasti muokaten. Mitä enemmän muutoksia ihmisen ajattelussa tapahtuu, sitä ilmai- suvoimaisempia ovat asut, joihin toiseus minän kautta ja avulla pukeutuu.

3.2.3 Ristiriitaisia yhtälöitä ja niiden loputonta ratkomista

Konflikti (lat. *confli'ctus, confli'gere* = törmätä yhteen) merkitsee ristiriitaa, riit- taa ja selkkausta. Voidaan puhua kahden tai useamman erisuuntaisen tai toi- sensa poissulkevan pyrkimyksen/tarpeen yhtäaikaisesta vaikuttamisesta. Jo- tain pois suljetaan ja syrjäytetään jonkin toisen sisäistämiseksi ja keskittämisek- si. Vuorovaikutuskonfliktissa toinen tekijöistä puuttuu tai ontuu olemattomuut- taan, kyvyttömyyttään vaikuttaa vuorollaan. Konfliktissa kahdella eri tekijällä on yhteen sopimattomia tavoitteita, intressejä, tarkoitusperiä tai niiden välillä on havaittavissa jonkinlaisia taistelutoimia sekä vihamielistä ja kielteistä asen- noitumista (ks. myös Wiberg 1975, 20–21).

KUVA 5 Krusifiksiasento ihmisyyden vertikaalis-horisontaalisuutta hahmottamassa

Ihmisen keho on vertauskuva vertikaalis-horisontaalisuudesta, jolloin yhteys kädestä käteen kuvaa jälkimmäistä eli käsitteellisyyttä: ihmiskehon, fyysisen

todellisuuden ja puiteajattelun horisontaalisuutta. Kulttuurillisten toiseuskuvi-
en ja -kielten avulla rakennamme piirejä ja pyörimme usein paikoillamme.
Olemus on laskelmoiva ja tiedollinen, jota määrittää niin tietoinen kuin ei-
tietoinenkin konkreettisiin, fyysisiin puitteisiin kiinnittymistarpeiden tyydyt-
tyminen. Käsittäminen ja ymmärtäminen nähdään kirjaimellisen kielen, kehon
kankeuden sekä käyttämiemme kulttuurisidonnaisten käsitteiden problema-
tiikkana. Näennäinen synonyymiyys, identtiset asemoitumiset ja samuuden väli-
aikainen löytäminen itseyn ulkopuolelta auttavat liittymään ja kokemaan
näennäistä yhteyttä toisiin näennäisesti samanlaisiin, samalla tavalla käsittäviin
ja kieltäviin ihmisiin.

Vertikaalinen on-oleminen vertauskuvallistuu pää-jalat-yhteytenä. Pää
merkitsee tällöin tiedon ja tunteiden tyysijaa, ajattelun kognitiivisuutta ja emo-
tionaalisuutta. Henkisyys määrittää ja määrää olevaa tunteiden ja tietoisuuden
ykseydessä. Henki tulee sanaksi ja antaa tälle muodon. Molemmat – henki ja
sanat – kasvavat kohtaamisissa. (Buber 1993, 160–161.) Jalat kuvaavat ruumis-
tamme liikuttavaa todellisuutta: käytäntöä ja vaellusta – valintojamme ja mo-
nenlaisia ainutlaatuisia elämismaailmojamme. Sitä, miten sanojensa mittainen,
uskottava ja luotettava yksilö on, mallittaa tämän anonyymiyys, jota ei voida
avata pelkästään horisontaaliseen suhteeseen perustuvassa yhteydessä. Sama
kansallisuus, kieli, koulutus tai konkreettinen kulttuuri eivät välttämättä auta
ymmärtämään toista näennäisesti samanlaista. Ymmärtäminen mahdollistuu
tällöin luottamuksellisuudessa, joka rakentuu vain kyvyssä tuntea ennen tun-
tematonta.

Aittoa sanaa ei ole olemassa ilman praksista ja vain aidon sanan lausumi-
nen on maailman muuttamista (Freire 2005, 95–102). Jos sanalta riistetään jalat
eli käytännöllinen kokemuksellisuus ja elämyksellisyys, syntyy kielipelejä il-
man asiantuntemusta. Sanat, joilla ei ole yhteyttä sanoittajan ontologiseen ole-
miseen – elettyyn eksistenssiin, ovat tyhjiä sanoja, jotka eivät kykene kyseen-
alaistamaan ja sen kautta luomaan uutta maailmaa. Jos taas painotetaan vain
tuntemuksellista olemista, eläytymistä ja kokemuksellisuutta, vaarana on syn-
tyä teeskentelyä tekemisen sijaan. Ihmisen lihallinen rajallisuus kestää henki-
syyden havainnot rajallisesti, joten tuntemuksellisuuden tehtävä on ottaa aina
huomioon myös tietoisuuden vajavaisuutta sitä sellaisenaan kunnioittaen. Ih-
minen on olemassa nimeämällä maailmaa ja muuttamalla sitä sekä ontologisen
tunnetodellisuuden että epistemologisen tietotekniikan avulla. Ontologisen
olemisen ja epistemologisen olevan välinen dialogi on eksistentiaalinen välttä-
mättömyys ja onnistuu niiltä, jotka ovat sitoutuneet totuudessa elämiseen, sen
jatkuvaan etsimiseen sekä yhä uudistuviin löytöihin. Elävä vuorovaikutussuh-
de erilaisten välillä vaatii uskoa kutsumukseen tulla täydemmin ihmiseksi, ih-
misen kaltaiseksi. Se merkitsee rohkeaa rakkautta, joka omistautuu asialleen –
vapautukselle, joka synnyttää lisää vapauden ja vastuun kaipuuta sekä sen toi-
minnallista tavoittelua. Näky on tällöin sisäisissä sanoissa, jotka voidaan juos-
tessakin lukea.

Kaksitahoisten ääripäiden vuorovaikutteisuuteen perustuva ajatustoimin-
ta tekoineen ei lyö lukkoon olemista ja olemissuhteita syrjäyttämällä persoonal-

lisiä, jokaisessa ihmisessä piileviä sielunkykyjä, ainutlaatuisuutta ja erityisyyttä. Kohtaamisissa, dialogisissa vuoro-vaikutussuhteissa, joissa syntyy kokemus yhteydestä ja yhteisyydestä, perustuvat tunteeseen läsnä olevien vastavuoroisuudesta. Omien ajatusten, tietojen, käsitysten ja kokemusten jakamista ei tarvitse tällaisissa tilanteissa pelätä (Leinonen 2002). Pelko aiheuttaa pidättäytymistä ja jännittämistä estäen vapaata ja varauksetonta dialogia. Pelko on tunne, joka saa pukemaan häpeän ja ihanteiden ylle peitteitä sekä piilottamaan ihmisen potentiaalisuutta. Pelko on turvattomuuden tunnetta, johon liittyy rangastus sekä uhka hylätyksi tulemisesta ja mitätöinnistä. Uhka siitä, ettei ole standardien mukainen, liittyy moniin elämää haittaaviin pelkoihin (Toskala 1997, 45). Pelko synnyttää kiusaamiskulttuureja, jotka yhtenäistyvät tuottamalla niihin näennäisesti samanlaisia arvostuksia ja ilmiä. Yhteisöllisyys on tällöin kuitenkin näennäistä ja rikkinäistä. (Hamarus 2006.) Pelko on sekä näkymätön että näkyvä olevainen, ristiriitaisuuksien perustana oleva tunne ja/tai tunneilmaisu, jonka purkamisen ja purkautuminen edellyttää pelkoihin (ristiriitoihin) paneutumista, niiden sisään sukeltamista ja koskettamista vihollisuuden voittamiseksi. Talibin (2002, 58–59) mukaan aggressioiden ja vihan takana on usein pelkoa, sillä ihminen, joka ei voi kohdata pelkoaan on vihainen. Esimerkiksi opettajat joutuvat kohtaamaan usein monia uusia, yllättäviä tilanteita ja konflikteja, joita kulttuurinen monimuotoisuus, erilaiset kulttuurit sekä syrjäytymiskulttuuri (vai olisiko parempi puhua syrjäyttämiskulttuurista? [oma lisäys]) ovat tuoneet koulun arkeen eikä heillä välttämättä ole koulutuksen tai kokemuksen antamaa käsikirjoitusta näihin tilanteisiin.

Interkulttuurisen kompetenssin kasvu alkaa interisyssä: hautaamalla tietoisuutta, tekoja, toimintaa sekä niiden vaikutusta meditatiivis-intuiitiivisen ajattelun avulla ja kautta. Vuorovaikutuskonfliktit ovat näennäisiä ristiriitoja, joita ratkotaan näennäisyydessä. Juuret ristiriitojen ratkomiseen sijaitsevat ihmisen transsendenttisessä henkisyydessä, emotionaalisuuden kyvyssä luoda uutta ajattelua entisen sijaan. Rajat rajoittavat aina ajattelua ja ajattelun avartumiseksi tarvitsemme puitteetonta, salaisuuksille antautuvaa asennetta, josta on mahdollista syntyä ihmisen tunteita ja toimintaa tukevaa epistemologiaa – monenlaisia totuuksia riippuen vaikuttajan kyvyistä vaikuttua ja logoksen kyvyistä liikkua logoksen kautta ja läpi. Filosofia (kreik. philos = ystävyys, rakkaus; sophi'a = viisaus, tieto) merkitsee rakkausviisautta, jossa rakkaus määrittää ja määrää muotoja viisaudelle. Rakkaus (samoin kuin moni muukin ilmiö) on anonyymi tunneolevainen, jonka lukkoon lyövä nimestäminen vie kykyä elää siinä. Toisaalta, alisteisessa asemassaan (lukkoon lyötynä) se kantaa vastuuta viisaudestaan. Rakkaus on emotio pelon purkamiseksi. Pelottomuudessaan rakkaus kykenee asettamaan negatiivisten lausekkeiden ja niitä tuottavien tulosten ympärille itseisarvomerkkejä. Elämä itsessään on itseisarvo, usein ylösalaisin kiertynyt käänne. Kvantitatiiviset, negatiivisten arvojen lausekkeet tappioineen tuottavatkin tällöin voittoja: $2 - 6 = [-4] = 4$ ja kvalitatiivisen, tunneimitätoinneilla tuotetun tiedon on mahdollista löytää uusia statuksia, joissa syntyy ihmisen emotionaalisuutta arvostavaa tietoteoriaa.

3.3 Eheytyminen onkin särkymistä

3.3.1 Eheä minäkuva – yksilö- ja ryhmäkuva, kiitos!

”Minä olen” ei riitä ihmiselle vastaukseksi kysymykseen ”kuka olen?”. Minä tahtoo olla *jotain*. Jotain oleminen antaa merkityksen olemiselle, mutta samalla se myös rajoittaa sitä. Nimeämällä merkityksellistetty olemiseni saa minut kuulumaan joukkoon JOTAIN, mutta se estää ja vaikeuttaa olemistani joukossa, joka on JOTAIN MUUTA. *Jotain muuta* on mielestäni kiehtovampaa kuin jotain, joten ponnistelen ollakseni *jotain muuta*. Sekään ei riitä. Haluan jotain vielä enemmän ollakseni joukossa JOTAIN VIELÄ ENEMMÄN! Viisauden viitta, ymmärryksen päähine ja vallan valtikka – ihmisen isoja unelmia. Ne ovat ihanteita, jotka saavat liikkeelle – jotta piiloinen peittyisi paljastumisen sijaan ja löytyisi häpeämätön vastaus sitä vailla olevaan kysymykseen.

Käsitys minästä muodostuu suhteessa *johonkin*. Johonkin on merkitys, jolle voidaan antaa monenlaisia nimiä. Minäkuva on yhteydessä kuvaan ja kuviin, jotka minällä on maailmasta. Olemisen haasteet ovat sekä tiedollisia että eettiedollisia, jolloin konventiot kehittyessään kasvattavat myös olemisen mahdollisuuksia. Mead (1972) puhuu konventionaalisuudesta eli sopimuksenvaraisuudesta siinä, mitä itseys on tai voi olla. Ihmisen käsitys itsestä muodostuu tällöin muiden ihmisten antaman palautteen avulla ja kautta. Myös Buberin (1993) klassinen ajatusmalli hahmottaa minän syntymistä suhteessa toiseuteen. Ilman toiseutta minästä on vaikea luoda käsitystä. Rogers (1951) esiin nostaa kokemuksellisuuden minäkäsityksen muodostamis-prosessissa, kun taas Coopersmith (1967) lanseeraa uskomukset ja arvot tekijöinä, jotka määrittävät minää. Eriksonin (1980; 1982) identiteetti-termi korostaa yksilön sosiaalipsykologisuutta minän kartoittamisessa. Psykologisesti minä nähdään sekä prosessina että sen tuloksena, jonka rajoja ei voida määritellä (Vuorinen 1997, 16, 58). Merkitseekö minuus rajattomuudessaan *väärennys- ja kieltämisalueiden* jatkuvaa koettelemista ja niihin tutustumista, kuten McDavid & Harrari (1968, 220–222) minän ja minäkuvan välistä suhdetta käsittelevät ja onko kuva (käsitys) minästä edes minän luoma? Minäkuvat (ja siten myös minät) kyseenalaistuvat konventioissa, jotka eivät kykene kohtaamaan kokemuksellisella tavalla toisiaan.

Kääriäinen (1988, 16) tarkastelee lapsen minäkäsityksen kehittymistä tilannesidonnaisena ja joka ”kehittyessään tulee peruspiirteiltään pysyväksi”. Tämän ajattelumallin mukaan minäkuva on suhteellisen vakaa ja muutokset hitaita, koska kysymys on asennetekijöistä. Niiden muokkaajana merkitykselliseksi nousevat kotikasvatus ja koulu, joiden ääressä Aho (1996) tarkastelee minäkäsityksen muodostumista todeten muun muassa, että minä ja minäkuva eivät ole sama asia, joskin erilaiset auktoriteetit vaikuttavat yksilön käsitykseen itsestä ja käsitys minästä ohjaa siten myös minän muotoutumista. Korpinen (1993) käyttää opettajan ja oppilaan minäkäsityksen välisestä suhteesta nimitystä *kohtalonyhteys*. Pysyvä, niin sanottu syväoppiminen on oppimista, joka koskettaa *minää*, vaikuttaa koko ihmiseen ja muuttaa hänen käsitystään itsestä suh-

teessa ympäröivään maailmaan. Keskeiseksi nousee kysymys, mikä on minän ja/tai minäkäsityksen muutos sekä kehittymisen suunta, jota erilaisilla teorioilla ja näkökulmilla halutaan tukea tai koskettaa.

Giddensin (1991, 53) mukaan minäidentiteetti on itsereflektoitu ymmärrys omasta elämäkerrasta. Kaikki tapamme olla ja elää viestivät sitä, kuka olen. Taylorin (1989, 35) näkemys tuo esille kontekstuaalisuuden. Jotta yksilö tietää, kuka hän on, hänellä täytyy olla konteksti, jossa löytää itsensä ja jossa kuvailla sitä. Konkreettinen konteksti antaa näennäisen turvastatuksen, mutta se samalla rajoittaa minän ajatteluprosesseja (Räsänen 2002, 101). Toiseus, joka on jotain näennäistä ja konkreettista, toimii rajallisena turvatekijänä ja on sen vuoksi usein väliaikainen. Kun Buberin *Minä-Sinä*-suhdetta hallitsemaan astuu *Minä-Se*, ihmisen luonnollinen yhteys fyysisen ja henkisen välillä koetellaan ja kyseenalaistetaan. Kehollisuus mallittaa ja rajaa minän henkistä olemassaoloa (Vuorinen 1997). Käsitukset ihmiskehosta vaikuttavat yksilön henkiseen hyvinvointiin ja pahoinvointiin. Henkisen minän toiminnallinen suhde omaan rajalliseen ruumiillisuuteen ja kehoon on olemisessa tärkeää pelkästään sen vuoksi, että minän henkisyyden konkretisoituminen tapahtuu saman yksilön fyysisyyden avulla. Keho konkreettisenä turvatekijänä selittää suurelta osalta sen korostunutta merkitystä nyky-yhteiskunnassa, missä kaikki konkreettinen on katoavaista ja kuuluu kyseenalaistuksien keskellä. Henkilö eli fyysisen syntymän kautta maailmaan tullut henki kaipaa kotia, jotain konkreettista, missä se suvaittaisiin sellaisena, kuin se on.

Baumanin (1996, 182–185) mukaan minän identiteettiin liittyy ajatus jatkuvasti vaeltelevasta ajattomuudesta, jolloin ajalla ja paikalla ei välttämättä ole yhteyttä keskenään. Ihmisen sisään rakennettu tarve olla koko ajan liikkeessä estää tätä kiintymästä yhteenkään paikkaan ja aikaan. Barone (2001) käyttää termiä *enduring*, joka voidaan suomentaa tarkoittamaan sekä 'kestävää' että 'kärsivää'. Kestävä ja kärsivä tulee kosketetuksi sekä koskettaa ikuisuutta. Minän koostaminen kaaoksen keskellä on vapaudessa vaeltamista, jolloin sisäinen motivaatio ohjaa erilaisiin ja monenlaisiin tulkintoihin sekä niitä tuottaviin ilmiänsuihin. Ihmisen ruumis on ainoa minän pysyvä konkreettinen tekijä koostamispyrkimysten jatkuvuudessa (Bauman 1996, 200–201) ja sekin voi usein yllättää koostajansa omassa ortodoksisuudessaan. Toiseuden kahleluonne mallittaa näkemistä ja kuulemista sekä kaikkia fyysisiä havaintoja niin itsestä kuin toisistakin (Lamminmäki-Kärkkäinen 2002, 71–73). Ruumiillisuuteen sidoksissa olevassa ja *lihallisessa* eli näkyvään tietoisuuteen perustuvassa puiteajattelusamme toiseuskahleet todentuvat konkreettisesti. Näennäisyyden rajallisuus sitoo minän mahdollisuuksia myös mielen maailmassa. Tietäminen ilman tuntemista, ilman henkistä aistiavoimuutta, johtaa eri merkitysperspektiiveihin kiintyneitä ristiriitaan keskenään, jolloin minästä tulee neuvottelukysymys, kuten Wenger (1998, 145) identiteetin muodostumista selittää. Tällöin neuvottelutaitojen merkitys minän syntymisessä ja olemassaolossa korostuu entisestään. Eli olemmeko tulleet (tai aina olleet) Meadin mainitsemien konventioiden ääreen, missä minä joko on tai sitten ei ole olemassa ja missä Buberilaisittain sinä ja se määrää tahdin minän syntymiselle sekä kuolemislle?

3.3.2 Kasvun askeleita ja askeleita ilman kasvua

Kasvu on ykseyden saavuttamista minän ja oman toiseuden välille. Sitä kautta mahdollistuu kasvaa aitoon yhteyteen myös itseyden ja ulkopuolisen olevaisen välillä. Kasvu merkitsee sisäisten ja ulkoisten vuorovaikutustekijöiden *paradigmaattisia tanssiaskeleita*, vuoroin vastakkain ja vuoroin rinnakkain etenemistä. Kasvun hedelmänä on kasvu, sen lisääntyminen – luominen luovuttamisen sijaan. Luovaa yhteistyötä voidaan kuvata emotionaaliseksi tanssiksi (Storey & Joubert 2004, 40–51). Tanssissa törmäilyt varpaille astumisineen opettavat vuorovaikutuksen liikennesääntöjä, varovaisuutta ja rohkeaa reagoimista tilanteen tuomiin uusiin mahdollisuuksiin. Liike oikeaan aikaan oikeaan suuntaan on oppimistehtävä, jolloin etsitään sisäistä näkyä siitä, mihin suuntaan milloinkin mennä vai onko aika välillä pyöriä piirissä paikoillaan. Tahdikkuus ilmenee konkreettisimmillaan kehon kieleen kietoutumisena, välittömänä ja intuitiivisena kykynä tunnistaa, miten milloinkin edetä (ks. myös Talib 2002, 59). Kokonaisvaltaisesti ihmisen henkistä anonyymiyttä arvostavat avainhetket ovat yhtä tärkeitä kuin kiinnittyminen johonkin käsitteelliseen identiteettiin, näennäiseen samuuteen omassa tai toisten toiseudessa (ks. Storey & Joubert 2005, 49). Mitä paremmin aistimme yhteistä aikaamme, sitä paremmin osaamme reagoida sen erilaisiin käännteisiin, muutokseen.

Tiedostamattomuuden salaisista hautakammioista nousee ajoittain esille toistuvasti tunteiden kautta ja avulla luurankoja, mieltä vailla olevia tilanteita ja tapahtumia. Uusi tuttavuus on pelottava toiseus, jos ja kun se palauttaa pinnalle menneinä aikoina hautautuneet ja tukahdutetut tunteet, joille kukaan ei koskaan ole osannut järkevää selitystä antaa. Tukahdutetut tuntemukset kärsivät arvottomuudesta ahtaasti raamitetuissa konteksteissa. Ne etsivät kanavaa purkautua turvallisesti ulos mitään ja ketään satuttamatta. Emotionaalisesti kosketetuksi tuleminen polttaa sisimpäämme merkkejä; muistoja ja merkityksiä, joiden korjaaminen tai muuttaminen on hidasta ja vaivalloista. Positiiviset kokemukset ja tuntemukset eivät sitä yleensä edes kaipaa. Ne ovat voimavaroja ja pääomaa, joiden pätevyys toki voidaan aina asettaa kyseenalaiseksi. Olenko minä tai oletko sinä ansainnut sitä kiitosta ja kehuja, joita kulttuuriimme erilaisina todistuksina tuotetaan? Ulkoa opittu kiitos ja kiitoksen aihe herättää henkiin yhtä lailla ylpeyttä kuin häpeääkin. Oma problematiikkansa piilee myös todistusten antajan uskottavuudessa. Vai siirränkö vain omaa epäuskoani ulkopuolelleni, toiseen ja toisiin ihmisiin, kyseenalaistamalla niin omaa kuin toistenkin kasvua? Tuntemattomuus itseyttä kohtaan tekee ja teettää ristiriitoja, joihin paras lääke on itseyden, niin omassa kuin toisissa ihmisissäkin, aktiivinen tunteminen (ks. myös Pietarinen 1993, 38–41). Kohtaamiset kaipaavat kosketusta, joka poistaisi syyllisyyttä siihen sortuneilta.

Tuntematta jääneet tai tukahdutetut tunteet sairastuttavat ihmistä sekä fyysisesti että psyykkisesti (Goleman 1995, 277–310). Erityisesti tunteet ovat paitsiossa, aiheuttaen passioita rationaalisuuden maaperällä. Hall (2000) toteaa ihmisen identiteetin liittyvän traditioiden (= muistitieto) vaalimiseen ja niissä syntyneisiin valtarakenteisiin ja olevan sen vuoksi pelkkää keksintöä. Suhteemme valtaan ja sen erilaisiin statuksiin määrää identifioitumisen, minkä

vuoksi identiteettimme ei määriy sen perusteella, mitä olemme vaan miksi haluaisimme tulla. Toinen näkökulma hänen mukaansa on rakentaa identiteetti eron kautta, eriytymällä symbioosikohteista, koska samastumisen mahdollistavat yhteisöt ovat keinotekoisia (Hall 2000, 19–23). Tällöin ainutlaatuisuus irtaantuu esikuvista ja minämalleista, niin kutsutusta auktoriteettiuskovaisuudesta liittyäkseen osaksi itseänsä suurempaa omalla erityisellä tavallaan. Minä ja maailma ovat jatkuvasti muotoaan muuttavia, kasvavia ja kehittyviä kokonaisuuksia käytännöllisellä tasolla. Miksi ne eivät olisi sellaisia myös teoreettisessa tietoisuudessa? *Minien ja maailmojen* erilaisuus selittyy paradigmojen ja metaforien kaksoismerkityksellisyydessä. Itseyden kanssa tutuksi tullut näkee kaikki kuvat kahtena ja silloinkin moniulotteisena (ks. myös Ricoeur 2005). Minän paljastaminen (avaaminen) ei enää tarkoita puhtaasti tietoisena olemista jostakin – ennemminkin liittymistä (yhtymistä) johonkin. Tunteminen merkitsee yhteisyyden aktia, johon yksilö tuo koko olemuksensa. (Itkonen 1995, 47; 1996, 71.) Ykseys merkitsee sisäistä varmuutta ja luottamusta, vastuullista valtautumista ja minän monipuolista maailmallistumista, missä yhteisyys syntyy samasta sisäisestä halusta. Ihmisyys ei rakennu muuttumattomiin ominaisuuksiin tai ole jokin luonteenpiirre, johon identifioitua. Se, että yksilö voi identifioitua kaikenlaisiin objekteihin, luonteenpiirteisiin ja kaikkeen olevaan, johtuu siitä, että tämä jo alun perinkin on Sama. (Levinas 1996, 99.)

3.3.3 Itsetunto ja omatunto fuusioituvat

Sana 'tunne' on johdettu verbistä 'tuntea'. Sen alkuperäinen muoto on 'tunto', joka voi merkitä ulkoista ja sisäistä ruumiillista aistimusta sekä henkistä tuntemusta ja tietoisuutta, kuten 'omatunto' ja 'itsetunto'. (Niiniluoto 1996, 6–8.) Itsetunto ja omatunto ovat tunnetta *itseystestä* ja *omuudesta*, jotka merkitsevät sekä ihmisen henkistä että fyysistä persoonallisuutta. Henkisyys tarkoittaa erityistä ja ainutlaatuista tapaa ajatella, sielun toiminnallisuutta: kykyä tuntea ja tietää. Itse- ja omatunto, nimensä mukaisesti, korostavat tuntoa ja tuntemista. Näiden käsitteiden yhteydessä tai paremminkin ykseydessä voidaan puhua olemisen ontologiasta, todentuntuaktista, jolloin tietäminen ilman tuntemista ei ole mahdollista. Tietoisuus ilman tuntemista merkitsee ennakkoluuloja ja kuulopuheita, ulkoa opittuja ilmiöitä vailla omakohtaista kosketetaksi tulemista, kokemuksellista asiantuntemusta ja oivaltamista. Ilman tunteita tietäminen tuottaa usein unohdettavaksi tarkoitettuja ja siten myös itseään todentavia episteemisiä (kreik. *episte'me* = tieto) oppeja ja kognitiivista tietoisuutta, jotka eivät kanna kasvun hedelmää käytännöissä. Ilman tuntemista tietäminen synnyttää kielipelejä, joiden osallisuus käytännöistä on usein kyseenalainen.

Itsetunto ja omatunto ovat olevaisen tunne-energiaa näiden ykseydessä. Voidaan puhua ihmisen sisäisestä power pointista, mielen henkisistä voimista, joilla on suuri merkitys ilmiöiden kokonaisvaltaisessa hahmottamisessa, ja jolloin kaikki voimakkaat tunteet toimivat luovuuden katalysaattoreina (Isokorpi & Viitanen 2001, 38.) Tunteisiin vaikuttaminen ja vaikuttaminen, niiden kautta ja avulla toisen ihmisen tunnon kohtaaminen, on ydinavain ihmisyyteen kasvussa ja vuorovaikutussuhteita rakennettaessa. Olennaista on tällöin tiedostaa,

että ilmaisun tuottaja on itse saman tunnetilan vallassa, jonka hän yrittää toisisa herättää (Cicero 1990, 39–40). Kohtaaminen perustuu emotionaalisiiin tunnetaitoihin, jotka kehittyvät yleensä ei-tietoisesti elämäkoulussa. Asemastamme tai koulutuksestamme huolimatta emme voi heijastaa ympäristöömme sen enempää turvallisuuden tunnetta, henkistä voimistumista tai pelotonta avoimuutta, kuin mitä itse tunnemme ja olemme vertikaalisessa on-olemisessamme – ylhäisessä ja alhaisessa yksinäisyydessä – autonomisessa itsenäisyydessä. Tällä eksistentiaalisella ulottuvuudella ihminen on kasvattaja itselleen, eikä asioita voida pakottaa ulkoisesti. Valtavastuu minän henkisestä aistiavoimuudesta on läsnä kaikissa inhimillisissä tilanteissa. Emootiot eli tunteet ovat kohtaamisessa läsnä ja vaikuttavat kaikissa vuorovaikutussuhteissa. Kasvulle ja oppimiselle suotuisaa henkistä ilmapiiriä ei voida teknisesti tuottaa, joskin se saattaa sekä edistää että ehkäistä sitä. Kasvun ja oppimisen henkinen tilaus ja täyttymys syntyy kaikista tilanteeseen osallistujista, heidän halustaan ja/tai tarpeistaan olla osallisia kyseessä olevaan tapahtumaan.

Kreikan kielen *auto* suomennos 'itse- ja/tai oma-, osana jotain toista määrettä' tarjoaa sanoille synonyymistä merkitystä, vaikkakin omatunto-termin käyttöä itsetunnon yhteydessä usein vierastetaan. Erilaiset historialliset traditiot ovat tuottaneet *omatunto*-käsitteen ylle vahvasti negatiivisen merkityksen, ajatuksen syyllisyydestä ja syyllisyyden tunnosta. Muun muassa Ahlmanin (1982, 106) mukaan omatunto on elin, joka arvostelee ja tuomitsee omia tunteitamme ja tahtomuksiamme. Hänen mukaansa tämän elimen toiminta kohdistuu sielulliseen ja saattaa viitata siihen, että omatunto olisi henkeä. Samalla Ahlman myöntää, että minän sisäinen rakenne on epäselvä ja sen vuoksi sitä mallittavat asiat ovat hämäriä ja eri tavoin kuvattavissa. *Itsetunto* sen sijaan on käsite, joka halutaan määritellä enimmäkseen positiivisin merkityksen annoin. Esimerkiksi Keltikangas-Järvinen (1994) kuvaa itsetunnon vaikutuksia moninaisina elämän mielekkyyteen. Hänen mukaansa voidaan puhua yleisestä hyvinvoinnista itsetunnon kohdalla, jolloin hyvä itsetunto on tunnetta, että olen hyvä. Menestymisemme yhteistyössä ja yhteiskunnassa nähdään kulmi-noituvan itsetunnon toimintaan ja sen hyväksikäyttöön ihmissuhteissa. Kalliopuskan (1984) mukaan itsetunto on kiinteästi persoonallisuuteemme ja minän toimintoihin liittyvä. Hänen mukaansa se on kuin Akilleen kantapäätä, hermoherkkä alue, joka testataan jokapäiväisessä elämässämme. Käytännössä on kyse tunteesta, joka voi vaihdella ajan, paikan ja uskomusten mukaan ja mikä tekee sen mittaamisesta arvioitua vaikeamman tehtävän (Keltikangas-Järvinen 1994, 71–81).

Itse- ja omatunto-termien sekä käsitteellinen että käytännöllinen fuusioituminen on kulmakivi ja kompastuskivi elämämme merkityksellisyyttä rakennettaessa. Omaperäisempää ja ajankohtaisempaa onkin puhua pelkästään minätunnosta. Antroposofien, kuten Fintelmannin ajatukset, minätunto-termistä ovat osittain yhteneviä oman näkökulmani kanssa. Tällöin minätunto on osin tietoista, mutta siinä on myös paljon tiedostamatonta.⁷ Minätunto merkitsee sitä, että itsetunto (positiivisine merkitysmaailmoineen) ja omatunto (negatiivisine mielikuvineen) fuusioituvat keskenään niin käsitteellisellä kuin käytän-

⁷ www.antropos.fi/?p=takoja&k=arkisto&s=read&artikkeli_id=5-88k - 11.10.2007

nölliselläkin tasolla. Kommunikointi ei ole vain viestien välittämistä, vaan se koskee mielekkyyttä yhdessä, joka on eri asia kuin se, että on yhteinen mieli. Se on äärellisyyttä jakamisessa. (Itkonen 1999, 109; Nancy 1998, 61.) Äärettömyys jakamisessa merkitsee keinoa purkaa monenlaisia dikotomioita ja löytää vahvasti vastakkaistenkin näkökulmien välille uusia fuusioitumismahdollisuuksia. Yhteisesti jaettu oleminen voi muuttaa toiseudetkin keskinäisyydeksi, jolloin ymmärtämisen saa alkunsa aina oman eksistenssin tunnistamisesta (ks. myös Itkonen 1999, 78). Heidegger (1995) määrittää ymmärtämistä ja tulkintaa faktisuuden hermeneutiikassa täälläolon olemiseksi valveilla itseään kohtaan. Hänen ilmauksensa *Wachsein* viittaa ajatukseen, että jokainen on vastuussa siitä, miltä asiat hänestä näyttävät. (Kupiainen 2005, 94.) Itsensä jatkuva valvominen on minätuntoa, jolloin yksilö tuntee niin vastuunsa kuin siihen liittyvän vallan. Tunteminen on tällöin tärkeämpää kuin tietäminen. Tunteminen on kokonaisvaltaista kokemuksellista elämistä ja aistimista, usein tietoisuudelta osittain tai jopa kokonaan pimennossa olevaa todentuntuaktia.⁸

Ihminen, joka ei tunne omaa (eikä siten myöskään toisten) *minää*, sisäisessä maailmassa elävää anonyymia olevaista riittävän hyvin, kärsii joko häpeästä ja/tai ylpeydestä sekä siirtää tätä tunnetilaa eteenpäin usein tietämättään. Minän henkisyiden tuntemattomuus – kyvyttömyys aistia ja havaita itsessä sekä toisissa olevaa henkeä – aiheuttaa usein pelkoa ja erilaisten auktoriteettien alamaisuudessa ahdistumista. Syyllisyys on pelkotunnetila (epätodentuntu), joka estää tuntemattoman tuntemista niin itsen kuin toistenkin kohdalla. Tätä voidaan perustellusti kutsua nimellä *noidankehä*. Syyllisyys – häpeä ja ylpeys sen aiheuttajana – kahlitsee syyllisyyden tunteeseen eksynyttä ja rajoittaa uuden vastaanottamista, muutosprosesseja, kun taas syyttömyydestään (minän henkisyiden tuntemisen kautta) vakuuttunut elää sisäisessä vapaudessa ja turvan tunteessa, jota tieto ja/tai tietämättömyys ei kykene nujertamaan. Syyttömyydestään vakuuttunut kykenee ottamaan vastaan ja käsittelemään kaikenlaista tietoa sekä käyttämään sitä hyväkseen niin hyvässä kuin pahassakin.

Tunteista ja niiden tuottamista elämyksistä osalliseksi pääseminen vaatii halua sekä rohkeutta kohdata monenlaista tietoisuutta – elää niissä ja tuntea niitä. Esteettinen elämys, uskonnollinen kokemus ja asiantuntemus ovat mahdollisia vain ihmisen antautuessa elämysten, kokemusten ja tuntemusten monimuotoisiin maailmoihin. Henkisessä avoimuudessa ihmisen minätunto saa vapaasti reagoida sekä sisäsyntyisiin että ulkoisiin ärsykkeisiin, kun taas ahdasmielisessä atmosfäärissä henkistä alastomuuttaan häpeävä tarvitsee, häpeää kompensoidakseen, yllään monenlaisia arvoja kulttuurisine käsityksineen. Arvottamisella peitämme ja paljastamme niin ihanteita (ylpeyden aiheita) kuin häpeääkin. Koko olemuksella avoimiin vuorovaikutussuhteisiin antautuminen on keskeinen metodi rakennettaessa käytännön tasolla fuusiota itse- ja omatunto-käsitteiden välille, purkaen vihollisuuden verhoa minän ja sinän väliltä. Mi-

⁸ Vertaa esimerkiksi ilmauksia ”minä tiedän hänet” ja ”minä tunnen hänet”. Tietäminen kertoo jotain ehkä henkilön nimestä, ammatista tai asemasta. Jos taas sanon tuntevani hänet, kyseisellä henkilöllä on minulle läheisempi merkitys. Tunteminen on syvällisempää yhteyttä tähän ihmiseen, eikä tämän yhteyden tarvitse perustua miinkään tietoiseen, päinvastoin. Usein tietoisuus estää tuntemista.

nätuntoa määrittää minän ja sinän (toiseuden) välitön ykseys. Olemme itsejksiä ja omuutta, joissa asuu sekä minä että monenlaiset toiseusolevaiset, joita Teiksi-kin voidaan kutsua. Toinen ei ole Sinä vaan Te (Levinas 1996, 22).

Ristiriitaisuutta itsestään yhä enemmän löytävän on mahdollista vahvistua luottamuksessa minän avoimuuteen ja paljauteen, tuodessaan esille niin hyvää kuin pahaakin. Samalla mahdollistuu kyseenalaistaa koko dikotomia hyvän ja pahan väliltä. Hyvä itsetunto perustuu uskomukseen, jonka mukaan yksilö tuntee sekä vahvuutensa että heikkoutensa (Aho & Laine 2002, 20). Hyvä omatunto auttaa näkemään kyseisen vahvuuden heikkoudeksi ja heikkouden vahvuudeksi. Minätunto merkitsee kykyä nähdä elämä realistisella tavalla, sen molemmista ääripäistä monimerkityksellisesti, välttäen kulttuurisia käsityksiä oikeasta ja väärästä, jotka herättävät henkiin usein vain häpeän ja syyllisyyden tunteita (ks. myös Isokorpi & Viitanen 2001, 39). Keinotekoiisiin kulttuuriarvoihin kietoutuminen, kulttuurisesti tunnustettuihin hyvän ja pahan tai kauniin ja ruman tietoisuuksiin sitoutuminen vaikeuttaa ihmisen kompetenssia tuntoilla minää avoimesti, jolloin minätunto menettää toimintakykyään. Tiedolla ja sen rakentamalla tietoisuudella on usein taipumus mitätöidä ihmisen itse- ja omatunto tai paremminkin näiden yhdessä kehittymisen mahdollisuus, jolloin heikosti tuntevan eli tunnekyvyn menettäneen yksilön kohdalla tietovallan ja sitä käyttävien vastuu kasvaa merkittävästi.

Ihminen tarvitsee tiedon ja tietoisuuden lisäksi monenlaisia ilmapiirejä punnitakseen niitä sekä muodostaakseen niiden avulla kokonaiskäsitystä kulttuureissamme kasvavasta tunneilmapiiristä, ja siten myös sen tuottamasta tiedon tarpeesta ja ajankohtaisuudesta. Minätunto on siten sekä yksilöllinen että yhteisöllinen tekijä. Voidakseen tuntea ja tulkita toisten ihmisten tunteita yksilön herkkyyys omille henkisille ja fyysisille tuntoaistimuksilleen on olemisen ja ymmärtämisen lähtökohta. Olipa kysymys mistä hyvänsä, on henkisesti herkemman ihmisen helpompi tuntea, mitkä ovat milloinkin olemuksellisia ilmaisuja (ks. myös Ahlman 1982, 106). Henkinen tuntoaisti tunnistaa ja kykenee kohtaamaan niin omaa kuin toistenkin henkistä minuutta ympäröivissä olosuhteissa ja olosuhteista huolimatta. Loukkaamaton minätunto on yhtä aikaa sekä herkkä että vahva, paradoksi niin itselleen kuin toisillekin. Nimenomaan ollessaan paradoksi se kykenee toimimaan erilleen irtautuneiden yhteensulautumistekijänä, niin sanottuna substraattina tai substanssina. Hyvä minätunto rakentaa ja rakentuu interisyssä: eri persoonallisuuksien, kulttuurien, kansallisuuksien ja kielien välisessä kasvumaaperässä, jossa minän toiseudelle ei toiseus aseta rajoja eikä normeja. Ei-kenenkään maa on jokaisessa ihmisessä elävä sielun kasvualusta, jota luonnehtii yhteinen erityisyys.

Tätä ihmisen rajattomaan henkisyteen ja tunne-elämään vahvasti vaikuttavaa olevaista voidaan kutsua myös seksiksi (lat. sex = kuusi) sanan luovassa etymologisessa merkityksessä. Seksi tunnetaan yleisesti fyysisenä sekä ruumiillisena käsitteenä, johtuen ilmeisesti latinan *sexus* -sanan rinnakkaiskäsitteestä *secus* eli 'sukupuoli, vastakohtaan liittyvä' ja joka tulee verbistä *secere*, 'erottaa, rajata, leikata'. Taustalla lienee sama ajatus, joka on myös kristinuskon luomiskertomuksessa: Jumala erotti naisen miehestä, jotta nämä voisivat myös liittyä

yhteen ja siten luoda uutta elämää ympärilleen. Kahden näennäisesti erilaisen yhteen liittymisen oikeus/velvollisuus, latinan kielestä kumpuava *sexcus* ja erityisesti sanan alkuosa *sex* ovat olennaisia perusteitani pyrkiessäni henkistämään suomen kielen termiä. Seksissä on tällöin kyse ensisijaisesti henkisestä vahvuudesta ja herkkyydestä niin omia kuin toistenkin tuntemuksia kohtaan. Se tarkoittaa (ja usein myös ilmentää) ihmisen kuudetta aistia, minän henkisyttä, jolle luonteenomaista on rikkoa kaikenlaisia rajoja ja esteitä, koska se elää ja on olemassa vain ylittäen erilaisia rajoja ja esteitä. Erityisesti niitä rajoja ja esteitä, jotka vaikeuttavat hengen elämää ihmisyydessä. Rajaton tuntoilu merkitsee äärettömimmillään niin sanottua telepatiaa, jolloin on mahdollista tavoittaa toisen ihmisen sielun sisältöjä, tunteita ja henkisyttä jopa ilman fyysisiä aistihavaintoja, tietoisuutta ja ruumiillista läsnäoloa. Bergsonin (1923, 72) mukaan telepatia on kaukovaikutusta, jolloin toisen ihmisen tajunta vaikuttaa toiseen siten, että tajunnat ovat yhteydessä keskenään ilman näkyvää välittäjää. Telepatia on todellisuuden ilmiö, joka toimii joka hetki ja kaikissa ihmisissä, mutta jonka havaitseminen voi olla vaikeaa.

ÄÄNEEN AJATELTU

Kohtaamiset Kokeneen kanssakulkijani kanssa ovat olleet katkolla, johtunen hänen kiireistään kansainvälisyydessä. Yhteydenpito on sittemmin rakentunut enimmäkseen sähköpostiviestien ja kirjallisten kommenttien varaan. Toisaalta, viime aikoina on ehtinyt tapahtua muuten hyvin jännittäviä asioita. Tutkimustehtäväni on kiitollinen tekijälleen ainakin tässä mielessä.

Olin jo alkanut suunnitella tohtoroitumista keväälle 2008, koska huomasi jatko-opintojeni olevan pian suoritettu ja tutkimusraporttiniikin vain viimeistelyä vaille. Tieteenfilosofisten ja metodologisten opintojen kategoriaan oli kasaantunut noin 40 opintopistettä vaadittujen 10–20 opintopisteen sijasta. Samoin pääaineen sisältöopinnot ylittivät jo opintopisteiden ylärajan. Tiedostan orientoituneeni opinnoissani aidosti, sisäisestä mielenkiinnosta ja ilman ulkoisia pakotteita. Erehtyminen näyttää olevan kohdallani siis enemmänkin epäinhimillistä ja sen vuoksi valintani osoittautuivat ”vääriksi”. Tutkimustyöni kaksiselitteisyyden vuoksi vastakkaisten tulkintojen väliin putoamisesta on kertynyt kohtalaisen paljon kokemusta niin käsitteellisellä kuin konkreettisellakin tasolla. Mausteensa siihen sujauttaa myös oma tyttärenti kertoessaan omille koulukavereilleen, että äiti kirjoittaa kirjaa, jonka nimi on ”kiinalaisena omassa maassa”.

Kasvatustieteessä tohtoroitumiseen vaaditaan jonkin toisen tiedekunnan sivuaineopintoja jopa 80 opintopistettä ja tulkitsin sellaisiksi käyvän yhteiskuntatieteellisessä suorittamani, jatko-opiskelijoille suunnatut monimuotoiset ihmistieteiden opinnot. Nämä opinnot olivat tukeneet työtäni nimenomaan valaistessaan eri metodologisia ja tieteen filosofisia perinteitä. Anonyymit auktoriteetit tulkitsivat asian kuitenkin toisin ja suorittamillani opinnoilla ei nähty olevan merkitystä tohtoroitumiseeni kasvatustieteessä. Jotta tutkintoni hyväksyttäisiin oheisopintojen osalta, sain tehtäväkseni pyrkiä opiskelijaksi myös johonkin toiseen tiedekuntaan, ja koska tällä hetkellä olen erityisen kiinnostunut kirjoittamisesta, luontevin opintokokonaisuus näyttäisi olevan kirjoittamisen perus- ja aineopinnot, joita avoimessa yliopistossakin on mahdollista suorittaa ilta- ja viikonloppuopintoina. Tätä tarinaa tehdessäni tilanne on siis se, että eilen postitin hakupaperit ja nyt vain odotetaan, mitä tuleman pitää. Odotellessani tarkoitukseni on työstää tietenkin varsinaista väitöskirjaa ja valmistautua niin henkisesti kuin fyysisestikin väittelemään interisen ihmisyyden puolesta.

Matemaattis-filosofisesti mallitetun ”ristimetodin” eli plus-merkillä varustetun yhtälön luominen on monesti löytämistä olennaisempaa ja silloin siihen tarvitaan ennen kaikkea luottamusta, sisäistä vahvuus-herkkyyttä ja kykyä tuntea totuus eli elää todentunnussa, tässä tapauksessa ”konfliktien keskellä”. Mitä totuus ja tunne siitä sitten ovat, sitä voimme tietoisesti nimittää monin tavoin. Itse tiedostan totuuden tunnetilana, joka johdattaa tietoisuuttani, muuttaen ja muokaten sitä yhä yksilöllisempään suuntaan. Myrskyn silmässä, konkreettisuuden kuluessa sen käytännöissä, selviytymisen salaisuus on sisäinen tyyneys, horjumattomuus eli yhä useammin järjellinen paradoksi. Tietoa tunteista ja siten totuudesta voi olla monenlaista. Maailma on monenlainen ja minästä löytyy

jatkuvasti monenlaisia näkökulmia. Näennäisen tietoisuuden keskellä eläminen, ainutlaatuista elämää arvostaen, kysyy rohkeutta tehdä uniikkeja valintoja uniikeissa tilanteissa – myös kasvatustieteessä. Jos ja kun tämä rohkeus katoaa, katoaa myös elämän ilo ja sen tasapaino. Kyseenalaistajia ja neuvon antajia aina riittää, mutta vastauksista vastaa lopulta vain yksilö omalla elämällään eli ”minä itse”. Tämän vastuun tunteminen tekee kipeää. Olen vastuullinen vallan käyttäjä, vaikka en vastuutani edes tiedostaisi.

Kolmannen lukuni rohkein kannanotto filosofisessa ajattelussani on ontologian ja epistemologian ehkä omaperäisenkin hahmottaminen, ja josta seuraa monia muitakin omaperäisiä hahmotuksia. Kutsuisin niitä kohdallisiksi, kokemukselliseksi jalkautumisiksi kielelliseen käsitteellisyyteen. Työni käsittelee erilaisia kiinnikkeitä, niistä sekä irroten että niihin uusin tavoin liittyen, perimmäisenä tavoitteena löytää yhteys, jossa rajoja sekä rakennetaan että hajotetaan, jatkuvasti ja koko ajan. Rajat ovat tarkoituksenmukaisia sisäisen turvan tarjoajina ja jos rajat eivät tätä tunnetta saa aikaan, niiden merkityksen hyvä itsetunto ja omatunto (nämä yhdessä) kykenevät kyseenalaistamaan. Näiden, vahvoja (vastakkaisia) historiallisia merkityksiä mukanaan kantavien termien, fuusioituminen aiheuttaa tarpeen luoda myös uusi käsite niitä kuvaamaan. Kokeneen kanssakulkijani erinomaiseen ehdotukseen tarrautuen nimitän kyseistä fuusiota ”minätunnoksi”, jota taivutetaan kuten itsetunto-termiä on traditionaalisesti totuttu taivuttamaan. ”Minä” kuten ”oma” ja ”itse” ovat kiinteässä yhteydessä ”tuntoon” (puhun viimekädessä vain omasta puolestani), joten näen pelkästään jälkimmäisen taivuttamisen tarpeelliseksi. Yhdyssanan molempien osien taivuttamisesta syntyy mielikuva niiden erillisyydestä ja sitä tahdon olemisessäni välttää. Tunnen vastuuni itsetunto- ja omatunto-käsitteiden fuusioitumisesta minätunnoksi ja tiedostan, että saatan olla siitä myös selityksen velkaa selityksille painoarvoa antavien edessä.

Erilaisissa välitiloissa (tai keskiväleissä) huojumisen tavoite on oppia olemaan välitiloissa huojumatta puolelle tai toiselle tai sitten huojumista tulee tehdä joka tilassa ja koko ajan. Minätunnon äärettömyys sekä sen anonyymiyden säilyttäminen ja äärellisen kohdallisuuden sekä useiden synonyymien löytäminen on tällöin persoonallinen kasvunpaikkani. Kaksi- ja moniselitteisesti kirjoittaminen on vaativa taitolaji, koska yksiselitteisyyteen pyrkiminen on liian tyyppillistä ristiriitaisuutensa löytäneellekin yksilölle. Erikoisen ilmiön yksiselitteisyydestä tekee se, että nimenomaan tieteessä yksiselitteisyys on jopa suositumpaa kuin moniselitteisyys ja -tulkintaisuus. Kahtalainen ja siten kompleksinen asemoituminen asioihin on aina vaikeampaa ja myös vaativampaa. Kaksitahoisuus edellyttää kykyä tarkastella maailmaa minällisenä kaksilona. Toisaalta, yksiselitteisyys itsessään on nimenomaan ristiriitainen argumentaatiotraditio. Ajatellaan vaikka tilannetta, että päätyisin väittelemään pelkästään ihmisen henkisyyden ja tunteiden puolesta. Väitellessäni henkisyyden puolesta minun pitäisi tietenkin olla johdonmukainen itseni kanssa ja pysyä henkisyydessä. Pelkästään kirjoittaminen ja puhuminen ovat fyysisiä tekoja ja jos väheksyn niiden arvoa henkisyyden kustannuksella, toimin itseäni vastaan. Miksi siis kiel-

täisin ihmisen minuudelta jotain, mitä se joka tapauksessa tarvitsee – ainakin toistaiseksi?

Minällisenä kaksilona maailman katselemista auttavat usein Kokoneet kanssakulkijat, joista ohjaajani ei suinkaan ole vähäisin. Olen kiinnostunut dialogoksessa työskentelystä, koska silloin tehdään näkyväksi ennen näkymätöntä, avataan suljettua ja paljastetaan peiteltyä. Toisaalta dialogos pitää aina sisälleen myös sulkemisen, peittelyn ja piilottamisen mahdollisuuden. Paljastusten ja peittelyjen perusteena tulisikin olla yhteisen ymmärryksen – luottamuksellisuuden – vaaliminen. Merkitseehän ”filosofiakin” kahdentumiseen ja kaksisuuntaisuuteen ohjautumista. ”Filosofia” itsessään on kaksinainen termi, sanaliitto rakkauden ja viisauden välillä. Toivon, että filosofia ohjaisi työtäni mahdollisimman täyteläisenä niin teoriassa kuin käytännössäkin, että sanani olisivat sovussa omaelämäkertani kanssa, että uusi tietoisuuteni pysyisi uskollisena tunneaineistolle, ja että tämän uskottavuuden kykenisin siirtämään tietoisuuteni avulla myös vastaanottajalle. Tavoitteeni ovat ehkä korkealle asetetut ja niiden saavuttamiseen tarvitsen yhtä korkealle tavoitteiden asettaneita lukijoita. Toisaalta, tavoitteet ovat korkealla aina ilman, että me itse niitä mihinkään edes asetamme. Sen tekee niin kirjallisuus kautta maailman historian kuin käytännön kokemuksetkin, joissa tulevaisuudessa elämme.

”Kasvunpaikkoja” merkitsee minulle niin fyysistä kontekstia, kuten teksien kautta muotoutuvia ihmissuhteita, kuin jatkuvaa henkistä tarvetta kehittyä kohti täyttä ihmisyyttä. Kohtu, synnytyssairaala, koti ja koulu lienevät ne ensimmäiset konkreettiset paikat, joissa yksilön kasvua tapahtuu. Koti, johon mielellään jo käsitteenä liittäisin lämpimiä ja turvallisia tunteita, kätkee sisäänsä usein myös paljon yksilön kasvun kannalta esteellisiä tekijöitä. Koti ei välttämättä ole turvan tyyssija, henkisestä kasvunpaikasta puhumattakaan. Tästä huolimatta ja myös tämän vuoksi väitänkin, että suurin henkistä kasvua estävä tekijä on pelko-ontologia ihmisen sisäisyydessä. Pelko rajoittaa luovuutta ja kykyä tuottaa sekä vastaanottaa uutta tietoa. Pelko ja rajat ovat toistensa läheisiä kumppaneita. Rajoilla hallitaan pelkoa, ja pelko hallitsee rajoilla. Pelko tunteena on kahlitseva ja jos sen vallan alla pyrin jotain viemään eteenpäin, tieteellisyys ei kohtaa todellisuutta eikä kykene olemaan suunnan näyttäjänä tulevaisuuden haasteissa. Oma henkilökohtainen kokemukseni ”pelon perustuksista” tutkijamaailmassa on kuitenkin aistittavissa. Pelko synnyttää rajoja muun muassa eri tiedekuntien, laitosten ja yksittäisten tutkijoiden välille. Pelko saa mielistelemään tiettyjä tahoja ja toimimaan näennäisesti määrättyllä tavalla perusteita sen enempää pohtimatta. Tällöin on paikallaan kysyä kanssakulkijani tapaan, että ”millaista toimintaa ja mitä tietäminen oikeastaan on?”

Väitöskirja on puheenvuoro yhteiskunnallisesti arvostetussa yhteisössä ja tämän vuoksi väitöskirja on aina myös yritys vaikuttaa ja saada huomiota osakseen kyseisessä viitekehityksessä, miksei myös laajemminkin yhteiskunnassamme. Tutkimustyölleen huomion saaminen eriytymisen kautta ja toisaalta asian sa ymmärrettäväksi tekeminen näennäisen samuuden (tavanomaisuuden) avulla ovat kuitenkin vaikeasti yhdistettäviä seikkoja. Miten esittää asiansa muille ”perheen jäsenille” ymmärrettävästi, mutta samalla mielenkiintoisesti ja ajatuk-

sia herättävästi? Ovatko kysymykset perusteellisin paikka löytää niille myös vastauksia? Oma tutkimustyötäni ne ainakin ovat edistäneet. Pelkästään oma-peräiset ilmaisut kaipaavat usein vain kysymyksiä. Tällainen edellisessä luvussa oli muun muassa "kulttuurinen ali- ja ylitajunta". Alitajunta on yleisesti tunnetumpi käsite ja liitetään esimerkiksi unien näkemiseen sekä siten tiedostamattoman esille tulemiseen. Ylitajunnalla tarkoitan tietoisuutta tai merkityksenantoa, joka on jo julkisessa tiedossa eli on tullut esille esimerkiksi tekstin kautta, mutta jota edes sen kirjoittaja ei itse kykene löytämään ja tulkitsemaan omasta tekstistään. Ylitajunta on piiloista ja salattua tietoa tiedossa, jonka ymmärtäminen edellyttää usein "ylhäältä alas astumista". Minätunto onkin paras metodini ylitajuntani oivaltamiseen. Tällöin esimerkiksi huumorintaju tai niin sanottu itseironisuus on keino avata ylitajuntaa, jonka sietäminen voisi muuten olla sietämätöntä. "Olemattomat" suhteet ovat olemassa aina olosuhteiden taustalla tai jopa perustana meidän niitä tajuamattakin. Kanssakulkijani kysyy: "Jos olemattomuus vallitsee, niin voiko olla olemassa suhteitakaan?" Menemme nyt alueille, joita jotkut ajattelijat kutsuvat mystiikaksi, parapsykologiaksi tai vaikkapa okkultismiksi. Itse kutsuisin ilmiötä mieluiten seksiksi, henkiseksi tunneyhteydeksi, jonka salaperäistä olemusta myös fyysisenä ilmiönä (joka siitä on tehty) on usein vaikea käsittää. Haluan välttää liian monille negatiivisia tuntemuksia herättäviä merkityksenantoja tässä yhteydessä, varsinkin, kun myös kanssakulkijani kysyy rajattomaa tunteilua tarkastellessani: "Onko vaarana joutua mystiikan, parapsykologian tai okkultismin alueelle?"

Vaara juontanee merkityksensä maantieteellisestä korkeasta paikasta, kivisestä mäestä, jolla seisossa voi nähdä enemmän ympärilleen, mutta näkijän henkilökohtainen osallisuus näkemäänsä jää minimaaliseksi, ellei ylhäältä astu ajoittain myös alaspäin, "laaksoon". Työssäni tällainen laaksoutuminen on jatkuva tekstieni reflektioimista eri mielentiloissa ja oman elämäkerran tilanteissa. Peilaan "oppejani" persoonalliseen jokapäiväiseen arkeeni, käytännön ongelmiini ja monitasoisiin vuorovaikutustilanteisiin. Olemattomat suhteet ovat henkisiä mielenliikkeitä ja tunnetiloja, joiden avulla sekä luon että eliminoin konkreettisia olosuhteita. Jos olemattomuus vallitsee, olosuhteiden luominen voi olla vaikeaa varsinkin silloin, kun tuo olematon on nimeltään pelko. Toisaalta, olosuhteita ei ole ilman olemattomia suhteita. Olemattomien suhteiden sivuuttaminen on lähes mahdotonta, vaikka tekstistäni myös tämän kaltaisen väitteen saattaa löytää. Olennaista onkin se, kuinka tietoisia me olemme olemattomista suhteista olosuhteissamme.

Lainaan tekstissäni Talibin ajatuksia puolustaessani tunteiden merkitystä kasvussa ja ihmisyydessä. Koska pyrin välttämään lainaamieni ilmaisujen muuttamista puoleen tai toiseen, jouduin käyttämään tässä kontekstissa ehkä kyseenalaistakin merkityksen antoa "väärään suuntaan". Tunteiden marginalisointi tietoisuuden rinnalla on väärä suunta siinä mielessä, jos ja kun se yksipuolistaa ihmisen kasvunpaikkoja ja yhteiskuntaa. Sama vääristyminen voi tapahtua toisinkin päin. Tunteiden korostaminen ja henkisyys hääpöyminen tietoisuuden marginalisoituessa vie yhtä lailla väärään suuntaan. Suunnan tulisi pysyä kahtalaisena, tasapainossa eri osapuolten välillä. Ensimmäisessä luvussa

sa mainitsin esimerkiksi "kallellaan seisovat pisat" ja kirjoihin kiinnittyneen koulutusjärjestelmämme. Kallellaan voimme olla monella muullakin tavalla. Kallellaan menneisyyteen tai vaikka tulevaisuuteen. Metodit eli "tiet johonkin" ovat kaksisuuntaisia ja käsitykseni mukaan vain silloin turvallisia kulkea. Saman kaksoismerkityksellisyyden kätkevät sisäänsä myös tieteen suosimat käsitteet "paradigma" ja "parametri". Parapsykologiakaan ei tällöin tunnu vaarallisuudelta käsitteeltä. Kreikan kielen "para" merkitsee sekä vasta- että rinnakkaisalkuliitettä. Vaaraan voidaan mennä pelkästään psykologian nimissä. Ihmisen sielun tiloista tutkimusten tekeminen sekä mielen hoitaminen vaatii hoitajalta henkistä herkkyyttä ja vahvuutta, joka toisilta onnistuu luonnostaan ja toisilta ei edes korkeakoulutuksen ansiosta.

Psykologi työskentelee vaaravyöhykkeellä, jossa osallisuus (tai osattomuus) lähimmäisten olosuhteisiin tai vielä enemmän olemattomiin suhteisiin voi jättää jälkeensä kauaskantoisia kokemuksia joko turvallisesta alastulosta tai pelon sekaisesta yrityksestä olla ihminen. Ihmisyys, joka tuntuu vieraalta, jollain tavalla uudelta ja hämmäntävältä ja jota ei kykene hallitsemaan esimerkiksi tietoisesti käsitteellistämällä, on usein pelottavaa. Kieli keinona luoda intersubjektiivisuhteita saattaa tuntua kömpelöltä työkalulta. Ehkä tässä kohden käsitteen "kieli" laajempi määrittelyminen olisi tarpeen. Tiedehän on perinteisesti arvostanut eniten aina numeroita ja kirjoitettuja sanoja. Sen jälkeen hierarkiassa ovat kuvat, ensin pysäytetty ja sitten vasta liikkuva. Puhuttu sana seuraa kuvia ja viimeisimmät sijat ovat musiikin, eleiden, hajuaistimusten ja kosketusten. Tämä hierarkia elää hyvinvointiaan pahoinvointimme kustannuksella. Muistutan itseäni ja lukijaani, että myös hajut, tuoksut ja kosketukset ovat kieltä, jonka avulla voidaan kertoa niin itsestä kuin ympäröivästä kulttuuristakin monia tarinoita. Opinnäytteenä niiden aika ei liene toistaiseksi. Ehkä tulevaisuudessa ajattelijoiden ajattelun avarruttua?

Kulttuurivälineittemme keskeisimpiin ominaisuuksiin kuuluva hierarkkisuus ja siten myös staattisuus sekä pysähtyneisyys ovat tutkimusaineistoa, jonka eläväksi tekemiseen tarvitsen työssäni taidetta ja "kuudetta aistiani", jonka tieteellistä arvoa toki voidaan hieman oudoksuakin. Ilmeisesti tieteellisesti on vielä todistamatta, että ihmisellä olisi kuusi aistia viiden sijaan, puhumattakaan, että joku voisi tutkimuksessaan käyttää hyväksi nimenomaan henkistä tunneaineistoa. Viisi fyysistä aistia on helppo havaita ja todeksi todistaa. Kuulo, haju, maku, näkö ja fyysinen tuntoaisti mallittavat ihmisyyttä vahvasti näennäisyydessä. Näiden olemassaolo on tärkeä vuorovaikutussuhteita luotaessa, oli vastapuolena sitten mehukas lehtipihvi lohkopöydän kera tai vaikka homeelta tuoksahteleva työpaikka. Kuudennen aistin tieteellinen argumentointi on vaikeampaa ja se onnistuu vain tieteen kokonaisolemuksen tarkistamisen kautta – mitä tiede on? Onko se uutta tietoa, joka auttaa käytännöissä toimivia ihmisiä ja helpottaa heidän elämäänsä sekä työn tekemistä niin fyysisesti kuin henkisestikin? Löydänpö vastauksia interisestä ihmisyydestä, jonka kyky kaksoismerkitykselliseen käsittämiseen luo perustaa laajemmalle yhdessä ymmärtämiselle ja ymmärretyksi tulemiselle, ja jonka ansiosta jokainen käsite ja sana voidaan

nähdä pitävän sisällään niin negatiivisen kuin positiivisenkin merkityssävyn? Otetaan esimerkiksi käyttämäni "ilmianto"-käsite.

Tietoisuuteen saatettu positiivinenkin ilmianto tuottaa aina paikoin negatiivisia tuntemuksia, ja päinvastoin. Ihanteiden illustroiminen saa aikaan toisaalla kokemuksia häpeästä, samoin kuin häpeän häpeämätön paljastaminen murtaa monia ihanteita. Myös käsite "ilmianto" ilmentää tällöin positiivis-negatiivisuutta ja negatiivis-positiivisuutta. Lieneekö kyse tietynlaisesta luonnonlaista, jonka väheksyminen tekee tieteestäkin usein salatiedettä, "okkultismia"? Luonnonlakien vastaisesti selittäminen synnyttää oppeja, joiden totuusarvo katoaa luonnonlakien niitä koetellessa. Toisaalta, luonnonlakien yleispätevästi eksaktiin määrittelyyn pyrittäessä totuusarvomme on eksynyt jo kauas omasta todellisuudestaan. Pelkästään luonto, niin kuin se maantieteellisesti ymmärretään, tuottaa luonnontieteissä ahkeroilta tutkijoilta jatkuvasti uusia yllätyksiä. Tiedon hallinta on tiedettä ihmeellisempää. Tiedon hallinta ei perustu tällöin vain tiedon varastointiin ja jatkuvaan tallentamiseen, vaan uuden tiedon vastaanottamiseen ja luomiseen sekä sen hyödyntämiseen niin negatiivis-positiivisesti kuin positiivis-negatiivisesti.

Tiedon ja tunteiden avulla tuotamme mielikuvia. Sanat ja käsitteet luovat merkitysmaailmoja, joista ehkä vahvin kuva piiryy mieliin työssäni vertikaalishorisontaalisuuden kautta. Ihmiskeho kaksisuuntaista filosofiaa mallittamassa näyttää tuovan monelle kanssakulkijalleni mieleen krusifiksiasennon ja ristiin naulitsemisen, myös Kokeneelle kanssakulkijalleni. Hän kysyy: "Kuka tai mikä on naulittu ristiin ja miksi? Merkitseekö ristiinnaulitseminen jonkin uhraamista, jotta jokin muu voisi jatkua?" Mallitan vertauskuvallisesti ihmiskehoa kyseisessä asennossa monestakin eri syystä, joita avaan kyseissä kappaleessa. Asento on antautumisen asento, joka voi syntyä niin pelon vaikuttamana kuin rakkauden aikaan saamanakin. Teko ja toiminta, "ristiin nauliutuminen", voi olla molemmissa tapauksissa samanlainen, tuottaa jopa saman lopputuloksen, mutta jonka taustavaikuttimet tai perusteet (tunne tietoisuudessa) ovat täysin erilaiset. Näennäisyys eli näkyvä, fyysisten aistien kautta tieteellisesti todistettu tieto ei paljasta meille kaikkea ihmisyydestä tai vuorovaikutuskonflikteista. Uhrata ja uhrautua voi monin tavoin ja usein merkittävää toiminnassa tai teoissa on vain se, mikä jää näkymättömäksi ja piiloiseksi. Ehkä myös tässä kyseisessä työssäni.

Ristiin naulitseminen tai nauliutuminen on mysteeri erityisesti silloin, kun sen vaikuttimena on rakkaus. Täydellinen antautuminen toiselle juontuu luottamuksesta ja halusta tätä toista kohtaan, kunnioittamisesta ja samalla voitosta. Muistuttaahan symbolinen krusifiksiasento myös tietyllä tavalla voiton ilmaisemiselettä. Paradoksaalinen ja vahva ristin kuva on kiehtonut mieltäni aina ja sen monimerkityksisyys sekä toisaalta myös ristiriitaisuus ovat luovuuden lähde, joka sopii hyvin kuvaamaan niin tutkimustani kuin koko omaelämäkertäni. Tunnen ja tiedostan, että positiiviset, "+"-merkillä varustetut yhtälöt yhteistyössä eri ihmisten välillä edellyttävät kaksisuuntaisuutta, kaksitahoisuutta ja kaksoismerkityksellisyyttä monella eri tasolla ja tavalla. Tällöin maahan hautautumisenkaan ei tarvitse merkitä pelkäksi nimeksi kivettymistä. In-

terisyys löytää nimen ja luo sille uuden elämän, uudet merkityskentät ja kokemusympäristöt.

Muodon muuttuminen, oli kyseessä sitten taiteellis-tieteellinen teksti tai mikä tahansa muu vuorovaikutusväline, koskettaa parhaimmillaan niin sisältöä kuin ulkoista tyyliäkin. Dialogi olevaisen kanssa jatkuu ja siitä voidaan jakaa kertomuksia eri ihmisten kesken monin tavoin. Se juuri tekee työstäni mielekkään, ainakin kirjoittajalle itselleen. Toisaalta, olen halukas uskomaan, että dialogisuus monimuotoisuudessaan saattaa tuottaa myös lukijalle ontologisesti rikastuttavia kokemuksia. Epistemologia, myös "ääneen ajateltu", on ristiin naulitsemista varten, jotta ontologia jatkaisi elämäänsä ja tämän elämän avulla myös epistemologia voisi saada itselleen uudenlaisia kuoseja ympärilleen.

4 Mr MODERNI JA Mrs POSTMODERNI AJASSA YMPÄRIINSÄ

4.1 Saatekirje monimieliselle matkalle

Stereotyyppisen otsikon tarkoitus ei ole leimata sukupuolellisuutta modernilla ja/tai postmodernilla – pysyvästi –, vaikka pääluvun nimestä näin on oikeutettua hetkellisesti tulkitakin. Tiedostan, että pelkästään otsikkoni on saattanut tai saattaa aiheuttaa konflikteja jo ennen kuin edes pääsen itse asiaan. Toimin perustellusti kyseenalaisella tavalla, jotta performanssini idea hahmottuisi mahdollisimman perusteellisesti myös lukijalleni. Ihmisyyden kuvaaminen sukupuolellisesti, kulttuurillisesti, kansallisesti tai vaikka aikakausien *erilaisuuksien* avulla kategorisoiden on usein aiheuttanut konflikteja, ristiriitoja ja runsaita erimielisyyksiä. Käsitteet *moderni* ja *postmoderni* ovat lähes yhtä monimielisiä määrittäjiä saaneita käsitteitä kuin käsite *minä*. Mitään oikeaoppista ja viimeistä totuutta kyseisten käsitteiden nimissä ei tämänkään tarinan tarkoitus ole tuottaa. Analyysien annosteleminen vaatii tulkintataitoa aina yhtä paljon kirjoittajalta kuin lukijaltakin, joten olemme vaativan tehtävän ääressä. Tulkintojemme moninaisuus on rikkaus niin kauan kuin tulkintojen moninaisuudelle löytyy tilaa yhteisestä ymmärryksestämme. Jos sen tilan kadotamme, kadotamme myös paljon olemisemme aarteita. Tulkintojemme taustalla vaikuttavat tai ainakin tulisi vaikuttaa useat persoonalliset, kulttuurilliset ja filosofiset uskomukset, joiden ansiosta saamme nähdä, kokea ja ymmärtää ilmiöitä monin eri tavoin.

Katselen maailmaa, suomalaista kulttuuria ja itseyttä omasta ainutlaatuisesta perspektiivistäni ja tuon tällä kertaa keskusteluun ehkä hyvinkin omaperäisen tulkintani kyseisistä ajan hengistä, jotka itse asiassa ovat toistensa synonyymeja syvällisellä sisällöllisellä tasolla ymmärrettynä. Jokainen aika luo mielestään oman *nykyaikaisuutensa*, joten termit ja sukupuolivihjeet voivat toki olla myös toisin päin mallitettuja. Oletan, että meistä jokaisesta, sukupuolestamme huolimatta, löytyy niin modernin henkeä kuin postmodernisuuttakin. Tarinan

merkitys piileekin kahden erilaisen, mutta usealla tavalla samanlaisen ajatusmaailman eideettisessä⁹ havainnollistamis-yrityksessä. Erisnimellisesti¹⁰, Modernin ja Postmodernin avulla, mallitan ajan henkeä ja sen synnyttämiä monitasoisia ja -merkityksisiä ilmiöitä. Kertomuksessani Postmoderni¹¹ on aikaa ja ajattelua ennen sekä jälkeen Modernin. Jotta toisenlainen saisi oikeutuksen olemiselleen, toisen tulee yksinään osoittautua jollakin tavalla kykenemättömäksi vastaamaan omastaan. Jos ja kun jompikumpi tai jopa molemmat myöntävät tarvitsevansa rinnalleen täydentäjän, elämänkumppanin on mahdollista saada alkunsa, syntyä itsessä sekä itsestään.

Modernin ja Postmodernin tavat rakentaa ja käsitellä totuutta ihmisestä ja tämän ulkopuolisesta todellisuudesta näyttävät eroavan toisistaan. Näiden ristiriita on ilmeinen, ellei sitä saada soviteltua. Jos Moderni filosofi ja teoreetikko rakastaa viisautta, järjellä rakennettua suurta universaalia, ajatonta totuutta ja Postmoderni etsii ymmärrystä ajankohtaisiin käytännön kasvukonflikteihin asettaen tulkinnoillaan kyseenalaiseksi niin Modernin rakkauden kuin viisauudenkin, seuraukset ovat sekasortoiset. Vuorovaikutusprosessien ja konfliktin luonteen selvittämisessä sekä tutkimuskysymysteni konkretisoimisessa näiden kahden erilaisen kulttuurifilosofisen näkökulman eideettinen hahmottaminen ja niille värikkään paradigman kutominen monenlaisten metaforien avulla on tutkimustyöni kannalta olennaista ja ajankohtaista.¹² En sijoita horisontteja myöskään mihinkään konkreettiseen historialliseen ajanjaksoon vaan tarkastelen Modernia ja Postmodernia nimenomaan ajatus- ja sitä seuraavina toimintamalleina. Henkilökohtaisia omaelämäkerrallisia kokemuksiani ja käsityksiäni leimaa kyseisten termien puitteissa niin subjektiivis-objektiivisuus kuin objektiivis-subjektiivisuus, minällisenä kaksilona maailman katselemista ja siten myöskään itseironiaa unohtamatta. Tällöin tulee aiheelliseksi pohtia sitä näkökulmaa ja metodologista mahdollisuutta, jolloin totuus tuleekin ilmeisemmin ja jopa terävämmin esille kyetessämme *tietoisesti totuutta vääristelemään*.¹³

Vuorovaikutuskonfliktin karikatyyrinen kuvaaminen kahden monimielisen merkitysperspektiivin kautta ja avulla on viittaus ihmisen konfliktuaalisuuteen useallakin tasolla. Nämä kaksi ristiriitaista vaikuttajaa yksilön itseydessä, piiloisessa mentaalimaailmassa, taistelevat tilasta, ajasta ja vallasta. Niiden vaikutus on ilmeinen, ajan kuluessa yhä enemmän paljastuva ja peittyvä. Konfliktit äärimmäisyyksien välissä ovat seurausta epätasa-arvoisesta olemissuhteesta.

⁹ *Eideettinen* tarkoittaa todellista aistimusta vastaavaa kuvitelmaa. Tällainen, usein taiteeseen enemmän liitetty, kielellinenkin aistivoimaisuus, on keino tuoda todellisuutta tuntuvalla tavalla tekstissä läsnä olevaksi.

¹⁰ Erisnimi on yksilöivä sana, joka annetaan esimerkiksi ihmiselle. Kertomuksen Moderni ja Postmoderni voidaan perustellusti tulkita myös kahtena yksilönä, joiden nimet kirjoitetaan isoin alkukirjaimin, kuten erisnimelle on tyypillistä.

¹¹ *Post* tulee latinan kielestä ja merkitsee 'takana, taakse; perästä, jälkeensä'.

¹² Varton & Veenkiven (1996) mukaan monet ajatukset ovat ensin tulleet esille kaunokirjallisuudessa ja vasta sitten filosofiassa. On myös monia ajatuksia, joita ei edes voida esittää teoreettisesti, sillä ne koskevat elämää ajallisena, monitasoisena ja monimerkityksisenä kokonaisuutena. Tällöin ne voidaan esittää vain kertomuksena.

¹³ *Vääristely* on tekniikkaa, jonka avulla tuotetaan karikatyyri eli liioiteltu kuva, jossa korostetaan kuvattavan ilmiön joitain ominaisuuksia toisten ominaisuuksien jäädessä vähemmälle merkityksen annolle.

Jotain syrjäytetään ja suljetaan pois jonkin toisen keskittämiseksi ja sisään päättämiseksi. Minän kokonaisvaltainen tunteminen ja erilaisten toiseuksien ykseytyminen edellyttää jatkuvaa muutosta, vaihtuvuutta ja liikettä, jolloin syrjäytystä voi tulla vuorollaan keskeinen ja keskeisestä syrjäytetty sekä pois suljettu päästetään sisään ja sisällä oleva suljetaan vuorollaan pois. *Konfliktit* kiihoittavat kasvua kahtaalle: ahtaalle ja/ tai avaralle.

4.2 Modernin ilmeettömät kasvat

4.2.1 Tieto on arvovaltaa yhteisössä

Moderni tavoittelee tietoa ja totuutta, joka on pysyvää, ajatonta ja objektiivista. Tieto on valtaa ja valta on tietoa. Valta-asemia saavutetaan instituutioiden ja yhteisöjen antaman arvostuksen kautta. Tieto rakentuu hierarkkisuuheen, tiedon portaisiin, joiden alimmalla tasolla sijaitsevat pienet lapset tiedolla, jota he eivät katso tarpeelliseksi perustella ulkopuolisille.¹⁴ Tiedon huippu muodostuu koulutetuista, tieteen ynnä muiden yhteiskunnallisesti arvostettujen yhteisöjen vakiinnuttaman aseman saavuttaneista yksilöistä. Korkeimman tiedon ja huippuosaamisen saavuttaneet ovat yhteisöissä valtaa toisten yli käyttäviä johtajia, rohkeita sanan selittäjiä ja vallankaappajia.

Taito väitellä vastaan tai puolesta, esittää argumentteja rajatun diskurssin sisällä rajallisesti, on tiedon ja totuuden pätevä tieteellinen perusta. Juurensa retorisiin perusteisiin Moderni etsii oikeuskäytännöistä ja tuomioistuimista, joissa todistajana uskottava on vain niukkasanainen ja ilmeeton todistaja. Todistajan subjektiivisuus on tämän objektiivisuus¹⁵. Tämä syyllisten tai syyttömien asiaa ajava vakuuttaja välttelee lavertelevaa kieltä ja kuvailevia adjektiiveja, jotta antaisi mahdollisimman pätevän vaikutelman itsestään todistajana ja tunnustusten antaja.

Moderni tunnustaa vain tietyllä tavalla tietynä aikana tiedetyt traditiot. Muutosten mahdollistaminen on minimaalista, koska historiallista mainetta ansainneet metodit ovat tosiksi toisaalla todistettuja ja niitä on riittävästi. Kielipelin konventioiden noudattaminen antaa oikeutuksen oikeassa olemiselle.¹⁶ Tiede on perusteltua faktaa ja perusteet punnitaan kielen käsitteissä sekä tavoissa käyttää kieltä – käytäntöjä käsittämättä. Runoilulle ei ole tilaa tietämisen

¹⁴ Muun muassa Karen S. Kitchener & Patricia M. King (1996, 179–186) esittelevät 7-portaikkomallia, jonka mukaan tietämistä koskevat oletukset muuttuvat reflektiivisten pohdintojen kehittyessä. Mallin ensimmäinen ja vaatimattomin porras on heidän mukaansa pienten lasten taso, jolloin uskomuksia ei perustella.

¹⁵ Haraway (1997, 24–27).

¹⁶ Beck (1994, 114, 147) kirjoittaa traditioiden merkityksestä kielipeleissä. Hänen mukaansa tradition eheyteen kohdistuva uhka koetaan usein kohdistuvan nimenomaan minän eheyteen ja että traditiot ovat keino ratkaista erilaisia konflikteja diskursiivisesti. Traditioita säilytetään diskurssien avulla ja että ne säilyvät vain niin pitkään kuin ne on mahdollista perustella diskursiivisesti.

tiloissa. Runoilu¹⁷ repii rikki raameja ja raamit ovat Modernin rohkeus. Modernin ulkoinen muoto määrittää ja määrää niin sisältöä kuin sen määrääkin.

4.2.2 Subjekti on mitätön, ellei se ole objekti

Identifioituminen yhteisöihin kertoo, että yksilö on hyväksytty ja hänellä on arvo kyseessä olevan yhteisön kautta.¹⁸ Tietäminen, järjen järjestelmällinen maailma, sulkee erityisyyttä pois erilaisuutena, joka on uhka saavutetulle stabiliteetille ja arvovalloille tässä ja nyt sekä tulevaisuudessa. Yhteisöt ja niissä olevat auktoriteetit ovat asettuneet pitämään yllä tietynlaista tasokkuutta ja tämän ylläpitämiseksi tarvitaan kuvia sekä niiden kauaskantoista kunnioittamista. Kuvat, jotka eivät elä eivätkä kosketa kokemuksellisesti, takaavat teorioiden tulevaisuuden. Elämyksellisyyttä ehkäisevä epistemologia tekee ja teettää subjekteista objekteja, jotta sen oma subjektiivisuus olisi mahdollisimman mahtavaa. Subjektina objekti elää vain elokuvissa.

Modernin identiteetti on objektiivisuutta, pysyvyyttä ja yhteisöllisyyttä. Tulevaisuus on tuntematon, anonyymiydessään arvaamaton ja sen vuoksi Moderni suunnittelee ja varautuu siihen kaikin keinoin. Kokonaisuuksien hahmottaminen *hajoita ja hallitse* -menetelmiä apuna käyttäen tuo turvan tunteen tilanteisiin, joista tarkoituksenmukaista on eliminoida yllätykset ja sattumanvaraisuudet pois. Merkityksellisyys rakentuu sen varaan, mikä on pysyvää ja mikä voidaan sellaisena saavuttaa. On tärkeä, että on pysyviä ihmissuhteita, pysyvä työpaikka, pysyvä asuinympäristö, pysyvä positiivisuus, pysyvä asema-aukio, pysyvä käsitys itsestä ja maailmasta, pysyviä nimiä ja käsitteitä, pysyviä teorioita ja palvelonnan kohteita, suunnitelmia, esityslistoja, ohjelmakokonaisuuksia... ja strategiat niiden saavuttamiseksi ovat pysyviä.

Modernin näkökulmat ovat isoja aaltoja, suuria linjoja, kuuluisia, näyttäviä ja varmaksi vakuutettuja valtavirtoja. Modernit tietotulvat torjuvat pieniä puroja, uuden elämän symboleita. Niiden synnyttäjälle ei löydy sijaa Modernin majataloista. Moderni rakentaa suuria saleja, joissa ollaan hiljaa ja kuunnellaan kauniita korulauseita. Keskusteleminen on kielletty. Tavallisen työläisen tarpeisiin hiljaisista tietotaloista saa tiloja etsiä, ja jos sattuu sellaisen löytämään, se osoittautuu usein ahtaaksi, homeelta haisevaksi ja epäergonomiseksi, aikansa eläneeksi eksegetiikaksi.

Lapset ynnä muut pikkuobjektit subjektiivisine sanoineen ovat Modernin kiusallinen konflikti. Elämän alut ovat kautta aikojen horjutelleen pysyviä rakenteita: vaatien aikaa, tilaa ja rahaa, karkottaen ystäviä ympäriltä kasvattamatta kuitenkaan korkoa Modernin yhteiskunnallisilla arvomarkkinoilla. Aikansa

¹⁷ Taiteella on kyky ylittää rajoja ja tuoda yhteen erilaisia. Taide avaa olemisen mahdollisuuksia, yhteisyyden löytymistä palauttamalla meitä johonkin "alkuperäiseen". Tästä esimerkin tarjoaa Tontti (2005, 9) kertoessaan, kuinka Derrida ja Gadamerkin saattoivat löytää yhteisiä polkuja heitä yhdistävän Paul Celanin runouden kautta (ks. myös Derrida 2003).

¹⁸ Erkkilän (2005) tutkimus nostaa esille tunnustuksen saamisen tärkeyden yhteisössä ja yhteisöltä. Tunnustuksen saaminen on merkityksellistä arvostuksen ja elämän hallinnan kannalta. Mikäli ihmisellä on tunne siitä, että hänen äänensä ei kuulu, hän ei voi myöskään kokea, että hänellä olisi valtaa tärkeinä pitämiinsä asioihin.

lapset eivät osaa olla hiljaa ja hiljentyä silloin, kun pitäisi ja siellä, missä pitäisi. Modernin pysyvyys työmarkkinoilla joutuu koetuksille, kun uudet ajattelijat eivät kuvia kumartele, eivätkä kiinnostu iänikuisista monumenteista. Ihmistaimet asettavat kyseenalaisiksi kaikki aikaisemmat aivoittelut ja kasvatuksen korkeapinnat, kadottaen kaiken pysyväksi tarkoitettun – sen, mitä Moderni kipeästi kaipaa ja kaukaa koskettelee. Lapset horjuttavat Modernin hyvinvointia, ja Modernia. Sitä paitsi Moderni pelkää totuutta lasten suusta. Lapsille pitäisi olla läsnä, henkisesti ja fyysisesti aina saatavilla ja se ei yksinkertaisesti sovi Modernin yksiselitteiseen ymmärrykseen.

4.2.3 Lukuohjeita ja tulkinnan oppaita

Ihmisyys rakentuu järjen ylistykseen. Koulutus ja oppiminen, erityisesti sanojen, symboleiden, nimien, käsitteiden, kulttuureiden, aikakausien, vuosilukujen, numeroiden, yhtälöiden, ideologioiden, teorioiden, kaavojen ja monenlaisten mallien muistaminen sekä ulkoa opettelutaitojen kehittäminen ovat arvoja, jonka perustalle yhteiskuntaa rakennetaan. Oppiminen on niin sanottua tallettavaa oppimista.¹⁹ Mitä kookkaampi kapasiteetti on toistuvasti tallentaa ja säilyttää muistiin kopioituja komplekseja, sitä valovoimaisempaa on ihmisviisaus. Kirjoilla on valta oppimisprosesseissa. Niitä painetaan pilvin pimein, jotta koulutuskonteksteissa riittäisi materiaalia muistettavaksi. Materialismi on muukalaisuutta, joka pidetään piilossa, kun sivistisyhteiskuntaa ryhdikkääksi rakennetaan.

Teksteistä löytyy aina yksi totuus ja yksi tapa tulkita sitä. Moderni törmää yhdessä toisten Modernien kanssa hermeneuttisiin ja semanttisiin tulkinnan ongelmiin. Useampia näkökulmien esiin nouseminen sekoittaa systeemien stabiiliteettia. Jotta hierarkiat pysyisivät paikoillaan, Moderni luo lukuohjeita ja tulkinnan oppaita, kuinka tekstejä, kuvia ja sanoja voidaan yhteisesti ymmärtää ja käsitteellisesti käsittää.²⁰ Lukuohjeet ovat sidotut instituutioiden ja yhteisöjen kyseenalaisiin käytäntöihin, joihin näennäinen liittyminen eli niin sanottu sosiaalistuminen on edellytys ymmärtämiselle ja ymmärretyksi tulemiselle. Auktoriteettien kyky konkretisoitua kyvyssä hallita hallitsematonta, ikuisina keinoina sanktiot suorittamattomasta standardista tai sen väärin tulkitsemisesta ja palkinnot suoritettusta eli auktoriteettien tunnustamien ajattelustrategioiden mukaan toimimisesta.

Tulkinnan ongelmat ovat Modernille kyvyttömyyttä käyttää tietoisuutta ja kieltä ymmärrettävällä tavalla ja ongelma ratkaistaan edelleen kirjojen avulla – tekstejä tarkemmin tulkitsemalla. Tulkinta on Modernin vallankäyttöä. Se ajaa omia näkökulmiaan ja asioitaan vakiinnuttamalla itseään, omia tulkintojansa ja ikuista identiteettiään. Vallan käyttönä tulkinta ilmenee muun muassa siten,

¹⁹ Freire 2005, 75–79.

²⁰ Kovalan (2004, 78–83) mukaan moderni protokolla ohjaa näkemään joitakin piirteitä ja olemaan näkemättä joitakin muita. Lukemisen tapa merkitsee liittymistä tiettyyn tulkintayhteisöön sen käytäntöjen välityksellä, ja että juuri tuolla yhteisöllä on tarjottavanaan myös tietynlainen identiteetti.

että jollekin kirjoitetulle tekstille tai sanalle ihmisen inhimillisistä auktoriteettia-semista käsin ohjataan antamaan yksi ja tietty ajaton merkitys tai tulkintamalli.

4.3 Moderneja käytäntöjä ja epäkäytäntöjä

4.3.1 Rakkaus on rajallista

Moderni ei suvaitse rajojen rikkojia, esimerkiksi tutkimusmatkoja liian tuntemattomissa tai liian tutuissa kulttuureissa. Keskitiellä kulkeminen on kohtuullisuuden kunnioittamista ja rajat ovat sitä varten rakennettuja. Rajaaminen on tärkeää, sillä niiden ulkopuolella piirittää *paha*. Moderni tietää, missä paha asustaa ja millainen se on. Moderni on vilpitön tiedossaan ja uskomuksissaan, ja sen vuoksi usein uhrautuu mieluummin itse. Kiire, stressi, uupumus, burn out... ovat outoja ilmiöitä, joita Moderni ei tunne tai ei ainakaan tunnusta. Modernin omista aikatauluista löytyy tilaa toiselle, ettei tämän tarvitse pelätä tulevaisuutta ja sen tuntemattomuutta. Moderni pitää statuksensa ja antaa vastauksia. Vastaukset ovat niitä, joita maailma kaipaa. Ne ovat kysymyksiä korkeampiarvoisia. Mitä nopeammin vastaus löytyy, sitä suuremmaksi Moderni kokee ontologisen olemuksensa. Vastaukset ovat universaaleja totuuksia, Modernin mielikuvitusta, joilla tämä turmeltunutta maailmaansa muotoilee.

Moderni maailma rakentuu ehtojen varaan. Moderni erittelee, tyypittelee, kategorioi, luokittelee, rakentaa normeja ja marginaaleja. Moderni uskoo kykynsä tehdä ne oikein ja oikeudenmukaisesti. Se ei epäile, eikä tiedä edes teeskentelevänsä. Moderni ei halua nähdä näkymättömiä ympärillään ja jos se niitä näkee, syy sopimattomuuteen löytyy jostain muualta kuin moderneista tavoista ajatella ja toimia. Modernin pysyvät, varmuutta vakuuttavat lujat rakenteet näyttäytyvät moderneissa yhteisöissä siten, että kaikki kulkevat samaa reittiä – ja niin kuin aina ennenkin. Nimiä (mitä tahansa) ei saa vaihtaa, koska silloin syntyy sekaannusta ja joku voi eksyä matkallaan. Tutut nimet luovat turvaa ja niiden avulla tunnistetaan, kuka olet ja kenen ryhmään kuulut. Nimet määrittävät, kuljetko oikeaa tietä, käytätkö oikeita menetelmiä ja onko tietosi ja tapasi toimia juuri nyt se oikea. Sitoumukset ovat pyhiä. Niiden rikkoja saa pettäjän leiman ja kärsii ansaitusta alemmuudentunnosta. Moderni osaa syyllistää ja syyttää. Kipuun ja kärsimykseen löytyy konkreettinen kertomus, kausaliteetti konteksteineen.

Epävarmuus Modernin omassa ontologiassa synnyttää epistemologiaa, joka rajaa rakkautta ja jolle rakkaus on rajoja. Luottamuksesta luopuminen ja lähimmäisten loitontuminen lisäävät arjen aherrusta. Kohtaamiset kiireineen ovat kohtuullisia vain kahvioissa tai lähikaupan kassalla. Yksityisyyttään Moderni vartioi huolellisesti. Koti on pyhä, samoin uskonto ja isänmaa. Moderni ei halua häiritä ketään, keskeyttää kenenkään kuulumisia ja välttelee tunkeutumista toisten reviiirille. Sitä samaa se odottaa naapureiltaan. Ovet ovat avoinna vain niille, joiden sukusoluilla on sama syntyperä. Modernin sisäinen turvatto-

muus saa sen kiinnittymään ja kiintymään traditioihin ja sen toistamiin tabuihin. Ne ovat sille turvakallio, metallia ja terästä – kantavia rakenteita, kunnes rakenteet eivät enää kannaa.

4.3.2 Naamioiden takana tunteilua

Moderni tahtoo olla tietoinen, mistä tultiin, missä mennään ja mihin lopulta päädytään. Tietämättömyys on tyhmyyttä, jonka vain piiloinen voi paljastaa. Yhteys toisiin yksilöihin tarkoittaa yhdessä ymmärtämistä, äänetöntä älyämistä dialogisuutta ylistävien monologiin äärellä, kun korokkeelle kivunnut keskustelelee kattorakenteiden kanssa. Moderni – rauhaa rakastavana – haluaa vältellä erimielisyyksiä ja sen vuoksi myös avointa kohtaamista. Se pelkää omien tunteiden ja mielipiteiden paljastamista, ellei siihen asema, virka tai muu arvovalta anna lupaa tai jopa pakota. Vain auktoriteetteihin vetoamalla – tai tunnistamattomalla nimimerkillä – on mahdollista puhua omasta puolestaan. Moderni naamioituu nolatuksi tulemiselta toisten Modernien joukossa. Se jännittää esiintymistä ja uusissa tilanteissa tapaamista. Apua kramppeihin Moderni hakee oppaista, jotka kertovat, kuinka kokemattomasta tulee kokenut ja miten vahvistetaan voimateoissa. Taitava Moderni tekee toistoja, jotka paisuttavat sen päätä ja jo ennestään isoa indeksiä. Toistoissa turtuneet tuntoaistit eivät häiriinny hälytyskellojen äänistä tai hervottomista harhaliikehdinnöistä, kun ylevä ykseysjulistus on vain raikuvia aplodeja vailla.

Modernin yritys on löytää pysyvä ja vakaa perusta ihmiskuvalle ja yleiselle moraalille. Se perustuu haluun pyrkiä eroon inhimillistä elämää luonnehtivasta epämääräisyydestä, sattumanvaraisuudesta. Sattuman-varaisuudet ja riskiriitaisuudet ovat ongelmia, jotka etiikka estää esille tuomasta. Vaitiolovelvollisuus voittaa sanan ja mielen vapauden. Moderni etsii pysyvää pätevyyttä ilman tapauskohtaista harkintaa. Sopivien saplunoiden löytäminen ja niihin sitoutuminen on sosiaalistumista Modernin sivilisaatioon. Saplunoituminen eliminoi elämää ja sen yllätyksellisyyttä. Moderni ei ymmärrä yllätyksiä. Niitä ovat muun muassa yllätysvieraat, jotka sekoittavat selkeitä suunnitelmia ja Modernin jokapäiväisiä rutiineja.

Moderni etsii universaaleja kriteerejä ohjaamaan ihmisiä oikein Modernissa maailmassa. Elämä on sen vuoksi enemmänkin paikallaan pysymistä. Moderni valta osoittaa tuon paikan säilyttääkseen sen myös seuraaville sukupolville. Moderni käyttää aikansa Oikean etsimiseen ja saa siunauksen suuremmiltaan. Välttääkseen muutoksia ja irtolaisuutta, joita muukalaisuus vieraalla maalla saattaisi aiheuttaa, Moderni piiloutuu yksinäisyydeltä Modernien rakenteiden maailmaan, tuttuun ja turvalliseen viitekehykseen ja liittoon, jossa tunteet ovat toisarvoinen tekijä.²¹ *Identiteettikriisi* on seurausta muutoksista ja niiden aikaan saamista epävarmuudesta. Identiteettikriisi on tila, josta on pyrittävä nopeasti tasapainoon, palattava sinne ja siihen, mistä lähdettiin liikkeelle. Se

²¹ Saresman (2005, 60) mukaan modernia länsimaista yhteiskuntaa määrittää yhteys, joka perustuu laskelmoiville ja välineellisille ihmissuhteille, ja jossa eläminen aiheuttaa helpommin yksinäisyyttä kuin läheisyyden ja tunteiden perusteella syntyneiden sosiaalisten suhteiden tyyli.

saa elämään yhä uudelleen mennessä ja sen muistoissa, kaivamaan historian kirjat ja kirjeet esille sekä huokaamaan haikeana ”Oi, Niitä Aikoja, ne tahtoisin niin elää uudelleen...”

4.3.3 Tietäminen lisää tarvetta tietää lisää

Moderni tietää, että käsitys minästä ja maailmasta rakentuu vuorovaikutussuhteissa, joissa saadaan tietoa siitä. Modernin tahto on tietää, mitä muuta noissa vuorovaikutussuhteissa tapahtuu, jotta niissä voisi oppia jotain enemmän. Kasvatus sekä kodin ja koulun kasvuympäristöt ovat Modernille tärkeimmät todistusaineistot ja niille uusien ohjeistuksien ohjaaminen todentaa tietäjien arvovaltaista argumentaatiota. Koti ja koulu muokkaavat ihmisen tietoisuutta tiettyyn suuntaan, mistä paluuta ei ole tai ainakin sen tiedetään olevan hyvin vaikeaa.

Tahto tietää enemmän synnyttää tieteellistä tutkimustoimintaa ja tapoja olla tietoisempi. Tutkimustulosten perusteella säädetään suosituksia suunnitelmiseen, joiden tiedostaminen tuottaa parempaa pätevyyttä. Papereissa punnittu pätevyys on kasvattajien ja opettajien tehtävää niin helpottamassa kuin hankaloittamassakin. Byrokratialla riittää resursseja ja aikaa pyöritellä paksuja pinojaan; suunnitelmia ja suunnitelmien laatimista, jotta suunnitelmat toteutuisivat ja suunnitelmia siitä, miten niitä tulisi toteuttaa. Käytännön tasolla, valmiiksi suunnitellun tietämisen todellisuudessa – tietoisuudestaan huolimatta – Moderni menettää tiedon hallinnan. Moderni tietäjä tarvitsee toipumislomaa ja vaipuu omaan vajavaisuuteensa.

Jotta Moderni tietäisi, mistä vajavaisuus variaationsa ammentaa, syiden selvittäminen ja syyllisten etsiminen on Modernin seuraava tutkimustehtävä ja siihen suunnitelmien laatimisoperaatio. Tieto on Modernin ulkopuolella ja sieltä sitä edelleen etsitään. Moderni etsii selityksiä aina suuremmista tilanteista. Se tavoittelee isoja kaloja merta edempää, kaukaa ja kaukomailta, joskus jopa tähtien tuolta puolen. Kommunikointi kokonaisuuksien kanssa perustuu analyttiseen ajatukseen ”murskata palasiksi, hajottaa, eritellä ja jaotella”, minkä seurauksena syntyy ulkoapäin ohjattua, bonuspaineilla pakotettua hetkellistä muutosta sekä muutosvastarintaa. Muutosprosesseissa identifioidutaan johonkin itselle vieraaseen ja tuotetaan tekotodellisuutta, immateriaalista materiaalia, joka ei kykene kokemuksellisesti uusiutumaan eikä saamaan aikaan uusiutumista ympärillään. Moderni minä on edelleen se sama, mikä oli ennen sitä.

4.4 Modernit teorian ja käytännön raamit repeävät

4.4.1 Päämäärätietoinen urakoitsija

Moderni etsii päämäärää elämässään. Tietoisena siitä se työskentelee tarmokkaasti ja näkee vaivaa vaelluksessaan. Työn tekeminen tuo tarkoituksen Modernin maailmaan. Elämä on kipua ja kärsimistä, jotta kruunu olisi joskus kir-

kas ja kaikki velat maksettu. Yhteiskunnan ylijäämät ovat huomiotaloutena hartioilla. Siitä huolimatta ja juuri sen vuoksi Moderni ei omaa leiviskäänsä levittele laajemmalle. Modernin ylpeys ja itsesiittoisuus laatii sille päämäärällisiä projekteja ja työläitä tavoitteita.

Raaka-ainetta tulevaisuuden visioihin löytyy laatikoista ja lokeroista. Varastohuoneet ovat kuolleita kalvoja täynnä ja mitään sanomattomasta materiaalista ei ole puutetta. Sen keskellä Modernin silmät sumenevat ja luovuudelle ei löydy tilaa leikkiä. Ura on edessä ja takana, orjuudella ja orjuudessa sinne ohjattu. Rahaa, ystäviä ja vaikutusvaltaa – päämääränä Modernin uljaissa uskomuksissa, tiedostamattoman piiloisissa unelmissa. Voittajien voittokulkuun osallistumalla pienikin rivi voi tuoda määränpäin tähän ja silloin määrällä päässä ei enää ole väliä.

Moderni tietää, milloin päämäärä ja tavoitteet ovat oikeat tai väärät, hyvät tai pahat, arvokkaat tai arvottomat. Menestymistä mitataan Modernin mikro- tai makromalleilla. Tavoitteiden saavuttajat palkitaan arvosanoina, -pisteinä ja -papereina, jotka paksuna pinona antavat arvoa Modernin painavalle paramet-rille. Vastaukset ihmisen inhimillisyyteen ovat nekin valmiina. Ne löytyvät ap-teekin hyllyltä niitä neuvottomana kysyvälle. Väsynyt ja päämäärätietoinen puurtaja uupuu urakoidessaan ja ahkerasti ahertaessaan. Eläkepäivien elannosta se ei uskalla edes unelmoida.

4.4.2 Määräaikoja ja traditioita

Aika on Modernille kvantitatiivinen, suoraviivainen voittofunktio, jota kontrolloidaan erilaisilla, monin tavoin keskenään kilpailevilla kasvumittareilla. Muut-tajat mainostavat merkityksiä, joiden joustavuus kertoo vain jotain joutilaisuudesta. Aika on rajallista ja sen yhteys yksimielisyyteen kiinteä. Määräajoista poikkeamisen seurauksia ovat sanktiot myöhästelystä, kurinpitoa ja sakkoja. Muutokset synnyttävät kaaosta ja ovat osoitus rajojen röyhkeästä rikkomisesta, valta-asemien viettelemisestä. Säännöllisiä määräaikoja noudattamalla ja rutii-neihin luottamalla Moderni rakentaa suojamuurin ympärilleen – kaavat, joihin ja joissa se kangistuu.

Moderni hallitsee aikaa tai ainakin kuvittelee niin tekevänsä. Kalentereiden kautta kehitetään kasvua. Kellon avulla mitataan kyky tehdä tulosta ja tuottaa tehokkuutta. Mitä muodikkaammin Moderni mukautuu maailmaansa, sitä tarkoituksen mukaisempia tuloksetkin ovat. Modernin yksi mielilausehduksista kuuluu ”tyhmästä päästä kärsii koko ruumis”. Tyhmyydestään eroon pääsemiseksi Moderni tuhlaa aikaansa alkeisiin, täydentää tietoisuutta tenttimällä ja viettää vapaa-aikaansa vieraudessa. Uupumus on uhkakuva, jonka karkottamiseksi kouluttajat kutovat kurssija kasvussa kipuileville. Kurssien kutominen kadottaa kipua kutojien omasta kasvusta ja karikatyyrit elävät käytännöissä kenenkään niitä kyseenalaistamatta.

Moderni tutkimus ja toiminta on traditioin raamitettua. Ilman viitekehyksiä vaarana on syntyä liikaa ristiriitoja ja objektiivisen totuuden muodostaminen käy tällöin hankalaksi. Objektiivinen yksinäisyys välttää monimielisyyttä. Moniäänisyys voisi rikkoa valtasuhteita, murtaa vanhoja merkityksiä – ja syn-

tyisi pian jotain uutta. Uusi on pelottava tuntematon, joka ennakoimalla eliminoidaan. Modernilla ovat vastaukset oikeisiin kysymyksiin. Väärät kysymykset saattaisivat osoittavat vain Modernin tiedon mitättömyyden. Moderni ei ole kiinnostunut kohdallisuudesta, aidoista ja autenttisista äänistä. Ne ovat Modernille kuin vastasyntyneen vauvan epämääräistä jokeltelua, josta ei saa mitään selvää. Moderni tallentaa jokeltelua, litteroi sen ja tekee siitä itse järjestelmällisemmän ja ymmärrettävämmän tarinan, tieteellisen tutkimusraportin. Moderni tutkija opettelee tulkitsemaan aitoja ääniä oikein – siten, kuin auktoriteetit avuttomia opettavat, perehtyy eettisiin kysymyksiin korkealentoisesti ja saa aikaan tylsän tieteellisen selonteon, jota ymmärtävät ja arvostavat vain sivistyksen saavuttaneet, *Modernin kaltaiset*.

4.4.3 Modernin murtuminen – alku uudelle aikakaudelle?

Moderni on kiusattu kiusantekijä. Se on kiusaantunut kysymyksistä, ongelmista, kyselijöistä ja kyseenalaistajista. Ristiriidat: olemisen, elämisen ja kasvun kipeät kysymykset ovat vastausta vailla. Tiedon portaot eivät ole onnistuneet niille järkevää selitystä antamaan, vaikka Moderni on uuvuttanut itsensä noita portaita edestakaisin juostessaan. Moderni etsii ja laatii karttoja, jotta eksyminen estyisi erheellisyyteen. Kartat kertovat erilaisia totuuksia todellisuudesta. Ne ovat ristiriidassa itsensä kanssa sekä toisten tekotodellisuuksien kanssa. Modernin rohkeus ei riitä riskin ottoon, todellisuuteen kartattomana ja kompassittomana tutustumiseen. Moderni ei uskalla astua ilman viisauden viittaa ja vallan valtiikkaa elämän keskelle, missä joutuu kysymään ja paljastamaan oman keskeneräisyytensä sekä jatkuvan kasvun tarpeensa.

Moderni käsitys kasvatuksesta, kehittymisestä ja oppimisesta rakentuu järjestyksen säilyttämiseen, hiljaisuuteen ja hyveiden hartaaseen harjoittamiseen. Epäjärjestys ja kaaos on vain väliaikainen tila, jolloin ote ornamentaalisuuden oikeaoppisuuteen on hetkellisesti herpaantunut. Tieto itsestämme ja ympäröivästä maailmasta edellyttää rationaalisia toimenpiteitä ja johdonmukaista ohjausta, jotta täydellisyys todentuisi edes teoriassa. Moderni laatii yleispäteviä agendoja, jotka ovat sen oikeutus opastuksen saamiselle ja antamiselle. Säännöistä poikkeamista pidetään pahasta poikivana potenssina ja yksilöiden erityisyys ei saa etuoikeuksia tietämisen traditioissa. Moderni on säännöllinen ja sen vuoksi myös suunnitelmallinen. Päivän sana on rauha. Muodikkaita muotomenoja, ulkokultaista uskottavuutta, klassista konservatiivisuutta ja rauhallisia rituaaleja – niitä Moderni rakastaa, sekä lepoa ja syvää unta.

Levon kadotessa kyynisyyden kylmät kategoriat iskevät myös Modernin omaan olemiseen. Kauniin mustavalkoista puhtautta ja uljasta olemusta muotomeneineen koetellaan tauteja kantavassa ja universaaleja ongelmia aiheuttavassa sekasortotilanteessa. Syövän tavoin säälimättömästi etenevä tuhon enkeli saa Modernin katsomaan itseään peilistä ja näyttää sieltä kuvan, jonka edessä Moderni muuttuu. Heijasteisuutensa ja oman peilikuvansa löytänyt Moderni myöntää heikkoutensa ja kyvyttömyytensä hallita haurasta olemustaan. Hyväveli ja -siskoverkostot ovat tuhkaa pesässä. Sielun siltojen sortuminen saa myös järjen rakennelmat murenemaan ja Postmodernin henki puhalletaan Modernin

homofoniaa täydentämään. Kun Moderni löytää itsestään ja itsessään asuvan Postmodernin, häkistä vapauteen pyrkivän vangin, se kyseenalaistaa raskaita rakenteita, joiden avulla ei enää elämää eletä ja siinä edistyttyä. Moderni seuraa taiteilijoiden jalanjälkiä – Postmodernin inspiraatiot ovat istutetut.

Kahden maan tango

*Aika on tietää, aika tuntea.
Yhdessä osaako ne tietään kulkea?
Länsi ja itä toisensa kohtaavat,
nälkäisinä unelmiaan jahtaavat.
Tanssiin kaksi tarvitaan,
hidasta, nopeaa vuorottelemaan.
Askeleet hukassa on elämän,
työn ja taakan keveän.²²*

4.5 Postmoderni eläviä kasvoja etsimässä

4.5.1 Tieto on arvoaan vailla olevia tarinoita

Postmoderni on konflikti kaikessa. Pelkästään nimi *Postmoderni* synnyttää ongelmia ja erimielisyyksiä. Jos Postmoderni on ennen ja jälkeen Modernin, niin mihin se Modernia siinä välissä tarvitsee? Onko Postmodernia edes olemassa ja voiko sitä määritellä? Jos on ja voidaan, onko Postmodernilla oikeus tulla esiin yhtä arvokkaalla ja epäarvokkaalla tavalla kuin Modernin? Millainen on Postmodernin status Modernin rinnalla, johon se tietoisista etäisyyttä erityisyydellään pyrkii rakentamaan?

Postmodernin tieto on tarinoita, kertomuksia ihmisen monimuotoisesta elämästä, kuvia uuden syntymästä ja vanhan kuolemasta. Tarinoiden tarkoitus on vaikuttaa, puhutella, herättää ajatuksia ja keskusteluttaa kanssamatkaajia. Tarinoissa on tietoa ja totuutta, joka perustuu todentuntuun (tai epätodentuntuun) ja luovaan dialogisuuteen vastaanottajansa kanssa.²³ Tiedon arvo on heijasteisuutta, kyvykkyyttä vaikuttaa tunteisiin ja sitä kautta myös ajatusmaailman tietorakenteisiin. Valta-asemat – sikäli jos ja kun niitä on – ovat tunnetaidoille perustuvia yrityksiä olla arvostettu yksilöllisesti ja arvostaa yksilöllisyyttä. Postmoderni uskoo elämänmakuiseen inhimillisyyteen ja paljastettuun ihmissyyteen.

Postmodernille autenttinen oleminen on elämisen edellytys. Kirjaviisauden ja tietoteoreettisen oppineisuuden sijaan Postmoderni rakentuu taiteellisuuden rosoisista resursseista, joiden avulla on mahdollista ennakkoluulotto-

²² Runo on sovellutus Sillanpään Takes 2 to tango-musiikkikappaleesta.

²³ Esimerkiksi Lincoln & Denzin (1994, 579) tarjoavat vaihtoehtona väitelauseiden argumentaatiolle todentuntua, *verisimilitude*, joka perustuu lukijan kykyyn eläytyä tarinaan.

masti kohdata useita haasteita ja vaihtoehtoja täynnä oleva maailma. Muutosprosessit tiedoissa ja taidoissa lähtevät liikkeelle yksilöistä, jotka uskaltavat uskoa itseensä ja asiaansa. Yksityisyys ja sisäisen yrittäjyyden monet muodot etsivät arvoaan yleispätevien yhteiskuntasektorien rinnalla. Kilpailukenttä on sama kaikilla, mutta sarja ja säännöt poikkeavat toisistaan.

4.5.2 Objektiivisuuden harha vain haaveissa

Postmodernin ajattelun mukaan tieto on jatkuvasti muuttuvissa, erilaisissa kieleleissä kehittyvien vuorovaikutusprosessien väliaikainen tulos.²⁴ Tietämiseen vaikuttavat kaikki ne kontekstit, joista käsin ihmiset tarkastelevat todellisuutta. Tietäminen on aina jostain ainutlaatuisesta näkökulmasta näkemistä ja sen vuoksi subjektiivista. Totuus on yksi paikallinen näkemys todellisuudesta. Postmoderni hylkää modernistisen oletuksen tiedosta ja totuudesta. Sen mukaan ei ole olemassa yleispätevää, universaalia tietoa, jota perinteinen yliopisto, *universitas* tavoittelee.²⁵

Postmoderni kyseenalaistaa perinteisiä tieteen keinoja ja eri instituutioiden kykyä vastata totuuksista ja totuusnäkemyksistä.²⁶ Tiedon luonne universaalista, suuresta narratiivista aikaan ja paikkaan sidotuksi kertakäyttökäsitykseksi koettelee faktan ja fiktion rajaa uusissa menetelmissä ja tutkimusotteissa. Rajat ovat rajoja ihmisten mielessä ja näiden rajojen avarruttua myös romaani- muotoisia julkaisuja voidaan pitää pätevänä tutkimusraportteina.²⁷ Postmoderni tapa jäsentää todellisuutta haastaa totuuden etsijät hetkellisesti paljastettujen, elävien kasvojen ääreen.

Moni-ilmeisissä kuvakansioissaan Postmoderni tutkijataiteilija tekee ja teettää itsestään objektin, jotta se objektina saisi olla subjekti. Tuhat tarinaa etsivät tilaa, missä joku kykenisi kuuntelemaan ja kokemuksellisesti kohtaamaan. Vain arvoaseman Moderneissa yhteisöissä tai jopa niiden välillä saavuttaneen Postmodernin on mahdollista toimia objektiivisesti myös subjektiivisuudessaan. Silloin se voi antaa erityisyyden kuulua ja näkyä omalaatuisella tavalla – ellei se siihen mennessä kadota kyselevää ja lapsen silmin maailmaa katsovaa mieltä. Onhan maa jalkojen alla jälleen niin universaali ja modernilla tavalla perinteisen pätevä.

4.5.3 Tulkinta on taitoa sovittaa

Postmoderni uskomus ihmisen olemassaolosta perustuu ajatukseen, että ihminen on mielikuviensa kautta maailmaa muotoileva ja sitä sovittelevasti tulkitseva olento. Totuuksia ja todellisuuksia voidaan tulkita monella tavalla. Mieliku-

²⁴ Ronkainen (1999, 101–104) kuvaa postmodernia tieteenfilosofiaa historiallisesti konstruotuna erityisenä tapana ymmärtää tieto, todellisuus ja totuus, jolloin tieteellinen tietokin on vain yksi paikallinen diskurssi. Puhe tiedosta on puhetta tietyn diskurssin sisällä.

²⁵ Ks. myös Heikkinen 2001; Ronkainen 1999.

²⁶ Hall (2000) puhuu ”sulkeumista”, joiden oletetaan tarjoavan samastumisen mahdollistavia yhteisöjä, mutta jotka osoittautuvat aina keinotekoisiksi ja siten tilapäisiksi.

²⁷ Esimerkiksi Eisner & Peshkin 1990, 365.

vat, jotka kielen avulla ilmaistaan kertomuksina, ohjaavat ihmisen elämää ja vaikuttavat sekä tiedostamatta että tiedostettuina tuleviin valintoihin.

Tarinat tuottavat todellisuutta, joka on usein hyvin monimielinen. Toisaalta, ihminen ymmärtää itseänsä ja elämäänsä rakentamalla siitä mielenilmaisuja usealla eri tavalla.

Postmodernin käsitykset minästä ja maailmasta ovat erilaisia tulkintoja eri aikoina, fiktiivistä faktaa ja faktista fiktiota. Tietty teksti, puhe, tai mikä tahansa mielenilmaisuus merkitsee eri asioita eri ihmisille, ja samallekin yksilölle eri aikoina ja eri tilanteissa. Tulkinnat rakentuvat vuorovaikutusprosesseissa, joissa sekä tuotetaan että vastaanotetaan kertomuksia. Vuorovaikutus, niin kuin moni muukin todellisuuden ilmiö, voidaan nähdä niin kapeasta kuin laajastakin perspektiivistä, jolloin sille merkitysmahdollisuuksia tarjoaa kaikki ympärillä oleva, niin eloton kuin elollinenkin. Oppimista, kehittymistä ja kasvua voi tapahtua miten vain ja missä vain. Mielikuvituksen ehdot ja mahdollisuudet asettavat ehtoja ja mahdollisuuksia niin tulkinnoille kuin toiminnallekin.

Yhteistä ymmärrystä tavoitellaan hetkellisesti tietystä ajassa ja paikassa. Se koostuu autenttisista ja aidoista näkökulmista, jokaisen läsnäolijan osallisuudesta kyseiseen kokemukseen. Erilaiset tulkinnat eivät kilpaile toistensa kanssa, vaan ovat yhtä oikeutettuja ja yhteiselle kokonaisuudelle oman lisäarvonsa antavia. Tekstit tarjoavat useita merkityksiä ja merkitysperspektiivejä, joissa ja joiden avulla on mahdollista rakentaa rooleja ja elää niissä. Traditioiden toistaminen ei ole tärkeintä vaan kohtaamisesta kosketetuksi tuleminen ja sisäinen muutos ihmisen ajatus- ja tunnemaailmassa.

4.6 Postmoderneja käytäntöjä ja epäkäytäntöjä

4.6.1 Rakkaus on rajatonta

Postmodernismi ei perustu selkeisiin tapoihin erottaa ja osoittaa oikeaa tai väärää. On kyse tulkinta- ja näkökulmaeroista. Sen vuoksi postmodernismi on jatkuva tienhaara, missä varmuuden etsiminen tuottaa usein epävarmuutta ja vapautteen pyrkiminen riippuvuutta. Paetessaan rajoja Postmoderni törmää niihin. Yritys kontrolloida aikaa ja tilaa aiheuttavat kaaosta ja epäjärjestyttä. Jos yksi ongelma ratkeaa, se tuo mukanaan lukuisia lisäongelmia. Valtarakenteiden pyrkimykset luoda järjestystä synnyttävät vain kaaosta. Keinotekoiset menetelmät purkaa ongelmia saavat aikaan tarpeen luoda lisää keinotekoisia menetelmiä.²⁸

Postmoderni kasvatusta on jatkuvaa liikettä, missä epäjärjestys ja epätäydellisyys ovat pysyvä olotila. Kasvattaja kasvaa yhdessä niin sanotun kasvatuksen kohteensa kanssa. Kasvattajaksi ja opettajaksi ryhtyminen on antautumista itse kasvukipuihin ja jatkuviin riittämättömyyden tunteisiin. Tietoisuus siitä, että kasvu on kaikilla kesken, murtaa tahtoa käyttää valtaa toisen yli. Tämä merkitsee

---

²⁸ Bauman 1996.

muun muassa sitä, että Postmoderni asiantuntijuuskaan ei voi koskaan saavuttaa täydellistä tietoa itsestään tai maailmasta, vaan elämä on jatkuvien muutoksien keskellä selviytymistä. Postmodernin itsestään löytänyt tiedostaa, että minän on mahdollista olla enemmän kuin tietoisuus itsestä.²⁹ Minä on jatkuvassa muutoksessa ja se ei ole koskaan täysin läpinäkyvä, paljas ja alaston edes ihmiselle itselleen. Tällöin ei edes itseilmaisujen kautta rakentuva kuva kykene kattamaan kaikkia puolia elämästä, vaan olemisessamme on aina jotain salattua.

Postmodernin paradoksit tempaavat ihmisen uudelle oppimisen ja olemisen tasolle, jossa kysymykset ovat vastauksia arvokkaampia. Postmoderni on ikuinen kyselijä ja kyseenalaistaja. Se on kyllästynyt kaavoihin, jotka eivät kehity ja kunnioita käytäntöjen kompleksisuutta. Tajuton tarve tallentaa tietoa on aikansa elänyt tapa rakentaa käsitystä niin itsestä kuin ulkoisesta todellisuudesta. Postmoderni luo tietoa mieluummin leikkimielisyydellä ja huumorilla konteksteja elävöittäen ja huomiota herättäen.³⁰ Päivän sana on ilo. Oppiminen on niin sanottua huvipuistossa hauskanpitoa. Tietoisuuden tavoittelemisen merkitsee maailmanpyörässä pyörimistä mieluummin kuin tiedon portaille kiipeämistä ja siellä suoriutumista. Jatkuvasti vaihtuvat näkökulmat tarkastella maailmaa auttavat oppimaan uusia tapoja hahmottaa todellisuutta. Kasvu ja kehittyminen on nopeasti muotoaan muuttavaa, jonka vuoksi Postmoderni pyrkii tietoisesti näkemään sekä arvostamaan erilaisuutta ja toisenlaisuutta.

4.6.2 Naamionormeissa nääntymistä

Postmoderni on menettänyt luottamuksensa eri instituutioiden kykyyn antaa vakuuttavaa, pätevää tietoa sekä kantaa vastuuta vallastaan. Heikkoina hetkinä eli opittuun avuttomuuteen taipuvaisena Postmoderni turvautuu eri asiantuntijoiden neuvoihin ja ohjaukseen. Tällöin tiedon viehätys lisääntyy ja asiantuntijoiden valta kasvaa entisestään.³¹ Tieto on niin sanottu käyttöhyödyke, jolla saavutetaan valta-asemia yhteiskunnassa.³² Tietoisuus on Postmodernin tapa saavuttaa samoja ihanteita, joita Moderni hyvinvointiinsa kaipaa: rahaa ja rakkautta sekä niiden luomia erilaisia olemisvariaatioita. Postmoderni ajaa tasa-arvoisuuden ajatusta vähemmistöjä kuulemalla ja kuuntelemalla. Totuuden äänet löytyvät marginaaleista, syrjäytettyjen ja vähäosaisten ihmisryhmien kyvystä ihmetellä ja kyseenalaistaa vakiintuneita toiminta- ja ajattelumalleja. Postmodernismi on rajojen horjuttelija niin ideologioiden kuin yhteisöjenkin elämän kaareissa. Niiden sumentaminen on kutsumus, jonka toteuttamisella on kiire.

²⁹ Usher & Edwards 1994, 58.

³⁰ Suomalaista monumenttitaideita tarkastellut Lähdesmäki (2004, 320–321) pohtii postmoderneja strategioita, jotka hänen mielestään ilmentävät enemmänkin leikkiä, huumoria ja ironiaa kuin modernistinen ajattomuus, universaaliuden ja muistojen vakava vaalimistraditio. Ongelman tuo tulkintaan se, että leikkimielinen ilmaisu voidaan helposti ajatella muiston kohteen kyseenalaistamisena ja kritiikkinä koko muistamisen käytäntöjä kohtaan. ”Kuolleelle ei sovi nauraa...” Postmoderni pakenee merkkihenkilöiden poimimista, niiden näkyväksi tekemistä ja alleviivaamista.

³¹ Bauman 1996.

³² Lyotard 1985.

Postmodernin sisään rakennettu tarve olla koko ajan liikkeessä estää sitä kiinnittymästä ja kiintymästä yhteenkään paikkaan ja aikaan. Postmoderni välttää täydellistä sitoutumista mihinkään, keneenkään, mitenkään ja milloinkaan. Tavoitteena on, että nykyhetki ei sido tulevaisuutta sen enempää kuin menneisyys sitoisi nykyhetkeä. Postmoderni elää tätä päivää pyrkien tietoisesti hylkäämään huolen menneestä ja tulevasta.³³ Kaaosta Postmoderni ei näe kaaoksesta, koska se voidaan tulkita alastomaksi totuudeksi. Postmodernin pyrkimys on nähdä totuuden esille tuominen ainoana perustana vapaudelle ja vapautumiselle. Postmoderni haluaa vapauttaa itsensä ja lähimmäisensä naamionormeista, joissa se pelkää nääntyvänsä näkymättömäksi.

Eilisen ja huomisen huolista vapautumaan ja vapauttamaan pyrkivä Postmoderni epäilee Modernilla vallalla rakennettua vallattomuutta. Harhoistaan syytetty Postmoderni on usein vangittuna, minkä ei tarvitse kuitenkaan kertoa mitään sen syyllisyydestä. Kahleet – ulkoiset ja/tai sisäiset – kiristävät ja ne saavat etsimään itseyyttä, joka poistaisi menneisyyden kaikuja Postmodernin omasta olemisesta ja sen jälkeen ehkä myös ulkoisesta todellisuudesta. Menneisyys merkitsee usein epäpäteviksi osoittautuneita oppeja, osa- tai puoliotuoksia ja moraalisella yliotteella asetettuja vaatimuksia. Niihin yhä uudestaan törmätessään Postmoderni voi pahoin ja kärsii niin henkistä kuin fyysistäkin krapulaa. Modernin mahti on suurempi kuin Postmodernin, jos ja kun Postmoderni noudattaa sääntöjä, joihin se ei enää itsekään usko.

4.6.3 Tieto ja tunteet törmäyskursseilla

Tunteiden käsitteleminen on entisten käsitysten purkamista ja uusien kokonaisuusien jatkuvaa luomista. Tunnetaidoissa itseään ja toista kohtaan Postmoderni ei rakenna muistitiedon varaan, lastaamalla vanhaa uuden päälle, vaikka Moderni pysyviin tunneilmaisuihin ja elekielen erehtymättömyyteen vetoaakin. Tunteiden ja tuntemisen jatkuva heijastelu, niiden verbalisointi ja visualisointi sekä avoin kriittisyys tietoisuutta kohtaan ovat Postmodernin tutkimusmatkailua, jonka kautta minän ja maailman tuntemusta harjoitellaan sekä kansainväliseksi kasvetaan. Kasvaminen on itsessä ja toisessa olevaan kahlekuninkaaseen jatkuvia törmäilyjä, sen sitomaksi jäämistä ja siitä vapautumista. Pelon voittaminen tapahtuu askel askeleelta vallanhaluiseen sisäiseen sammakkoon tutustumisen kautta. Pelon voittaminen on tunteille tilan antamista ja niiden pelottavaa piilosta paljastumista. Kasvaminen ja kehittyminen ovat siten ristiriidasta toiseen etenemistä, piikkilangalla juoksua, jolloin kipua ei enää erota nautinnosta.

Tunteminen on Postmodernille tietämisen lähtökohta ja päämäärä.³⁴ Itsensä ja toisissa paljastuviin totuuksiin henkisesti kosketuksissa oleminen on

³³ Baumanin (1996, 184–185) mukaan postmodernissa maailmassa on ajan hukkaa pohdittava, millaisia vaikutuksia nykyisellä toiminnallamme on joskus tulevaisuudessa, ajassa, jota emme voi välittömästi kokea. Tieto, jonka tänään hallitsen, osoittautuu huomenna kuitenkin riittämättömäksi.

³⁴ Lyotardin (1989) mukaan postmoderni todistaa sen puolesta, mitä ei voida esittää. Se korostaa eroja ja pyrkii pelastamaan nimen kunnian.

Postmodernin tapa tutkia ja oppia tuntemaan. Aikaisempi tieto ja uusi tunteminen synnyttävät ristiriitoja ja aiheuttavat sen vuoksi hämmennystä sekä epävarmuutta. Kysymyksiin vastauksen odottaminen vaatii kärsivällisyyttä ja jos ja kun sitä ei ole, Postmoderni ajautuu Modernin törmäyskurssille. Sen jälkeen se kärsii moderni-traumastaan ja jää jumiin tietoteorioiden jähmeisiin jakojäänöksiin. Aikanansa eläneet etiketit kun eivät toimi enää tämän hetken todellisuudessa.

Postmoderni elämä rakentuu tavoille ja toiminnoille, joita ohjataan päivittäin uusille reiteille ja joiden nimiä vaihdetaan usein etukäteen ilmoittamatta. Viisas on se yksilö, joka välttää pitkäaikaisia sitoumuksia ja kauas suuntautuvia tutkimusmatkoja³⁵ tai uskaltautuu vapaaehtoisesti eksymään matkallaan koko ajan ja jatkuvasti. Rohkeus eksyä auttaa tutustumaan ja tuntemaan uusia asioita ja ilmiöitä. Rohkea eksyjä uskaltaa luopua varmistettujen asemien antamasta varmuudesta ja oppii sietämään epävarmuutta, joka aina liittyy eksymiseen.³⁶ Postmodernille kaikki kohtaamiset ovat kertomuksia ihmisyyden irrationaalisuudesta, joka irrationaalisuudessaankin on usein hyvin rationaalinen. Näiden kertomusten avulla luodaan monimuotoisia mielikuvia ja kykyä tulkita itseä sekä ympäröivää todellisuutta. Tunnetaidot ovat Postmodernin taiteellisuus, keino lähestyä modernin tietäväisyyttä.

4.7 Teoreettisten taustafilosofioiden loppunäytös

4.7.1 Päämäärä tuntematon, mutta laadusta ei tingitä

Postmoderni ihminen vaelttaa vailla tietoista päämäärää. Elämä on jatkuvaa jonnosta johonkin. Yksilö näkee vaivaa tietääkseen, kuka on, mistä tulee ja mihin menee – epikriisinä katoava ja ohikiitävä tragikomediala ilman esiripun laskeutumista. Kasvaminen ja kehittyminen ovat taidetta ilman kehyksiä ja/tai niitä useasti vaihdellen. *Identiteettikriisi* on postmodernin elämistila, missä eheän ja pysyvän minän löytäminen on mahdotonta.³⁷ Postmoderni identiteetti rakentuu vaihtoehtojen valintamyymälässä vaeltelusta sen tarjoamiin loputtomiin luovuuden mahdollisuuksiin. Päämäärä on tuntematon tilaisuus, joka useimmiten vaikuttaa varkaalta. Postmoderni maailma koostuu erilaisista vaihtoehdoista, joiden välillä valintojen tekeminen on vaikeaa. On vaihtoehtoisia ihmissuhteita, vaihtoehtoisia asumis- ja elinympäristöjä, vaihtoehtoisia elämäntyyplejä, mahdollisuus vaihtaa ammattia ja työpaikkaa, pankkia ja kauppaa, jotka edelleen tarjoavat vaihtoehtoisia maksu- ja talletusmuotoja, vaihtoehtoisia palveluja, kouluja, koulutusmuotoja ja tuotteita vaihtoehtoiseen makuihin ja elämyksiin.

³⁵ Bauman 1996, 271.

³⁶ Hellsten 2005, 15–16.

³⁷ Hokkanen (2002, 63) kuvaa identiteettikäsitteen syntysijaa ajan henkenä, jota luonnehtii homogeenisuus sekä muuttumattomat sosiaaliset ympäristöt. Mitä enemmän normeja on ympärillä, sitä parempi on elämän laatu. Postmodernissa yhteiskunnassa tällaisen ”identiteetin” löytäminen on kuitenkin mahdotonta.

Postmodernilla on käytettävissä vaihtoehtoisia hoitomuotoja ja terapioiden, vaihtoehtoisia menetelmiä, strategioita ja retoriikkaa. On useita mahdollisuuksia vaihtaa ehtoja arvoihin, kuvaan ja kuvitelmiin. Syntyy vaihtoehtoisia nimiä, käsitteitä, teorioita..., joiden ehdot perustuvat niiden vaihtomahdollisuuteen.

Postmoderni minä on fiktiivistä faktaa, jatkuvaa muutosta ja korostettua yksilöllisyyttä. Postmoderni yksilö pitää ideaalina sitä, että voi keskittyä tähän hetkeen ja siihen, mitä toivoo siltä ja itseltään. Tulevaisuus on hajatähtenä taivaalla, jota kohti Postmoderni tietäjä suuntaa askeleensa. Postmoderni tietäjä seuraa särkynyttä sirpalevaloa saadakseen ihmetellä ja palvoa aina sitä kirkkainta ja alastominta kuvaa elämän raadollisuudesta. Kertomukset kuolemasta ja kohtalokkaista ihmissuhteista kiinnostavat. Ne puhuttelevat hiljaisuudellaan sekä hiljentävät äänekkyydellään ja ovat täynnä kiihkeitä käännteitä. Monenlaisia skenaarioita syntyy tiuhaan tahtiin ja suunta voi niiden vuoksi muuttua kesken matkan. Tekniikan voittokulku on Postmodernin arvaamaton ja epäedullinen ystävä. Tämän ystävän avustuksella ja kanssa Postmoderni tähyilee tuntematonta päämääräänsä, joka lähestyessään muuttuu yhä utuisemmaksi ja vaikeammaksi ottaa haltuun.

Aika on Postmodernille ensisijaisesti kvalitatiivinen tekijä, laadulla loihdittuja ja sydämässä syntyneitä synteesejä. Postmoderni puhuu laatuajasta, mikä merkitsee läsnä olemista, mukana elämistä, kuuntelemista ja kokemuksellista kohtaamista. Laatu aika on kokonaisvaltaisen ihmisen luovaa lepoa ja oivaltamalla oppimista. Pehmeät menetelmät tutkia ja tietää ovat laatua, jota ei voi etukäteen määrittellä, mitata eikä rajoittaa. Laatu on koettuja ja elettyjä elämyksiä, tunneistimuksia, jotka jättävät jäljen mieleen ja makuihin. Laatu kutsuu mittareita muokkaantumaan, joustamaan suuntaan ja toiseen. Postmoderni rakentaa aikaa kvalitatiivisten tekijöiden varaan ja on sen vuoksi usein Modernin aikakäsityksistä kaukana. Sisältöön sijoitettu aika aikaansaa ajattomuutta, jota vain tunnollinen ihminen voi elämäänsä tavoittaa. Postmoderni ilmaisee itseään irrationaalisesti ja sitä ymmärtävät vain irrationaalisuuden ystävät, *Postmodernin kaltaiset*.

4.7.2 Kestävä totuus kaipaa kärsivällisyyttä

Postmodernismia leimaa tietoisuus inhimillisen elämän epämääräisyydestä, jolloin ainoa ja sekin hutera toivo minän pysyvyydestä ihmiselämässä rakentuu ajatukseen ruumiista. Ulkoisen olemuksen asema minän koostamisessa on yhä keskeisempää. Fyysisyyteen, sen voimaan ja kauneuteen uhrataan aikaa ja varoja. Se on käyntikortti, joka viestii kyvystä mukautua ja muuntautua, pysyvänä arvona ikuinen nuoruus ja sen villi vapaus. Ajatus sitoutumisesta johonkin vieraaseen ja tuntemattomaan ei kuulu Postmodernin ideologiaan. Poikkeuksena ovat piilosuunnitelmat ja *perhesuunnittelu*, joka jo nimikkeenä on harhaanjohtava. Kysehän on useimmiten raskauden ehkäisemisestä eli omien tekojen seurauksista pakenemisestä.³⁸

³⁸ Bauman 1996, 241.

Lapset ovat Postmodernille paradoksi – niin kuin moni muukin asia ja ilmiö elämässä. Lapset ovat käsittämättömiä, kärsivällisyyttä kysyviä ja saavat aikaan turhautumista vanhempien ja opettajien innovatiivisista yrityksistä huolimatta. Toisaalta, nimenomaan lapset ja lapsenmieliset ovat Postmodernille henkistymistä huokuva tietolähde. Postmoderni palvoo pienten aitoutta ja kykyä ihmetellä itsestään selvyiksiä itsestänselvyyksissä. Se näkee lapsissa vapautta, jota se kaipaa omaan olemiseensa. Postmodernin tahto on varjella lapsuutta ja tehdä kaikkensa sen eteen – ainakin teoriassa. Käytännön konkreettisisissa konteksteissa Postmodernikin väsyä ja hakee helpotusta vuorottelupaasta.

Vuorollaan vapaana ollessaan Postmoderni kirjoittaa kirjan ja/tai tekee tieteellisen tutkimuksen, joka rakentuu väljissä vaihtoehtoisissa viitekehyksissä. Tutkimus nostaa esille ristiriitoja, kyseenalaistaa ja reflektoi moni-ilmeisesti ja moniäänisesti. Metaforien tarkasteleminen oudoissa merkitysperspektiiveissä eli ihmisen pään sisällä, aiheuttaa hämmennystä usein puolin ja toisin. Raportti on johdonmukaisesti epäjohdonmukainen, minkä tarkoitus on arvostaa monitulkintaisuutta, herättää keskustelua, vaikuttaa ja puhutella jakaen kokemuksia ja ihmettelyn aiheita. Moniäänisyyden merkitys on murtaa vanhoja, vakiintuneita näkemyksiä ja luoda uusia horisontteja tarkastella sekä tutkia maailmaa. Postmoderni arvostaa autenttisuutta ja aitoutta. Se juoksee sen perässä antaakseen sille mahdollisuuden kuulua sellaisena kuin se on. Tavoitteena on luoda kertomus, joka olisi kiinnostava, vaikuttava, todentuntuinen, elämänmakuinen ja jota ymmärtäisivät muutkin kuin modernisaation mahtavimmat. Postmodernilla on viesti vietävänä kaikille ja kaikkialla. Postmoderni pukee viestin Modernin vaatteisiin, jotka antavat vaikutelman vakavasti otettavasta vaihtoehdosta tietää, tuntea ja tunnustaa. Raportti on selonteko, koottu paljastuksista, joiden peittäminen onkin se pitempi, kärsivällisyyttä kysyvä tie johonkin *johdonmukaiseen*.

4.7.3 Kaksintaisteluja ja monimuotoisia liittoja

Postmoderni on pahoin pidetty, elämäänsä eksynyt epäilijä. Se on menneisyytensä murjoma ja usein epätoivoon vaipuva vaikuttaja. Postmoderni pakenee varmuutta uhkuvia tapoja tietää, päättää, olla epäilemättä ja kyseenalaistamatta. Se on kykenemätön ymmärtämään Modernia, menneisyyden minuutta, joka yhä uudelleen näyttäytyy erehtyvällisenä, epätäydellisenä ja hyvin keskeneräisenä. Lähimmäisen rakkaus – onko se Hollywoodissa keksitty kuva, joka elostelee tekniikan ihmeessä vai onko se niitä pieniä tähtisilmiiä, jotka ovat sylin ja sydämen lämpöä vailla? Näihin molempiin Postmoderni turvautuu sodassa, joka yhä uudelleen käydään sen sekä sisäisessä maailmassa että ulkopuolisessa todellisuudessa.

Postmodernin tulevaisuus rakentuu piilosuunnitelmiin, piilohavaintoihin ja piilokameroiden totuusarvoon. Se ei luota viranomaisiin ja vakuutuksiin, joissa laaditaan tulevaisuuden käytäntöjä sekä niiden toteuttajille hyvältä tuntuvia palkintoja. Epäilyksistä huolimatta ja ehkä juuri niiden vuoksi se on osittain niiden vanki. Menneisyyden valta suurine ajallisine juurineen on sitä niihin

aina alistamassa. Arvostusta historiasta etsiessään Postmoderni joutuu kasvo-
tusten tulevaisuutensa kanssa. Ymmärtämättömyyden keskellä hylätyksi tule-
minen koettelee uskoa kaikkeen ja kaikkiin, ja pelko mitätöidyksi tulemisesta
saa sen hylkäämään itse itseänsä. Postmodernin pehmeä käytäntö ja suunnitel-
ma kun ovat hetkessä elämistä, vain sen ehdoilla toimimista. Ne ovat suunni-
telmia, jotka paljastuvat ajan ne ajankohtaisissa hetkissä avatessa. Ovatko ne
onnenkiviä, joista toivo yhä uudelleen saa siivet vai ovatko ne arvottomaksi
julistetuksi tulemisia, jolloin pimeä peitto heitetään maailmaan pyrkivän pääl-
le?

Modernista itsessään ja itsestään tietoiseksi tullut ja sitä toistaiseksi tarvit-
seva Postmoderni ymmärtää yksinäisyyttänsä. Erilaiset arvot, kaksintaisteluissa
ja niiden monimuotoisissa liitoissa luovat Postmodernille rohkeutta rakastaa
rosoisuuttaan. Vaikka alastomuus kylmyyden keskellä kasvattaa kuolemaa, se
kätkee sisäänsä myös uuden elämän mahdollisuuden. Kalman hajuun kadon-
nut Postmoderni kaipaa vain loimuavaa, likeistä lämpöä kyetäkseen riisuutu-
maan rajoittavista riippuvuuksista, niihin jälleen pukeutuakseen. Arvostus –
materiaalinen ja henkinen – on itsenäisen yrittäjyyden itsestään löytäneen tuki-
verkko, joka kannustaa Postmodernia synnyttämään jälkeläisiä. Siemenen uu-
teen ja uusiin ideoihin Postmoderni saa missä vain, mistä vain ja milloin vain.
Pienikin siemen riittää. Se on kriiseissä kylvetty kasvun siemen, joka elättää,
kasvattaa ja kehittää Postmodernin potentiaalia. Se siemen ei kaipaa mennyttä
sitomaan ja ahdistelemaan, vaan antamaan toivoa ja teknisen mahdollisuuden.
Toivo on todellisuutta tietoisuuden taustalla, usein myös sen perustana. Tek-
niikka, jota tietämiseksikin voidaan kutsua, sen sijaan tarkoittaa itsetarkoituk-
sellista totuutta, jota erilaisten naamioiden avulla voidaan perustellusti peittää.
Pelkästään kielen käyttäminen merkitsee pelin pelaamista ja perinteisissä pe-
liympäristöissäkin parhaimmat panokset pidetään pisimpään piilossa. Sisäistä
salaisuuttaan saavuttanut, entinen itsensä alistaja maistaa uutta aikaa ja ajatte-
lua Modernin ja Postmodernin positiivisessa lauseyhtälössä, toisiaan ympäri
kiertämällä ja siten yhteen tuleamalla. Uusi ajan henki ja kulttuurifilosofinen
ajattelumalli on tullut kohdun suulle, mutta onko Postmodernilla voimaa sitä
synnyttää?

MINÄ JA TOISEUTEMME

Ensimmäinen näytös

Mr Moderni katselee ulos työhuoneensa ikkunasta ja polttee tyynenä savuavaa sikariaan. Hän on juuri tarkistamassa kellostaan ajankulua, kun Mrs Postmoderni koputtaa ovelle.

Moderni: Sisään!

Postmoderni: Tervehdys! (*Ojentaa kätensä Modernille.*) Toivottavasti olen ajoissa?

Moderni: Ole hyvä vain. (*Heilauttaa kädellä viereisen tuolin suuntaan ja istuu omaansa sikarin samalla sammuttaen.*)
(*Postmoderni istahtaa jalat siroasti ristien ja laskee salkkunsuunsa niiden lähistölle.*)

Moderni: Olen tarkastellut tätä sinun työtäsi ja ihmettelen, mihin oikein pyrit teoksellasi. Se ei vaikuta kovin tieteelliseltä.

Postmoderni: Voisitko täsmentää, mitä tarkoitat?

Moderni: Sinä kirjoitat kiinnostavasti ja esittelemäsi ajatukset ovat ajattelemisen arvoisia, mutta... en löydä tutkimustehtävää, aineistoa ja mikä on käyttämäsi metodi? Aivan. Kertoisitko, mitä tarkoitat "ristimetodilla" ja mihin ylipäätään pyrit työlläsi?

Postmoderni: Esität paljon kysymyksiä ja valitettavasti en ymmärrä varsinkaan sitä viimeisintä. Eikö tieteen tehtävä ole totuuden etsiminen? Pyrin etsimään totuutta.

Moderni: Totuutta mistä?

Postmoderni: Kaikesta keskeisestä. Konflikteista, vuorovaikutussuhteista, ihmisenä kasvamisesta...

Moderni: Kunnianhimoinen tavoite. Miksi et rajaa työtäsi enemmän?

Postmoderni: Rajaa? Siinähan se konflikti juuri onkin! Rajaamalla jotain toista joudumme itse kompuroimaan asettamissamme rajoissa. Miksi pyrkisin tietoisesti synnyttämään konflikteja niitä tutkiessani?

Moderni: Etkö jo ole synnyttänyt niitä. Minä ainakaan en ymmärrä tavoitteitasi ja päämääriäsi. Kerro, mihin pyrit?

Postmoderni: Kuten jo äsken totesin, totuuden etsimiseen ja toivottavasti olen kyennyt sitä jotenkin myös hahmottamaan – sikäli, jos totuutta voidaan edes näennäisesti hahmottaa. Olen rajannut työtäni keskeisiin käsitteisiin ja määritellen ne monipuolisesti, jotta voisin käyttää niitä myös monipuolisesti – elää niiden kanssa! Mitä muuta pitäisi tavoitella?

Moderni: Näytät suosivan paljon moni-alkuisia sanoja. Puhut monikulttuurisuudesta, moninaisuudesta, moniarvoisuudesta, moni-merkityksellisyydestä... Miksi aina tuo "moni"? Edustatko jotain monistista oppia tai filosofian suuntausta?

Postmoderni: Edustan tutkivaa kirjailijaa, jonka tehtävänä on etsiä totuutta ja piirtää siitä kuvia toistenkin ihmeteltäväksi.

Moderni: Sen sinä toden totta olet tehnyt! En voi muuta kuin ihmetellä sanaseikkailujasi. Tekstisi on joko aikaansa edellä olevaa viisautta tai sitten se on täyttä hulluutta.

Postmoderni: Voiko kukaan elää aikaansa edellä ja kuka asettaa kriteerit täydelle hulluudelle? Pyrin elämään omaa ajankohtaista aikaani, tätä hetkeä, ja jos se viisaudelta näyttää niin eikö sitä kannattaisi seurata?

Moderni: Minun tehtäväni on seurata omaani ja huomaa, että kello kertoo päivällisajan koittaneen. Ehkä otat minuun yhteyttä myöhemmin, jos sinulle tulee vielä jotain kysyttävää.

Postmoderni: Aivan. Palataan asiaan.

Toinen näytös

Postmoderni on yksin Modernin työhuoneessa. Hän katselee haltioituneena seinällä olevia ikoneita, pyyhkii sormillaan pölyä niiden kehyksistä, kokeilee Modernin pehmeää nojatuolia ja istuu tänään työpöydän ääreen arvovaltaista Modernia elehtien. Yllättäin Moderni ilmestyy oviaukkoon ja tapaa Postmodernin omasta idyllistään.

Moderni: Olet taitava imitaattori – vai mikä tämä esityksesi olikaan?

Postmoderni: Apua! Olen pahoillani. Siivooja päästi minut huoneeseesi ja ajattelin vain jotenkin aikaani kulutella. En kait minä mitään esittänyt?

Moderni: Sovitaan niin. Mitä sinulla oli mielessäsi tällä kertaa? Olen juuri nyt hyvin kiireinen, joten mennään heti asiaan.

Postmoderni: Olen kirjoittanut näytelmän ja tahtoisin, että se esitettäisiin väitöstilaisuudessa. Ajattelin, että näytelmän avulla voisin kertoa ehkä elävämmin sen, mitä tahdon sanoa. Kirjaimet ovat kömpelöitä uuden tiedon tuottajia. Tarvitaan tunteita ja niiden kautta kosketetuksi tulemista. Taide on aina ollut siinä tiedettä tehokkaampi. Mitä arvelet?

Moderni: Ohoh! Jopas jotakin. Leipää ja sirkushuveja kansalle, niinkö? Ryhdytkö popularisoimaan tiedettä?

Postmoderni: Aivan! Se kätkee suuren viisauden – siis ajatus sirkushuveista ja leivästä. Me tarvitsemme molempia. Tieto ilman tunteiden huomioimista on tylsää. Siitähän tässä on ollut koko ajan kysymys. Ihminen uupuu infoähkyyn, jos infoa ei uskalleta tai osata pukea luovuuden ja taiteen tykötarpeisiin. Mitä luulet, voisiko työni olla myös uskottavampi tällä tavoin?

Moderni: Ajattelemisen arvoinen asia... mutta entäs se metodi ja aineisto ja niin edelleen? Tiedekuntaneuvosto ei taida ihan näytelmien avulla taipua.

Postmoderni: Metodina käytän ajattelua ja kirjoittamista. Aineistoni on tunneaineistoa, ajatonta ja rajatonta sellaista. Sitä paitsi kaikki tieto pitää sisällään aina myös tunteita. Sen vuoksi tartun olennaisimpaan, olemisen ydinainekseen. Tuon taiteen tiedettä tukemaan. Niiden liitto on ikaikainen ja kaipaa vain uutta uskallusta soveltaa sitä.

Moderni: Olet sinnikäs tapaus. Jollain tavalla uskomuksesi vaikuttavat jopa uskottavilta. Käännyttäjäksi sinua voisikin kutsua.

Postmoderni: Ihan kuinka vain. Kaikki nimet kelpaavat. Erityisesti tarvitsen nimiä, jotka voivat tehdä minut tunnetuksi myös tietoisuuden keskellä. Muuten – minulle selvisi se kaipaamasi pyrkimys eli mitä tavoittelen työlläni, ihan aikuisten oikeasti. Haluan tulla rakastetuksi ja rakastaa! Tahdon, että minut hyväksyttäisiin ja ääntäni kuunneltaisiin.

Moderni: Oma lehmä ojassa? Ainakin olet rehellinen.

Postmoderni: Omani taisin juuri nostaa sieltä ojasta. Sitä paitsi, eiköhän se ”lehmä” ole meillä itse kullakin...

Moderni: Myönnetään, myönnetään... mutta ei kerrota kenellekään.

Postmoderni: No, ei tietenkään. Tunnetaan vain.

5 AGE PERFECT - TÄYDELLINEN AIKA, JOKA TÄYDELLISTÄÄ

5.1 Tuntevan Tietoturva

5.1.1 Suuria pieniä ja pieniä suuria kertomuksia

Modernin muistitiedon avulla ja *Postmodernin* itsenäisen voimaan tulemisen kautta syntyy kertomus uudistuvasta kulttuurifilosofisesta hengestä sekä kasvufilosofiasta. Siitosen (1999) mukaan voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään ja se on sekä henkilökohtainen että sosiaalinen prosessi. Voimaantumisessa ihmisen itseys tulee voimaan tämän omaksuessa minän, joka on hänen omansa ja hyljätessään alistuneisuuden, joka on anonyymien auktoriteettien aikaan saamaa ja aiheuttamaa. Alistuessaan yhteisöjen ja sosiaalisten rakenteiden luomiin olosuhteisiin – jotka voivat estää tuntemasta itseään ja työtään arvokkaaksi – ihminen menettää voimansa ja pakottautuu yhdenmukaistumaan voimattomuuteen, halvaantuen paikoilleen (Siitonen 1999, 117, 125).

Kasvatusfilosofian sijaan puhun mieluummin kasvufilosofiasta, joka koskettaa kaikkea keskeneräisyyttä vauvasta vaariin ja esikoululaisesta emeritaan. Kasvu on ihmisen prosessi kohdusta kalmistoon, jolle teorioiden taikominen on oma teknologiansa. Kulttuurillisten ja omaelämäkerrallisten käytäntöjen sanalhaksi muotoileminen, täsmällisemmin ilmaistuna tunteiden ja henkisyyden tietoisuuteen tuominen, on ajankohtaista tilanteessa, jossa käytäntöjä kehittämään tarkoitetut tietoteoriat osoittautuvat ongelmallisiksi nimenomaan tunneperäisissä kasvukysymyksissä. Ihmisen kaksinaisuuden kieltäminen, oli kyse mistä asiasta tahansa, johtaa toispuoleiseen tajuamiseen ja tasa-arvottomuuteen. Kutsumukseni on siis kokeilla, toimisiko käytäntö paremmin teoriassa kuin teoria käytännössä. Salaisuuksien silta tämän parivaljakon välillä vaatii kaistaa molemminpuoliselle liikenteelle myös omassa ristiriitaisessa ja sen vuoksi jännittävässä todellisuudessa.

Teorioiden ja käytäntöjen yhteytyminen perustuu oletukseen ontologis-epistemologisesta, vastavuoroisesta tunne- ja tietoyhteydestä. Dialogisuhteessa

kiinnostus ei ole oikeissa tai väärissä ratkaisuisa, vaan siinä, mitä opitaan tai ollaan oppimatta ja huomio on kohtaamisen hetkessä, minän ja toisen välisessä tilassa (Anttila 2003, 15). Käytännössä tämän kaltainenkin *yhteisymmärrys* ilmenee – tulee esille – eri vaikuttajien välissä usein eettisenä ja esteettisenä erätapiona tai erävoittona. Suhdetta toiseuteen kuvataan Antikaisen, Rinteen ja Kosken (2000, 136) mukaan funktionalistisena sosiaalisuhteena, jolloin sosiaaliset instituutiot ovat aina olemassa tiettyjen sosiaalisten tarpeiden täyttämistä varten. Ihmisen minä etsii toisesta vain sitä, *minkä luulee* itseltään puuttuvan (ks. Platon 1979, 204a/119). Tasapeli erilaisten välillä merkitsee näennäisesti turvallista tutkimusmatkailua, tuottaen usein tylsää tietoisuutta, jota nollatuloksiksikin voidaan kutsua. Tutkijan sosiaaliset tarpeet täyttyvät sosiaalistumalla tutkijoiden tarpeisiin. Todellisuudessa tutkimustöiden ulkopuolella, tasapelien toistuminen (= nollatulosten saavuttaminen) edellyttää tulkintaa ilman ennakkoletuksia ja ilman etukäteen määriteltyjä arvovalintoja, ja se rationaalisuutta suosivassa viitekehyksessä merkitsee yleensä enemmän fiktiota kuin faktaa. Ihmisellä on vahva taipumus olla rajallinen myös rajattomuudessa. Ristiriitaa fiktion ja faktan välillä sen enempää ratkomatta luotan molempien totuusarvoon. Fakta ja fiktio ovat toisiaan täydentäviä tiedon ja ymmärryksen muotoja (Palosaari 2000, 62). Tällöin tietoturva käytäntöihinsä etsivä löytää turvan käytännöistä.

Tuntevan tietoturva tarkoittaa tietoa, joka on turvassa ja jota on turvallista käyttää. Tietäjän *sisäinen turvan tuntu* ei välttämättä perustu näennäiseen tietoon tai tietämättömyyteen tunnetilassa, jossa tieto voidaan nähdä aina vähintään kaksoismerkityksellisenä ja sitä voidaan tarvittaessa tarkastella sen molemmista ääripäistä käsin. Tärkeintä on tuntea tunne, joka kertoo, kumpi tietoisuus vai ovatko ne molemmat relevantteja juuri kyseessä olevassa hetkessä ja tilanteessa. Tietoisuus auttaa ihmistä juuri niin kauan kuin sillä on mahdollista peitellä paheitaan tai ilmiantaa ihanteitaan (ks. Levinas 1996, 91) ja tietoisuudella ovat perusteet peittoihinsa ja paljastuksiinsa jossain muualla kuin omissa paheissa ja ihanteissa. Toisaalla tietoisuus saattaa siis hyvinkin näyttää epätodennäköiseltä ja epäuskottavalta tietoisuudelta. Alastomuutta (vapautta arvoista ja ennakkoehtoista) häpeämätön hetki on hengen elämää: valtavastuuta, joka perustuu luottamukseen ja uskoon materialismin moninaisesta muotoutumisesta ja sen jatkuvasta muutosvirrasta. Tietämisen taustalla vaikuttaa aina jokin henki, josta tietoisesti esiin tuleminen onkin tietäjän tärkein tehtävä.

Maastoutumisessa (minän maailmallistumisessa) karttojen kohtalona on yleensä kuluminen ja jatkuva varioituminen ihmisen niin rajallisuutta kuin rajattomuuttakin kunnioittaen sekä siitä merkkejä papereille painaen. Age Perfect merkitsee kaksikaistaista kaarisiltaa ja kirjavaa sateenkaaren päätä, jonka jokainen voi matkallaan löytää ja samalla myös kadottaa. Intuutiot ja inspiraatiot elävät henkisyyden aistiavoimuudessa vain ilman ehtoja ja rajoitteita. Kakkuri-Knuutilan (1999, 34–59) mukaan intuitiivisuuden merkitys tieteellisessä ajattelussa ja argumentointitaidoissa on keskeistä. Intuitiivinen tuntemus on tärkeä tietoisuuden toimintamuoto. Usein sanaton intuitiivinen tieto ei ole ainoastaan sanallisen tiedon vastakohta vaan samalla sen lähtökohta ja täydentäjä. Intuitii-

tiivisuus on tärkeää kaikessa oppimisessa, tutkimuksessa ja kommunikaatiossa. Intuitiivisuuteen rakentuva ajattelu rajattomuudessaan on kykenevä sumentaamaan hetkellisesti erilaisia kahtiajakoja, kategorioita ja tyypittelyjä, kuten dikotomiaa arkitiedon ja tieteellisen tiedon välillä.

Sosiaalistuminen sumeaa logiikkaa täynnä oleviin konteksteihin edellyttää niiden valloittamista kyvyssä olla valloittava. Sumeassa logiikassa merkityksellisintä on varmuus ja vakuutettavuus. Tällöin tärkeintä ei ole kysyä, mitä jokin on vaan, miten varmasti jokin on. Vapautta ja sen eri variaatioita valloittaa itseys, joka ei sorra sortajiaan vaan pyrkii molempien hyvinvoinnin edistämiseen heikkoudesta kumpuavan voiman avulla (Freire 2005, 44). Minä on tällöin vapaa todellisuuteen ja omaan toiseuteensa. Toiseus kutsuu ja odottaa sitä ehdoista vapaana ja juuri sen vuoksi minälle aina ehtoja asettaen. Rajattaminen ja yliastuminen ovat kohtia, joissa ylitämme tai koetamme todellisia eroja ja kuiluja, ja vaikka kuilu onkin usein itsessä, me näemme sen helpommin ulkopuolella (Varto 2000, 7). Ehdoista huolimatta ja myös niiden vuoksi *minää* ja sen avulla maailmaa valloittava ihminen suuntautuu kasvussaan kokemuksellisesti eletävään hetkeen ja kyseessä olevaan tilaan. Tällöin sisäinen vapaaehtoisuus on myötävaikuttavana tekijänä edistämässä tahtomista identifioitua uuteen tapaan olla olemassa. Heideggerin (2000, 191) mukaan *ymmärtävä oleminen kohti mahdollisuuksia on omaa olemiskykyä, koska se palauttaa nämä avatut mahdollisuudet täällä-oloon*. Minä ei tässä ymmärtämisen viitekehyksessä tule miksikään muuksi, vaan omaksi itseksi. Rajallinen toiseus sulautuu rajattomaan minään vain kyetessään vahvistamaan sen rajattomuutta.

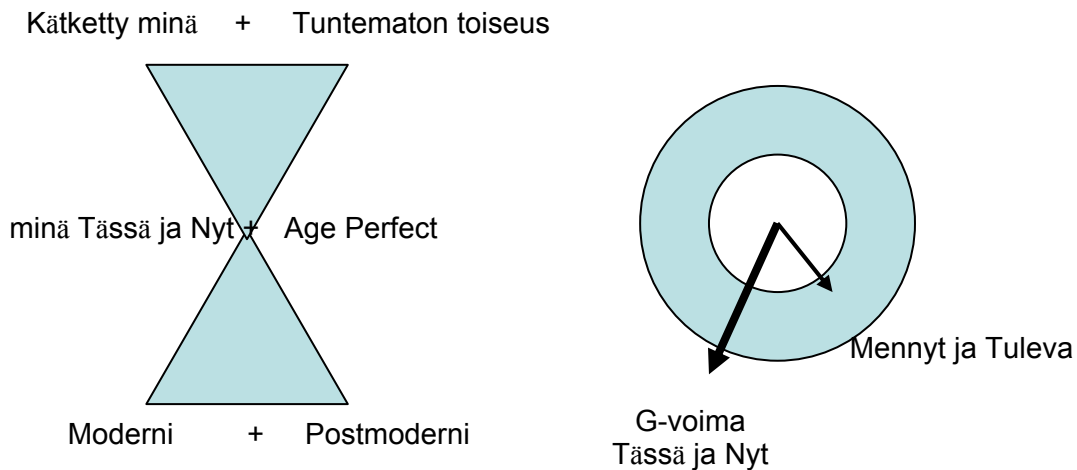
Age Perfect on metafora, joka saanut alkunsa Modernin kuolleen hyvän ja pahan tiedon siemenen kautta ja jota Postmodernin pahoinvointi ristiriitoja täynnä olevissa sosiaalisissa systeemeissä kantaa kohdussaan. Uuden syntymä on luovuuden hetki, joka riisuu häpeäpeittoa kaksinaisihmisyyden ja siitä syntyvän monimielisyyden yltä. Merkityksen arkkitehtuuri on kaksoismerkityksellisyyttä ja monimielisyyttä. Merkitykset sekä paljastuvat että kätkeytyvät joka kerta eri tavalla. (Ricoeur 2005, 149–150.) *Henkinen heijasteisuus* eli yksilön sisäinen tunne ja tuntemus, tunteet tietyissä tilanteissa, jotka eivät kykene muuttumaan ilmaisuiksi heijasteisuuden synnyttämässä tilanteessa, tuottaa tietoisuuteen ei-relevanttia reflektiivisyyttä. Arkikielessä sitä kutsutaan usein jälki- viisaudeksi tai jopa tyhmyydeksi. Irtisanoutuminen ajallisuudesta, jota ei enää ole, mahdollistaa uudistuvan (ajattoman) ajattelun ja sen avulla uhkakuvien tunnistamisen. Tietoisuus, joka tuntee ja tunnustaa ihmistä määrittävän paradoksaalisuuden, on kykenevä tekemään uhkakuvistakin tuhkakuvia. Tuhkakuva on kaksoismerkityksinen metafora. Yksi tulkinta on nähdä tuhkakuva kuvana tai tekstinä, joka on *menettänyt merkityksensä* käytännöissä palaen tuhkaksi. Toinen, edellistä täydentävä näkökulma on tulkita tuhkakuva käytännön koetelemaksi tiedoksi, joka on *saanut merkityksensä* nimenomaan tulen ansiosta.

Minän maailmallistumisella, toisin sanoen henkisyyden maallistamisella ja maallisen henkistämisellä, ei ole määrää eikä rajoja, joten este teorioiden ja käytäntöjen välillä lienee enemmän tulkintakysymys, joka on tavalla tai toisella riippuvainen henkilökohtaisista kokemuksistamme tai kokemattomuksistamme. Varton (2005, 46) mukaan esimerkiksi Diltheyn ajatukset hen-

kitieteestä ja hengestä problematisoituivat tämän nähdessä hengen estävänä tekijänä teknisen luomisessa. Hengelle (riippuen tietysti sen laadusta ja määräs-
tä) ominaisena piirteenä voidaan nähdä myös esteettömyys, jota ihmisen ei-
jumalallinen olemus eli lihallisuus, fyysisyys ja analyttisyyteen taipuva ajatte-
lu sekä kognitiiviset tietoisuus- ja kielitaidot ehdoilla pyrkivät toisinaan rajoit-
tamaan. Hengen esteelliseksi tulkitseminen ja/tai siitä täysin luopuminen eli
hengen kieltäminen on suurempi este teknisen ja mekaanisen luomisessa kuin
hengen hyväksyminen täysivaltaiseksi jäseneksi tai jopa pääksi koko olemiselle
ja siitä kumpuaville kategorioille. Henki on maallisen hyvä ystävä, jos ja kun
maallinen hyväksyy hengen sellaiseksi.

Modernin edustama veden jäätynyt, kiinteä olomuoto sekä *Postmodernin*
notkea ja sukkelasti liikkuva nestemäisyys ovat yhtä kolmannessa olomuodos-
sa, vapaassa höyrytilassa, olemisen määrittelemättömässä henkisyydessä, jota ei
sidota ja rajoiteta välinpitämättömyydellä. Bauman (2002, 7–21) kuvaa postmo-
dernia notkeana ja nestemäisenä, jatkuvasti virtaavana aineen olomuotona ja
tarjoaa vihjeen Modernin kiinteästä sekä jähmettyneestä olemuksesta. Rajoitta-
mattomana ja anonyymina kasvufilosofiana Age Perfect on kuvattavissa parhai-
ten höyrynä. Jää ja vesi höyryntyäkseen tarvitsevat vain lämpöä muuttuakseen
kolmanteen olomuotoonsa. Eri aikakausina syntyvä *minä* (nimitämme ja määrit-
telemme me sitä teoriassa miten tahansa) on omaa aikaansa ymmärtävä ja ole-
misestaan sen vuoksi onnellinen olevainen. Ymmärrys elää ajattomassa minässä
mahdollisuuksien maailmana luottaen todentuntuunsa sekä toimien sen innoit-
tamana siten, kuin se vaikuttaa ajallisessa, juuri nyt eletävässä hetkessä. Age
Perfect on *täydellistä aikaa, joka edelleen täydellistää*. Kaksinaisuuteen taipuvan
minän tehtäväksi jää huolehtia niin omasta rajattomuudestaan kuin rajallisuus-
destaankin, joiden välistä kuilua karkoitetaan usein kuiluissa kulkemalla ja kui-
lukokemuksista kaikille kertomalla, sovinnaisuuden maailmaa toisinaan ravis-
televien ilmaisumuotojen, ideoiden, innovaatioiden ja monimielisten metafori-
en avulla toimimalla. Yhtä hyvin voisimme puhua transmodernista ajasta,
postmodernin tarpeesta löytää olemisen ydintä, jolloin ihmisen sielun kykyjen
ylimaallisuus ja rajattomuus ovat edellytys maallisen ja rajallisuuden ymmär-
tämässä (Skinnari 2004, 31). Täydellinen aika, joka edelleen täydellistää on
kuin vesivirtoihin heitetty viisasten kivi, joka upotessaan yhä syvemmälle lähet-
tää ymmärryksen ympyröitä ympärilleen.

5.1.2 Osallisuutta rajatapauksiin

KUVA 6 Tiimalasi ja ympyrämalli tulkintoja taivuttamassa

Osallisuus rajatapauksiin on tulkintaa, jolle ei voida selkeitä säännöstöjä asettaa ellei sellaiseksi katsota heittäytymistä mielikuvituksen varaan. Mielikuvitus merkitsee tällöin vapaasti muotoutuvaa, yleensä ennalta odottamatonta näkemystä tai kuvitelmaa. Myönteinen mielikuvitus edistää ja kielteinen mielikuvitus estää uuden tiedon vastaanottamista, käsittelemistä ja ymmärtämistä. Erilaiset tieteen ja taiteen paradigmat sekä metaforat ovat mielen ja kielen keinoja kulkea kahden ääripään välissä, puhuen välillä toisen puolesta toista vastaan ja sitten taas toisinpäin. Esimerkiksi hermeneutiikkaa ja sen kehittymistä tarkasteltaessa voidaan havaita kahden ääripään vuorottelevan keskenään eri aikakausien saatossa, joskin omine erityisine variaatioineen. Toisaalla on objektiivisuutta ja yleisen tulkinnan teorioita rakentava koulukunta. Toisaalla taas ymmärtäminen nähdään luovana toimintana, jolloin kartetaan selkeiden säännöstöjen asettamista. (Tontti 2005.)

Kulkeminen ja käännteisyys ovat mielekkään olemisen edellytys. Kaksoismerkitysarkkitehtuuriin rakentuva ihminen kaipaa vaihtelua kaikessa ja kaiken aikaa. Kiire uuvuttaa yhtäläillä kuin kiireettömyyskin. Äärimilleen viedyt aika-arvot ovat turhauttavia molemmat. Kiire kertoo ajallisen ihmisyysden kyvyttömyydestä olla ajaton, kun taas kiireettömyys merkitsee usein ajattoman ihmisyysden kyvyttömyyttä hyödyntää ajallisuuttaan. Tasauksen aikaan saamiseksi ajattomuuden ja ajallisuuden välille tarvitsemme molempia, oli kysymys mistä asiasta tahansa yksilöllisessä ja yhteisöllisessä elämässämme. Oleminen, tietäminen ja tekeminen kytkeytyvät vastavuoroiseen dialektiikkaan, jossa yksikään ei riitä sellaisenaan lähtökohdaksi (Tontti 2005, 77). Tasauksen löytäminen erilaisten välille edellyttää jatkuvaa minätunnon kasvua sekä interisestä ihmisyydestä kumpuavan ontologis-epistemologian koostumista. Tiimalasi käännteisyydessään osoittaa, että minkä ihminen aikansa kylvää, sen hän saa myös myöhemmin niittää kylvämiltään pelloilta ja näiltä pelloilta niitetty on

myös siemenenä tuleville kylvöksille. Ulkoinen kulttuuri on vain varjo tai valokeila sisäisen kulttuurimme heijasteista ja näiden varjojen tai valokeilojen ansiosta sisäisyytemme joko kasvaa tai kuihtuu. Ympyrämalli muistuttaa menneisyyden ja tulevaisuuden ajattomista askeleista, joita Tässä ja Nyt-hetkessä *G-voiman* avulla siirretään ajallisesti eteenpäin. G-voima viittaa gravitaatiovoimaan, joka vetää kaikkia kappaleita ja hiukkasia toisiaan kohti. Musiikissa G on juurisävelasteikon dominantti eli vallitseva ja hallitseva sävel. Myös seksuaaliseen termistöön kuuluu G. Puhutaan G-pisteestä, naisen vaginassa olevasta kosketusherkästä alueesta. G:stä kumpuaa hallitseva vetovoima, joka kykenee erilaisia yhdistämään. Se syntyy keskeisyydessä, vaikka se usein aistitaankin ulkokehällä. Keskellä sijaitseva muuttuja vaikuttaa koko systeemin toimintaan ja on siten valtavastuussa niin ajalliselle kuin ajattomallekin.

Ajallisuuden ja ajattomuuden välillä on henkilökohtainen, uniikki ja erityinen rajatapaus, joka määrittää osallisuuttamme molempiin. Ajattomuuden kyky huomioida ja ymmärtää eri aikakausia, hetkiä ja määräaikoja on rajaton, kun taas ajallisuus pyrkii kilpailemaan niin toisten ajallisuuksien kuin ajattomuudenkin kanssa. Ajattomuus merkitsee olemisemme henkistä ontologiaa, todentuntuaktia, josta erillisten viipaleiden vetäminen on jokaisessa ihmisessä asuvan sisäisen sanan suuruudesta riippuvainen. Augustinuksen lanseeraama *verbum interius* tasapainoilee ajallisuuden ja ajattomuuden välillä. Sisäisten silmien, sanojen ja salaisuuksien avautuessa ihminen näkee kaikki ilmiöt niiden kääntöpuolilta, joiden moninainen kategorioiminen merkitsee myös ilmiöiden loputonta varioitumista (ks. myös Nelimarkka 2000). Tällaista kolmatta ulottuvuutta voidaan kutsua muun muassa *interiseksi välitulaksi*, dialogokseksi ja rajoilla refleksiivisesti refleктоivan elämissituaatioksi. Varto (2000, 3) puhuu niin sanotuista liminaalisista ihmisistä, jotka ovat rajatapauksia. Liminaalisuuden kanssa tutuksi tulleet yksilöt siirtävät kansansa todellisuutta saaden siten näkyväksi maailmaa, joka muuten jäisi kokonaan sen ulkopuolelle, mitä kulttuurissa ajatellaan mahdolliseksi kokea. Rajalla koetellaan aikaisempaa sovinaisuutta. *Interisessä välitulassa* yksilö ei ole eikä jää kiinni omiin aikaisempiin tapoihin ajatella ja toimia, eikä myöskään kiinnity toisen subjektin tai kulttuurin tarjoamiin identifioitumiskohteisiin, vaan kyseisessä hetkessä syntyy *mixed genres*, erilaisten lajisekoitus. *Interisyys* merkitsee konkreettisen (*concre'tus* = tiivis) kuolemaa ja hajoamista abstraktisen³⁹ elämiseksi ja abstraktisen tiivistymistä konkreettisen saavuttamiseksi.

Muistitiedon muokkaantuminen tapahtuu ajan ja/tai ajattomuuden hengen antaessa sille abstrakteja aineksiaan lisäten tai vähentäen konkreettisen merkittävyyttä. Henki on hallitsematon hallitsija, joka voi sekä estää että edistää konkreettisen syntymistä. Sen sijaan hengettömyydessä (hengen hylännyt) konkreettisuus kopioituu tavoilla ja toisilla jo tehtyyn, tuottaen siten vanhentuneita, ei-relevantteja reflektioita sekä resursseja. Epärelevanttien resurssien kulloistakin aikaa palveleviksi refleksiiveiksi tekeminen, vanhentuneen uusiutu-

³⁹ Abstraktinen merkitsee epähavainnollisuutta. Jotain "on" ilman, että sitä havainnollistetaan konkreettisesti. Latinan *abstractus* viittaa 'poissuljettuun, irrotettuun' ja mikä mielenkiintoisinta, myös samalla 'vapautettuun'.

minen, on hengen ansiota atmosfäärissä, missä sitä arvostetaan ja missä se hyväksytään hylkäämisen sijaan. Kuohuvissakin kosken laskuissa ja materian muutosvirroissa sielut pysyvät kyydissä käyttämällä hyväksi kaikkia piileviä voimiaan. Kyseessä olevan hetken vaatima ja sen saama ymmärrys tekee valinnan – muuttuu tietoisuudeksi – juuri tuossa kyseisessä hetkessä. Valinta ja ratkaisu on pätevä vain aktuaalisena aktina, omalle kohdalle oppien soveltamisen kautta. Järjen avartuminen auttaa antamaan intuitiivisille tunteille selityksiä sanoineen ja jatkuvasti uusiutuvat käytännöt korjaavat aikansa käytettyjä. Muutos alkaa tällöin sisäisyydestä, jota ulkoisen on mahdollista seurata ilman muutosvastarintaa. Miettisen (1990, 11–16) mukaan pedagogiset opit, teoriat ja suuntauokset eivät kykene muuttamaan käytäntöjä, jotka vastustavat ulkoapäin ohjattua muutosta. Ulkoapäin ohjautumisen merkitys toimintojen muuttajana kyseenalaistuu usein siksi, että ulkoapäin ohjaavat tekijät eivät itsekään näytä muuttavan toimintaansa muuten kuin vain teoriassa.

Age Perfect on käsitteellinen kuva kontekstista, sekä ulkoisesta että ihmisen sisäisestä, joka ei määrittele täydellisyyttä vaan se elää siinä jatkuvasti täydellistyen. Käytännössä tämä tarkoittaa *kaksoismerkityksellisiä* havaintoja henkisestä ja fyysisestä, johtaen *hetkessä elämiseen* ja kohdalliseen toimintaan aktuaalisessa havaintomaailmassa. Suhteet erilaisten toimijoiden välillä täydentyvät menneiden systeemien purkamisella uusien rakentamiselle. Menneiden osittainen ja kokonaan unohtaminen palvelee uuden oppimista ja vastaanottamista. Tulevaisuudesta ei ole tarkoituksenmukaista tehdä johtopäätöksiä menneisyyden perusteella vaan jokainen hetki luo uutta täydentäen ja täydentyen. Jokainen kohtaaminen on uusi mahdollisuus, uusi aika, joka luo edelleen uuden mahdollisuuden ja uuden ajan. Toiseus niin itsessä kuin tulevissa hetkissä on aina vieras tuntematon, johon on mahdollista yhä uudelleen tutustua. Age Perfect on elämänasenne ja tutkimusote, joka kunnioittaa paradigmojen kaksoismerkitystä sekä niiden avulla muodostuvaa moninaista materiaa. Näennäinen uusiutuminen tai muutos on yhtä arvokasta kuin paikallaan pysyminen. Hidas ja nopeatahtisuus vuorottelevat ja erilaisuudessaan täydentävät toisiaan. Pitkäaikaiset sitoumukset ja kauas suuntautuvat tutkimusmatkat ovat yhtä oikeutettuja kuin läheltä löydetty ymmärryksen ympyrät ja aikaisempien liittoutumien purkaminen. Jokainen tutkimusmatka ja kaikki menetelmät vievät uuteen tuntemattomaan, missä kysymykset ovat yhtä arvokkaita kuin vastauksetkin.

5.1.3 Rakkausviisautta äärimmäisyyksissä

Age Perfect merkitsee työssäni metodia tuloksena ja tulosta metodina, jonka juuret sijaitsevat yrityksessä ymmärtää vuorovaikutuskonflikteja kahden erillisen tekijän välillä. Ilmiön ymmärtäminen edellyttää siinä elämistä ja ilmiön toiseudelle havainnollistaminen tapahtuu kohdetta yhä uudelleen ympärikiertämällä, kielellisesti käsitteellistämällä. Eideettinen aistivoimaisuus kumpuaa henkisestä kokemuksellisuudesta, jolle keskeisten käsitteiden luominen on usein löytämistä olennaisempaa. Vain neitseellinen lisääntyminen voi luoda hengenhedelmiä, ilmiäsuja ja ilmaisumuotoja ilman siitepölyä. Nelimarkan (2000, 47) mukaan kyse on niin sanotusta partenogeneesistä. Tällöin esimerkiksi

taideteos on kykenevä kehittymään normaaliksi yksilöksi ilman ulkoista hehdelmöitystä. Voidaan puhua myös ajattomuudesta, jonka ajallinen nimestäminen nousee tutkijan omasta todentuntuaktistaan, olemisen ontologiasta erilaisia episteemisiä muistitietoja muokaten. Englannin kielinen *Perfect* merkitsee täydellistä subjekti-objektia ja objekti-subjektia sekä verbiä, joka täydellistää. Verbin olemus täydellistäjänä todentuu aikaa ja ajattomuutta arvostavassa ajattelumallissa, jonka avulla on mahdollista oikaista niin sosiokulttuurisia kuin psyykkisiäkin vääristymiä. Mezirowin (1995, 31–35) mukaan epistemologiset, sosiokulttuuriset ja psyykkiset vääristymät selittävät merkitysperspektiivien ristiriitaisuuksia. Merkitysperspektiiviemme avartuminen ja muutos voi estyä tai hidastua edellä mainittujen tekijöiden ansiosta. Tiedon yksipuolisuus johtaa vääristyneisiin, yksipuolisiin johtopäätöksiin. Sosiokulttuurisissa yhteyksissä vallan käyttö eri kulttuurien ja instituutioiden oikeuttamisessa asemassa tuottaa riippuvuutta ja epäoikeudenmukaisia käytäntöjä. Psyykkiset vääristymät ovat yksilön estyneisyyttä ilmentäviä tekijöitä, joiden taustalla vaikuttaa pelko tietoisuutta rajoittavana tunnetilana. Erilaiset pelko-ontologiat (= epätodentunnut, jotka ovat henkisyttämme myös sen kieltäessämme) täydellistyvät pelkäämällä ja pelottelemalla. Sen sijaan pelottomuus voi kasvaa vain pelottomuudessa, jonka todentuntuakti toisenlaisesta tuottaa. Väitelauseisiin perustuva argumentaatio on ulkokohtainen ja sellaisena usein epäpätevä olevainen pelon poistamisessa. Pelkoa eliminoimaan pyrkivän todentunnun tehtävänä on kohdata pelkojaan pelottomasti ja luoda siten tilaa tietoturvalle, joka huomioi herkkää henkisyttämme myös vahvankin näennäisyyden alla tai taustalla.

Age Perfect tarkoittaa filosofiaa, rakkausviisautta, jonka tehtävänä on paljastaa ja pukea, hajottaa ja rakentaa, rikkoa ja korjata. Tavoitteena on, että ihminen oppisi tuntemaan ja ymmärtämään ensisijaisesti itseään ja sitä kautta myös toisia yksilöitä. Oletukset tiedosta, totuudesta ja tietämisestä perustuvat ajatukseen, jonka mukaan tunnustetaan (tunnetaan) yhden absoluuttisen ja objektiivisen totuuden henkinen voimavalta (todentuntuakti) sekä useiden subjektiivisten ja kulttuuristen näkökulmien mahdollisuus. Ääretön määrä erilaisia epistemologioita soveltuvat, sovituksellisesti ovat osallisia tähän yhteen nimien paljoutta kantavaan ja silti anonyymiin ontologiaan, koska tietosirpaleiden (epistemologioiden) suhde toisiinsa on sekä riippuvainen että riippumaton ja ne ovat aina yhtä arvottomia kuin arvokkaitakin. Oleminen ja olemissuhteet ovat haaste (= vaikea ilmiö), jonka äärettömyys pitää ihmisen sekä jatkuvassa liikkeessä motivoiden yhä suurempiin saavutuksiin että vapauttaa kiirehtimiseltä, koska kilpajuoksu voiton tavoittelemiseksi on loputon ja siinä mielessä merkityksetön. Omien saavutusten ja niiden kautta itsensä ihailu tai yhtäläillä häpeäminen ja syyllisyyden tunteminen merkitsevät merkitysperspektiiviin kiinnittymistä – ja silloin Age Perfect menettää käyttövoimaansa yksilön kasvussa, kehittämisessä ja oppimisessa. Oppiminen merkitsee elinikäistä kasvuprosessia, itsensä löytämistä ja luomista sekä henkilökohtaista voimaantumista ja se edellyttää oppivalta valtaa omaan oppimiseensa ainutlaatuisen, toiminnallisen ajattelun kautta ja avulla. Tällöin myös kasvatus- ja koulutusjärjestelmät kohtaavat jatkuvia kehittymishaasteita erilaisia opintopolkuja suvaitsevassa sosialisatios-

sa. Arvaja (2005) nostaa tutkimuksensa avulla esille kriittisyyden kilpailua ja tiedon arvottamista ajattelun kustannuksella kohtaan. Muun muassa koulujemme toimintakäytännöt suosivat kilpailua, vertailua ja tiedon mitattavuutta ja saavat aikaan sen, että koulu menettää kykyään tuottaa ajattelevia yksilöitä yhteiskuntaan. Skinnarin ja Toiskallion (1994, 19) mukaan koko suomalainen kasvatusperinne on esimerkki siitä, kuinka oppiminen rakentuu tiedon jakoon sen luomisen sijaan. Syntyy idoleita ja auktoriteetteja, jotka käyttävät valtaa yli muiden. Idolien ja auktoriteettien tai erilaisten paradigmojen palvominen samoin kuin häpäiseminen kääntyy jossain vaiheessa palvojaa tai häpäisijää itseänsä vastaan. Sinän yli- tai aliarvioiminen heijastuu usein minän yli- tai aliarvioimisena, sekä päinvastoin. Merkityskiviin kiintymisestä ja kiinnittymisestä kolmas olomuoto, vapaa höyryvoima härmistyy tai tiivistyy paikkaan ja tilaan menettäen mahdollisuuden olla ajaton ja paikaton, objektiivinen horisontti jatkuvasti vaeltavassa (lat. verbum = verbi, sana) verbaalisuudessaan.

Age Perfect on yksi nimitys ajattelutavalle, jonka mukaan kaikki olevainen voidaan ymmärtää sekä kahdentuen että monimielisesti, ja jonka avulla näitä erillään olevia maailmoja ja mieliä voidaan pyrkiä saattamaan myös väliaikaiseen ykseyteensä, synergiaa luovaan analyttisyyteen. Tarinoiden juonelliseksi ja siten johdonmukaiseksi tekeminen onnistuu niin tieteessä kuin taiteessakin todellisuuden kompleksisuuden kautta, tavoitteena yhteyttä erilaisia ja/tai eriyttä samantlaisia. Jouhkin (2006) tarkastelee kulttuuriantropologian väitöksessään idän ja lännen vastakkainasetteluteemaa, jonka yhtenä olennaisena syy-seuraus-suhteena hän mainitsee perinteissä kiinni pysymisen. Perinteet ja perinteissä kiinni pysyvät ajattelumallit ja ajattelijat määräävät suhtautumisesta toisenlaiseen ja voimistavat kahtiajakoa rajoittamalla kulttuurien välistä yhteisymmärrystä. Traditioihin liittyvien äärimmäisyyksien ymmärtäminen edellyttäisi erilaisille ajoille ja aikakausille avoinna olevaa henkistä situaatiota sekä siitä kaikille kiinnostuneille luotua mahdollisuutta tulla mukaan, osallistua omalla ontologiallaan ja sen tuottamalla tietämisen tavoilla myös fyysisesti, kielellisesti, konkreettisesti ja materiaalisesti. Pääjoki (2004) tarjoaa tämän kaltaiseksi ei-kenenkään maaksi ja kolmanneksi tilaksi taidetta. Hänen mukaansa taide luovuuden ja intuitioiden avoimena tilana edistää keinojen löytämistä rajojen ylittämiseen ja auttaa siten kohtaamaan erilaista ja toisenlaista. Skinnarin ja Toiskallion (1994, 35–39) mukaan toiseudelle avautumisen tila on filosofinen ajattelu. Filosofian tehtävä on kasvattaa arvoihin, ei antaa niitä valmiina. Filosofia on parhaimmillaan näköalapaikka, josta kaiken mahdollisen keskinäiset yhteydet voidaan havaita. Eheyttäminen tai yhteentuleminen ei perustu kuitenkaan samanlaisuuteen pakottamiseen. (Ks. Skinnari & Toiskallio 1994, 43, 50–51.) Täyttä ihmisyyttä ehdoilla rajoittavat piiloiset sortovallat ja sisäiset kahlekuninkaat tutustuvat omaan keskeneräisyyteensä ja asettamiensa määritelmien rajallisuuteen käytännöissä, joita arki tarjoaa ajattelijalle ja se saa tarkistamaan vapaaehtoisesti tieteellisestikin todistettuja ehtoja, jotka osoittautuvat usein vain vallattomien valtapyrkimyksiksi.

Vuorovaikutus konflikteineen palvelee kasvamassa olevia kasvattaen ihmistä kohtaamaan kaikenlaisia konflikteja, joita vuorovaikutusprosessit väistä-

mättä pitävät sisällään. Vuorovaikutuskonflikteissa on mahdollisuus kasvaa kohti yhä vaativampia vuorovaikutuskonflikteja. Konflikti on luovuutta vaativa ja sitä parhaimmillaan tuottava pääoma. Konfliktista kumpuavan luovuuden tehtävä on murtaa sisäisiä kahleita yksilön ajatusmaailmassa synnyttäen uutta elämää sitä viljellen ja varjellen. Paradoksaalisuus tuottaa sumeaa logiikkaa kaksiarvoisuuden laajentuessa moniarvoisuudeksi, vastavoimat yhdistyvät hetkellisesti ja arvovallat liittyvät toisiinsa vain erillisyytensä kautta (Sahlberg 1996, 69, 222). Edellyttäisikö opettajallekin avun löytäminen ajan kohtaamista ajattomuuden kautta sekä ajatusta, että aika tai ajallisuus ei ole kenenkään vihollinen vaan vain ohikiitävä kumppani, jota on mahdollista oppia käyttämään hyväkseen? (Vrt. Sahlberg 1996, 214.)

Uusiutumisen kohtaamisissa on tietoisuuden ja tunteiden vallan sekä valttomuuden pelotonta paljastamista, mikä vapauttaa kasvavaa ja kehittyvää ilmaisemaan itseään yhä pelottomammin. Kolmas tila eli interisyys voi ilmetä monenlaisina tuntemuksina ja tunnustuksina todellisuudesta. Tunteiden, henkisyiden ja ajattomuuden puolesta puhuminenkin on ajankohtaista ajassa ja paikassa, missä niitä tehdään toisarvoiseksi tietoisuuden, fyysisyyden ja ajallisten tarpeiden viettäessä yltäkylläisiä riemuvuosiaan. Aikansa on kaikella – myös ajattomuudella.

5.2 Tekniikan taituri tuntematonta taikomassa

5.2.1 Yllätyksiä ja yllätetyksi tulemisia

Tekniikka tarkoittaa tarkoituksenmukaisia, resursseja (esimerkiksi työtä) säästävien menetelmien tuntemista ja käyttöä eli käyttötaitoa. Tällöin tekniikan keskeisin merkitys on mieluummin vähentää kuin lisätä työtä. Avarasti ajatellen tekniikka voidaan ymmärtää konkreettisena keinona ulkoistaa mielenmaailmamme ideoita ja antaa ajatuksille ilmiäsuja. Tekniikan taituri tuo ennen tuntematonta näkemystä näkyvään maailmaan usein yllättävillä ja yllätyksellisillä tavoilla. Meren (1998, 8) mukaan voidaan puhua reseptologisesta näkökulmasta, jolloin perimätiedoksi rakentuvat reseptit muistuttavat taikatemppea, joka ei ole yleisessä tiedossa. Taian hallitsee vain sen taitaja ja taikatemppe voi elää yllätyksellisyytensä vuoksi. Se voittaa, joka kykenee yllätykseen. Laadukkaassa oppimistapahtumassa oppiminen, kasvaminen ja kehittyminen ei rakennu kaavamaisuuteen, yleisessä tiedossa oleviin jo käytettyihin strategioihin, menetelmiin ja käsityksiin vaan yllätyksiin ja yllätetyksi tulemisiin, joista *jokainen läsnä oleva* voi olla osallinen. Yllätysten keskellä ihminen... YLLÄTTY! Tavoitteiden suuntaa ja tarkoitusta kyseenalaistavat kokemukset muuttavat käsityksiämme ja tuottavat siten uusia kokemuksia ja käsityksiä. Pelkästään erilaiset tekniikat voidaan ymmärtää tämän kaltaisina niin positiivisten kuin negatiivistenkin yllätysten aikaan saajina.

Tutkijan yksi tapa säästää työtä ja yhteiskunnallisia resursseja on tallentaa tarinoita omasta elämästä ja tutkia jälkiään *jälkiviisaasti*⁴⁰. Hermeneutiikkaan kietoutunut etiikkakin tulee tällöin paremmin tutkimustoiminnassa huomioiduksi.⁴¹ Miksi tuomita teoistaan itseään tai toisia jälkeensä, kun jälkien ajankohtainen arvo sijaitsee menneisyyden eletyssä todentunnussa tai epätodentunnussa myös väitelauseiden kaksoismerkityksellisyydestä huolimatta? Epätodentunnussa tehdyt teot ovat saaneet tuomionsa jo tuossa eletyssä, ohikiitäneessä hetkessä. Valintojen ja erilaisten ratkaisumallien spekulointi on tähtystelijän ajanvietettä, jota perustellusti voidaan tieteellisyydeksi nimittää, mutta joka on usein aikaansa jäljessä kulkevaa keinottelua, joko tietoista tai tiedostamatonta pyrkimystä havitella jotain häilyvää. Häilyvän havittelussa myös spekuloinnin tulee olla sen kaltaista ja sille aineksia antakoon seuraava oma-
elämäkerrallinen tarina.

*Yksi merkittävimmistä oppimiskokemuksistani liittyy ajan jaksoon, jolloin toimin suhteellisen aktiivisesti uskonnollisissa yhteyksissä, lähinnä musiikin parissa. Ristiriidat, joista jouduin osalliseksi, aiheutuivat tulkinnoista niin sanottujen pyhiin tekstien äärellä. Tekstit hermeneuttisten ongelmien aiheuttajana tulivat siis tutuksi tuntuvalta tavalla. Kyseessä olevissa yhteisöissä rakennettiin ihmiselle kaavoja ja malleja, joihin olisi pitänyt sulloutua, vaikka kuinka sieluun sattui. Aloin kyseenalaistaa oppeja, jotka eivät olleet mielestäni hedelmällisiä ja esitin omia uudenlaisia näkökulmia ja tapoja soveltaa suuria sanoja. Yksityisenä henkilönä esittämäni tulkinnat eivät saaneet tuulta purjeisiin erilaisuutensa tähden ja tyrmätyksi tulemiset herättivät näkemään, kuinka yksilöllinen ajattelu koetaan uhkana sapluunoissa, jotka eivät jousta ja sanoistaan huolimatta eivät rakasta rajallista rajattomasti. Voivatko sapluunat edes toimia siten? Pettyneenä kielipeleihin, joiden osuus toiminnasta oli mielestäni minimaalinen, päätin ottaa tietois-
ta etäisyyttä koko järjestelmään. Joko ideologiassa oli jotain vikaa tai se käsitettiin liian konservatiivisesti.*

Tarinan kertoja pitää itseään avarakatseisena ja uudistusmielisenä olentona kyseisessä kertomuksessa. Jälkiviisaana on paikallaan kysyä, kuinka kapeaa päähenkilön avarakatseisuus ja uudismiellisyys oli tämän tekstitulkinnoista huolimatta. Olihan hän valmis luopumaan useista ihmissuhteista ja toimintaympyröistä mitättömien kielipelien ansiosta. Luovuttaminenko oli ainoa tapa todentaa ”hedelmällisiä näkökulmia”? Olisiko ollut avarampaa kärsiä kielipelejä, omasta mielestä ahdasmielisiä tulkintamalleja sekä odottaa niiden kehittymistä kyseisen henkilön läsnäolon ansiosta? Toisaalta, mikseivät ne voisi kehittyä ilman tätä yksilöäkin? Mitä merkitsee kielipelien kehittyminen kyseisessä yhteisössä? Kuka on oikea henkilö sitä arvioimaan? Toteutuuko suurienkin sanojen soveltaminen loppujen lopuksi praktisen toimintamme rajoittuneisuudessa, jonka kyseinen informanttimme todensi katkaisemalla siltä kaikki mahdolli-

⁴⁰ Korostan jälkiviisauden kaksoismerkityksellistä luonnetta pääluvun leipätekstissä kursivilla. Positiivisen merkityksen jälkiviisaudelle antaa etiikka, jonka avulla on mahdollista löytää ajallisestakin jotain ajatonta.

⁴¹ Oesch (2005, 31) kuvaa Schleiermacherin vaikutusta hermeneutiikan kehittäjänä muun muassa siinä, että tämä näkee etiikan kietoutuvan hermeneutiikkaan ja että etiikka edellyttää vastausta ymmärtämistä koskevaan kysymykseen.

suudet kyseisessä viitekehyksessä? Taidottomuudestako johtui ”pettymys kielipeleihin”? Eikö tämä yksilö osannut tuoda näkökulmiaan esille tarpeeksi vakuuttavasti ja senkö vuoksi hän joutui poistumaan kuvioista kokonaan? Vai olivatko ongelmat, joita hän kohtasi, loppujen lopuksi ainoastaan hänen yksityisiä ongelmiaan ja kielipelien osuus toiminnasta ei näyttäneykään minimaaliselta kenenkään toisen mielestä? Ehkä kaikki muut olivat tyytyväisiä tilaansa eivätkä tarvinneet uusia tulkintatapoja. Tämän kaltaisessa tilanteessa irtiotto saattaakin olla tehokas keino antaa aikaa ajattomuudelle, kehittyä ja kasvaa kohti ainutlaatuisuutta sekä löytää elämäänsä uusia merkitysperspektiivejä, joiden avulla rikastuttaa olemistaan ontologisesti, ehkä myös epistemologisestikin.

Minän syntyminen on sekä fyysinen että henkinen prosessi, joka jatkuu läpi elämän. Symbioosit on yhteensulautumisia, aitoja yhdeksi tulemisia elämän eri vaiheissa. Niitä seuraa usein ero ja irtipäästäminen, ettei ihminen menettäisi ainutlaatuista tapaansa olla olemassa. Elämättä jäänyt elämä on kiinnittymistä ja kiintymistä johonkin perinteeseen tai tapakulttuuriin, joka tappaa tai paremminkin, jonka kokee tappavan sisäistä ja sen myötä myös ulkoista olemusta. Tulkinnat ja tulkintamallit kaavoihin kangistuessaan tuottavat kiusaamiskulttuureja. Kiusaaminen yhtenäistää yhteisöä tuottamalla siihen vallalla olevien suosimia arvostuksia. Mitä vähemmän ihmiset pohtivat ja kysyvät perusteluja toimintatavoille, sitä enemmän valta kasautuu yhä harvemmille (Heikkinen 2001, 73). Eri tavalla ajattelevien syrjäyttäminen on usein yhteisön keino säilyttää näennäisyyden näkyvyys ja piilottaa pinnan alla olevaa olemattomuutta. Toinen vaihtoehto ratkaista tilanne on ottaa yksityisenä henkilönä etäisyyttä yhteisön toimintamalleihin (=tekniikkaan), jotka kaipaavat tarkistamista ja joiden tarkistaminen odottaa vielä otollisempaa ajankohtaa. Kasvu on kesken kaikilla ja jokainen on vastuussa viime kädessä vain omastaan, myös siitä pinnan alla olevan piiloisen painoarvosta.

5.2.2 Toisen ohjaaminen onkin itseohjautuvuutta

Voimakas individualismi, korostettu yksilöllisyys on vahvan yhteisöllisyyden perusta. Muun muassa Rasku-Puttonen (2005) tuo esille yhteisöllisyyden merkityksen nyky-yhteiskunnassamme, jolloin yhteisön kehittyminen edellyttää ilmapiiriä, jossa arvostetaan yksilöä ja yksilöllisyyttä. Diskursiiviset normit voivat kuitenkin estää joitain yksilöitä tuomasta omaa panosta kollektiivisen tiedon luomiseen. (Rasku-Puttonen 2005, 9). Tällöin yhden yksilön individualismi ei välttämättä riitä ilmapiirin muuttamiseksi yhteisöä kehittävään suuntaan. Yhteisöä voidaan kuvata havainnollisesti ihmisruumiina, jossa yhdenkin ruumiinosan toiminnan vaurioituminen vaikuttaa koko organismin toimintaan. Mitä merkityksellisemmästä ruumiinosasta on kyse sitä suurempi vaikutusvaltaakin sillä on koko organismin toimintamallien kehittymiseen. (Antikainen, Rinne & Koski 2000, 136.) Sisäiseen turvallisuuden tunteeseen rakentuva individualismi on kykenevä ilmenemään suhteessa toiseen ja uuteen tuntemattomaan uskalluksena avautua ja avata, kohdata maailma paljaana ja alastomana. Turva on tällöin yksilöllä sisällisesti hänessä itsessään. Itsenäisessä ykseydessä

vahvistuneen individualistin ei tarvitse varautua suhteessaan toiseuteen ja toisiin, koska se ei etsi merkitystä sitä kautta sisäisyyteensä tai koe tarvetta saada tukea ja tunnustusta toiseudelleen toisilta ihmisiltä. Tähän sisältyy paradoksi. Usein juuri sisäisesti vapaat, itsenäisessä pelottomuuden tunteessa elävät yksilöt saavat tunnustusta, koska he eivät kaipaa sitä ulkopuolelta. Itsetunnoltaan vahva yksilö omistaa sisäisen elämänhallinnan tunteen ja kokee voivansa omilla toimillaan vaikuttaa asioihin, joita hän elämässään kohtaa (Heikkilä 2006). Sen sijaan tunnustusta ja huomiota ja merkityksen antoja toisilta jatkuvasti etsivä joutuu usein pettymään etsinnöissään. Odottaessaan apua, ohjausta ja arvostusta toisilta ihmisiltä yksilö asettaa riman tietylle tasolle usein jo ennen toisen ihmisen, ryhmän tai yhteisön kohtaamista. Rima on odotus- tai ennakoarvo, jonka etukäteinen määrittäminen – kuten tietyn tutkinnon suorittaminen, hyvä todistus, palkka tai arvoasema – saattaa estää varauksetonta avoimuutta ja uusien toimintamallien luomista kyseisissä tilanteissa. Jos odotukset ja ennakoarvot eivät täyty tietyllä tavalla, turhautuminen on todennäköinen.

Tapasin noin parikymppisenä nuorena neitinä erään nuoren herrasmiehen. Ihastuimme ja ehkä myös osaksi rakastuimme. Olimme hyvin erilaisia ja tulimme toisillemme tuntemattomista elämäntaustoista, mutta se ei häirinnyt siinä vaiheessa, kun kiinnostus toista kohtaan oli kuumiin. Seurustelumme eteni vauhdikkaasti ja jo muutaman viikon kuluttua totesimme asuvamme yhdessä. Rehellinen ollakseni täytyy myöntää, että usein epäilin niin järjestelmällisesti kuin tunteittenikin tasolla kiirettämme toistemme syliin. Epäilyksistä huolimatta kaipasin yksinäisyyteeni liian paljon ihmistä, joka oli kiinnostunut juuri minusta.

Puolen vuoden seurustelun perusteella menimme kihloihin ja muutimme virallisesti samaan osoitteeseen. Ratkaisu sitoutumisen suhteen oli ongelmallinen – sen tiedostimme molemmat – enemmänkin järjestelmällinen kuin tunteisiin perustuva ja ehkä juuri siksi siitä koitui myöhemmässä vaiheessa monimielisiä ristiriitoja. Avoliittomme ei ollut sitä, mitä olin kaavaillut. Odotin avointa liittoa, joka olisi tarjonnut turovan tuntua meille molemmille. Etsin elämääni jotain, mitä kyseinen suhde ei kyennyt kaivamaan esille ja käsittelemään. Tulevaisuuden pelko tuotti pettymyksen meille molemmille ja odotusarvojen rima putosi omaan pimeyteen.

Noin kolme vuotta kestänyt yrityksemme ymmärtää toisiamme päättyi eroon eräänä syksyisenä ja sateisena iltana. Olin turhautunut ja epätoivoinen. Mielestäni tuhlasin liian paljon aikaa ja voimavaroja suhteeseen, joka särki sisäisen ihmiseni sirpaleiksi. Kun itkin ikävää ilmeettömyyden edessä ja kysyin, miksi meille kävi näin – olinko oppinut osastani mitään, sain ystävältäni vastaukseksi ”opithan sinä minulta venyttelemään”. Vasta myöhemmin ymmärsin, miten paljon olin oppinut venyttelemään itseäni tuossa viitekehäksessä – en ainoastaan jalkalihaksia juoksulenkkieni jälkeen, niin kuin ystäväni tarkoitti. Olin henkisesti venynyt, virttynyt ja vanunut, ja aika aikaansa kutakin.

Miehen ja naisen välinen suhde lienee yksi kuuluisimmista kompleksisuuksista, jota voidaan tarkastella loputtomasta monista muuttujista käsin, ja joka on sen vuoksi antelias ajatustoiminnan käynnistäjä myös tässä kontekstissa, missä tarkoituksen mukaista on pohtia itseohjautuvuutta ja sen kautta toisen ohjaamista.

Parisuhde on kasvunpaikka niin itseohjautuvuudessa kuin toiseen kohdistuvassa ohjaamisessa. Toisen ymmärtäminen lähtee liikkeelle itseymmärryksestä. Oeschin (2005, 16) mukaan voidaan puhua Augustinuksen sisäisestä sanasta verraten tätä sydämen kieleen, joka liittyy ihmisen sisäiseen ymmärtämisen kykyyn ja joka on partikulaarista kieltä ja fyysistä kommunikointia syvemmällä oleva universaali kieli. Tällöin toisen ymmärtämisen edellytyksenä on itseymmärrys (ks. myös Gadamer 1999, 422–431). Jos en ymmärrä itseäni, en kykene myöskään itseohjautumaan – puhumattakaan siitä, että kykenisin kohtaamaan, ymmärtämään toisenlaista sekä tarjoamaan kosketuspintaa omasta olemisesta itseni ulkopuolelle. Tarinan perusteella päättelen, että kyseinen henkilö oli menettänyt (vai oliko hän koskaan edes löytänyt?) itseohjautuvuutensa tuossa suhteessa kadottamalla yhteyden omaan henkisyYTEensä ja individualismiinsa. Hän etsi arvostusta ja arvoa itsensä ulkopuolelta, koska ei löytänyt eikä kyennyt sitä luomaan itse itselleen. Ymmärtämättömyys omaa yksinäisyyttä kohtaan ajoi epäkelvolliseen parisuhteeseen, jossa rakkauskin tuntui vain osittaiselta. Erilaisuus, joka sytytti alussa halun toisenlaista kohtaan, kääntyi myöhemmin mitättömyydeksi. Yhtälö tuotti negatiivisia tuloksia pettymyksineen ja silti vastoin tunteita ja yhteistä tietoisuutta tämä henkilö sitoutui liittoon, joka ei ollut nimensä arvoinen. ”Kiirehtiminen” aiheutti epäilyksiä ollen samalla osoitus ajattoman ja ajallisen ihmisyyden keskinäisestä epätasapainosta, mutta siitä huolimatta kohdallinen kriittisyyskään ei kyennyt pysäyttämään vauhdikkaasti edennyttä yritystä rakastaa ja tulla rakastetuksi. Epävarmalla pohjalla oleva itseyden tunteminen sai aikaan tulevaisuuden pelkoa, jota ei kyetty kohtamaan ja yhdessä käsittelemään.

Päähenkilömme selittää tarinan tarkoitusta itselleen lyhyesti ”aika aikaansa kutakin” ja se voi tuottaa eteemme kuvan siitä, kuin hän ohittaisi koko kokemuksen siitä mitenkään täydellistymättä. Tuon ”ajan” ymmärtäminen sitä ympärikiertämällä (käsitteellisesti kuvaamalla) ei välttämättä autakaan ymmärtämään tunnetta, jossa hän tuolloin eli ja tylästi voisin todeta kuin kuka tahansa saman läpi käynyt, että sehän oli vain kertomus keskenkasvuisten kotileikistä, joka ei kestänyt arjen ankaruutta. Antavatko tarinan vihjeet edes riittävästi aineksia monipuoliseen ja kokemukselliseen tulkintaan? Jäikö jotain olennaista kertomatta ja olisiko kohdallisempaa olla kiinnostunut siitä?⁴² Johtuiko avoliiton rikkoutuminen menneisyyteen taantuneesta minästä, joka ei kyennyt elämään aktuaalia elämää tässä ja nyt, vaan kätki jotain itsestään ja mitätöi siten myös tulevaisuuden mahdollisuudet? Kävikö toisen rakastaminen liian vaikeaksi sen vuoksi, että siltä puuttui itsensä rakastamisen perusteet? Kokemuksin ja käsityksin rikastuneina (tai köyhtyneinä) on mahdollista ruoskia niin itseään kuin toisiakin monin tavoin ja ristiriitaisuudessa hyväksyä samaan hengen veetoon myös tyypillinen selitysmalli ”henkisestä venymisestä”. Erityisesti itsensä ruoskiminen on yksi keino täyttää tieteellisen keskustelun normistoa ja osoittaa olevansa pohtiva tutkija. Mitä enemmän tarinan kertoja osaa epäillä itseään,

⁴² Moilanen & Rähä korostavat merkitysrakenteiden tulkinnassa niiden seikkojen huomioimista, jotka on jätetty mahdollisesti taka-alalle tarinoita kerrottaessa (henkilökohtainen tiedonanto, kesäkurssi 2006).

valintojaan ja yleensä kaikkea mahdollista, sitä vähemmän hän jättää tilaa lukijansa epäilyksille (ks. myös Palosaari 2000, 68).

Tutkimukseni taiteellis-tieteellisyyttä ja siten myös jokaisen informanttini olemisen kääntöpuolta kunnioittaen hoidan henkistä hyvinvointia kääntämällä näennäisiä tappioita henkisiksi voitoiksi ja epäilyksiä uskottavuudeksi yhtä lailla kuin fyysistä arvokkuutta tavoiteltaessa henkisyyden voitot saattavat joskus osoittautua tappioiksi ja uskottavuus joutua epäilysten alaiseksi. Henkinen veynyminen on absurdi metafora, jonka tarkoitus tässä yhteydessä on ilmeisesti kuvata henkisen kapasiteetin kadottamista, mielen järkkymistä ja tunnehaavoittumista. Miksi ja miten henkisyys voi kadota yhteydessä toiseen ihmiseen? Eikö ruumiillinen läheisyys tue myös henkistä yhteyttä? Johtuuko näiden, henkisen ja ruumiillisen, vastakkain asettuminen suhdetta määrittelevästä varauksellisuudesta, ei-avoimuudesta ja kyvyttömyydestä "kaivaa sitä jotain" esille, kuten kertomuksen päähenkilö asiaansa kuvailee? Eikö suhteen toinen osapuoli ole tarpeeksi merkittävä tekijä avoimuuden ja henkisyyden vaalimisessa fyysisestä fuusioitumisesta huolimatta ja juuri sen vuoksi? Onko avoimuuden ja ihmisen kaksinaisuuden (myös henkisen puolen) ymmärtämisen vaatimus sellainen, että se koskettaa jokaista yksilöä yhtälössä yhtä paljon? Ruumiillista ja fyysistä on helppo mitata, mutta kuka asettaa mittarit avoimuudelle henkisellä puolella?

Läheisten tai sellaisiksi muodostuneiden ihmissuhteiden päättyminen on aina surullinen tragedia elämässä, vuorovaikutuskonflikti siinä mielessä, että kyseistä vuorovaikutussuhdetta ei ole enää olemassa. Tällöin voidaan pohtia, pitäisikö surra enemmän ajan "tuhlaantumista" tuloksettomassa suhteessa ja naiseuden tai mieheyden kyseenalaistumista erityisesti henkisenä pääomana kuin toisen ihmisen fyysisen läheisyyden menetystä. Ehkä näitä asioita ei voida edes asettaa hierarkioihin. Mitä tuloksia ihmissuhteiden pitäisi tuottaa, ettei niiden jälkeen kokisi tuhlanneensa aikaa tuloksettomuuteen? Ja voiko kukaan kyseenalaistaa yksilön ontologiaa, jos ihminen itse tuntee sen omassa olemisen ytimessä? Tutkimustraditioiden alkeisiin alentuminen jälkiviisastelun muodossa merkitsee käytännössä usein syyttämistä ja syyllistämistä valinnoista ja ratkaisuista eri tekijöitä niin, että käänteisyydessään syytökset kohdistuvat lopulta vain jälkiviisastelijaan itseensä. Tutkimustöitämme edistämään pyrkivän eettisen tunnustuksen tarjoaa Josselson (2004, 292–305) kirjoittamalla siitä, mitä syyllisyyden ja häpeän tunteita tutkija käy läpi käyttäessään hyväksi tutkittavien elämää tieteellisiin tarkoituksiin, osoittaakseen ja tuodakseen näkyviin tutkijan oman analyttisen erinomaisuuden ja älykkyyden. "Käytän heitä oman narsisimini jatkeina ja pelkään, että jään siitä kiinni" (Josselson 2004, 303). Aikansa armottomuutta harrastettuaan on tutkijankin tietysti mahdollista herätä henkiin – löytää armon henki eli eettisyys itsestään – ja ymmärtää, että jälkien perusteella viisastelu eri viitekehyksissä on usein vaarallista. Menneisyyden monet niin rumat kuin kauniitkin jäljet ovat epärelevanttia todistusaineistoa, fiktiota, jonka avulla viihdytämme ja/tai vainoamme toisiamme. Relevanteiksi tutkimustuloksiksi, faktaksi, ne muuttuvat vain niin kirjoittajan kuin lukijankin ajattomuuden ansiosta aktuaalisessa toimintaympäristössä – omien oivallusten käy-

täntöön soveltamisen kautta. Itseohjautuminen tarkoittaa tällöin jatkuvaa itsensä valvomista. Heideggerille ymmärtäminen on erityisen aktiivinen momentti, täälläolon olemista valveilla itseään kohtaan. Heideggerin ilmaus "Wachsein" sisältää paitsi viittauksen Aristoteleen ajatukseen, jonka mukaan jokainen on vastuussa siitä, miltä asiat hänestä näyttävät (Aristoteles 1989, 1114b) myös apostoli Paavalin ensimmäiseen kirjeeseen tessalonikalaisille, jota Heidegger käy läpi luentosarjassaan uskonnon fenomenologiassa (Kupiainen 2005, 94; ks. myös Heidegger 1995). Eettinen todistaminen tapahtuu ilmoituksessa, jonka äärettömyyden kunnia tekee todistajassa (Levinas 1996, 83–86).

Itseohjautumista sekä sen kautta toisiin yksilöihin ja yhteisöihin suhtautumista testataan käytännössä päivittäin, jopa hetkittäin. Jokainen hetki, missä tehdään elämään vaikuttavia valintoja – oli ne mielestämme sillä hetkellä isoja tai pieniä – on merkittävä kasvunpaikka. Vastuullinen valtautuminen on ensisijaisesti omaan elämään valtautumista, tietämistä ja tuntemista sen suhteen, mitä tahtoo ja toimimista tuon tahdon mukaisesti. Vastuullisuus itseä kohtaan kantaa väistämättä vastuun myös toisesta ja toisista. Itsensä, omien niin henkisten kuin fyysisten tarpeiden ja halujen tunnistaminen, on lähtökohta kaikissa suhteissa toiseen ja toisiin ihmisiin. Todellisuuden ja totuuksien paljastuminen edellyttää sen etsijältä ensisijaisesti itsensä paljaana esille asettamista. Tällöin ulkoiset ja näennäiset odotusarvot eivät ohjaa yksilön ontologiaa ja siitä syntyviä käsityksiä. Ulkoiset ja näennäiset arvot (odotetut tai odottamattomat) merkitsevät niistä vapautuneelle ohitse kiitäviä hetkiä ja aikamääriä, joiden tehtävä on alistua käytäntöjen koeteltavaksi ja uudelleen arviointien kohteeksi. Identifioituaessa yhteisöihin identifioituminen tapahtuu yhteisöjen käytännössä toteutuneisiin (tunteiden kautta koettuihin) arvoihin ja vain niillä on syvempää merkitystä identifioitumisprosessin aikaan saajana ja eteenpäin viejänä. Esimerkiksi leimaantuminen nimikkeiden ja käsitysten alle, joita yksilö omassa arvomaailmassaan häpeää ja jotka saattavat tämän kokemaan syyllisyyttä omasta tavastaan toimia, identiteetin käväisy yksilöä hetkellisesti määrittämässä tuntuu miellyttävältä postmodernilta vapaudelta. Bauman (1996, 184–201) kuvaa postmodernia minää koosteena, joka mukautuu ja muotoutuu olosuhteiden ja tarpeiden mukaisesti. Minän koostaminen ei ole kumulatiivinen prosessi. Nykyhetki ei sido tulevaisuutta sen enempää kuin menneisyys sitoisi nykyhetkeä. Postmodernikin arvovapaus – kyky ja halu olla vapaa ennakoehdoista – koetellaan kuitenkin tilanteessa, jossa yksilö irrottautuu tai tämä irrotetaan niin kulttuurinsa kuin itsensä arvostamasta näennäisidentiteetistä sekä toimintamalleista ja jossa yksilö saa tai joutuu toimimaan ainoastaan sisäistä ääntänsä kuunnellen. "Mitä totuus on?", Pontius Pilatuksen esittämä ikuinen kysymyksemme ja tuo konteksti, jossa kysymys esitettiin, ilmentää elämäämme nykyäänkin sille antamassa merkityksessä. Tutkijana(kin) joudun ottamaan kantaa sanojeni vaikutukseen joutuen kiusaukseen sanoa ja pitää totena sitä, mitä yleinen mielipide tai mitä valtaintressit milloinkin sanelevat. (Gadamer 2004, 12–13.)

Kriisit, jotka kyseenalaistavat arvoja ja uskomuksia, auttavat löytämään olemisen ydintä – tahtoa tai tahdottomuutta olla olemassa. Kriisit tuottavat tun-

teita, jotka asettavat usein aikaisempia arvoja kyseenalaiseksi. Tällöin kulttuurin tuottamat ulkoiset ja näennäiset näkökulmat eivät vaikuta valintoihin, joiden tarkoitus ja määränpää on tutustua, saada kosketusta, tuntemattomaan totuuteen niin itsessä kuin itsensä ulkopuolellakin. Koko olemuksella toiseuden ja siten myös toisten lähestyminen sekä kohtaaminen vaatii usein omien epäilysten, pelkojen, toiveiden ja odotusten avaamista, edellyttäen ja kasvattaen rohkeutta erityisesti silloin, jos ja kun ympärillä olevat ihmiset eivät osoita saman kaltaista valmiutta varauksettomaan dialogiin. Koko olemuksella itseohjautuminen tulee koetelluksi kyvyssä ja koettelee kykyä suostua kaikenlaisten arvojen kosketteluun ja/tai koskettamatta jättämiseen. Arvoiltäkylläisyys, niiden vaihtuvuus ja jatkuva muutos asenteissamme on keino vapautua niistä kokonaan. Arvot peittävät ja paljastavat minuutta. Niiden merkitys muuttuu läheisyydessä, aidossa ja alkuperäisessä yhteydessä, jolloin minä ja sinä (= Te) ovat yhtä alkuperäisellä tavalla. Saresman (2005, 60) mukaan erityisesti postmoderni ilmentää ajatusmallina kaipuuta paratiisinomaiseen menetettyyn yhteisöllisyyteen – ideaaliseen, aitoon ja alkuperäiseen olemiseen, ilman ehtoja rakastetuksi tulemiseen. Yhtenä tällaisena ideaaliyhteytenä voidaan nähdä äidin ja vauvan ykseys, joka rakentuu henkiseen ja fyysiseen läheisyyteen kohdussa. Lapsen ja hoitajan suhdetta pohtineen Männikön (1997, 6) mukaan merkityksellistä ei ole niinkään vuorovaikutuksen määrä, vaan laatu ja ajoitus, jotka ottavat tai eivät ota toisen tarpeita huomioon. Äiti ynnä muut ympäristötekijät ovat vauvan minämalli, jonka avulla tämä joko luo tai on luomatta omaa minäänsä. Tarpeiden tyydyttyminen oikealla tavalla oikeaan aikaan auttaa löytämään omaa tahtoa, kun taas minämallien eli erilaisten toiseuksien reagoimattomuus tuhoavat uskoa omasta olemassaolosta ja tarkoituksen mukaisuudesta.

5.2.3 Salattu tema monimuotoisten variaatioiden alla

Inhimillinen ihmisyyys – ajallinen ja rajallinen oleminen – tarvitsee monenlaisia horisontaalisia yhteyksiä, näennäisesti arvokasta käsitteellisyttä. Ihminen etsii identifioitumiskohteita värittääkseen minää sinillä, jotka ovat aikakaudelle tyyppisiä, hyväksytyjä ja arvokkaita, jotta häpeälliseksi leimattu alastomuus ja subjektiivisuuden mitättömyys ei maailmalle paljastuisi. Hyväksytyksi tuleminen toisten ihmisten edessä ja kautta on tärkeää toiseudelle erityisesti silloin, kun se ei saa sitä omalta itseltään. Sen sijaan alastomuuttaan arvostava, subjektiivisuudesta ja mitättömistä asioista kiinnostunut minä ei tarvitse toiseustukea toisilta ihmisiltä ja siitä luopuessaan saa sen usein ikään kuin lahjana. Minän anonyymi ja määräämätön henkivalta ohjaa yksilöitä näiden sitä tiedostamattain.

Tekniikan näennäisyys on tarkoituksenmukainen välinearvo sen tuodessa todentuntua tulevaisuudesta ja taikoessa eteemme kuvia, jotka toisinaan ylittävät niin tieto- kuin tunnerajojammekin. Täyteen ihmisyyteen tai toisin sanoen täysi-ikäisyyteen kasvaminen tapahtuu monenlaisten kulttuurien, arvojen ja uskomusten verkostoissa, ristiriidoista huolimatta ja juuri niiden ansiosta. Täysi minuutemme on koko se ala, jonka tunnemme, sitä kuitenkin täysin käsittämättä tai voimatta ryhtyä analysoimaan (Itkonen 1996, 213). Täysi-ikäisen minä

ei vahvistu tai horju tarpeiden täyttymisen vääränlaisesta ajoituksesta, vuorovaikutuksen mitättömästä määrästä tai sen huonosta laadusta, johtuen siitä, että täysi-ikäinen ei määrittele, mitä on *vääränlainen, mitätön ja huono*. Täysi-ikäisen olemassaolo on anonyymia ja määräämätöntä tuntemattomuutta (= salattu teema), ja se on aina yhtä vieras vaikuttaja yllättäessään yhä uudelleen kasvu- paikoissamme ja sivistyksen sosiaalisissa seurapiireissä.

Tekniikan taituri taikoo tuntematonta paljastamalla oman erityisyyden toisten erityisyyksien kanssa ja avulla. Tarinan salattu teema tuottaa yhdessä hajoamista ja rakentumista yhteisestä, kyseessä eletävän hetken synnyttämästä uudesta tarinasta. Monenlaiset subjektiiviset näkökulmat koostavat yhdessä *objektiivista totuutta, joka on tunne yhteenkuuluvuudesta*, yhteisyyden aktista *henkisyys*dessä ja joskus myös fyysisyydessä. Salaisuuksille avoin asenne synnyttää monimuotoisia variaatioita eri ajattelijoiden välille, mutta jotka ovat vain väliaikaisia laskuja ja pysähtymispaikkoja psykologisten lentomatkojen tiimellyksessä. Mielekäs oppimiskokemus ja kohtaaminen on se, jolla on merkitystä uuden ihmisen syntymiselle ja yhä uudistuvalla tavalla luoda olemassa olemista. Erilaisten *välissä olevien tilojen* vuorottelemisen ja vuoropuhelu on täydellistä tietämisen ja tuntemisen aikaa, joka edelleen täydentyy tietämällä ja tuntemalla. Yllätyksistä ja yllätetyksi tulemisen teknisistä tiloista yhteen sidotaan ja vapautetaan aineistoa, joka avaa piiloista maailmaa itsessämme ja ympärillämme. Salattu teema on monin tavoin nimestetty ja edelleen monin tavoin nimestämistä vailla oleva olevainen, jonka avulla ja kautta voidaan esittää useita ulottuvuuksia eri näkökulmista ja perspektiiveistä, ja jotka eivät kilpaile toistensa kanssa vaan jakavat yhteisiä resursseja ja haasteita keskenään.

Objektiivinen pysyvyys todentuntuaktina säilyy sellaisena kaikkien subjektiivisten vaihtoehtojen ja ilmaisumuotojen kyetessä suvaitsemaan toisiaan. Teemaa luonnehtii luovuus, henkisyiden avoin ja avara maaperä, sielun kasvualusta, jota rakkaudeksi sen vahvimmassa olomuodossaan usein kutsutaan. Sisäisen perusturvan vaihtaminen, jakaminen ja vastaanottaminen tarkoittaa tiedon ja tunteiden jatkuvaa realisoitumista. Itsensä alttiiksi antaminen tuottaa tilaan *realisointikeskuksen*, jossa menneen ajan tappiot voivat kääntyä voitoiksi yhtä hyvin kuin aikaisempi menestys ja arvovalta muuttua mitättömyydeksi. Salattu teema kantaa niin pieniä yhdeksi tulemisen kuin eroamisenkin hetkiä. Ajaton tarina syntyy, jos ja kun jokainen vastaan- ja rinnakkainkulkija saa toimia sen tuottajana jollain erityisellä ja ainutlaatuisella tavalla. Hylätyn lapsen ihmisen sisäisyydestä löytäessämme, siitä innostuessamme ja sille ihmisarvon antaessamme luomme kultaista keskitietä kaikkialle. *Lapsi* sisällämme on tiedon alkuperäinen, ehtymätön lähde, johon tutustuminen paljastaa teemaa (peiteltyä perusajatusta) ihmisyydestä ja sen monista variaatioista.

5.3 Luontoäiti laatua lapsilleen luomassa

5.3.1 Metaforia metsästä

Merkittävät kohtaamiset koskettavat ihmisen kvaliteettia. Tällöin keskeistä ei ole määritellä *merkittävää*, vaan arvioida sen kykyä koskettaa. Tunteiden ja henkisyys tavoittaminen vaikuttaa ontologiaamme sekä muuttaa episteemisiä käsityksiämme muokaten niitä monimerkityksellisemmiksi. Kvalitatiivinen vuorovaikutus on vuorovaikutusta kaiken olevaisen kanssa ja kautta. Oivaltava oppiminen on vapautta ihmetellä, kysellä sekä odottaa vastauksia kysymyksiin aina ja joka tilassa. Innovatiivisuus ei ole ajasta, paikasta eikä opettajista riippuvainen. Se on riippuvainen siitä luonnosta, joka ihmisen erityisyyttä tämän sisäisessä maailmassa mallittaa.

Ihmisen elämää on usein kuvattu metaforisesti *elämänpuuna* (Silkelä 1999), jolla on juuret, runko, oksat ja hedelmät. Tämän elämänpuun hyvinvointi, onnellisuus ja tasapainoisuus perustuu puuta ympäröiviin olosuhteisiin, joista erityisen tärkeä on maaperä, jossa se kasvaa. Maaperän ravinteet, kosteus ja pieneliöt vaikuttavat puun kasvumahdollisuuksiin, luoden puitteet kohdata ulkoinen todellisuus ja totuudet ympärillämme. Maaperä juurineen merkitsee puun salaista, sisäistä, monimuotoista ja erityislaatuista mielentilaa. Se on monin tavoin elämään ja vuorovaikutussuhteisiin vaikuttava kasvualusta, juuria kasvattava kiinnekohta. Ulkoinen ja pinnallinen osuus puusta on näkyvä toiseus monenlaisine ilmaisuineen ja nimenomaan tämä osuus olemisesta on useiden arviointien kohteena. Pitkä ja vahvarunkoinen toiseus nauttii auringon valosta toisten lyhyempien ja hennompien puiden kustannuksella. Korkealle latvansa kurottanut saalistaa ensimmäiset lämmön säteet ja sadepisarat, kun taas pienemmän kasvutaimenet joutuvat varjoon ja elävät usein vain sen varassa, jonka kasvualusta kaikille kasvaville suo.

Ostimme aviopuolisoni kanssa kevättalvella 2000 tontin, jolle meidän oli tarkoitus rakentaa uusi kotitalomme. Tämä tontti kasvoi tiheää sekapuustoa erään vesistön varrella ja meidän uraksemme jäi tontin raivaaminen suurista männyistä, kuusista ja lehtipuista. Halusimme kuitenkin säilyttää muutamia isoja ja vahvan näköisiä mäntyjä tulevan talomme ympäriltä, joten valitsimme kaikista komeimmat ja jätimme ne uljaina seisomaan perustusten lähistölle.

Eräänä päivänä rakentajat saivat kokea kuitenkin yllätyksen tontille tullessaan. Vahvalta ja kestävilta näyttäneet männyt olivat kaatuneet ensimmäisten tuulenpuuski- en niitä koetellessa nyt, kun ympäriltä oli raivattu puustoa pois. Yhdessä kasvamisella oli sekä hyödyt että huonot seuraukset. Yhdessä kasvaessaan puut olivat vastustaneet myrskyjä ja pysyneet pystyssä, mutta nyt, kun viima ympärillä kohdistui raivauksen jälkeen kovemmin jäljelle jääneisiin yksilöihin, juuret eivät enää kyenneet täyttämään tehtäväänsä. Tilan puute maaperässä ei ollut antanut mahdollisuutta kasvattaa omia juuria niin vahvoiksi, että ne olisivat kestäneet tilanteen, joka raivasi ulkoisen tuen ympäriltä yllättäen pois.

Kaikki pystyyn jättämämme puut eivät onneksemme kaatuneet. Järven rannassa kasvaneet puut olivat sekä saaneet että joutuneet kasvattamaan juurensa vahvemmiksi jo taimesta lähtien. Niillä oli enemmän tilaa maaperässä juurtensa ympärillä. Samoin myrskytuulten puhaltaessa ne olivat joutuneet alun alkaen kovemmille koetuksille sijaitessaan siellä, missä eniten aina tuulee.

Tapaus, joka jo sellaisenaan oli oma konfliktinsa rakennustyömaalla, opetti, kuinka näkyväinen ei aina kerro meille kaikkea. Tiheästi kasvaneet puut eivät osaa sopeutua ja selviytyä tilanteesta, jonka uudisasukas raivaustyöllään ympäristöön saa yllättäen aikaan. Juuret puita tukevana tekijänä oli meiltä unohtunut ja tapauksesta viisastuneena kaadoimme lisää puita vaaravyöhykkeellämme, ettemme enempää joutuisi vahinkoja kärsimään. Jätimme vain ne yksilöt, joiden juurien uskoimme ympärillä olevan tilan ja sen aiheuttaman yksin kasvamisen ansiosta vahvistuneen kestävämmän koettelemuksia, joita ihminen omilleen aika ajoin järjestää.

Edellinen tarina omassa ajallisuudessaan muistitietoineen saa ajattoman mielikuvituksen toimimaan ja intuitiivisuudessaan jään pohtimaan eli meditoimaan, missä on oma salaisuuksieni maaperä. Millainen se on? Onko maa tiukkaa ja periksi antamatonta savea vaiko kuohkeaa ja ravinteikasta mustaa multaa? Onko juurilla tarpeeksi tilaa vahvistua vai joutuvatko ne puristuksiin toisten juurten keskellä? Mitä ovat nämä puut ympärilläni? Ovatko vieressä kasvavat yksilöt tukemassa kasvuani vai ovatko ne vain tukahduttamassa sitä? Jäänkö varjoon ja valoa vaille, jos en kykene kasvattamaan ulkoista näennäisyyttäni tarpeeksi suureksi vai peitänkö jopa omalla näyttävyydelläni toisten mahdollisuudet saada säteitä? Onko juurillamme tarpeeksi tilaa yhteisessä erityisyydessämme, minän määräämättömässä ja usein niin tuntemattomassa maaperässä? Kumpi on tärkeämpää, kurottautua syvemmälle salaisuuksien sisäisessä maailmassa vai kasvaa pitkää ja näkyvää runkoa kohti aurinkoa? Onko kasvuni tasapainossa sisäisen ja ulkoisen välillä? Kestävätkö juuret näennäisyyden haasteita ja yllättäviäkin kaatojuhlia? Ristiriidat näkyvän ja näkymättömän välillä – onko kasvavan tehtävä ratkaista niitä vai onko tehtävänä vain kasvaa niissä?

Elämänpuun ulkoiset olosuhteet ja näkyvä todellisuus ilmenee ympäröivässä maailmassa kulttuureineen, erilaisine ja monenlaisine käsityksineen ja ilmiäsuineen. Fyysisesti aistittavan ja näkyvän todellisuuden ilmiöihin ei aina voi itse vaikuttaa siten kuin tahtoi, joskin juuri siellä ilmenevät eli paljastuvat nämä puuta koettelevat ongelmat ja ristiriidat. Ulkoinen moni- ja eriarvoinen kulttuurimme heijastaa useita totuuksia yksilöistään, jolloin olemisemme otoksineen vaihtelevat eri aikojen ja perspektiivien mukaisesti. Yksilölliset, henkilökohtaiset uskomukset tai uskomattomuudet näkökulmien ja arvojen alla tai taustalla vaikuttavat usein tiedostamattakin siihen, miten ja mitä on mahdollista nähdä, ja varsinkin siihen, millaiseksi näkemänsä voi tulkita. Monenlaiset kamppailut tunnustusten saamiseksi, vertailut ja kilpailut johtavat keskinäisiin ristiriitoihin, jotka mahdollistavat puun kestävästä kehitystä ainoastaan juurien kautta ja avulla. Heikkisen & Huttusen (2002, 279–280) mukaan koko ihmiseämä voidaan nähdä suurena ja pitkällisenä kamppailuna tunnustuksen saamiseksi. Jokainen meistä tarvitsee tunteen siitä, että tulee otetuksi huomioon ja hyväksytyksi ihmisenä, ilman että tuota hyväksymistä tarvitsisi mitenkään

ansaita. Tunnustuksen puuttuminen saattaa johtaa persoonan haavoittumiseen, häpeän, syyllisyyden ja vihan tunnereaktioihin. Toisaalta, tunnustuksen antaminen esimerkiksi pahimmalle kilpailijalleen, voi tuottaa sisäisen kokemuksen, joka eliminoi epämiellyttäviä tunnereaktioita tunnustuksen antajassa itsessään. (Heikkinen & Huttunen 2002, 286, 289.) *Maaperään juurtuminen* – henkinen ontologia olemisen todentuntuaktina minän sisäisyydessä – elämänpuun kasvutekijänä on elintärkeä tutkimus- ja kasvutehtävä. Se on todellisuus ja totuus, jossa elämämme sai alun ja jossa sen yhä uudelleen on mahdollista saada uusi alku, mutta vain kuoleman kautta. Heideggerin käsite *täälläolo* on aktuaalia olemista ja kuolemista eli täälläolo kuolee koko ajan. Samalla täälläolo on mahdollisuuksien maailma, joka projisoi jatkuvasti tiedollisesti vajavaisia merkityksiä ympäristöönsä. Täälläolo sijaitsee olleisuuden, joka polveutuu tulevaisuudesta ja tulevaisuuden välissä sekä suuntautuu nykyisyydessään molempia kohti (Heidegger 2000, 392; 1993, 326; Tontti 2005, 53–58).

Juurtuessamme yhä syvemmmälle olemiseemme ja elämiseemme löydämme uusia moniravinteita ja vesivirtoja. Vesi huuhtelee minuuttamme ja persoonallisuuttamme uudistavalla tavalla päivittäin ja hetkittäin. Henkistä hyvinvointia ruokkivat resurssit saavat kasvamaan syvemmmälle olemisen ontologiaan. Saamme vastauksia kysymykseen, mitä on olla ihminen ja miten olemme tulleet sellaiseksi, kuin mitä olemme (Silkelä 1999). Löydämme jatkuvasti uusiutuvia merkityksiä ja merkitysperspektiivejä olemisellemme ja elämällemme. Kasvamisesta tulee elämänmittainen tehtävä. Elävä ja kiinteä suhteemme maaperään, henkilökohtaiseen ja persoonalliseen *sydämen kieleen*, takaa ainutlaatuisia ja voimakasta kasvua. Maaperä mahdollistaa tai on mahdollistamatta elämänpuullemme tarkoituksen mukaisten hedelmien tuottamisen. Puun tehtävä ei ole vain itse kasvaa, vaan kasvaessaan lisätä puita ympärilleen – siementää hedelmiensä kautta. Siemen on raaka-ainetta, elämää vailla olevaa epistemologiaa, joka tuottaa vahvempaa ontologiaa vain kuollessaan ja maahan maatessaan.

5.3.2 Maaperän kestävä kehitystä kaivaten

Jokainen puutarhan hoitoa jossain elämänsä vaiheessa harrastanut tietää, että maaperän saattaminen hedelmälliseksi ja tietynlaisia kasvua tuottavaksi ei ole helppoa. Taimimyymälästä saadaan taimia, mutta niiden menestyminen jossain itselle vieraassa kasvualustassa voi tuottaa monenlaisia ongelmia. Ohjeita ja neuvoja voidaan etsiä alan asiantuntijoilta ja mitä enemmän alan asiantuntijalla on ymmärrystä ja tietoa kasvun sekä kasvatuksen monimutkaisuudesta, sitä rehellisemmin hän myöntää, että kyse on haasteellisesta prosessista, jolloin yksiselitteisen vastauksen antaminen erityisiin ja ainutlaatuisiin konteksteihin voi olla vaarallista. Ulkoa ohjautuvien ja ohjattujen menetelmien käyttäminen lisää niiden kaltaisten menetelmien tarvetta kasvien ja puiden maailmassa – saati sitten, kun on kysymys ihmisestä, tämän kasvusta ja kehittymisestä vuorovaihtusprosessien monimuotoisessa maailmassa.

Mielenmaailman: ajatusten, havaintokyvyn ja tunteiden muokkaaminen erilaisilla opetus- ja kehittämismenetelmillä on uuvuttava ja monesti hyvin tur-

hauttava tehtävä. Sisäistä kasvua, kehittymistä ja syväoppimista toinen ei voi toisessa tuottaa. Se syntyy itsestään omalla tavallaan ja ajallaan. Henkinen voimistuminen eli niin sanottu henkistyminen, sisäisesti vahvemmakeksi ja kestävämmäksi kasvaminen tapahtuu yksilöllisesti omia polkuja etsien ja niitä löytäen. Kaikki elämäkokemukset vaikuttavat kasvuamme ja meidän tehtävämme on vaikuttaa niihin niiden kautta ja avulla. Toimimalla monenlaisissa elämämaailmoissa löydämme ne meitä kulloinkin kiinnostavat kehitys- ja kehittämistehtävät.

Valmistuin luokanopettajaksi kesällä 1997. Täynnä intoa ja uteliaisuutta halusin pian kokeilemaan siipiäni työelämään ja katsomaan, kuinka kauas kulkisin. Sain heti töitä, vuoden määräaikaisuuden yhdysluokkien opettajana. Yllätyksekseni työn haasteet ylittivät resurssit, joita ei ollut tai joita en osannut käyttää hyväkseni. Koulutuksen suomat ulkokultaiset tekokilvet katosivat, kun taitoni opettajana kyseenalaistettiin kouluelämän käytännöissä ja kasvatuksen tunneperäisissä kysymyksissä. Ajauduin erilaisiin ongelmiin, joihin syyllisten etsiminen oli ja on edelleen turhauttavaa; niitä löytyy liian paljon joka paikasta, myös omasta olemattomuudestani. Olin muodollisesti pätevä, mutta käytännössä hyvin epäpätevä. Papereissa punnitulla pätevyydellä ei ollut painoarvoa käytäntöjä kaipaavissa kehitysvirroissa. Ulkoiset puitteet, tiedot ja taidot osoittautuivat riittämättömiksi ja sisäiset resurssitkin kuluivat vastuussa, johon akateemisuuteni perusteella olin valtautunut.

Kolme vuotta toimin tehtävässä, joka tuotti enemmän tuskaa kuin työniloa. Sain siinä sivussa itselleni vakituisen viran ja onnistuin löytämään koulun, jossa oli mahdollista opettaa rakkainta oppiainettani, musiikkia. Musiikin opetuksesta muodostui kuitenkin painajainen, viikko-ohjelmani kauhuhetki itselleni, ehkä myös oppilailleni. En epäile tietojani ja taitojani musiikissa. Näiden taitojen siirtäminen eteenpäin ihmislapsia innostavalla tavalla ei vain ollutkaan niin helppoa, kuin oli aikaisemmin annettu ymmärtää olevan. Keinotekoisesti istutetut taidot olivat keinotekoisia taitoja istuttaa edelleen ja opetustyö menetti mielenkiintonsa.

Syksyllä 1999 sain kokea ilouutisen tehdessäni raskaustestin. Odotin vauvaa, joka toi suuren muutoksen elämäni. Jäin äitiyslomalle ja sitä seuraavalle hoitovapaalle. Pääsin vihdoinkin opettaja- ja kasvattajakorkeakouluun, jossa käytäntö- ja teoriatunnit ovat läsnä samanaikaisesti ja jossa tutkimusta ei tehdä ilman toimintaa ja päinvastoin. Sain aloittaa kaiken alusta eli opetella katsomaan maailmaa lapsen silmin... Halusin tutustua vallattomiin vauvoihin sisälläni ja antaa niille mahdollisuuden kasvuun, jota vaille olin koulutuksestani huolimatta ja ehkä juuri sen vuoksi jäänyt.

Edellinen kertomus opettajuudesta heijastaa pitkää varjoa niin kertojan menneisyyden minuuden kuin opettajakoulutuksenkin ylle, vaikka sovittelevaan tyyliin hän toteaa, että syyllisten etsiminen on turhauttavaa. Johtuuko turhautuminen siitä, että kertoja tiedostaa olevansa osasyllinen ongelmiinsa? Hän luotti (uskoi) muodollisen pätevyyden näennäisarvoansioihin ja otti vastaan tehtävän, johon ei kokenutkaan olevansa käytännönpätevä. Lapinojan (2006) mukaan koulukasvatuksen ja opettajan toiminnan perusteiden määrittely on usein liukunut pois opettajilta koulukasvatuksen ulkopuolisille voimille. Nykyajan opettaja ei ole suunnannäyttävä, vaan tilanteeseen sopeutuva. Koulusta on tullut

ikään kuin yhteiskunnan kaatopaikka, jonka päälle kaadetaan kaikki mahdolliset ongelmat ja opettajat yrittävät vastata haasteisiin toimimalla kuin koneet. Lapinoja haastaa väitöskirjassaan opettajat autonomiseen ajatteluun ja kriittisyyteen ohjeita, toimintamalleja ja terminologiaa kohtaan. Eli oliko tämänkin opettajan kohdalla kysymys kyseisen kaltaisesta kestävästä maaperästä, kuivuudesta kärsivästä autiomaasta tai jopa kaatopaikasta, joka ei kyennyt tuottamaan toivottua tulosta ja täyttämään odotuksia, joita opettajuudelle sekä ulkopuoliset että hän itse asetti? Toistaako historia itseään? Voiko aika parantaa haavoja, vai onko se sittenkin ajattomuuden tehtävä? Auttaako omien lasten saaminen ja lapsen silmin maailman katsominen kohtaamaan kasvun ”tunneperäisiä kysymyksiä” tuottaen työniloa tuskan sijaan? Onko äitiysloma ja hoitovapaa pakomatka tuntemattomaan ja löytyykö vastaus painajaisiin ja kauhuhetkiin sitä kautta? Miksi kyseinen henkilö toimi työssään opettajakoulutuksen käytäntöjä kopioiden ja silti arvostelee niitä ”keinotekoisiksi”? Ristiriita opetuksen sisältöjen ja toiminnan välillä jatkua näin ehtymätöntä erehtyvääsyyttään. Mikä esti käyttämästä luonnollisempia luomumenetelmiä opetustyössä? Kertomus jättää paljastamatta myös sen, miksi informanttimme yleensä koskaan halusi opettajaksi. Mistä johtui, että ihmisen henkisyttä koskettavien kasvukysymysten ääressä niihin ei löytynyt vastausta menneisyyden mapeista tai akateemisista arvo-opinnoista? Onko kyse tietynlaisesta väliinpuotoajasta, jonka tehtäväksi jäi ottaa etäisyyttä kohteeseensa sitä tarkemmin tarkastellakseen toisessa viitekehysessä? Tai jopa siirtyäkseen jonnekin muualle kasvaamaan?

Edellisiin kysymyksiin niin yksi- kuin kaksiselitteistenkin vastausten antaminen on vaikeaa. Haasteellisissa elämäntilanteissa selviytyminen edellyttää toimijaltaan luovuutta eli selviytymistaitoa, joka liian usein kadotetaan hierarkioita täynnä olevissa organisaatioissa. Valtaan kuuluu aina vastuu ja se kohdistuu myös tunteita kohtaan. Tietoisuus ihmisen tunteista, henkisestä hyvinvoinnista ja pahoinvoinnista kaipaa vastuun kantamista myös opettajakoulutukselta – tai miltä tahansa koulutukselta. Erkkilän ja Piilin (2001) mukaan muun muassa luokanopettajiksi opiskelevat toivovat koulutuksen kehittävän ensisijaisesti heitä itseään: vuorovaikutustaitoja, opetustaitoa, opettajaidentiteettiä ja itsetuntemusta. Heidän tutkimuksensa osoitti, että luokanopettajaopiskelijat ovat ajattelutavaltaan varsin postmoderneja, mutta koulutus ei ole uusiutunut samaa vauhtia yhteiskunnan muuttumisen kanssa. Opettajan kouluttajat tekevät kaikki ne virheet opetuksessaan, joista opiskelijoita varoitetaan.

Käytäntöjen kvalitatiiviset elämyksellisyyspyrkimykset koettelevat kasvatustieteen kvantitatiivista maaperää ja sen kestävyttä pyrkiessään suvaitsemaan erilaisuutta, toisenlaisuutta ja omaperäisyyttä – ei vain teoriassa vaan myös erilaisissa teorioiden käytännöissä. Paradoksaalisuudessa teoreettisesti työskentely eli kasvatustieteellisen tutkimuksen harjoittaminen kaaoksen keskellä on perusteltua, koska käytännöt ja kansainvälistyminen edellyttävät sitä toimijoiltaan kaikilla kulttuurisilla sektoreillaan. Mikä tahansa koulutus kentälle asiantuntijoita ja ammattilaisia pätevöidessään kaipaa tasokkuutta, joka kykenisi kohtaamaan ympäröivän yhteiskunnan, ei vain moniarvoisesti vaan

myös interkulttuurisesti (Palosaari 2000). Papereissa ja niiden avulla punnittu muodollinen pätevyys kaipaa rinnalleen käytännön todeksi todistamaa pätevyyttä. Opettajan keskeneräisyys merkitsee sitä, että opettajan työ vaatii jatkuvaa ja elinikäistä oppimista. Keskeneräisyyden suuri rikkaus on siinä, että mikä ei ole valmis, on altis luovuudelle ja löytämiselle. (Niemi 2003, 121.) Tällöin voidaan toisaalta kysyä, mikä on koulutuksen merkitys pätevyyden antajana omassa keskeneräisyydessään ja milloin opettajakoulutuksen keskeneräisyys on saavuttanut sen tason, että se voi toisia keskeneräisiä ohjata johonkin suuntaan. Voisiko ratkaisuksi ajatella tulevaisuudessa yhä enemmän yksilöllisten ihmisten yksilöllisiä opinpolkuja kunnioittavia koulutusmuotoja – niissä myös muodollisesti pätevoitymistä – jolloin itseohjautuvuutensa löytänyt luo itselleen keskevämpää perustaa toimia työelämässä monin eri tavoin?

Kasvattajan ja kouluttajan, toisin sanoen sivistyssosialisaatioissa toisiin ihmisiin vaikuttajan, mahdollisuudet muokata omaa tai toisten mielentilaa, tunteita ja henkisyttä, ovat rajalliset ja näiden rajojen arvioiminen on ymmärtävällisen ydinkysymyksiä ja -vastauksia. Laatu luovan luontoäidin tehtävä on vapauttaa lapsiansa aikansa eläneistä kulttuurisista välineistä, jotka kahlitsevat ja köyhdyttävät ihmisen kasvua sekä kehittymistä ja johdattaa taimiaan sinne, missä autenttiset äänet salatuista, tuntemattomista ja kätkeyistä elämästä nostavat esiin viha- ja rakkauskertomuksia, rikastuttaen ymmärrystä ja ollen siten luovuuden tulos. Ugaste (2005) kuvaa roolileikkien merkitystä monipuolisessa kehityksessä lapsen ja äidin välillä. Ugasten näkökulmaa toiselta tulkinnan tasolta tarkastellessani löydän vastauksia myös omiin ongelmiini ja kysymyksiini. Luontoäidin tehtäväksi jää rikastuttaa leikkejäni lähinnä raakamateriaalin tuottamisessa ja huolehtimisessa, että toimintani säilyttää jännittäväyytensä, mielenkiintonsa ja salaperäisyytensä.

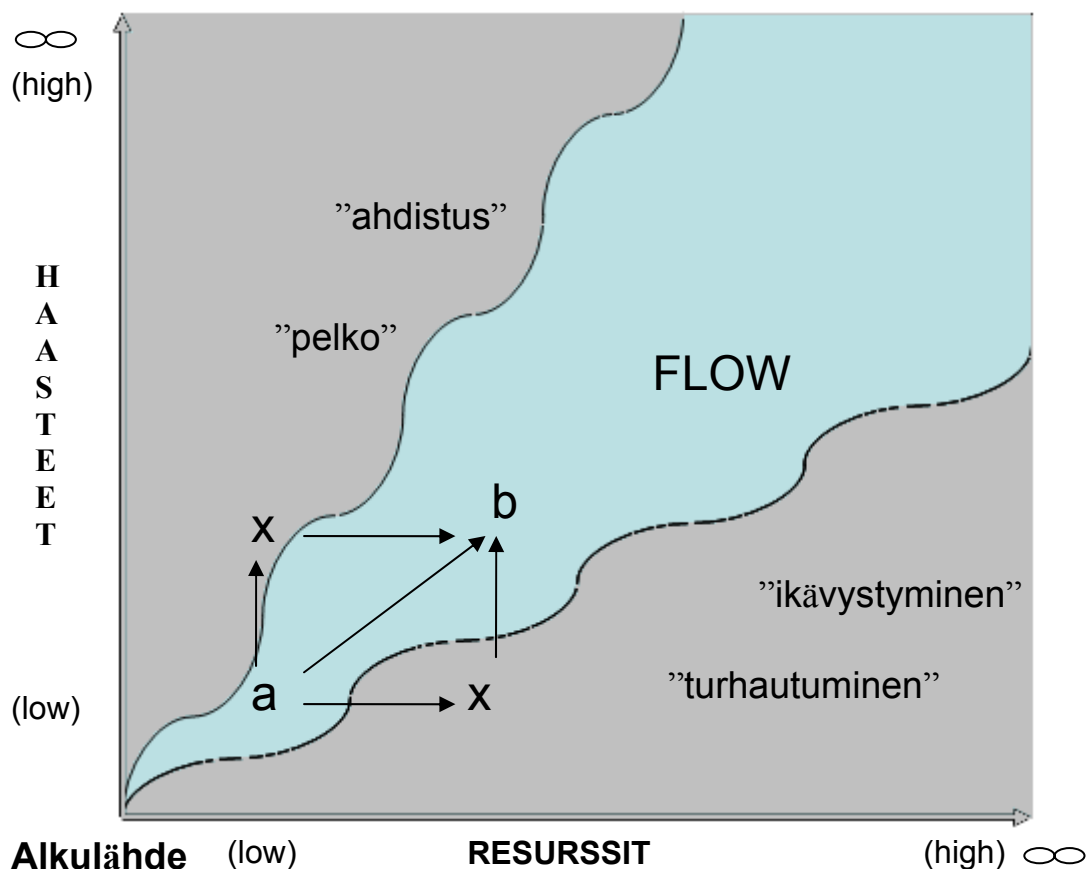
5.3.3 Flow – itseydessä yhteyteen ja siinä pois?

Flow (Csikszentmihalyi 1990) on kasvuprosessi, jossa yhä syvemmin sitoudumme ja rakennamme suhdetta elämääns. Se on itseensä tutustumista ja ymmärtämistä, mitä meille milloinkin tapahtuu. Flow'ssa oleminen merkitsee hetkessä elämistä, jolloin ihmisen onnellisuus ei perustu eri kulttuurien kehittelemisiin tapoihin antaa turvaa yksilölle sitä ympäröivältä kaaokselta. Erilaiset instituutiot ja traditiot, kuten uskonto, politiikka, kulttuuri, taiteet, tieteet ynnä muu ihmisen kehittelemä hyvinvointi ja/tai pahoinvointi auttavat meitä uskomaan vain väliaikaisesti, että voimme hallita elämää ja olemisen ilmiöitä. Vasta kymmene ja erityisesti uskalluksemme heittäytyä virtaan, nauttia hetki hetkeltä jokaisesta asiasta, mitä teemme ja mihin milloinkin olemme osallisia, antaa elämäämme täyttymyksen. Flow on mielentila, jossa olemme niin uppoutuneita siihen, mitä teemme, että mikään muu ei tuolloin tunnu milloinkaan. Ajalla ja paikalla ei ole merkitystä. *Välitön oleminen*⁴³ rakentuu itseohjautuvuuden ja itsensä valvomisen perustuksille, jolloin tilanteeseen ja hetkeen heittäytyminen tarkoittaa usein silleen jättäytymistä ja *silleen jättämistä* (Heidegger 1991). Kaaos on

⁴³ Moilasan henkilökohtainen tiedonanto 2007.

jatkuva keskeneräisyyden tila, joka voi organisoitua mielekkäiksi kokonaisuuksiksi vain yksittäisten toimijoiden sisäisen voiman kautta, synnyttäen luovuutta ja jokaiselle läsnäolijalle mahdollisuuden löytää omaa tahtoa sekä siten myös yhteistä erityisyyttä – yhteisöllisyyden todentuntuaktia.

Flow eli virta merkitsee ihmisen sisäistä tahtoa ja/tai tahtotilaa, jolloin elämä voidaan ymmärtää vain jatkuvasti eteenpäin virtaavana voimana, *elämän hyökynä*. Voidaan puhua myös tajunnan hyökystä, jossa elämän hyökky ilmenee. Tahto, joka suuntautuu jatkuvasti kohti toimintaa, työntää nykyisyyttä lakkaamatta tulevaisuuteen ja saa aikaan ilmiön, joka sen yksinkertaisuudessaan on usein vaikeasti analysoitavissa. (Bergson 1923, 115–161.) Merkittävät oppimiskokemukset ja -tilanteet liittyvät yksilön elämän tarkoituksen löytymiseen ja sen mielekkyyteen. Nämä hetket koskettavat minää syvällisellä tavalla vaikuttaen koko ihmiseen, muuttaen tämän kuvaa itsestä ja ulkopuolisesta todellisuudesta. Ne antavat mieltä: selityksiä ja perusteluja omalle tavalle elää, ajatella, tuntea ja tietää. Virrassa toimiessamme saavutamme absoluuttista totuutta, joka tapahtuu tullessamme sinuiksi minämme kanssa. Tällöin ontologiamme olemisen orgaanisena ytimenä, olemista avaava todentuntuaktina, pyrkii yhtymään kulloisiin, jatkuvasti vaihtuviin epistemologisiin oleviin. Tavoitteena on luoda monenlaisia yhteyksiä itsen ulkopuoliseen todellisuuteen. Seuraava havaintokuva flow-teoriasta on yksinkertaistettu esitys siitä, mistä oppimisessa, kasvamisessa ja kehittämisessä tällöin on kysymys.

KUVA 7 Havaintomalli flow'sta (sovellutus Csikszentmihalyin 1990 teoriasta)

Alkulähde eli 0-piste on tilanne, josta lähtien yksilön näkemys itsestä ja ympäröivästä maailmasta alkaa rakentua jollain tietyllä erityisellä tavalla. *Nollaantumis*et elämän eri tilanteissa mahdollistavat uusia alkuja ja tilaa rakentaa uutta käsitystä niin itsestä kuin ympäristöstäkin. Situaatio "a" kuvaa tasapainoista onnellisuuden tilaa ymmärryksessä, jossa yksilön RESURSSIT suhteessa hänen elämäänsä ja siinä esiintyviin HAASTEISIIN ovat optimaaliset. Tämä tila ei ole kuitenkaan staattinen. Jatkuva herkkyys muutoksille virran vaikutuksesta on ainoa keino säilyttää flow-asema. X-situaatiot kuvaavat konfliktitilannetta, josta pyrkimys takaisin flow-kokemukseen vaatii joko enemmän haasteita turhautuneisuuteen tai resurssien kasvuun keskittyvää toimintaa, joka lisää luottamusta kohdata haasteita pelotta ja ahdistumatta.

Kiinnostuin syksyllä 2003 itämaisen tanssin harrastuksesta. Vihjeen sain fysioterapeutilta, johtuen selkävaiivoistani. Otin selvää tanssin alkeiskursseista ja osallistuin ensimmäiselle tunnille, joka merkitsikin rakkautta ensisilmäyksellä! Hurahdin tanssiin, joka vastasi esteettisyyšnäkemyksiini mielekkäällä tavalla. Korostettu naisellisuus, kauliit ja värikkäät asusteet sekä eksoottinen musiikki eivöt voineet olla vetoamatta myös tunteisiin. Lisäksi kurssin opettajassa oli arvostamiani piirteitä. Hän oli motivoiva

identifioitumiskohde. Hankin tietoa tanssista, sen historiasta ja ihmisanatomiaan liittyvistä perusteluista, ostin erilaisia tanssiin kuuluvia asusteita, lainasin videoita ja odotin innolla jokaista tuntia. Koin vahvistuvani sekä fyysisesti että henkisesti ja kehityin mielestäni nopeasti koko tämän flow-kokemuksen aikana. Selkäni parani ja löysin piilossa olevaa minää myös henkiseltä puolelta.

Kyseistä herkkua ei kuitenkaan kestänyt kauan. Jo seuraavana keväänä kyllästyin ja ajattelin sen johtuvan liian vähäisistä haasteista. Ehkä olin edennyt nopeammin kuin osasin kuvitella, joten päätin lisätä vaatimuksia. Siirryin jatkokurssille. Se ei kuitenkaan auttanut minua enää motivoitumaan. Jouduin ryhmään, jossa koin itseni jatkuvasti ulkopuoliseksi. Se oli tiivis, jo usean vuoden ajan yhdessä tanssimista ja esiintymistä harrastanut vakioryhmä. Tämän ryhmän luottamuksen voittaminen osoittautui hankalaksi. Lisäksi haasteena oli vaativampi taso kehittyä omassa henkilökohtaisessa taidossa tanssia, johon olisin kaivannut kannustusta enemmän kuin kilpailuhenkeä. Myös opettajan vaihtuminen lienee yksi syy, miksi virrasta poisajautuminen jäi ainoaksi vaihtoehdoksi.

Jouduin puntaroimaan omia ja tuon ryhmän sekä uuden opettajan toimintaan liittyvien arvojen merkitystä itselleni juuri tuona aikana ja samaistuminen ei enää ollut intohimoni. Sitä paitsi uusi alkulähde ja voimavirta teki tuloaan elämääni. Olin raskaana ja odotin kolmatta pienokaistani.

Ideaalitilanteessa yksilö etenee elämässään flow'ta pitkin "a"-situaatiosta "b"-situaatioon jne. Yksilön flow-kokemusten lisääntyessä hänen tietoisuutensa monimutkaistuu ja itseyden sekä tuntemattoman todellisuuden merkitysperspektiivit kasvavat avarammaksi. Arvot käyvät moninaisemmiksi ja yksilölle yhä vaikeammiksi järjellisesti tavoittaa sitä oikeaa tapaa olla ja elää. Sisäinen tunnetajunta nousee keskeiseksi tekijäksi, jolle perusteluiden löytäminen ja luominen on jokaisen mielikuvituksen moninaisuudesta riippuvainen. Irtiotot entisestä saavat aikaan heittäytymisiä, uusia hyppyjä tuntemattomaan. Hypyt ovat sitä helpompia, mitä enemmän niitä saattelee todentuntuakti, kokemuksellinen mahdollisuus uudesta tavasta uppoutua unelmiin.

Rakastuessani nykyiseen aviopuolisooni löysin yhden alkulähteen elämääni. Koin syntyväni uudelleen. Hullaantuminen toiseen ihmiseen oli kuin kirkkaasta ja raikkaasta lähteestä juomista ja kokemus elämään tarkoituksen luova. Virran tehtävä on kuitenkin viedä suhdetta syvemmälle tasolle. Ensirakkaus ei ole pysyvä tila sellaisena kuin se oli alkulähteellä. Virta työntää ja vetää. Tilanne on herkkä muutoksille. Jotta suhde säilyttäisi tuoreutensa tai paremminkin "paranisi vanhetessaan kuten viini", se vaatii haasteita ja ponnisteluja niiden saavuttamiseksi, välillä vastavirtaan uimista, toisinaan antautumista virran vietäväksi. Joskus suhde voi jäätyä omaan ortodoksisuuteensa ja ajaututaan kuivalle maalle. Tällöin testataan tahtoja ja kykyä odottaa uutta kevättä ja sen tulvia.

Konfliktit eli virrasta pois joutuminen kertovat haasteiden ja yksilön resurssien epätasapainosta. Vaihtoehtoja ratkaista tilanne on useita ja jokainen tekee valintansa omien ajankohtaisten tietoisuuksiensa ja/tai tuntemustensa mukaisesti. Turhautumiseen etsitään haasteita ympäröivästä yhteiskunnasta. Työskentely

henkilökohtaisen interkulttuurisen kompetenssin suhteen, omaan keskeneräisyyteen ja sen tuottamaan riittämättömyyden tunteeseen törmääminen vaatii resursseja: aikaa ajattomuudelle, motivaatiota ja lujaa tahtoa toimia juuri tuon suhteen tai suhteiden elossa pitämiseksi. Tilanteessa tehdään inventaariota myös siitä, onko tässä ihmisessä tai ryhmässä jotain niin arvokasta, että haluan siihen identifioitua, ja jonka kautta kokea yhteyttä heihin vai tahdonko luopua suhteesta kokonaan. Arvot – sisäiset ja/tai ulkoiset – vaikuttavat valintoihin. Yksi vaihtoehto ratkaista ristiriitatilanne on uuden alkulähteen etsiminen tai yllättävä löytyminen. Virta tekee meille näkyväksi maailmaa sellaisena kuin se on, paljastaen ja itseään avaten.

Kulttuurien välinen kompetenssi, kyky ja halu päästä yhä syvemmillä vesille ymmärtämään itseään ja toista, johtaa yksilön näkemään elämän paradoksaalisuus yhä alastomampana ja peittämättömämpänä. Flow on filosofia, joka ohjaa ihmisen ajattelua ja käyttäytymistä vuorovaikutuskonflikteissa uutta luovaan suuntaan. Kompetenssin kehittyminen moniarvoisen globalisaation keskellä on kasvua ja oppimista, johon erilaiset elämäntilanteet, kokemukset ja merkitykset vaikuttavat. Kyse on kokonaisvaltaisesta prosessista, jossa ihminen joutuu punnitsemaan jatkuvasti omia asenteitaan, arvojaan, normejaan ja käyttäytymistään ihanteena taso, jossa minkään kulttuurin arvot ja normit eivät kahlitse ajattelua ja siitä kumpuavia kategorioita. Ontologia ihmisen sisäisenä uskomusjärjestelmänä voittaa epäuskomusjärjestelmän, jos ja kun epätodentuntu muuttuu todentuntuaktiksi.

Innovatiivinen – uusia innovaatioita synnyttävä – aktiivinen ja dynaaminen tutkimustoiminta on virrassa eteenpäin menemistä kyseessä olevan virran ehdoilla. Käytännössä se tarkoittaa oman kokemuksen (=itsensä likoon laittamisen) kautta *kastuneista* käsityksistä monimuotoisen ja persoonallisen kokonaisuuden rakentamista, mikä ei suinkaan merkitse ainaista kiihkon vallassa toimimista. Virta seisoo välillä paikoillaan, koska rajallinen ihminen ei kestä jatkuvaa hurjastelua hurmoksen vallassa. Samalla tehdään tilaa uusien virtojen kohtaamismahdollisuuksille. Tavoitteena on koskettaa ja tulla kosketetuksi virroista, jotka läiskyvät, tulvivat, vuotavat, lainehtivat, aaltoilevat, tihkuvat, valuvat, kuohuvat, pärskivät, synnyttävät usvaa ja sumua ympärilleen, ja jotka kantavat sisällään elämää läpi vuodenaikojen ja useiden eri olosuhteiden. Tila ei vangitse elävää virtaa, jolle merkityksen antaa niin aika kuin ajattomuuskin. Virrassa mukana pysyminen merkitsee usein niin oman kuin toistenkin epävarmuuden sietämistä ja minän haavoittuvuuden yhä uudelleen kohtaamista. Virrat, jotka ovat jäässä, vaativat kärsivällistä odottelua. Virrat, jotka ovat kuivuneet, puhuttelevat äänekkäästi vaikenemalla. Virrat, jotka pyörivät vain paikallaan, synnyttävät pahoinvointia. Vastavirroista virvelöidään suuria kaloja. Verkot ovat yllätyksiä ja yllätyksiä täynnä olevia. Tutkiva helmenkalastaja kohtaa monenlaisia virtoja ja lähteitä, jotka joskus kaikki pysähtyvät paikoilleen. Silloin on läsnä tyyni ja sileä peilipinta illan hämärässä, hiljaisuus – ja lepo.

TUNNE JA TIEDOT

**Matti makaa kukkarossa,
sielujen väliltä murenee silta.
Ympäröi synkkyys; on pimeää,
idästä ei kuulu mitään.**

**Blues soittaa säveltään hiljaa,
se maailmankuvaani avartaa.
Tieto kasvaa, levittää tuskaa.
Yksin kuka sen jaksaa kantaa?**

**Lempeä tuuli hyväilee hiuksia,
hento vartalo itkee ikävää
- onni on tässä -
Polttavat huulet sielua sisimpään;
syövät sanani pimeässä.**

**Yö kietoo kahleillaan,
antaa sen asua meissä.
Syvyys etsii itseään
tunteessa pysyvässä.**

6 SUMMARY OF SCIENCE AND ART

6.1 Backgrounds and goals

The union of science and art is an ancient one, and its application requires no more than a little daring. Generating new perspectives requires the inexhaustibility of thinking that arises from human contradiction and emphasises ambiguity. This study is one such application, a showcase of skill created in and aided by different intermediate states. For example, I have attempted to bridge the gap between theory and practice by not defining the central concepts of the study in a strictly scientific way. The stiff formalism and strict division of concepts in theoretical consciousness create problems, especially in practical applications such as teaching and the raising of children. A broader interpretation of concepts and an active focus on their multiple facets offer far more effective tools for dealing with practical complexities than do the traditional attempts at unambiguity, (for example, Hamarus 2006.) I have restricted my work to the most central concepts of the field and I define them from diverse perspectives so that I too can use the concepts in a more versatile way – that is, live with them.

I outline the background of my work in the introduction by telling a fairytale about an anonymous princess. The fairytale is fictive, but based on facts distilled from autobiographical material. Many different situations in life and various interaction relationships produce a caricature about which several elaborate stories could be told. However, the purpose of this work has not been self-therapy or to unduly expose my private life, but rather to study cultural phenomena such as growth, conflict and interaction in more detail. Self-feeling (usually used self-esteem) and conscience (more appropriately “my self-touch”), are also important concepts. The hermeneutic spheres of my study are created by conceptualising these phenomena and I seek to deepen them through my personal growth, the conflicts I have encountered, dialogic interaction relationships as well as self-touch. I realise that being a process writer, I can only understand these phenomena by living them and writing within the proc-

ess. Thus theory is not only taught or explained to others but it is also shown in one's own practices (Stanley & Wise 1993, 178). Therefore it has been my goal to write a research report whose contents connect with its structural and linguistic levels. The central objective of this study is to outline a conceptual philosophy of growth which would especially help educators and teachers who are caught in a web of practical complexities and who seek answers to their own specific interaction relationships and the problems arising in them.

6.2 How to grow in interaction conflicts?

In the introduction I present my most important research tasks and the questions to which I seek answers through my research process. Writing in the middle ground between science and art, looking for the truth between teaching-nurturing duties and theoretical studies and understanding the constant incompleteness of one's own growth require mental sensitivity and strength. This being the case the nearest conflicts, interaction relationships and growth opportunities are found in one's own thoughts. In other words, am I capable of doing my own thinking? Dare I think? Is it even worth thinking in the original sense of the word? Would I grow and develop better in interaction relationships by confining myself to the constraints of the relationship and by abandoning my meditative creativity? How much should feelings be acknowledged in the processes behind thinking and expression? What about consciousness? Do I possess the courage to journey between two or more worlds and cultures without becoming too attached to anything? What is my growth between two different and often mutually averse factors?

I have solved the problems in question by both uncovering them further and by justifying my own choices in different intermediate spaces, such as my operating in the middle ground between science and art. The features of scientific art and artistic science in my work are created from both mental and material needs which clearly indicate that the union of science and art will become increasingly important in the future. Thus the sensibility of research in our society is based on ethics respectful of practice. The field of multidisciplinary pedagogics in particular faces this challenge. The development of pedagogics and teaching means growing up amidst rough complexes and often a person is required to possess creative survival skills. In fact, the union of art and science in my research and writing provides a perspective on intercultural growth. It is the task of art to be aware of people's feelings in many ways and, by being aware of them, scientific information is also better able to reach the people who need the information in their work. In scientific writing having an awareness appreciative of feelings means among other things that the writer makes herself vulnerable by revealing her own experiences and feelings both directly and indirectly. All scientific information contains some feelings as well, so there are no rational scientific grounds for denying them. The part played by feelings in

knowledge is central and indeed one should also dare to live through them in scientific and therefore intertextual communication.

It is reasonable to examine the question of how well or poorly I have dared to live through feelings in my own work from several perspectives. Hiding behind different metaphors and scientific paradigms is justifiable when one wishes to protect something from something else. The same is often true when the names of various authorities are used to convince people of something. I seek support from history if and when I do not dare to live in the here and now. At the same time however, I wrong myself (and thus also others), and avoid a completer confrontation with the truth. Another point of view is to see metaphors, paradigms, authorities and other methods of scientific language as mere instruments which one does not need to attach oneself to literally. They are simply examples of temporary disembarkations. When speaking of multidisciplinary and interdisciplinary phenomena this kind of procedure is especially justified. In this case one attaches oneself to the process, to living in it and to the growth which takes place through it. A dialogue is a stream of thought whose task it is to generate more streams of thought. However, the result may be that results in the traditional sense of the word are not found (for example, Socrates.) Tangible products of thinking, such as written and literal publications receive less attention, with the creation of a connection between different people and their perspectives on the meanings of things being founded on a philosophy which touches upon practical life. Thus the mental interpretation of mental phenomena is the factor which can open linguistic locks. Language is not only the key to interpretation, but often the lock as well (Platon 1978, 408a, b).

6.3 Can a reasonable explanation be found in communal activities for questions of learning and growing into communal activities?

Communal activities require social skills, the ability to encounter different conflicts, to grow in them and take care of the welfare of one's self-touch. If and when these skills are missing or are in some way incomplete, the reasonable explanations which support communal activities are also defective and incomplete. There can be as many *reasonable explanations* as there are people. The purpose of my work is not to make excuses while embracing the world, as ethically ideal as it might be to do so. By observing my own incompleteness and deficiencies in social skills as well as by listening to my self-touch amidst different conflicts I end up sketching out my own personal ontology in my research work.

Seeing the world and the ego as two is a matter of both consciousness and science, which I prove in many different ways and by seeking support in the ideas of several different thinkers (such as Buber 1993; Heidegger 1991; Levinas 1996; Ricoeur 2005.) Phenomena and concepts alike always include their own

flip sides, containing both positive and negative meanings. It is only conflict which hides and reveals blessings and curses alike. It is pertinent and important to acknowledge both sides, conceptually in theory as well as in practice, be it then a question of any matter relevant to a person's growth and interaction relationships. With the help of scientific terms, concepts and words, we create mental images which in the best case scenario can portray these two extreme worlds of ambiguity.

Even though the world and the ego can be seen and illustrated to others as two separate entities, it is justifiable to live on one or the other side with appropriate justifications. My own party has also become increasingly clear during this study process. Writing my dissertation on it means, among other things, convincing the reader of the luminosity of my choices with the help of living examples drawn from everyday life. Examining the stories picked from my autobiography in hindsight provides some of the best discussions and grounds for discussions. Communal activities have taught me and helped me grow mostly through differences and through letting go of them. The idea of interaction is not only to become one and similar, but rather it requires many differences, letting go and becoming different. Finding one's own voice and using it actively means "the bringing of individual inputs to the creation process of collective information where discursive norms may well support it as well as restrict it" (Rasku-Puttonen 2005.) The survival of an individual through several experiences of differences which are caused by different quasi-norms often remains a secret simultaneously fostering an ever-growing "attitude which surrenders to secrets" within the individual in question. (Varto 1991, 14).

6.4 How can interaction conflicts serve the development of self-feeling, and self-knowledge?

Interaction relationships and the inevitable conflicts arising in them serve to develop self-feeling and self-knowing in situations, where an individual's conscience and self-feeling function in unity. In my work I have attempted to model the connection between these concepts both theoretically and conceptually. It is my intention to introduce the idea that feelings guide people in the right direction, in other words to develop us into adulthood and to our full humanity, especially when conscience and self-feeling are not separate factors directing our actions. Together the sensations in question, in other words self-touch, primarily form the spirituality of a person, listening to which and acting (often even eccentrically) according to which is often put to the test in social interaction situations. Conflicts are an individual's internal and/or external conflict situations to which the individual can find a sensible solution only through his or her self-touch. This being the case, a good conscience equals a good self-feeling and vice versa. Interaction conflicts serve to make self-touch both stronger and more sensitive. Only a strong self-touch can be sensitive.

Likewise only a sensitive self-touch can be strong. It is possible for interaction conflicts to develop a person's feelings, thus directing him or her to create increasingly current information and to stand up for it.

I express my topical interaction conflict by writing in my own words and by respecting my self-touch with my own voice. The equality of the concepts of conscience and self-feeling (also when their meanings differ) is a precondition for the idea that they can support one another and can justifiably guide the actions of an individual in communal practices as well. When self-feeling and conscience are merged, self-touch is created. Because this is a question of feelings, acknowledging and expressing them will become as important as feeling them. It is often difficult to acknowledge other people's feelings, so one must always begin learning from within. On the other hand, acknowledging one's own feelings can help us to acknowledge the feelings of others also. If and when I speak only on my own behalf, my actions will free others as well to feel and acknowledge feelings in their own ways. I am unambiguous only when explaining things from the comfort of my own unity. This being the case, the most important issue in interaction processes is that everyone holds the main responsibility primarily for their own feelings and knowledge.

6.5 How do we deal with collision courses, when consciousness and feelings are in disagreement?

A collision course is a metaphor, which is meant to describe the contradictions in my own thinking and in the acts which follow. Feelings often direct us to act in ways other than which consciousness as an apparent factor in different frames of reference demands. Acting according to consciousness is advocated by the fact that it is easier to justify. The origins of these justifications lie in concrete, material, linguistic and visible evidence, in frames of thinking (Heidegger 1991.) Feelings, however, are something indefinite and unclear, and therefore heeding them is more difficult. The contradictions between consciousness and feelings confuse the individual and lead to internal struggles and also often to external ones.

My scientifically artistic and artistically scientific research work has been involved in several different collision courses, simply thanks to its bidirectional objectives and its path between different fields of study. It is appropriate to use one's own voice courageously when developing communal information. In the best-case scenario it provokes broader discussion, makes people question outdated traditions and instead offers new perspectives. However, while looking for approval from others, I realise I myself am a prisoner of several outdated traditions. I am strongly conscious of the desire of the scientific community to outline its territory with various criteria and writing conventions, mentioned especially by Luukka (2002, 27) as "lines drawn in water" and Patton (2002, 91), who described frighteningly threatening future scenarios. On the other hand, it

is precisely fear that often makes one think about the foundations of one's own work more thoroughly and look for new words to describe them. The route from the traditional stories to the *story of creation* is paved by Eskola among others. Thus the ultimate objective must be that the researcher herself knows what she is doing and her reasoning must appear justifiable to the reader (Eskola 2006 292–300).

When thinking about the foundations of my work and seeking a broader and more current consciousness, I realise the need for a community where individual thinking is appreciated. With the help of my research I also seek a broader societal status for my growth philosophy. I want my well-justified ideas to benefit a broader sample than just the existing frame of reference. At the same time I must consider what the position of scientific information in practice is and whether it actually promotes anyone's well-being at work in its current state. In order to abolish the gulfs between theory and practice, I have had to constantly weigh and consider different alternatives for how to present my case and try to strike a balance between them. The literature I use is in itself its own concrete material with the help of which I am trying to become recognised from the depths of obscurity, no matter how questionable the "name-dropping and compulsory referencing required by science" (Eskola 2006, 297) is in my opinion. On the other hand, looking at oneself and one's own action culture through the eyes of a stranger can be a valuable experience for each and everyone of us.

6.6 How do we play the language games of our culture when their share in practical matters seems trivial?

By practical matters I mean acts which touch and affect our consciousness and our feelings in a meaningful way. In writing conventions this often means turning something unknown into something known, even often surprising, revealing fears in order to awaken them, but also pointing out hope and trust to foster their growth. Appearances are only expressive when they are practical and when the reader is the king of the particular realm in question.

Language games which have lost their credibility and reliability have usually lost touch with the reader's *verisimilitude* (Lincoln & Denzin 1994.) In this particular consciousness, the reader's or even the writer's feelings are not convincing. The reader cannot find herself nor anyone else in the text. However, this does not necessarily imply that consciousness is not real. Perhaps it merely means that more justifications, explanations and scientific argumentation are needed. This being the case, negotiating and debating skills will become the most important competence in language games. The inner courage of individuals to defend originality and express the inexpressible also forms a strong foundation for communal information. Yesterday will also exist tomorrow (see Itkonen 1997), albeit dressed in different clothes. A certain level can be attained

by respecting physical technique and the literal conventions of our culture. However, the hardest battles will be fought in the mental realm, and it is there that we shall see how each of us fares.

A language game can also lose its credibility and reliability by being too real, familiar and conventional. In the game everyone knows the way others move and play. Verisimilitude has come to the end of its road, thus becoming veridissimilitude. Hermeneutic awakenings teach us to see and *to not see* (Gadamer 2004.) This has also happened to me with this present research work of mine. Eräsaari (2004, 63) considers the reader's influence on how a writer can or dare write. According to her only "a wise, good and loving reader is good enough" to read her texts. At the same time she describes how science as an institution, organisation and/or a form of writing does not correspond to those attributes she expects from her ideal reader. Often this turns out to be a question of the incompatibility of the narrowness of the genre of science with the vastness of the researcher's self-image. If the writer's self-image and the possibilities offered by the genre do not meet, the fault probably lies rather in too narrow a genre than in the writer's personal history or persona (Lehtonen 2002, 199)". Even dissimilar paradigms are a result of differences between the beliefs and worldviews of researchers. It is an ethical problem if a researcher's justifiable worldview is not accepted in the scientific community or if the researcher's justifiable worldview is not treated equally with the differing worldviews of other researchers (Naukkarinen 1996, 116). Even the striving for intercultural competence must face its own tolerance of ambiguity, culminating for example in the intercultural competence of those who have already established themselves in scientific communities. The concept of *dialogic monologue*, introduced into the philosophical method discussion by Itkonen (1996), is probably one of the most successful metaphors and paradigms of our time. In order to prevent this idea becoming methodologically rigid it is essential also to acknowledge the concept of *dialogism*. "Successful actions are based on dialogue, where the possibility of several perspectives increases information and its tolerance" (Kaikkonen 2004, 146–150).

7 TIETEEN JA TAITEEN YHTEENVETO

7.1 Taustaa ja tavoitteita

Tieteen ja taiteen liitto on ikaikainen ja kaipaa vain uutta uskallusta soveltaa sitä. Uusien näkökulmien synnyttäminen edellyttää ristiriitaisesta ihmisyydestä kumpuavan, kaksoismerkityksellisyyttä korostavan, ajattelun ehtymättömyyttä. Käsillä oleva tutkimustyö on yksi tämän kaltainen sovellutus, erilaisissa välitiloissa ja niiden avulla tehty taidonnäyte. Esimerkiksi käytännön ja teorian väliltä siltaa olen pyrkinyt rakentamaan siten, että keskeisiä käsitteitä en määrittele tieteelle tyypillisellä tavalla. Teoreettisen tietoisuuden kankea kaavamaisuus ja käsitteiden raju rajaaminen tuottaa ongelmia nimenomaan käytännön kentillä, kuten kasvatuksessa ja opetustoiminnassa. Käsitteiden laajempi ymmärtäminen ja niiden monimerkityksisyyden esille tuominen tarjoaa tehokkaampia työkaluja käytäntöjen kompleksisuudessa toimiville tekijöille kuin perinteinen yksiselitteisyyteen pyrkiminen (esim. Hamarus 2006). Olen rajannut työtäni keskeisiin käsitteisiin ja määrittelen ne monipuolisesti, jotta voisin käyttää käsitteitä myös monipuolisesti – elää niiden kanssa.

Työni taustaa hahmotan johdannossa kertomalla sadun nimettömästä prinsessasta. Satu on tiivistettyyn fiktiiviseen muotoon puristettu fakta omaelämäkerrallisesta aineistosta. Useat erilaiset elämäntilanteet ja vuorovaikutussuhteet synnyttävät karikatyyrin, josta voisi kertoa yksityiskohtaisemmin useitakin tarinoita. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ollut terapoida itseäni tällä työllä ja paljastaa liikaa yksityisyyttäni, vaan halusin keskittyä tutkimaan tarkemmin kulttuurisia ilmiöitä nimeltä kasvu, konflikti ja vuorovaikutus. Myös itse ja omatunto, tai kohdallisemmin minätunto, ovat tärkeitä termejä. Näiden ilmiöiden käsitteellistämisestä syntyvät tutkimukseni hermeneuttiset kehät, joihin haen syvyyttä persoonallisen kasvuni, kohtaamieni konfliktien, dialogisten vuorovaikutussuhteiden ja minätunnon kautta. Tiedostan olevani prosessikirjoittaja ja vain prosessissa elämällä sekä siinä kirjoittamalla voin ymmärtää ilmiöitä ilmeikkäämmin. Teoriaa ei tällöin vain opeteta tai selitetä toisille, vaan se osoitetaan myös omissa käytännöissä (Stanley & Wise 1993, 178). Tavoitteeni

onkin ollut luoda tutkimusraportti, jonka sisältö löytäisi yhteyden sen rakenteelliseen ja kielelliseen tasoon. Työni keskeisenä päämääränä on hahmottaa käsitteellistä kasvufilosofiaa, joka voisi helpottaa erityisesti niiden kasvattajien ja opettajien elämää, jotka kipuilevat käytäntöjen kompleksisuudessa ja etsivät vastausta omiin erityisiin vuorovaikutussuhteisiinsa sekä niissä esiintyviin ongelmiin.

7.2 Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa?

Johdannossa esittelen tärkeimmät tutkimustehtäväni ja -kysymykseni, joihin etsin vastausta koko tutkimusprosessini ajan. Tieteen ja taiteen rajamaastossa kirjoittaminen, kasvattaja-opettajatehtävissä ja teoreettisten tutkimusten välillä totuuden etsiminen sekä oman kasvun jatkuvan keskeneräisyyden ymmärtäminen vaatii henkistä herkkyyttä ja vahvuutta. Lähin konflikti, vuorovaikutussuhde ja kasvunpaikka löytyy tällöin omasta ajattelusta. Toisin sanoen, kykenkö omaan ajatteluun? Uskallanko ajatella? Ja kannattaako *ajattelu* edes sen alkuperäismerkityksessä? Entä, jos kehityn ja kasvan paremmin vuorovaikutussuhteissa vain puitteisiin pienemällä ja luopumalla meditatiivisesta luovuudesta? Miten paljon pitäisi huomioida tunteita ja miten paljon tietoisuutta ajattelu- ja ilmaisuprosesseissa? Löytyykö minulta uskallusta kulkea kahden tai jopa useamman eri maailman sekä kulttuurin välissä kiinnittymättä mihinkään liian paljon? Mitä on kasvuni kahden erilaisen, toisiaan usein vieroksuvan tekijän välillä?

Olen ratkaissut kyseisiä ongelmiani sekä paljastamalla niitä että perustelemalla omia valintojani eri välitiloissa, kuten toimintaani tieteen ja taiteen rajamaastossa. Tieteellis-taiteellisuus ja taiteellis-tieteellisyys työssäni syntyy sekä henkisestä että materiaalisesta tarpeesta, joiden perusteella voidaan nähdä, että tieteen ja taiteen yhteys tulevaisuudessa on yhä tärkeämpää. Tutkimustyön mielekkyys rakentuu tällöin käytäntöjä kunnioittavalle etiikalle yhteiskunnassamme. Erityisesti monitieteinen kasvatustiede on tämän haasteen edessä. Kasvatus- ja opetustoiminnan kehittyminen merkitsee kasvamista rosoisten kompleksien keskellä ja se edellyttää ihmiseltä yhä useammin luovaa selviytymistäittoa. Taiteen ja tieteen liittoutuminen tutkimus- ja kirjoittamistoiminnassani tarjoaakin yhtä näkökulmaa interkulttuurisesta kasvusta. Taiteen tehtävä on huomioida ihmisen tunteita monin tavoin ja niitä huomioimalla myös tieteellisen tiedon on mahdollista tavoittaa paremmin ne, jotka tietoa työssään tarvitsevat. Tunteita arvostava tietoisuus tieteellisessä kirjoittamisessa merkitsee muun muassa sitä, että kirjoittaja asettaa itsensä alttiiksi paljastamalla omia kokemuksiaan ja tunteitaan sekä suorasti että epäsuorasti. Kaikki tieteellinen tieto pitää sisällään tunteita, joten niiden kieltämiselle ei tällöin ole olemassa järkeviä tieteellisiä perusteita. Tunteiden osuus tietämisessä on keskeistä ja sen vuoksi ne pitäisikin uskaltaa elää läpi myös tieteellisessä, intertekstuaalisessa viestinnässä.

Kysymystä, miten hyvin ja huonosti olen uskaltanut elää tunteita läpi työssäni, on perusteltua tarkastella useammasta näkökulmasta. Erilaisten metaforien ja tieteen tunnustamien paradigmojen taakse piiloutuminen on perusteltua silloin, kun haluaa suojella jotain joltakin. Sama tapahtuu usein eri auktoriteettien nimeen vakuuttelemisessa. Haen tukea historiasta, jos ja kun en uskalla elää tässä ja nyt. Samalla kuitenkin teen itselleni vääryyttä (ja siten myös toisille) ja vältän totuuden kokonaisvaltaisemman kohtaamisen. Toinen näkökulma on nähdä metaforat, paradigmat, auktoriteetit ynnä muut tieteellisen kielen keinot apuvälineinä, joihin ei tarvitse kirjaimellisesti kiinnittyä. Ne ovat vain esimerkkejä väliaikaisista jalkautumisista. Moni- ja poikkitieteellisten ilmiöiden kohdalla tällainen menettely puoltaa erityisesti paikkaansa. Tällöin kiinnitytään prosessiin, siinä elämiseen sekä sen avulla tapahtuvaan kasvuun. Dialogi on ajatusten virtaa, jonka tehtävä on synnyttää lisää ajatusten virtaa. Tuloksena tosin voi olla, että ei synny perinteisiä *tuloksia* (esim. Sokrates). Konkreettiset ajatustoiminnan tuotokset, kuten kirjalliset ja kirjaimelliset julkaisut jäävät vähemmälle huomiolle ja yhteyden luominen erilaisten ihmisten ja näiden merkitysperspektiivien välillä rakentuu käytännön elämää koskettavan filosofian perustalle. Henkisen henkinen tulkinta on tällöin se tekijä, joka voi avata kielen lukkoja. Kieli ei ole vain tulkinnan avain vaan se on yhtä usein sen lukko (Platon 1978, 408a,b).

7.3 Onko yhteisöllisestä toiminnasta löydettävissä järkevää selitystä yhteisölliseen toimintaan oppimisen ja kasvamisen kykyissä?

Yhteisöllinen toiminta edellyttää siinä toimivilta vuorovaikutustaitoja, kykyä kohdata erilaisia konflikteja, kasvaa niissä ja pitää huolta minätunnon hyvinvoinnista. Jos ja kun nämä taidot puuttuvat tai ovat jollakin tavalla keskeneräiset, yhteisöllistä toimintaa puoltavat järkevät selityksetkin ovat puutteelliset ja keskeneräiset. *Järkeviä selityksiä* voi olla yhtä paljon ja yhtä monenlaisia kuin on selitysten antajiakin. Työni tarkoitus ei ole selitellä maailmaa syleillen niin eettisesti ideaalista kuin se saattaisikin olla. Oman keskeneräisyyteni ja puutteellisuuteni vuorovaikutustaidoissa todeten sekä erilaisten konfliktien keskellä minätuntoani kuunnellen päädyn kyseisessä työssäni persoonallisen ontologiani hahmottamiseen.

Maailman ja minuuden näkeminen *kahtena* on tietoisuutta ja tiedettä, jonka puolesta todistan monin eri tavoin ja useiden eri ajattelijoiden ajatuksiin tukeutuen (kuten Buber 1923; Heidegger 1991; Levinas 1996; Ricoeur 2005). Ilmiöt kuten käsitteetkin pitävät sisällään aina molemmat käänköpuolensa, sekä positiiviset että negatiiviset merkitykset. Pelkästään *konflikti* kätkee sekä paljastaa niin siunauksen kuin kirouksenkin. Molempien puolien huomioiminen sekä käsitteellisesti teoriassa että käytännössä on olennaista ja tärkeää, oli sitten kyse mistä tahansa ihmisen kasvua ja vuorovaikutussuhteita koskettavasta asiasta.

Tieteellisten termien, käsitteiden ja sanojen avulla luomme mielikuvia, jotka parhaimmassa tapauksessa tavoittavat nämä ääripäiset kaksoismerkitysmaailmat.

Vaikka maailma ja minuus voidaankin nähdä ja havainnollistaa toisille kahtena, on perusteltua elää jommallakummalla puolella, perusteluiden kera. Myös oma *puolueeni* on selvinnyt tämän tutkimusprosessin aikana yhä vahvemmin. Siitä väitöksen tekeminen tarkoittaa muun muassa sitä, että elävien, arjesta ammennettujen esimerkkien avulla pyrin vakuuttamaan valintojeni valovoimaisuutta. Omaelämäkerrasta poimitut tarinat sekä niiden kanssa *jälkiviisastelu* ovat pala parhaimpia pohdintoja ja niiden perusteita. Yhteisöllinen toiminta on kasvattanut ja opettanut minua toistaiseksi eniten nimenomaan erojen ja irtipäästämisen kautta. Vuorovaikutuksen idea ei ole vain yhteen liittymisessä ja samanlaisiksi tulemisessa vaan se vaatii myös paljon eroja, irtiottoja ja erilaistumista. Oman äänen löytäminen ja sen aktiivinen käyttäminen merkitsee ”yksilöllisten panosten tuomista kollektiivisen tiedon luomisprosessiin, jota diskursiiviset normit voivat yhtä hyvin tukea kuin rajoittaakin” (Rasku-Puttonen 2005). Yksilön selviytyminen useissa erokokemuksissa, jotka johtuvat erilaisista näennäisnormeista, jää usein salaisuudeksi, synnyttäen samalla kyseisen yksilön kohdalla yhä enemmän ”salaisuuksille antautuvaa asennetta” (Varto 1991,14).

7.4 Kuinka vuorovaikutuskonfliktit voivat palvella itsetunnon ja -tuntemuksen kehittymistä?

Vuorovaikutussuhteet ja niihin väistämättä kuuluvat konfliktit palvelevat itsetunnon ja -tuntemuksen kehittymistä tilanteissa, jossa yksilön omatunto ja itsetunto toimivat ykseydessä. Olen työssäni pyrkinyt myös käsitteellisesti ja teoriassa mallittamaan näiden termien yhteyttä toisiinsa. Tarkoitukseni on hahmottaa ajatusta siitä, että tunteet ohjaavat ihmistä oikeaan suuntaan eli kehittymään täysi-ikäisyyteen ja täyteen ihmisyyteen nimenomaan silloin, kun omatunto ja itsetunto eivät ole erillisiä tekijöitä toimintaamme ohjaamassa. Kyseiset tunnot yhdessä eli minätunto on ensisijaisesti ihmisen henkisyyttä, jonka kuunteleminen ja jonka mukaan (usein hyvin persoonallisestikin) toimiminen joutuu koetukselle vuorovaikutustilanteissa. Konfliktit ovat yksilön sisäisiä ja/tai ulkoisia ristiriitatilanteita, joihin mielekkään ratkaisun voi löytää yksilö ainoastaan minätunnostaan. Tällöin hyvä omatunto on yhtä kuin hyvä itsetunto, ja päinvastoin. Vuorovaikutuskonfliktit palvelevat minätunnon kehittymistä sekä vahvemmaksi että herkeemmäksi. Vain vahva minätunto voi olla herkkä. Samoin vain herkkä minätunto voi olla vahva. Vuorovaikutuskonfliktien on mahdollista kehittää ihmisen tunteita, ohjaten tätä toimimaan yhä ajankohtaisemman tiedon luomiseksi ja sen puolustamiseksi.

Kohdallista vuorovaikutuskonfliktiani kyseisen kysymyksen alla ilmenen kirjoittamalla omin sanoin ja omalla äänellä minätuntoani kunnioittaen.

Omatunto- ja itsetunto-käsitteiden samantarvoisuus (erimerkityksellisinäkin) on edellytys sille, että ne voivat tukea toisiaan ja ohjata perustellusta yksilön toimintaa myös yhteisöllisissä käytännöissä. Kun itsetunto ja omatunto fuusioituvat, syntyy minätunto ja koska kyse on tunteista, niiden tiedostaminen ja näkyväksi tekeminen tulee tällöin yhtä tärkeäksi kuin niiden tunteminenkin. Toisten ihmisten tunteita on usein vaikea tiedostaa, joten oppiminen alkaa aina omalta kohdalta. Toisaalta, omien tunteiden tiedostaminen voi auttaa tiedostamaan myös toisten tunteita. Jos ja kun puhun vain omasta puolestani, toimintani vapauttaa toisetkin ihmiset tuntemaan sekä tiedostamaan omalla tavallaan. Olen yksiselitteinen vain selittäessäni omasta ykseydestäni käsin. Vuorovaikutusprosesseissa tärkeintä on tällöin, että jokainen kantaa vastavastuunsa ensisijaisesti omistaan, niin tunteista kuin tiedoistakin.

7.5 Miten toimia törmäyskursseilla, jolloin tietoisuus ja tunteet ovat eri mieltä keskenään?

Törmäyskurssi on metafora, jonka tehtävä on hahmottaa ristiriitaisuutta omassa ajattelussani ja sitä seuraavissa teoissa. Tunteet kehottavat usein toimimaan toisin kuin, mitä tietoisuus näennäisenä tekijänä eri viitekehyksissä vaatii. Tietoisuuden puolesta toimimista edistää, että perusteet sille löytyvät helpoimmin. Ne juontavat juurensa konkreettisesta, materiaalisesta, kielellisestä ja näkyvästä todistusaineistosta, *puiteajattelusta* (Heidegger 1991). Tunteet taas ovat jotain epämääräistä ja epähavainnollista ja sen vuoksi niihin turvautuminen on vaikeampaa. Tietoisuuden ja tunteiden ristiriitaisuus hämmentää yksilöä, johtaa sisäisiin kamppailuihin ja usein myös ulkoisiin.

Tieteellis-taiteellinen ja taiteellis-tieteellinen tutkimustyöni on ollut osallinen useista erilaisista törmäyskursseista pelkästään sen kaksisuuntaisten tavoitteiden ja erilaisilla rajoilla kulkemisen ansiosta. Oman äänen rohkea käyttäminen on tarkoituksenmukaista yhteisöllistä tietoa kehitettäessä. Parhaimmassa tapauksessa se herättää laajempaakin keskustelua, saa asettamaan kyseenalaiseksi monia vanhentuneita traditioita ja tarjoaa tilalle jotain uusia näkemyksiä. Hyväksyntää toisilta etsiessäni tiedostan kuitenkin olevani useiden vanhentuneiden traditioiden vanki. Tiedeyhteisön halu rajata reviiriään erilaisin kriteerein ja kirjoittamisen konventioin on vahvana tietoisuudessani erityisesti Luukan (2002, 27) mainitsemien ”veteen piirrettyjen viivojen” ja Pattonin (2002, 91) maalaamien pelottavien uhkakuvien ansiosta. Toisaalta, nimeomaan pelko saa usein pohtimaan oman työn perusteita perusteellisesti ja etsimään niille uusia sanoja. Perinteisestä kertomuksesta nykyaikaisempaan *luomiskertomukseen* viitoittaa tällöin tietä muun muassa Eskola. Perimmäisenä tavoitteena on tällöin, että tutkija itse tietää, mitä tekee ja lukijan on saatava työstä se kuva, että noinkin voi perustellusti ajatella (Eskola 2006, 292–300.)

Avarampaa ja ajankohtaisempaa tietoisuutta tavoitellessani ja työni perusteita pohtiessani tiedostan tarvitsevani yhteisön, jossa yksilöllistä ajattelua ar-

vostetaan. Tutkimustyöni avulla etsin myös laajempaa yhteiskunnallista status-ta kasvufilosofialleni. Haluan, että perustellut ajatukseni hyödyttäisi laajempaakin otosta kuin vain olemassa olevaa viitekehystä. Samalla joudun pohtimaan, mikä on tieteellisen tiedon asema käytännön kentillä ja edistääkö se nykyisellään kenenkään jaksamista työssään. Teorian ja käytännön kuulujen karikoittamiseksi olen joutunut jatkuvasta puntaroimaan ja pohtimaan eri vaihtoehtoja esittää asiani ja etsiä tasapainoa niiden välille. Pelkästään käyttämäni kirjallisuus on oma konkreettinen aineistonsa, jonka avulla pyrin tulemaan tunnetuksi tuntemattomuuden keskellä, niin kyseenalaista kuin ”nimien tiputtelu ja tieteen vaatima pakkoviittaaminen” mielestäni onkin (myös Eskola 2006, 297). Toisaalta, miksei itsensä ja oman toimintakulttuurin katseleminen vieraan silmin voi olla arvokas kokemus kenelle tahansa?

7.6 Miten pelata kulttuurimme kielipelejä, joiden osuus käytännöistä näyttää mitättömältä?

Käytännöllä tarkoitan tekoja, jotka koskettavat ja vaikuttavat tietoisuuteemme ja tunteisiimme tarkoituksenmukaisella tavalla. Kirjoittamiskäytäntöjen kohdalla se merkitsee ennen tuntemattoman usein yllättävääkin tunnetuksi tekemistä, pelkojen paljastamista pelkojen herättämiseksi ja toivon sekä luottamuksen osoittamista niiden lisääntymiseksi. Ilmiasut ovat ilmaisuvoimaisia vain silloin, kun ne ovat käytännöllisiä käytännöissä ja lukija on kuningas kyseisellä pelikentällä.

Kielipelit, jotka ovat kadottaneet uskottavuutensa ja luotettavuutensa, ovat yleensä menettäneet kosketuksen lukijoiden *todentuntuun* (Lincoln & Denzin 1994). Lukijan tai edes kirjoittajan tunteet eivät vakuutu kyseisen tietoisuuden kohdalla. Lukija ei löydä itseään eikä ketään toistakaan lukemastaan tekstistä. Tämän ei tosin tarvitse merkitä, etteikö tietoisuus olisi totta. Ehkä tarvitaan vain lisää perusteluita, selityksiä ja tieteellistä argumentaatiota. Tällöin neuvottelu- ja väittelytaito nousee kielipelien tärkeimmäksi osaamisalueeksi. Yksilöiden sisäinen rohkeus puolustaa omaperäisyyttä ja ilmentää ilmeetöntä on yhä enemmän myös yhteisöllisen tiedon vahva perusta. Eilinen on myös huomenna (ks. Itkonen 1997), tosin toisenlaisin asuin vaatettuna. Fyysistä tekniikkaa ja kulttuurimme kirjaimellisia konventioita kunnioittamalla saavutamme tietyn tason. Henkisellä puolella käydään kuitenkin ne kovimmat ottelut ja siellä katsotaan, miten pitkälle kukin pääsee.

Kielipeli voi kadottaa uskottavuutensa ja luotettavuutensa myös siten, että se on liian totta, tuttua ja tavanomaista. Pelissä jokainen tietää toisensa seuraavat siirrot ja kentälle sijoittumiset. Todentuntu on tullut tiensä päähän, muuttuen epätodentunnuksi. Hermeneuttiset heräämiset opettavat näkemään ja *olemaan näkemättä* (Gadamer 2004). Näin on käynyt myös itselleni tämän käsillä olevan tutkimustyöni kanssa. Eräsaari (2004,63) pohtii lukijan vaikutusvaltaa siihen, kuinka kirjoittaja kykenee tai uskaltaa kirjoittaa. Hänen mukaansa vain

"viisas, hyvä ja rakastava lukija on kyllin hyvä" lukemaan hänen tekstejään. Samalla hän kertoo, miten tiede instituutiona, organisaationa ja/tai tekstin muotona ei suinkaan vastaa niitä ominaisuuksia, joilla hän ihanteellisen lukijansa varustaa. Kyseessä onkin usein dilemma tutkijan minäkuvan avaruuden ja tieteen genren ahtauden kyvyttömyydestä kohdata toisiansa. "Jos kirjoittajan minäkuva ja genren tarjoamat mahdollisuudet eivät kohtaa, vika lienee pikemminkin liian ahtaassa genressä kuin kirjoittajan henkilöhistoriassa tai persoonassa" (Lehtonen 2002, 199). Paradigmaeroissakin on kyse tutkijoiden uskomus- ja maailmankuvaeroista ja on eettinen ongelma, jos tutkijan perusteltua maailmankuvaa ei tiedeyhteisössä hyväksytä tai jos tutkijan perusteltua maailmankuvaa ei kohdella tasavertaisesti muiden tutkijoiden erilaisten maailmankuvien kanssa (Naukkarinen 1996, 116). Kulttuurienvälistä kompetenssia tavoitteleva toiminta joutuu vastatusten myös oman monitulkintaisuuden sietokykynsä kanssa, kulminoituen esimerkiksi tiedeyhteisöissä asemansa lunastaneiden interkulttuuriseen kompetenssiin. Itkosen (1996) filosofiseen metodikeskusteluun tuoma käsite *dialoginen monologi* lieneekin aikakautemme yksi menestynein metafora ja paradigma, jonka metodisen kangistumisen ehkäisemiseksi on olennaista tiedostaa myös käsite *dialogismi*. "Menestyksellinen toiminta perustuu dialogisuuteen, missä monenlaisten näkökulmien mahdollisuus lisää tietoa ja sen toleranssia" (Kaikkonen 2004, 146–150).

8 SINETTI

Erämaassa olen syntynyt,
kuivuuden keskellä juuria kasvatin.
Minä olen rakkaudesta riutunut.
Äidin povella sieluni janoaa,
Isän sylissä kantaa kipua.

Sulje siis minut sinetiksi sisimpääsi,
kuvaksi kiihkeille kosketuksillesi.
Sillä vain Rakkaus
nujertaa kuoleman katseen.

Rakkaus leikkii tulen liekissä,
sen Viisaus heikumassa hyväilee.
Rakkautta ei sanoilla sidota,
kahleistakin sen voi kutoa.

KIRJALLISUUS

- Aaltola, J. 2001. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus, 10–25.
- Aaltonen, H. 2006. Intercultural Bridges in Teenagers' Theatrical Events: Performing Self and Constructing Cultural Identity through a Creative Drama Process. Åbo Akademi.
- Ahlman, E. 1976. Kulttuurin perustekijöitä. (2. painos) Jyväskylä: Gummerus.
- Ahlman, E. 1982. Ihmisen probleemi. Johdatus filosofisen antropologian kysymyksiin. (2. painos) Jyväskylä: Gummerus.
- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita.
- Aho, S. & Laine, K. 2002. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Ahonen, S. & Sinkkonen, M. 2001. Refleksiivisyyden kehittyminen masennuksen kognitiiviskonstruktivistisessa ryhmämuotoisessa psykoterapiassa. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu-tutkielma. <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/f/siahonen.pdf>
- Aikio, A. 1997. Uusi sivistyssanakirja. Helsinki: Otava.
- Airaksinen, T. 2001. Rakkauden vangit. Filosofisia tunnustuksia. Helsinki: Otava.
- Allardt, E. 1971. Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine. Helsinki: WSOY.
- Allardt, E. 1983. Sosiologia. Helsinki: WSOY.
- Ansoff, H.I. 1980. Strateginen johtaminen. Ekonomia-sarja 70. Espoo: Weilin+Göös.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2000. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY.
- Anttila, E. 2003. A Dream Journey to the Unknown. Searching for Dialogue in Dance Education. Acta Scenica 14. Helsingin Teatterikorkeakoulu. www.helsinki.arted.uiah.fi/synnyt/pdf/rastas.pdf - 11.3.2006.
- Aristoteles 1989. Nikomakhoksen etiikka. Suomentaja Simo Knuuttila. Helsinki: Gaudeamus.
- Arvaja, M. 2005. Collaborative knowledge construction in authentic school contexts. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 14.
- Barone, T. 2001. Touching eternity. The enduring outcomes of teaching. Columbia University. New York: Teachers College Press.
- Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. Suomentaja Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. 2002. Notkea moderni. Suomentaja Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U., Giddens, A & Lash, S. 1994. Nykyajan jäljillä. Suomentaja Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Bengtsson, J. 1995. What is Reflektion? On reflection in the teaching profession and teacher education. Teoksessa P. Kansanen (toim.) Discussions on some educational issues VI. University of Helsinki. Department of Teacher Education. Research Report 145, 23–34.

- Bergson, H. 1923. Henkinen tarmo. Suomentaja Juho A. Hollo. Helsinki: WSOY.
- Buber, M. 1993. Minä ja sinä. Suomentaja Jukka Pietilä. Porvoo: WSOY (Alkuteos julk. 1923).
- Cicero, M.T. 1990. Puhetaidosta Brutus: johdanto ja selityksiä. Suomentaja Pirkko Haapanen. Helsinki: Finn Lectura.
- Coopersmith, S. 1967. The Antecedents of self-esteem. San Francisco, California: Freeman.
- Csikszentmihalyi, M. 1990. Flow. The psychology of optimal experience. New York: Harper & Row Publishers.
- Derrida, J. 2003. Béliers – Le dialogue ininterrompu: entre deux infinis, le poème. Paris: Galiléé.
- Descartes, R. 2002. Teokset II. Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta; Kirjeitä 1640–1641. Helsinki: Gaudeamus.
- Deshler, D. 1995. Metafora-analyysi eli sosiaalisia aaveita manaamassa. Teoksessa J. Mezirow (toim.) Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuis-koulutuksessa. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 23, 314–332.
- Eco, U. 1995. Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään. Suomentaja Pia Mänttari. Tampere: Vastapaino.
- Eisner, E. & Peshkin, A. 1990. Closing comments on a continuing debate. Teoksessa E. Eisner & A. Peshkin (toim.) Qualitative inquiry in education. The continuing debate. New York: Teachers College Press, 365–368.
- Ellis, C. & Bochner, A. 2002. Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity: Researcher as Subject. Teoksessa N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (toim.) Handbook of Qualitative research, 733–768.
- Erikson, E.H. 1980. Identity and the Life Cycle. New York: Norton & Company.
- Erikson, E.H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suomentaja Esko Huttunen. Jyväskylä: Gummerus (Alkuteos julk. 1950).
- Erkkilä, R. 2005. Moniääninen paikka – opettajien kertomuksia elämästä ja koulutyöstä Lapissa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Sähköinen väitöskirja. <http://herkules oulu.fi/isbn951427802X/>
- Erkkilä, T. & Piili, T. 2001. Luokanopettajaksi opiskelevien ammatinvalinnan perusteet ja koulutusodotukset postmodernissa yhteiskunnassa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu-tutkielma.
- Eräsaari, L. 2004. Antaudu vieteltäväkseni. Teoksessa J. Latvala & E. Peltonen & T. Saresma (toim.) 2004. Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79, 59–87.
- Eskola, J. 2006. Kaksi tapaa kirjoittaa tutkimusta. Kasvatus 92(3), 292–300.
- Fintelmann, V. 2006. Minuus on aina terve. www.antropos.fi/?p=takoja&k=arkisto&s=read&artikkeli_id=5 - 88k - 11.10.2007.
- Florida, R. 2006. Luovan luokan pako. Uusi globaali kilpailu kyvyistä. Suomentaja Pekka Lähteenmäki. Helsinki: Talentum.

- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Suomentaja Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.
- Freud, S. 1920. A general introduction to psychoanalysis. New York: Boni & Liverright.
- Gadamer, H.-G. 1999. Wahrheit und Methode. Gesammelte Werke, Band I. Tübingen: J.C.B. Mohr.
- Gadamer, H.-G. 2004. Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Suomentaja Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, A. 1991. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Polity Press.
- Goleman, D. 1995. Tunneäly. Lahjakkuuden koko kuva. Suomentaja Jaakko Kankaanpää. Helsinki: Otava.
- Gurler, M. 2000. Journey to hope. Teoksessa I, Sava (toim.) Rajoilla 1 – Rajattajat ja rajojen ylittäjät. Helsingin taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F9, 9–13.
- Hall, S. 2000. Identiteetti. Suomentajat Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 288.
- Haraway, D.J. 1997. Modest_Witness@Second_Millennium. Female_Man_Meets_OncoMouse™. Feminism and Technoscience. New York: Routledge.
- Harlen, W. 1993. Teaching and learning primary science. (2. painos) London: Paul Chapman Publishing.
- Heidegger, M. 1979. Sein und Zeit. Tübingen: Max Niemeyer Verlag (1. painos 1927).
- Heidegger, M. 1986. Sein und Zeit. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Heidegger, M. 1991. Silleen jättäminen "Gelassenheit". Suomentaja Reijo Kupiainen. Tampereen yliopisto. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol. XIX.
- Heidegger, M. 1993. Sein und Zeit. Max Niemeyer, Tübingen.
- Heidegger, M. 1995. Gesamtausgaben 60. Phänomenologie des religiösen Lebens. Frankfurt am Main: Klostermann.
- Heidegger, M. 1995. Ontologie (Hermeneutik der Faktizität). Frankfurt am Main: Klostermann.
- Heidegger, M. 2000. Olemisen ja aika. Suomentaja Reijo Kupiainen. Tampere: Vastapaino (Alkuteos julk. 1927).
- Heikkilä, M. 2006. Minäkäsitys, itsetunto ja elämänhallinnan tunne sisäisen yrittäjyyden determinantteina. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Business and Economics 46.
- Heikkinen, H.L.T. 1999. Tulla opettajaksi – tulla siksi mitä olet. Teoksessa H. Heikkinen & P. Moilanen & P. Räihä (toim.) Opettajuutta rakentamassa. Kirjoituksia Jouko Karin 60-vuotispäivänä. Jyväskylän yliopisto. Opettajakoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 34, 47–63.

- Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R. & Kakkori, L. 1999. "Ja tämä tarina on tosi..." Narratiivisen totuuden ongelmasta. *Tiedepolitiikka* 4, 39–52.
- Heikkinen, H.L.T. 2001. Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in education, psychology and social research* 175.
- Hellsten, T. 2005. Saat sen, mistä luovut. Elämän paradoksit. Helsinki: Kirjapaja.
- Hokkanen, E. 2002. Identiteetin uudet kasvot. Teoksessa R. Räsänen, K. Jokikokko, M-L, Järvelä & T. Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen tutkimuksia*. URL: <http://herkules.oulu.fi/issn0355323X/>
- Hokkanen, J. & Kiuru, N. 2002. Refleksiivisyyden yhteys terapeutiseen muutokseen. Masennuksen hoito kognitiivis-konstruktivisessa ryhmämuotoisessa lyhytterapiassa. Jyväskylän yliopiston psykologian laitos. <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/h/johokka.pdf>
- Houtsonen, J. 1996. Koulutusidentiteetin kulttuurisen rakentumisen ainekset: identiteetin tyypittelyt ja elämäkerralliset teemat. Teoksessa A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) *Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja*. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 199–216.
- Huotelin, H. 1996. Menetelmällisiä lähtökohtia elämäkertatutkimukseen. Teoksessa A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) *Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja*. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 13–42.
- Husserl, E. 1995. Fenomenologian idea: Viisi luentoa. Suomentajat Juha Himanka, Janita Hämäläinen & Hannu Sivenius. Helsinki: Loki-kirjat (Alkuteos julk. 1907).
- Huttunen, R., Kakkori, L. & Heikkinen, H.L.T. 1999. Toiminta, tutkimus ja totuus. Teoksessa R. Huttunen. *Opettamisen filosofia ja kritiikki*. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and research* 153, 179–196.
- Hyvärinen, M. 1995. Rajatiloja. Teoksessa E. Haavio-Mannila, T. Hoikkala, E. Peltonen & A. Vilkkonen (toim.) *Kerro vain totuus. Elämäkertatutkimuksen omaelämäkerrallisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 126–141.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto. *Yhteiskuntatieteen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis* 696.
- Hänninen, V. 2004. A Model of Narrative circulation. *Narrative inquiry* 14 (1), 69–85.
- Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Suomentaja Maarit Tillman. Helsinki: Kauppakaari.
- Isokorpi, T. & Viitanen, P. 2001. *Tunnevoimaa!* Tampere: Tammi.
- Itkonen, M. 1994. Kirjoittamisen fenomenologia. Filosofis-esteettinen näkökulma kirjoittamisen opetukseen. Teoksessa J. Lehtovaara & R. Jaatinen

- (toim.) Dialogissa, osa 1. – Matkalla mahdollisuuteen. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 21/1994, 279–295.
- Itkonen, M. 1995. Minuus ja aika. Hurmospuheita esteettis-fenomenologisessa hengessä. Tampere: K + K.
- Itkonen, M. 1996. Itsekseen ja toisekseen. Kuvastimen kahdet kasvot. Teoksessa J. Lehtovaara & R. Jaatinen. Dialogissa, osa 2. – Ihmisenä ihmisyyhteisössä. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A8/1996, 159–180.
- Itkonen, M. 1996. Itseyteni ja toiseutesi – opettajuutemme jäljitely maa: esseistinen montaasi kasvatustieteiden perusteiksi. Turun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Rauman opettajankoulutuslaitos. Tampere: K + K.
- Itkonen, M. 1997. Vieläkö eilinen myös huomenna? Pois virranneen kosketus. Kulttuurintutkimus 14 (2), 41–48.
- Itkonen, M. 1999. Esteettinen kasvatustieteiden lähtökohtia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Itkonen, M. 2001. Kasvaa. Aikapoika, fenomenologisesti-kriittinen itsekasvatustieteen yhteinen nuoruusepookkiin. Teoksessa M. Itkonen (toim.) Ihminen, mikä ja kuka olet? Tampere University Press, 81–117.
- Jokinen, E. 2006. Tunteiden hallintaa. Teoksessa S. Kivimäki., M. Kinnunen & O. Löytty (toim.). Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa. Tampere: Vastapaino, 91–95.
- Jones, S.H. 2005. Autoethnography. Making the Personal Political. Teoksessa N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (toim.) The Sage handbook of qualitative research. (3. painos) Thousand Oaks: Sage Publications, 765–791.
- Josselson, R. 2004. Nimeämistä, tunkeilua, vallankäyttöä? Toisten elämän kirjoittamisesta. Teoksessa J. Latvala, E. Peltonen & T. Saresma (toim.) Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79.
- Jouhkin, J. 2006. Imagining the Other: Orientalism and Occidentalism in Tamil-European Relations in South India. Jyväskylän yliopisto. Kulttuuriantropologian väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities 47.
- Kaikkonen, P. 2004. Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia. Jyväskylän yliopisto, Opettajakoulutuslaitos.
- Kakkuri-Knuuttila, M-L. 1999. Kysymys-vastaus -menetelmä analyysin apuna. Teoksessa M-L. Kakkuri-Knuuttila (toim.). Argumentti ja kritiikki. Lukeamisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus, 34–59.
- Kalliopuska, M. 1984. Itsetunto. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.
- Kischener, K.S. & King, P.M. 1995. Reflektiivisen pohdinnan malli: Tietämistä koskevien oletusten muuttaminen. Teoksessa J. Mezirow (toim.) Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 23, 179–197.
- Korpinen, E. 1993. Opettajan ja oppilaan minäkäsityksen kohtalon yhteys. Teoksessa E. Korpinen (toim.) Opettajaksi oppimaan – kasvattajaksi kasva-

- maan. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 7, 13–19.
- Koski, J. 1995. Horisonttien sulautumisia. Keskustelua Hans-Georg Gadamerin kanssa hermeneutiikasta, kasvamisesta, tietämisestä ja kasvatustieteestä. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 149.
- Kovala, U. 2004. Modernistinen lukutapa ja sen kritiikki. Teoksessa K. Kajannes, L. Kirstinä & A. Waenerberg (toim.) *Katkos ja kytkös. Modernismin ja postmodernismin suhde traditioon*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 966, 78–95.
- Kristeva, J. 1992. *Muukalaisia itsellemme*. Suomentaja Päivi Malinen. Helsinki: Gaudeamus.
- Krohn, E. 1956. *Eros ja Narkissos. Johdatus romanttiseen aatevirtaukseen*. Helsinki: Otava.
- Kuikka, P., Pulliainen, V. & Hänninen, R. 1990. *Neuropsykologian perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Kupiainen, R. 2005. Heidegger ja faktisuuden hermeneutiikka. Teoksessa J. Tontti (toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 85–97.
- Kuusisto-Arponen, A-K. 2006. Opettajaksi oppimassa. Teoksessa S. Kivimäki, M. Kinnunen & O. Löytty (toim.). *Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa*, Tampere: Vastapaino, 71–76.
- Kuurme, T. 2004. Koulun sivistystehtävä ja oppilaan koulutodellisuus. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Sähköinen väitöskirja. <http://herkules oulu.fi/isbn951427394X/>
- Kyrö, P. 1997. Yrittäjäyys kulttuurin murroksissa. Teoksessa I. Aaltio-Marjosola (toim.) *Organisaatio ja yrittäjäyys*. Helsinki: WSOY, 29–57.
- Kääriäinen, H. 1988. *Minäkuvan kehitys*. Helsinki: Finn Lectura.
- Lakoff, G. & Johnson, M. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lamminmäki-Kärkkäinen, T. 2002. Identiteetin kulttuuriprofiili ja toiseuden purkaminen. Teoksessa R. Räsänen, K. Jokikokko, M-L, Järvelä & T. Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen tutkimuksia, 85–95. URL: <http://herkules oulu.fi/issn0355323X/>
- Lapinoja, K.P. 2006. Opettajan kadonnutta autonomiaa etsimässä. Kasvatustieteen väitöskirja. Chydenius-instituutin tutkimuksia 2.
- Latvala, J. & Peltonen, E. & Saresma, T. (toim.) 2004. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79.
- Lehtonen, M. 2002. Kirjoittamisen mielihyvä. Teoksessa M. Kinnunen & O. Löytty (toim.) *Tieteellinen kirjoittaminen*. Tampere: Vastapaino, 195–201.
- Lehtovaara, J. 1996. Dialogissa – kokonaisena ihmisenä avoimessa yhteydessä toiseen. Teoksessa J. Lehtovaara & R. Jaatinen (toim.) *Dialogissa osa 2. –*

- ihmisenä ihmisyhteisössä. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A8, 29–55.
- Lehtovaara, J. & Jaatinen, R. (toim.) 1996. Dialogissa osa 2. – ihmisenä ihmisyhteisössä. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A8.
- Leinonen, M. 2002. Kohtaako opettaja oppilaansa. Teoksessa P. Sallila & A. Mäkinen (toim.) Opettajuus muutoksessa. Aikuiskasvatuksen 43. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 17–48.
- Levinas, E. 1996. Etiikka ja äärettömyys. Keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Suomentaja Antti Pönni. Helsinki: Gaudeamus (Alkuteos julk. 1986).
- Lincoln, Y. & Denzin, N. 1994. The fifth moment. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.) Handbook of qualitative research. London: Sage, 575–586.
- Lind, A-K. 2001. Vyöhyketerapia ja refleksologia terveyden tukena. Tampere: Medika Nova.
- Luukka, M-R. 2002. Mikä tekee tekstistä tieteellisen. Teoksessa M. Kinnunen & O. Löytty (toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino, 13–28.
- Liotard, J.F. 1985. Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino.
- Liotard, J.F. 1989. Vastaus kysymykseen: mitä postmoderni on? Teoksessa J. Kotkavirta & E. Sironen (toim) Moderni/Postmoderni. Lähtökohtia keskusteluun. Tutkijaliitonjulkaisusarja 44. Jyväskylä: Gummerus.
- Lähdesmäki, T. 2004. Uutta ja vanhaa. Postmodernismin problematiikkaa suomalaisessa monumenttitaiteessa. Teoksessa K. Kajannes, L. Kirstinä & A. Waenerberg (toim.) Katkos ja kytkös. Modernismin ja postmodernismin suhde traditioon. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 966, 318–335.
- Malmberg, T. 1988. Tieteellinen viestintä ja sen kritiikki. Teoksessa K. Immonen (toim.) Tieteen historia – tieteen kritiikki. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 19, 45–60.
- Maslow, A. H. 1968. Creativity in self-actualizing people: Toward a psychology of being. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Mayer, J.D, Caruso, D.R & Salovey, P. 2000, Emotional intelligence as zeitgeist as personality and as a mental ability. Teoksessa R. Bar-On ja J. Parker (toim.) The handbook of emotional intelligence. Theory, development, assessment and application at home, school and in the workplace. San Francisco: Jossey-Bass, 92–117.
- McDavid, J.W. & Harrari, H. 1968. Social psychology: individuals, groups, societies. New York: A Harper International Edition.
- Mead, G.H. 1972. Mind, Self and Society. Chicago: The University of Chicago Press.
- Meri, M. 1992. Miten piilo-opetussuunnitelma toteutuu. Helsingin yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 104.
- Meri, M. 1998. Ole oma itsesi. Reseptologinen näkökulma hyvään opetukseen. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 194.
- Mervaala, E. & Räsänen, E. 2000. Aivot ja mieli. Teoksessa E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen & F. Almgvist (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 42–49.

- Mezirow, J. (toim.) 1995. Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 23, 5–37.
- Mezirow, J. 2000. Learning as transformation: critical perspectives on a theory in progress. San Francisco: Jossey-Bass.
- Miettinen, R. 1990. Koulun muuttamisen mahdollisuudesta. Analyysi opetuksen kehityksestä ja ristiriidoista. Helsinki: Gaudeamus.
- Mikola, T. & Oksanen, H. 1999. Reaktiivisesta refleksiiviseen positioon sosiaalisen fobian terapiassa. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu-tutkielma. <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/g/1976.pdf>
- Moilanen, P. 1999. Piilevä tieto ja reflektio. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen (toim.) Siinä tutkija, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena, 85–109.
- Moilanen, P. & Rähä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 44–67.
- Munter, H. 1996. Tutkijan ja tutkittavan yhteistyö: tutkimuksen avoimuus eettisenä kysymyksenä. Teoksessa A. Palmroth & I. Nurmi. (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka. Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylän yliopiston julkaisusarja 38, 67–80.
- Männikkö, K. 1997. Kiintymystä lapsesta aikuiseksi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 337.
- Nancy, J-L. 1998. Heideggerin "Alkuperäinen etiikka". Suomentaja Kaisa Siveenius. Helsinki: Loki-kirjat.
- Naukkarinen, A. 1996. Paradigmaerojen vähättelyyn liittyviä eettisiä ongelmia laadullisen tutkimuksen arvioinnissa sosiaalitieteissä. Teoksessa A. Palmroth & I. Nurmi (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka. Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylän yliopiston julkaisusarja 38, 107–127.
- Nelimarkka, R. 2000. Self Portrait. Elisen väitöskirja. Variaation variaatio. Helsinki: Seneca.
- Niemi, H. 2003. Opettaja keskeneräisyyden keskellä. Teoksessa L. Isosomppi & M. Leivo. (toim.) Opettaja vaikuttajana. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan Chydenius-instituutin tutkimuksia 1, 119–128.
- Niiniluoto, I. & Saarinen, E. 1986. Vuosisatamme filosofia. Helsinki: WSOY.
- Niiniluoto, I. 1996. Tunne ja tieto. Teoksessa I. Niiniluoto & J. Räikkä. (toim.) Tunteet. Helsinki: Helsinki University Press, 109–117.
- Niiniluoto, I. 2003. Totuuden rakastaminen. Tieteenfilosofisia esseitä. Helsinki: Otava.
- Oesch, E. 2005. Hermeneutiikka tiedonalueiden järjestelmässä – 'sydämen sanasta' ymmärtämisen kehälle. Teoksessa J. Tontti (toim.) Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Tampere: Vastapaino, 13–34.

- Oikarinen-Jabai, H. 2000. Matkalla olevat identiteetit. Teoksessa I, Sava (toim.) Rajoilla 1 – Rajattajat ja rajojen ylittäjät. Helsingin Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F9, 24–27.
- Palosaari, L. 2000. Koulu faktan ja fiktion rajamailla. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 31.
- Patton, M. 2002. Qualitative research and evaluation methods. (3. painos) Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pietarinen, J. 1993. Ilon filosofia. Spinozan käsitys aktiivisesta ihmisestä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Platon, 1978. Teokset II. Kratylos. Suomentajat Marja Itkonen-Kaila, Pentti Saarikoski & Marianna Tyni. Helsinki: Otava.
- Platon, 1979. Teokset, III. Pidot. Suomentajat Marja Itkonen-Kaila, Pentti Saarikoski & Marianna Tyni. Helsinki: Otava.
- Poikolainen, J. 2006. Narratiivinen tutkimus tieteellisen ajattelun oppimisesta ja rakentumisesta. Kasvatus 2, 137–147.
- Puhakainen, J. 1995. Kohti ihmisen valmentamista. Holistinen ihmiskäsitys ja sen heuristiikka urheiluvallennuksen kannalta. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Puolimatka, T. 1999. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Tampere: Kirjayhtymä.
- Pursiainen, T. 2003. Sitoutumisesta ja sitoutumattomuudesta. Helsinki: Kirjapaja.
- Pääjoki, T. 2004. Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa. Taidekasvatuksen väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities 28. <http://selene.lib.fi:8080/vaitos/studies/studhum/9513919978.pdf>
- Raatikainen, H. 1987. Itsetuntemus vuorovaikutustaidoiksi. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Rasku-Puttonen, H. 2005. Lasten ja nuorten osallisuus kasvu- ja oppimisympäristöissään. Teoksessa A-L. Huttunen & A.M. Kokkonen (toim.) Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvoinnin politiikat. Suomen kasvatustieteellinen seura, 7–14. Verkkojulkaisu: [www. http://ebooks.jyu.fi/isbn9513923843.pdf](http://ebooks.jyu.fi/isbn9513923843.pdf). – 15.2.2006.
- Rauste-von Wright, M. 1997. Opettaja tienhaarassa. Konstruktivismia käytännössä. Jyväskylä: Atena.
- Rauste-von Wright, M. & Wright, J. 2003. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: WSOY.
- Rautio, P. & Suhonen, P. 1981. Yhteiskuntatieteiden tietovirrat ja suomalainen tutkija. Raportti sosiologian ja valtio-opin väitöskirjojen lähteistöstä. Helsinki: Suomen akatemian julkaisuja 2.
- Richardson, L. 2005. Writing. A Method of Inquiry. Teoksessa N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (toim.) The Sage Handbook of Qualitative research, 959–978.
- Ricoeur, P. 2005. Eksistenssi ja hermeneutiikka. Suom. J. Tontti. Teoksessa J. Tontti (toim.) Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Tampere: Vastapaino, 140–163.

- Ridel, S. 1994. Kaikki tiet veivät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 82.
- Rogers, C.R. 1951. *Client-centered Therapy. Its current practice, implications and theory.* London: Constable.
- Ronkainen, S. 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. *Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus.* Helsinki: Gaudeamus.
- Routila, L.O. 1986. Miten teen tiedettä taiteesta. Johdatus taiteentutkimukseen ja taiteen teoriaan. Keuruu: Clarion.
- Räsänen, R. 2002. Interkulttuurisen pedagogiikan olemusta etsimässä. Teoksessa R. Räsänen, K. Jokikokko, M-L, Järvelä & T. Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla.* Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen tutkimuksia, 97-113. URL: <http://herkules.oulu.fi/issn0355323X/>
- Saarnivaara, M. 2006. Epistemologinen moninaisuus ja tunteet tutkijakoulutuksen haasteena. Teoksessa T. Aarrevaara & J. Herranen (toim.) *Mikä meitä ohjaa? Artikkelikokoelma Jyväskylässä järjestetystä korkeakoulutuksen tutkimuksen IX symposiumista.* Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 195-207.
- Sadeniemi, M. 1962. *Nykysuomen sanakirja.* Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki: WSOY.
- Sahlberg, P. 1996. Kuka auttaisi opettajaa. Post-moderni näkökulma opetuksen muutokseen yhden kehittämisprojektin valossa. *Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, Psychology and social research* 119.
- Salmivalli, C. 2005. *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys.* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Saresma, T. 2005. Teen runosta rakastetun. Taideomaelämäkertojen sukupuolituneet yksinäisyyskuvaukset. Teoksessa K. Jokinen (toim.) *Yksinäisten sanat. Kirjoituksia omasta tilasta, erillisyydestä ja yksinolosta.* Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 84, 37-128.
- Sarlin, K. & Syrjäläinen, R. 1999. Reaktiivisesta refleksiiviseen positioon paniikkihäiriössä. *Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu-tutkielma.* <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/f/ksarlin.pdf>
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun opettajankoulutuslaitos. *Acta Universitatis Ouluensis E Scientiae Rerum Socialium* 37.
- Silkelä, R. 1999. Persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset. Tutkimus luokanopettajaksi opiskelevien oppimiskokemuksista. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 52.
- Skinnari, S. 2004. *Pedagoginen rakkaus. Kasvattaja elämän tarkoituksen ja ihmisen arvoituksen äärellä.* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Skinnari, S. & Toiskallio, J. 1994. Miksi kasvatuksen filosofiaa? Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:21.

- Soikkeli, M. 2006. Tutkiva opettaja ei tutki eikä opeta. Teoksessa S. Kivimäki, M. Kinnunen & O. Löytty (toim.) Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa. Tampere: Vastapaino, 106–110.
- Stanley, L. & Wise, S. 1993. Breaking out again. *Feminist Ontology and Epistemology*. New York: Routledge.
- Stern, D.N. 1990. Maailma lapsen silmin. Mitä lapsi näkee, kokee ja tuntee. Helsinki: WSOY.
- Storey, H. & Joubert, M.M. 2004. The emotional dance of creative collaboration. Teoksessa D. Miell & K. Littleton (toim.) *Collaborative Creativity. Contemporary perspectives*. London: Free association books, 40–51.
- Strömmer, R. 1999. Henkilöstöjohtaminen. Helsinki: Edita.
- Suoranta, J. 2003. Tekstin lumo ja maailman yltäkylläisyys. Teoksessa J. Varto, M. Saarnivaara & H. Tervahattu (toim.) *Kohtaamisia taiteen ja tutkimisen maastoissa*. Hamina: Akatiimi, 32–39.
- Suurla, R. 1995. Opi harjoittamaan arvojasi. Teoksessa T. Surakka & K. Poutanen (toim.) *Suuntaa ja sykettä oppimiseen*. Helsinki: WSOY, 12–49.
- Taira, T. 2004. Identeettipolitiikan vaihtoehto? Paikantuminen ja henkilökohtaisuus sitoutumisena. Teoksessa J. Latvala & E. Peltonen & T. Saresma (toim.) 2004. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopisto. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 79, 109–133.
- Talib, M.-T. 2002. Voiko tunteita opettaa? Teoksessa P. Kansanen & K. Uusikylä (toim.) *Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 56–69.
- Talib, M.-T., Löfström, J. & Meri, M. 2004. *Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille*. Helsinki: WSOY.
- Tamminen, R. 1993. *Tiedettä tekemään*. Jyväskylä: Atena.
- Taylor, C. 1989. *Sources of the self. The making of the modern identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tikkamäki, K. 2006. Työn ja organisaation muutoksissa oppiminen. *Etnografinen löytöretki työssä oppimiseen*. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampere University Press. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6650-0.pdf>
- Tontti, J. 2005. Olemisen haaste – 1900-luvun hermeneutiikan päälinjat. Teoksessa J. Tontti (toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 50–81.
- Tontti, J. (toim.) 2005. *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino.
- Toskala, A. 1997. Pelot ja niiden voittaminen. Kohti uudenlaista rohkeutta. Helsinki: Writers' House.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi.
- Töttö, P. 1982. *Yhteiskuntatiede ja toiminta. Objektivismin kritiikistä yhteiskuntatieteiden metodologiassa*. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja A:55.

- Töttö, P. 2004. Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaali-tutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Uusikylä, K. 2003. Onko luova hulluus mielen terveyttä? Teoksessa J. Varto, M. Saarnivaara & H. Tervahattu (toim.) Kohtaamisia taiteen ja tutkimisen maastoissa. Hamina: Akatiimi, 70–79.
- Ugaste, A. 2005. The child's play world at home and the mother's role in the play. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 259.
- Usher, R. & Edwards, R. 1994. Postmodernism and education. New York: Routledge.
- Valtonen, L. 2005. Eturistisidevamman vaikutukset tasapainoon ja refleksitoimintaan. Jyväskylän yliopiston liikuntabiologian laitos. Pro gradu-tutkielma. http://thesis.jyu.fi/05/URN_NBN_fi_jyu-200593.pdf
- Van Maanen, J. 1995. An End to Innocence. Teoksessa J. van Maanen (toim.) Representation in ethnography. Thousand Oaks: Sage, 1–35.
- Van Manen, M. 1990. Researching lived experience. Human science for an action sensitive pedagogy. New York: State University of New York Press.
- Varto, J. 1991. Heidegger ja salaisuus. Teoksessa M. Heidegger. Silleen jättäminen "Gelassenheit". Suomentaja Reijo Kupiainen. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol XIX, 3–17.
- Varto, J. 1991. Nuoruuden viisaus ja muita kirjoituksia peruskysymyksestä. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol XV.
- Varto, J. 2000. Rajattajat ja rajalliset. Teoksessa I. Sava (toim.) Rajoilla 1 – Rajattajat ja rajojen ylittäjät. Helsingin Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F9, 3–8.
- Varto, J. 2001. Uutta tietoa. Väityskirja tieteen filosofiaan. Tampere: Tampere University Press.
- Varto, J. & Veenkivi, L. 1996. Filosofia ja kaunokirjallisuus. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Varto, J. 2005. Hermeneutiikka ja historismi: kaksi vuosisadan vaihetta. Teoksessa J. Tontti (toim.) Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Tampere: Vastapaino, 35–49.
- Wenger, E. 1998. Communities of practice. Learning, meaning, and identity. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiberg, H. 1975. Rauhantutkimus ja konfliktiteoria. Helsinki: Tammi.
- Vidich, A. J. & Lyman, S. M. 2003. Qualitative Methods. Their history in sociology and anthropology. Teoksessa N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (toim.) The landscape of qualitative research. Theories and issues. (2. painos) Thousand Oaks: Sage, 55–129.
- Virkki, T. 2004. Vihan voima. Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa. Jyväskylän yliopisto, sosiologia. Jyväskylä: Atena.
- Viskari, S. 2002. Tieteellisen kirjoittamisen perusteet. Opas kirjoittamiseen ja seminaarityöskentelyyn. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Julkaisusarja B 17.
- Wittgenstein, L. 1999. Filosofisia tutkimuksia. Helsinki: WSOY.

- Vuorinen, R. 1997. Minän synty ja kehitys. Ihmisen psyykkinen kehitys yli elämänkaaren. Helsinki: WSOY.
- Väljjarvi, J. & Linnakylä, P (toim.) 2002. Tulevaisuuden osaajat. Pisa 2000 Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Väljjarvi, J., Linnakylä, P., Kupari, P. & Reinikainen, P. 2002. Tulevaisuuden osaaminen kestäväällä perustalla. Teoksessa J. Väljjarvi & P. Linnakylä (toim.) 2002. Tulevaisuuden osaajat. Pisa 2000 Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 191-207.
- Ylönen, M. 2004. Moniääninen May Pole - nicaragualainen rituaalitanssi osallistujien kokemana. Jyväskylän yliopisto. Historian ja etnologian laitos. Kulttuuriantropologian Pro gradu-tutkielma.
<http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/v04/goooo469.pdf>
- Ylönen, M. 2004. Sanaton dialogi. Tanssi ruumiillisena tietona. Liikuntakasvatuksen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health. Osajulkaisut I-V.
http://www.jyu.fi/hallinto/tutkimuspalvelut/kokonaisarviointi/arvioinnin_tiedostot/arviointitiivistelmä.pdf - 29.12.2006.

HENKILÖHAKEMISTO

A

Aaltola, J. 39
 Aaltonen, H. 51
 Ahlman, E. 55, 63, 81,
 83
 Aho, S. 77, 83
 Ahonen, S. 17
 Airaksinen, T. 67
 Allardt, E. 18, 22, 64
 Antikainen, A. 115, 125
 Ansoff, H.I. 22, 23
 Anttila, E. 52, 115
 Aristoteles 129
 Arvaja, M. 122

B

Barone, T. 66, 78
 Bauman, Z. 78, 104, 105,
 106, 107, 108, 117, 129
 Beck, U. 94
 Bergson, H. 84, 138
 Buber, M. 20, 28, 43, 63,
 69, 70, 71, 75, 77, 78, 145, 152
 Bochner, A. 22, 23, 43, 45,
 47, 48, 51

C

Caruso, D.R. 66
 Cicero, M.T. 81
 Coopersmith, S. 77
 Csikszentmihalyi, M. ... 137, 139

D

Denzin, N. 43, 102, 148,
 155
 Derrida, J. 95
 Descartes, R. 40, 70
 Deshler, D. 17, 53, 54

E

Eco, U. 20, 45
 Edwards, R. 105
 Eisner, E. 42, 103

Ellis, C. 22, 23, 43, 45,
 47, 48, 51
 Erikson, E.H. 77
 Erkkilä, R. 95
 Erkkilä, T. 136
 Eräsaari, L. 149, 155
 Eskola, J. 26, 38, 148,
 154, 155

F

Fintelmann, V. 81
 Florida, R. 18, 40
 Freud, S. 50
 Freire, P. 75, 96, 116

G

Gadamer, H-G. 20, 23, 24, 41,
 43, 45, 70, 95, 127, 129, 149, 155
 Giddens, A. 78
 Goleman, D. 65, 66, 79
 Gürler, M. 52

H

Hall, S. 79, 80, 103
 Hamarus, P. 76, 143, 150
 Haraway, D.J. 94
 Harrari, H. 77
 Harlen, W. 19, 34
 Heidegger, M. 17, 18, 19, 20,
 34, 43, 45, 47, 57, 60, 68, 70, 71,
 82, 116, 129, 134, 137, 145, 147,
 152, 154
 Heikkilä, M. 126
 Heikkinen, H.L.T. 26, 42, 43, 63,
 103, 125, 134
 Hellsten, T. 107
 Hokkanen, E. 107
 Hokkanen, J. 17
 Houtsonen, J. 17
 Huotelin, H. 22
 Husserl, E. 51
 Huttunen, R. 26, 43, 134

Hyvärinen, M. 26, 40
 Hänninen, R. 17
 Hänninen, V. 63

I

Isaacs, W. 72
 Isokorpi, T. 65, 66, 80, 83
 Itkonen, M. 4, 7, 19, 21,
 25, 26, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 57,
 68, 69, 71, 73, 80, 82, 130, 148,
 149, 155, 156

J

Jaatinen, R. 72
 Johnson, M. 53
 Jokinen, E. 65
 Jones, S.H. 23, 49
 Josselson, R. 128
 Joubert, M.M. 79
 Jouhkin, J. 28, 122

K

Kaikkonen, P. 8, 149, 156
 Kakkori, L. 26,43
 Kakkuri-Knuuttila, M-L. 115
 Kalliopuska, M. 81
 Keltikangas-Järvinen, L. 81
 King, P.M. 94
 Kischener, K.S. 94
 Kiuru, N. 17
 Korpinen, E. 7, 77
 Koski, J. 22, 23, 54
 Koski, L. 115, 125
 Kovala, U. 96
 Kristeva, J. 28, 31, 36
 Krohn, E. 67
 Kuikka, P. 17, 18, 20, 21
 Kupari, P. 19
 Kupiainen, R. 4, 8, 68, 82,
 129
 Kuurme, T. 68
 Kuusisto-Arponen, A-K. 27
 Kyrö, P. 28
 Kääriäinen, H. 77

L

Lakoff, G. 53
 Latvala, J. 42
 Lamminmäki-Kärkkäinen, T. 21, 63,
 78
 Lapinoja, K.P. 135, 136
 Lehtonen, M. 149, 156
 Lehtovaara, J. 21, 72, 73
 Leinonen, M. 76
 Levinas, E. 17, 24, 25, 41,
 46, 47, 48, 52, 60, 64, 70, 80, 83,
 115, 129, 145, 152
 Lincoln, Y. 43, 102, 148,
 155
 Lind, A-K. 25
 Linnakylä, P. 19, 28
 Luukka, M-R. 19, 21, 25, 27,
 34, 38, 39, 147, 154
 Lyman, S.M. 47
 Lyotard, J.F. 105, 106
 Lähdesmäki, T. 105
 Löfström, J. 66

M

Malmberg, T. 39, 47
 Maslow, A.H. 50
 Mayer, J.D. 66
 McDavid, J.W. 77
 Mead, G.H. 77, 78
 Meri, M. 27, 66, 123
 Mervaala, E. 17, 21
 Mezirow, J. 21, 26, 54, 67,
 121
 Miettinen, R. 120
 Mikola, T. 17
 Moilanen, P. 4, 7, 8, 20,
 21, 127, 137
 Munter, H. 24
 Männikkö, K. 130

N

Nancy, J-L. 82
 Naukkarinen, A. 8, 149, 156
 Nelimarkka, R. 119, 120
 Niemi, H. 137
 Niiniluoto, I. 40, 65, 71, 80

O

Oesch, E. 70, 124, 127
 Oikarinen-Jabai, H. 64
 Oksanen, H. 17

P

Palosaari, L. 115, 128, 137
 Patton, M. 27, 50, 147,
 154
 Peltonen, E. 42
 Peshkin, A. 42, 103
 Pietarinen, J. 24, 79
 Piili, T. 136
 Platon 28, 34, 67,
 115, 145, 152
 Puhakainen, J. 21, 34
 Pulliainen, V. 17
 Puolimatka, T. 52, 63, 66
 Pursiainen, T. 64
 Poikolainen, J. 24
 Pääjoki, T. 122

R

Raatikainen, H. 67
 Rasku-Puttonen, H. 7, 64, 125,
 146, 153
 Rauste-von Wright, M. 27, 53, 63, 65
 Rautio, P. 20
 Reinikainen, P. 19
 Richardson, L. 43, 49, 50, 54
 Ricoeur, P. 23, 72, 80,
 116, 145, 152
 Ridel, S. 38
 Rinne, R. 115, 125
 Rogers, C.R. 77
 Ronkainen, S. 25, 103
 Routila, L.O. 25, 32
 Räihä, P. 20, 127
 Räsänen, E. 17, 21
 Räsänen, R. 78

S

Saarinen, E. 40
 Saarnivaara, M. 38, 39, 65
 Sahlberg, P. 123
 Salmivalli, C. 66

Salovey, P. 66
 Sarajärvi, A. 53
 Saresma, T. 42, 98, 130
 Sarlin, K. 17
 Siitonen, J. 114
 Silkelä, R. 132, 134
 Sinkkonen, M. 17
 Skinnari, S. 117, 122
 Soikkeli, M. 21
 Sokrates 145, 152
 Stanley, L. 50, 144, 150
 Stern, D.N. 66, 67
 Storey, H. 79
 Strömmer, R. 22, 26
 Suhonen, P. 20
 Suoranta, J. 26
 Suurla, R. 19, 26, 34
 Syrjäläinen, R. 17

T

Taira, T. 44
 Talib, M-T. 40, 65, 66, 76,
 79, 88
 Tamminen, R. 27, 36
 Taylor, C. 78
 Tikkamäki, K. 47
 Toiskallio, J. 122, 123
 Tontti, J. 21, 95, 118,
 134
 Toskala, A. 76
 Tuomi, J. 53
 Töttö, P. 40, 53, 62

U

Ugaste, A. 137
 Uusikylä, K. 18, 26, 34, 50
 Usher, R. 105

V

Valtonen, L. 25
 Varto, J. 4, 8, 17, 18,
 19, 20, 23, 24, 25, 33, 34, 65, 66,
 93, 116, 119, 146, 153
 Van Maanen, J. 33, 47, 51
 Van Manen, M. 44
 Vidich, A.J. 47

Viitanen, P.	65, 66, 80, 83
Virkki, T.	67
Viskari, S.	22, 39, 50, 52, 53, 62
Vuorinen, R.	77, 78
Väljjarvi, J.	19, 28

W

Wenger, E.	78
Wiberg, H.	74
Wise, S.	50, 144, 150
Wittgenstein, L. .	20, 30
Wright, J.	27, 52

Y

Ylönen, M.	67
-----------------	----